

**Norsk
Regnesentral**
NORWEGIAN COMPUTING CENTER

Rapport

Nordmenn og deling av persondata

**Resultater fra en nasjonal undersøkelse i
2020 og to nasjonale undersøkelser i 2019**

Rapportnr

1051

Forfattere

Ingvar Tjøstheim og Maren Høibø

Dato

18.12.2020

ISBN-13

978-82-539-0561-7

Tittel Nordmenn og deling av persondata

Rapportnummer 1051

Forfattere **Ingvar Tjøstheim og Maren Høibø**

Dato 18.12.2020

ISBN 978-82-539-0561-7

Emneord: Deling av persondata, personvern, nasjonale undersøkelser, phishing, refleksjonstesten CRT

Målgruppe Allmennheten

Tilgjengelighet Åpen

Antall sider 167

Bildekreditering

© Copyright

Norsk Regnesentral

Norsk Regnesentral

Norsk Regnesentral (NR)¹ er en privat, uavhengig stiftelse som utfører oppdragsforskning for bedrifter og det offentlige i det norske og internasjonale markedet. NR ble etablert i 1952 og har kontorer i Kristen Nygaards hus ved Universitetet i Oslo. NR er ledende i Norge innen utvalgte deler av informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Innen IKT-området har NR innsatsområdene smarte informasjonssystemer, personvern, informasjonssikkerhet og e-inkludering. NR er et av Europas største miljøer innen anvendt statistisk-matematisk modellering og har et senter for forskningsdrevet innovasjon, Statistics for Innovation – (sfi)², med finansiering fra Norges forskningsråd.

¹ Norsk Regnesentral, Gaustadalleen 23A, 0373 Oslo, www.nr.no

Forord

Vi ønsker å takke prosjektpartnerne og alle som har deltatt i dette prosjektet.

Oslo 17. desember 2020

Ingvar Tjøstheim

Sammendrag

Denne rapporten sammenfatter resultater fra undersøkelsen gjennomført i prosjektet *Awareness Learning Tools for Data Sharing Everywhere (ALerT)* finansiert av Norges forskningsråd. I den digitale økonomien sies det noen ganger at vi betaler med våre data. Digitale profiler lages ved at informasjon om oss som enkeltpersoner logges, samles inn og brukes til å lage profiler. Ofte, men ikke alltid må vi gi samtykke for å kunne bruke en tjeneste. Hovedspørsmålet i denne rapporten dreier seg om **villigheten til å gi samtykke til at data brukes** til å lage en detaljert profil. Når vi svarer på spørsmål i en undersøkelse gir vi uttrykk for hva vi mener. Det er ikke alltid våre meninger samsvarer med vår adferd, det vi faktisk gjør. Derfor, for å undersøke i hvilken grad deltakerne faktisk samtykker til å dele opplysninger spurte vi om vi kunne få tilgang til informasjonen samlet inn av et markedsanalysefirma slik at vi kunne lage en detaljert profil basert på denne informasjon og i tillegg informasjon om personen fra Facebook. Det å gi samtykke til dette er et uttrykk for en lav terskel til å dele personopplysninger. Vi er blant annet interessert i å avdekke om det er en sammenheng mellom villighet til å dele personopplysninger og negative hendelser som for eksempel phishing og uønsket deling av bilder og videoer.

Vi bruker ordet samtykke for villighet til å dele personopplysninger. Hva fanrt vi? Hvor mange har en lav terskel til å dele? Uttrykt på en annen måte, hvor mange av de spurte ga samtykke? Dette er hovedfunnene:

* I den første undersøkelsen ga **26% samtykke**.

* I den andre undersøkelsen ga **17% samtykke**.

* I den tredje undersøkelsen ga **30% samtykke**

* De tre undersøkelsene er nasjonale befolkningsundersøkelser med deltakere i alderen 18-79 år i den første undersøkelsen. I den andre og tredje undersøkelsen var deltakerne fra 16 - 69 år. I Norge er det ca. 3,7 millioner i aldersgruppen 16-69 år. Bruker vi disse tallene for samtykke for antall personer får vi at 17% representeres ca. 600.000 nordmenn, og 30% er ca 1.1 million nordmenn.

* Undersøkelsene viser at de som tilhører gruppen *ga samtykke til å dele persondata* i større grad enn de andre har opplevd **phishing, misbruk av kredittkortopplysninger, identitetstyveri og andre negative hendelser** slik som **deling av krenkende bilder eller videoer**.

* I undersøkelsene benyttet vi **refleksjonstesten CRT**. Denne er laget for å teste om en person velge det første en tenker på når en tar beslutninger, dvs er intuitiv eller om personer er reflekterende. Vi fant at i de tre undersøkelsene var andelen som ga samtykke høyere blant de som kan beskrives som intuitive målt ved CRT-testen.

* Undersøkelsene viser også at kunnskapen om rettigheter ifølge personvernlovgivning GDPR er lav, at mange er skeptiske til kunstig intelligens (KI) og at det er meget viktig at KI respekterer menneskets selvbestemmelse og kontroll.

* Sett fra tilbydere av digitale tjenester sitt ståsted er begrensninger av bruk av data ikke ønskelig, men undersøkelsene viser at et klart flertall ønsker **mer regulering fra myndighetene** slik at det blir vanskeligere for aktørene i den digitale økonomien å samle inn og bruke data til å lage digitale profiler.

Innhold

Forord.....	4
Sammendrag.....	5
Innhold	7
Innledning	14
Deltakerne i de tre undersøkelsene, alders- og utdanningsprofil	16
Hvis du sier ja til å dele data om deg selv, betyr det noe, og i tilfelle hva?.....	19
Deling av persondata – kjønn, alder og utdanning.....	19
Deling av data med tredjeparter, digitale profiler og tilpassede tjenester.....	44
Digitale profiler – hva er viktig?.....	59
Bør det gjøres vanskeligere å lage digitale profiler?.....	65
Misbruk av informasjon. Er tap av penger det mange er mest bekymret for?.....	70
Skal tilbydere ha tilgang til kontaktlister?	75
Kjennskap til personvernlovgivningen	80
Negative konsekvenser ved deling av persondata.....	88
Misbruk av kredittkort eller debetkort	88
Identitetstyveri	94
Phishing–eposter som ber om opplysninger hvor formålet er misbruk av data.....	101
Uønsket deling av bilder og videoer	108
Maskinlæring og kunstig intelligens	117
Anonyme innlegg i kommentarfelt og nyhetssaker med navnet til forfatteren.....	132
Om å bruke en teknologi som kan hindre at mikrofoner lytter	146
Refleksjonstesten CRT.....	152
Refleksjonstesten og gruppene: ga samtykke til - ga ikke samtykke til å dele data.	159
Oppsummering.....	165

Figur 1 Ga samtykke til å dele persondata. Kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	20
Figur 2 To beslutningsrammer og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	21
Figur 3 Alder og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	22
Figur 4 Ga samtykke til å dele persondata. Tre aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3).....	23
Figur 5 Ga samtykke til å dele persondata. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020	24
Figur 6 Ga samtykke til – ga ikke samtykke, og utdanning. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3).....	25
Figur 7 Samtykke til å dele persondata og utdanning. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	26
Figur 8 Samtykke til å dele persondata.inntekt. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	27
Figur 9 Har endret innstillingene i nettleser eller app for å hindre deling. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser i 2019.	28
Figur 10 Etter innstalling, har endret innstillingene for å hindre deling. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	29
Figur 11 Det å bruke ikke korrekt informasjon av personvern hensyn og alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	30
Figur 12 Har valgt å ikke laste ned en app. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	31
Figur 13 Har endret innstillingene i nettleser ved installering. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	32
Figur 14 Etter installering - har endret personverninnstillingene for å hindre deling. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	33
Figur 15 Brukt falsk eller ikke-korrekt informasjon for å begrense deling av personopplysninger. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	34
Figur 16 Har valgt å ikke laste ned en app - ønsket ikke å gi tilgang til personopplysninger. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	35
Figur 17 Har endret innstillingene i nettleser eller app for å hindre deling. Utdanning. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	36
Figur 18 Har endret innstillingene for å begrense deling av data - etter installering. Utdanning. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	37
Figur 19 Har brukt ikke-korrekt informasjon for å begrense deling av data. Utdanning. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	38
Figur 20 Har valgt å ikke laste ned en app - ønsket ikke å gi tilgang til personopplysninger. Utdanning. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	39
Figur 21 Samtykketesten og har endret personinnstillingene i nettleser eller app. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	40
Figur 22 Samtykketesten og har endret innstillingene i en app for å hindre deling av persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	41

Figur 23 Samtykketesten og har oppgitt ikke-korrekt informasjon av personvern hensyn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	42
Figur 24 Samtykketesten og har valgt å ikke laste ned apper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	43
Figur 25 Tilpassede tjenester og tilbyreres tilgang til data. Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	44
Figur 26 Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3).....	45
Figur 27 Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).	46
Figur 28 Tilpassede tjenester til den enkelte bruker. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)	47
Figur 29 Tilgang til informasjon om meg, og samtykke til deling av persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)	48
Figur 30 Samtykketesten og tilbyreres tilgang til persondata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	49
Figur 31 Tilbyreres rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019	50
Figur 32 Tilbyreres rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	51
Figur 33 Tilbyreres rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Utdannelse. To nasjonale undersøkelser i 2019.....	52
Figur 34 Tilbyreres rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	53
Figur 35 Hva mener du om at et firma deler informasjon om sine kunder eller brukere med et annet firma? Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)	54
Figur 36 Alder og deling av informasjon med tredjeparter. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020	55
Figur 37 Samtykketesten og deling med tredjeparter. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)	56
Figur 38 Tilbydere skal ha rett til å dele informasjon om brukere med tredjeparter og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).	57
Figur 39 Tilbydere av digitale tjenester skal ha rett til å dele informasjon om brukere med tredjeparter og samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	58
Figur 40 Digitale profiler - hva som er viktigst? Kjønn. Nasjonal undersøkelser i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	60
Figur 41 Digitale profiler - hva som er viktigst? Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelser i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	61
Figur 42 Utdannelse og digitale profiler. Hva som er viktig? Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	62
Figur 43 Digitale profiler – hva er viktig? Tre alternativer; lagres sikkert, jeg må informeres eller jeg må spørres først. Nasjonale undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3).....	63

Figur 44 Andelene som ga samtykke og svarene på spørsmålet om digitale profiler. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	64
Figur 45 Holdning til «det bør gjøres vanskeligere lagre persondata». Fordeling etter kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	66
Figur 46 Om å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. Alder. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	67
Figur 47 Utdannelse og det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	68
Figur 48 Det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. Sammenlikning, ga samtykke til - ga ikke samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	69
Figur 49 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	70
Figur 50 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	71
Figur 51 Bekymringer ved misbruk av digitale profiler. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	72
Figur 52 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	73
Figur 53. Bekymringer ved misbruk av digitale profiler, de som ga samtykke sammenliknet med de som ikke ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	74
Figur 54 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	75
Figur 55 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	76
Figur 56 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	77
Figur 57 Bør tilbydere ha tilgang til kontaktlister? Gruppene ga samtykke og ga ikke samtykke. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	78
Figur 58 Ga samtykke til å dele persondata – ga ikke samtykke til å dele persondata. Holdningen til at tilbydere skal ha tilgang til persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	79
Figur 59 Alder og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	81
Figur 60 Kjennskap til GDPR. Kjønn. Nasjonale undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).	83
Figur 61 Utdannelse og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	84
Figur 62 Kjennskap til GDPR og samtykke til å dele persondata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	86
Figur 63 Ga samtykke til å dele persondata og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	87
Figur 64 Alder og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	88

Figur 65 Kjønn og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	89
Figur 66 Utdannelse og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	90
Figur 67 Har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort og ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)	91
Figur 68 Har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort, og gruppene ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	92
Figur 69 Ga samtykke – ga ikke samtykke til å dele persondata, og har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	93
Figur 70 Aldersgrupper og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	94
Figur 71 Kjønn og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	95
Figur 72 Utdannelse og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	96
Figur 73 Har opplevd identitetstyveri, og ga samtykke - ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)	97
Figur 74 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	98
Figur 75 Har opplevd identitetstyveri – har rapportert om hendelsen. Ga samtykke og ga ikke samtykke. En nasjonal undersøkelse i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020	100
Figur 76 Kan forklare ordet phishing og aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).....	102
Figur 77 Kan forklare ordet phishing. Aldersgrupper. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	103
Figur 78 Kan forklare ordet phishing, Kjønn. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	104
Figur 79 Kan forklare ordet phishing og utdanning. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	105
Figur 80 Åpent spørsmål – kan forklare ordet phishing. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020.....	106
Figur 81 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og har blitt lurt av phishing. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.....	107
Figur 82 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	108
Figur 83 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020	109
Figur 84 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Kjønn. To undersøkelser	110
Figur 85 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer og samtykke til å dele persondata. To undersøkelser	111
Figur 86 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser	112

Figur 87 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende. Kjønn. To nasjonale undersøkelser	114
Figur 88 Har delt krenkende bilder eller videoer. Utdannelse. Undersøkelse 2020	115
Figur 89 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende og samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser.....	116
Figur 90 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Kjønn. Tre undersøkelser	117
Figur 91 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Aldersgrupper. Tre undersøkelser	118
Figur 92 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Utdannelse. Tre undersøkelser.....	119
Figur 93 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Samtykke til å dele persondata. Tre undersøkelser	120
Figur 94 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020	122
Figur 95 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020	123
Figur 96 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2020	124
Figur 97 Kunstig intelligens og mindre kontroll over sitt liv. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3	126
Figur 98 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og mennesker vil oppleve mindre kontroll over sine liv. Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3)	127
Figur 99 Om å forstå beslutninger tatt av kunstig intelligens. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3	128
Figur 100 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og om å forstå beslutninger tatt av kunstig intelligens. Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3).....	129
Figur 101 Om de som er skeptiske eller positive til kunstig intelligens, og om myndigheters beslutninger oppleves som rettferdige.	130
Figur 102 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og om myndigheters beslutninger, om automatiske beslutninger oppleves som rettferdige? Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3).....	131
Figur 103 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020	133
Figur 104 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020	134
Figur 105 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Utdannelsesgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020	135
Figur 106 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020	136
Figur 107 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020.....	137
Figur 108 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020.....	138
Figur 109 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Utdannelsesgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020	139
Figur 110 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020	140
Figur 111 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020	142

Figur 112 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020.	143
Figur 113 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Utdannelsesgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020	144
Figur 114 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020	145
Figur 115 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Bruker ting som er koblet til Internett. Nasjonal undersøkelse 2020	148
Figur 116 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020	148
Figur 117 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020	149
Figur 118 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2020	149
Figur 119 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020	150
Figur 120 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Bruker smarthøytaler. Nasjonal undersøkelse 2020	151
Figur 121 Refleksjonstesten og utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1	153
Figur 122 Refleksjonstesten og utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2	154
Figur 123 Refleksjonstesten og utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3	154
Figur 124 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1	155
Figur 125 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2	156
Figur 126 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3	156
Figur 127 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1	157
Figur 128 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2	158
Figur 129 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3	158
Figur 130 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 1	159
Figur 131 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 2	160
Figur 132 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 3	161
Figur 133 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 1	162
Figur 134 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 2	163
Figur 135 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 3	163

Innledning

I vårt digitale samfunn brukes persondata til mange formål. Persondata og personinformasjon er informasjon som kan knyttes til en person og som gjør at personen ikke er anonym for den som har tilgang til denne informasjonen. Ifølge Datatilsynet er personopplysninger alle opplysninger og vurderinger som kan knyttes til deg som enkeltperson. I denne rapporten bruker vi primært ordet persondata selv om ordet personopplysninger like gjerne kunne vært brukt.

Vi har gjennomført tre undersøkelser i befolkningen med 1340, 1405 og 1290 deltakere². Slike undersøkelser omtales ofte som meningsmålinger. Hva den enkelte som har deltatt i de tre undersøkelsene legger i ordene persondata og personopplysninger kan vi ikke være helt sikre på, men for å bidra til en likere forståelse av disse ordene har vi noen ganger benyttet en innledning før selve spørsmålet. Dette slik at deltakerne har det samme utgangspunktet, den samme informasjon når de svarer på spørsmålene.

Det er viktig å spørre om hva enkeltpersoner mener om innsamling og deling av persondata. Enda viktigere er det å undersøke adferd, hva personer gjør. Derfor har vi i alle de tre undersøkelsene benyttet en **samtykketest**. Skal en test fungere etter intensjonen bør testen oppfattes som reell. Når vi spør om samtykke for å få tilgang til personens data bør spørsmålet oppfattes som en reell forespørsel om samtykke. Vi kan ikke være helt sikre, men vi antar at spørsmålet om samtykke ble oppfattet som et reelt spørsmål.

Deltakerne i de tre undersøkelsene er forhåndsrekruttert. De er medlemmer av et panel. Den som er medlem av et panel har gitt samtykke til å motta en epost med en URL, en link til en undersøkelse. En trenger ikke delta hver gang, men de fleste panelmedlemmer har over tid, svart på en rekke undersøkelser. Disse svarene lagres i en database som markedsanalysefirmaet, den behandlingsansvarlige skal forvalte på en sikker måte og i samsvar med avtalen med paneldeltakeren. Et markedsanalysefirma gjennomfører undersøkelser for kunder, en og en om gangen. En ny kunde kan ikke kjøpe svarene fra en undersøkelse gjennomført for en annen kunde. Samtidig er det slik at markedsanalysefirmaet har innsyn i hva det enkelte panelmedlem har svart på alle undersøkelsene. Dette fordi alle svarene ligger i en database som er tilgjengelig for den behandlingsansvarlige. Hvis et panelmedlem ber om at svarene fra undersøkelsen skal slettes skal den behandlingsansvarlige gjøre dette.

En oppdragsgiver mottar kun svarene fra den undersøkelsen som gjennomføres for oppdragsgiveren, men setter sammen svarene (opplysningene) for hvert enkelt panelmedlem vil en kunne lage en detaljert profil for hver person. Hvis en i tillegg får tilgang til, og kobler informasjon om den enkelte fra Facebook, vil en få vite enda mer. Det er dette **samtykketesten** dreier seg om; å få ja til å sammenstille data og lage unike og detaljerte profiler.

Et flertall i den norske befolkning er aktive Facebook-brukere. Vi gjennomførte en samtykketest hvor vi nevnte Facebook. I testen oppga vi at formålet med å be om tilgang til alle disse opplysningene var å lage en digital profil. Den som har en detaljert digital profil kan bruke informasjonen til å lage skreddersydd reklame, gjennomføre målrettet politisk påvirkning og på

² Den første undersøkelsen ble gjennomført av IPSOS AS i 2019. Den andre og tredje ble gjennomført av Polling & Statistics AS i 2019 og 2020

andre måter utnytte dataene. Er det etisk forsvarlig å be om alle disse dataene? Et markedsanalysefirma har i sin avtale med panelmedlemmene lovet å ikke dele eller videresende data fra andre undersøkelser enn den som paneldeltakeren i hvert enkelt tilfelle deltar i. Det var ikke aktuelt å be markedsanalysefirmaene som vi samarbeidet med å bryte denne avtalen. Vi avtalte derfor at vi som oppdragsgiver ikke skulle motta opplysninger fra andre undersøkelser, men at vi gjennomførte spørsmålet om samtykke som en test. Vi har derfor ikke mottatt data fra andre undersøkelser selv om det teknisk sett er mulig å hente ut informasjon om et individ og lage en fil som kobler data fra undersøkelser paneldeltaker tidligere har svart på.

Undersøkelsene inneholder både spørsmål og oppgaver som deltaker må besvare

Alle undersøkelsene inneholder spørsmål der en ble spurt om en var enig eller uenig i noe, for eksempel om en tilbyder av en app bør ha tilgang til din kontaktliste og hvor ofte en har opplevd noe, for eksempel misbruk av kredittkort. Noen av spørsmålene i undersøkelsene er de samme som SSB bruker, andre har vi selv brukt i tidligere undersøkelser og noen er laget spesielt for de tre undersøkelsene. Det som i størst grad skiller de tre undersøkelsene fra andre undersøkelser er refleksjonstesten og spørsmålet om samtykke til data om deltakeren, data fra tidligere undersøkelser og fra Facebook. Refleksjonstesten, på engelsk, *the Cognitive Reflection Test*³, er tre eller flere spørsmål hvor deltakeren må løse IQ-oppgaver, matematikk-spørsmål. I den første undersøkelsen brukte vi ni CRT-oppgaver. De første av de ni er de tre spørsmålene fra artikkelen til Shane Frederick (fotnote 3). De seks neste oppgavene er laget fordi en del vil ha hørt svarene på de tre første spørsmålene.

I undersøkelser om bruk av IT er det vanlig å spørre om hvor gode IKT-ferdigheter en selv mener at en har. Problemet med dette er at ikke alle har et realistisk bilde av sine faktiske ferdigheter. Det er for eksempel lett å svare *jeg vet hvordan jeg skal beskytte mine data*, men det er ikke nødvendigvis et godt samsvar mellom det en svarer, og faktiske ferdigheter. Innen personvernforskning er det mange som kjenner uttrykket personvernparadokset. Dette dreier seg om det at det ikke er et godt samsvar mellom holdningen *personvern er viktig for meg*, og adferd dvs. om en ofte gir samtykke og deler opplysninger. Dette er en av grunnen til at vi benyttet samtykketesten og refleksjonstesten CRT.

Refleksjonstesten CRT har oppgaver som må løses. Vi spør ikke om deltakeren ser på seg selv som en person som vanligvis svarer det første som en kommer på, eller om en først tenker seg om og deretter svarer eller gjør sitt valg. I stedet bruker vi CRT-testen til å beskrive deltakeren som intuitiv eller reflekterende ut ifra antall feil eller riktige svar på testen.

Den første undersøkelsen hadde 1340 deltakere hvorav 1148 var i aldersgruppen 18-69 år. Den andre og tredje undersøkelsen hadde henholdsvis 1405 og 1290 deltakere. Når det i en figur står N=1340 eller N=1148 betyr det at figuren er basert på svarene fra den første undersøkelsen, når det står N=1405 refererer det til den andre undersøkelsen, og N=1290 den tredje undersøkelsen.

³ <https://www.acaweb.org/articles?id=10.1257/089533005775196732>

Samtykketesten, adferd og holdninger

Prosjektet ALerT⁴ dreier seg blant annet om å forstå hvorfor vi deler persondata og eventuelle konsekvenser av dette. Det er derfor viktig å bruke metoder som forteller oss om adferd. Samtykketesten og refleksjonstesten CRT kan vi bruke til å si noe om eventuelle kjennetegn ved de som har lettere for å gi samtykke til å dele persondata enn det andre har. Vi får ikke denne informasjon hvis vi kun stiller spørsmål om hva en gjør for å beskytte sine data, hva en mener om digitale profiler og lignende. Samtidig er det viktig å spørre hva folk mener. Det er ikke sikkert våre antagelser om hva folk mener er riktige. Kanskje mener de fleste at det bør være slik at firmaer må kunne samle inn data om sine brukere for å lage tilpassede tjenester. Det er slik den digitale økonomien fungerer vil mange si. Det er slik vi får gode digitale tjenester, eller er det ikke slik?

Deltakerne i de tre undersøkelsene, alders- og utdanningsprofil

I forskningsprosjekter brukes ulike metoder og analyser for å frembringe ny kunnskap. Spørreundersøkelser er egnet til å undersøke hva folk mener, og noen ganger også hva folk gjør, deres adferd. SSB gjennomfører hvert år IKT-undersøkelser. Gjennom EØS-avtalen er Norge medlem av det europeiske statistiske system (ESS) som koordineres av Eurostat. Dette er EUs organ for statistikkproduksjon. Noen av spørsmålene i den årlige undersøkelsen "*Bruk av IKT i husholdningene*"⁵ dreier seg om persondata og misbruk. SSB rapporterer tall fra disse undersøkelsene som norsk statistikk til Eurostat. Vi har valgt å bruke noen av de samme spørsmålene som SSB bruker, for eksempel om misbruk av data slik som phishing og ID-tyveri. På dette området kan det være vanskelig å lage god statistikk. Ikke alle er klar over at de er blitt lurt til å gi fra seg personopplysninger og derfor skal man være forsiktig med å tolke dataene til å anslå i hvor stort omfang dette skjer.

Når vi de vi ønsker ved å gjennomføre en panelundersøkelse i stedet for å rekruttere slik SSB gjør? I begge undersøkelsene stiller vi noen av de samme spørsmålene som SSB, men en panelundersøkelse når ikke de som bruker Internett lite, eller ikke i det hele tatt. SSB trekker fra den sentrale befolkningsdatabasen et landsrepresentativt utvalg. I undersøkelsen *IKT i husholdningene* er brutto-utvalget 2 000 personer i alderen 16-79 år - se tabellene nedenfor. Det å bruke et panel er praktisk fordi vi henvender oss til personer som har sagt at de vil svare på undersøkelser. Samtidig er det en svakhet fordi vi har grunn til å anta at svakere grupper, mindre aktive og ressursvake i vårt samfunn, er underrepresentert i panelene.

Vi ønsket blant annet å undersøke misbruk av persondata, identitetstyveri og phishing. Dette er ingen ny problemstilling. SSB gjennomfører den norske undersøkelsen om "*Internet-Security*" for Eurobarometer/Eurostat. I en tidligere Eurostat-undersøkelse⁶ publisert i 2017 svarte 8% at de hadde opplevd identitets-tyveri. Intervjuer en 1000 i befolkningen får man ca. 80 som har opplevd dette. Ifølge undersøkelsen *IKT i husholdningene 2019*⁷ svarte 2% at de hadde opplevd

⁴ <https://www.nr.no/nb/projects/alert-awareness-learning-tools-data-sharing-everywhere>

⁵ <https://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/statistikker/ikthus/aar>

⁶ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/special-eurobarometer-europeans-attitudes-towards-cyber-security>

⁷ <https://www.ssb.no/statbank/list/ikthus>

identitetstyveri de siste 12 månedene. Vi må akseptere at undersøkelser gir ulike svar på for eksempel hvor mange som har opplevd phishing. Det er likevel viktig og interessant å se på, og analysere, hva som kjennetegner de som har opplevd phishing eller ulike former for misbruk av data.

SSB gjennomfører undersøkelsen med personer i aldersgruppen 16-79 år. I den første undersøkelsen valgte vi aldersgruppen 18-79 år, og i den andre 16-69 år. For de to undersøkelsene oppgir vi antallet svar (inkludert noe få som ikke svart på alle spørsmålene). Dette tilsvarer netto-tallene i SSB sine undersøkelser.

SSB, 2018							
Alder:	16-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år
Brutto: 2000	130	350	348	360	334	281	197
Netto: 1032	63	167	152	167	190	160	112
	6%	17%	15%	17%	19%	16%	11%
SSB, 2019							
Brutto: 2000	126	354	351	361	333	279	196
Netto: 1011	53	189	152	188	182	172	118
	5%	14%	15%	18%	18%	17%	11%

NR (IPSOS AS), januar 2019							
Alder:	18-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år
Antall svar	21	200	250	248	239	190	191
	2%	15%	19%	18%	18%	14%	14%
NR (Polling & Statistics AS), mars 2019							
	16-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	
Antall svar	108	295	223	253	274	252	
	8%	21%	16%	18%	20%	18%	-

Tabell 1 Deltakerne i de to undersøkelsene og SSB sin undersøkelse IKT i husholdningene - alder

SSB, 2018				
Utdannelse:	Ikke oppgitt	Ungdomsskole	Videregående skole	Universitet/høgskole
Brutto utvalg	166	354	697	648
Netto utvalg	53	148	359	431
	5%	14%	35%	42%
SSB, 2019				
Brutto utvalg				
Netto utvalg	43	183	357	428
	4%	18%	35%	42%

NR (IPSOS AS), 2019				
Utdannelse:	Uoppgitt	Ungdomsskole	Videregående skole	Universitet/høgskole
Antall svar	-	116	439	785
	-	9%	33%	58%
NR (Polling & Statistics AS), 2019				
Utdannelse:	Uoppgitt	Ungdomsskole	Videregående skole	Universitet/høgskole
Antall svar	-	246	499	660
	-	17%	36%	47%
NR (Polling Statistics AS), 2020				
Utdannelse:	Uoppgitt	Ungdomsskole	Videregående skole	Universitet/høgskole
		163	541	586
		13%	42%	45%

Tabell 2 Deltakerne i de tre undersøkelsene sammenliknet med SSB sin undersøkelse IKT i husholdningene. Utdannelse

En sammenlikning med SSB viser at den første undersøkelsen har flere med høy utdanning enn det de to SSB-undersøkelsene har. Denne undersøkelsen har få i aldersgruppen 18-19 år. Den andre og den tredje undersøkelsen er mer lik SSB-undersøkelsene. I stedet for å rekruttere i aldersgruppen 70-79 år valgte vi å rekruttere i aldersgruppen 16-17 år.

Hvis du sier ja til å dele data om deg selv, betyr det noe, og i tilfelle hva?

Persondata brukes til mange formål. Disse dataene har kommersiell verdi og mange av de digitale tjenestene som vi bruker er basert på at vi deler data om oss selv, eller at tilbyderne av tjenester samler inn data om oss. Denne rapporten handler om samtykke, dvs. om en som bruker en tjeneste blir spurt og sier ja eller nei til innsamling og bruk av persondata. Rapporten handler også i noen grad om hvordan vi påvirkes til å si ja eller nei, og om holdninger og adferd til personvern.

Det er slik at hvordan, og i hvilken sammenheng spørsmål om samtykke stilles, kan påvirke om man sier ja eller nei til å gi samtykke. Derfor stilte vi spørsmålet om samtykke på ulike steder, og i ulike sammenhenger i de to undersøkelsene i 2019. I den første undersøkelsen var det ingen spørsmål om persondata og /eller personvern før spørsmålet om samtykke til å dele persondata. Spørsmålet ble stilt tidlig i undersøkelsen. I den andre undersøkelsen ble spørsmålet stilt etter en rekke spørsmål som dreide seg om persondata, dette for å få frem om flere var mer tilbakeholdne med å dele data når vi først stilte mange spørsmål om personvern. Vi valgte med andre ord to ulike tilnærminger i de to undersøkelsene. I den første undersøkelsen ønsket vi at respondentene ikke skulle tenke på dette temaet før spørsmålet om samtykke til å dele persondata ble stilt. I den andre undersøkelsen stilte vi en rekke spørsmål om dette temaet før spørsmålet om samtykke til dele persondata. Resultatene fra undersøkelse 1 og 2 tyder på at når spørsmålet om samtykke ble stilt har betydning for hvor mange som ga samtykke. Derfor, i den tredje undersøkelsen fikk den ene halvparten av deltakerne spørsmålet tidlig i undersøkelsen og halvparten sent i undersøkelsen. Deltakerne ble delt tilfeldig inn i de to gruppene. Ved å bruke denne metoden kan vi se om forskjellen skyldes dette, dvs. det at deltakerne ble påvirket av spørsmålene før samtykketesten. Undersøkelsen viser at forskjellen var på 10%. Det er med andre ord slik at en del blir påvirket (*kan vi finne at annet ord slik at påvirkes ikke brukes to ganger i denne setningen?*) av det de leser – det valget en tar om å dele data eller ikke dele data kan påvirkes. Vi omtaler spørsmålet om å gi tilgang til data som en samtykketest. Vi har ikke brukt dataene som deltakerne sa at vi vi kunne få tilgang til, men vi er interessert i hva som kjennetegner de som gir samtykke – ikke gir samtykke til å dele persondata.

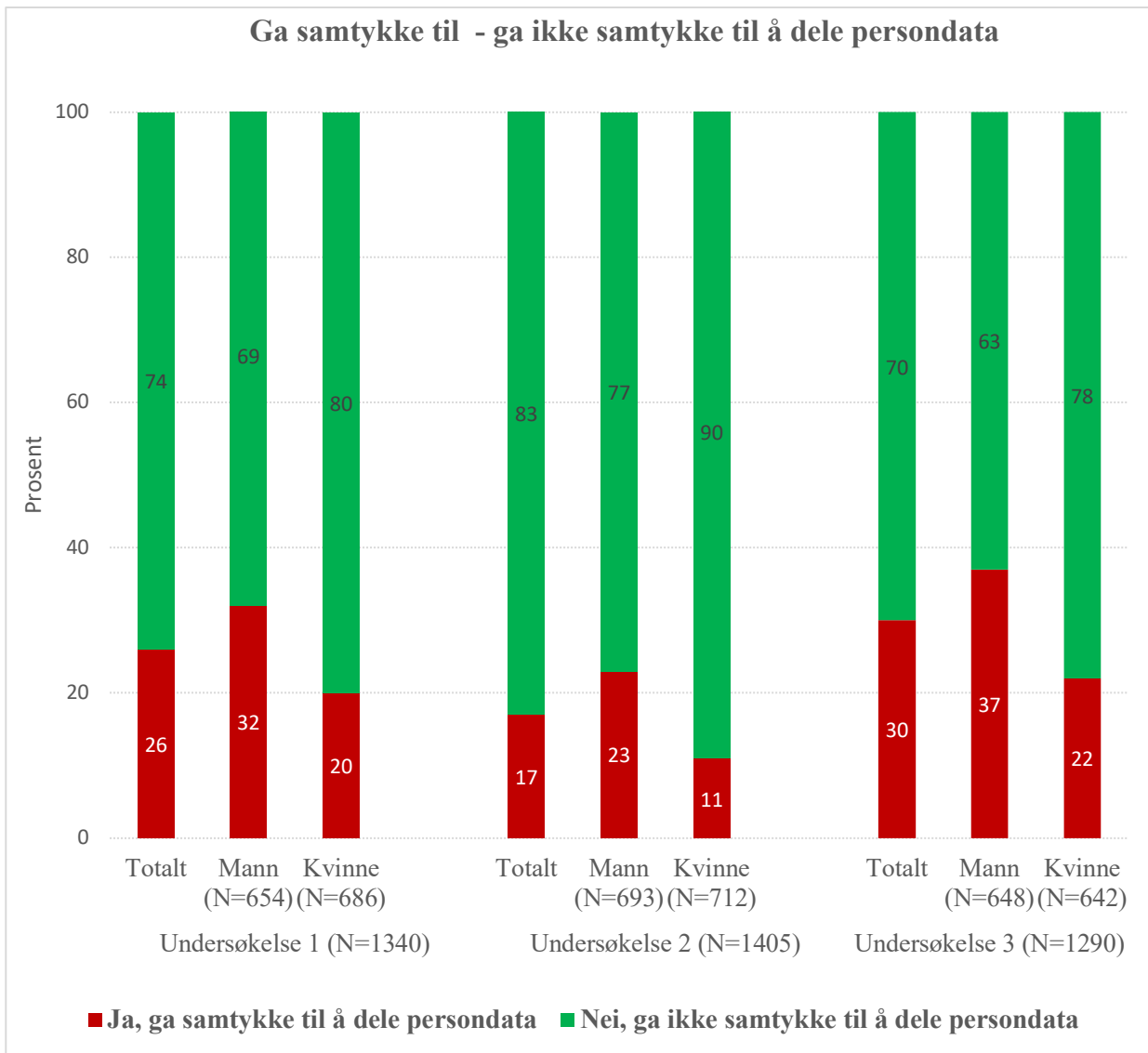
Deling av persondata – kjønn, alder og utdanning.

Samtykketesten

Vår oppdragsgiver ønsker å kartlegge hvordan man lager profiler av enkeltpersoner, deler opplysninger og lager personlig tilpasset reklame.

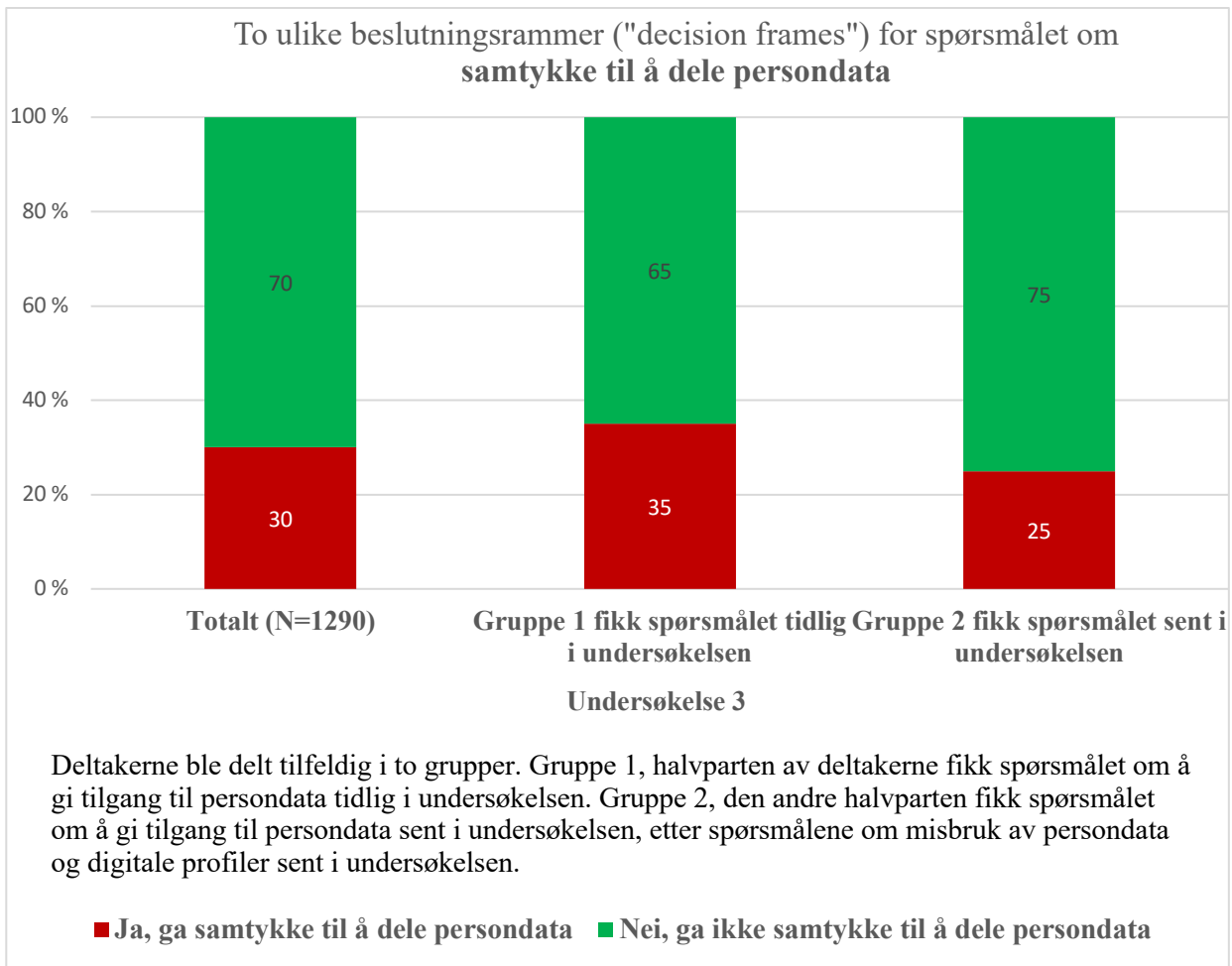
Du har tidligere svart på undersøkelser. Kan vi koble disse svarene med din Facebook-profil eller annen informasjon på Facebook om deg, og legge informasjonen til din profil?

Figur 1 viser at 26% ga samtykke i den første undersøkelsen, 17% i den andre undersøkelsen og 30% i undersøkelsen i 2020. Det er en forskjell mellom menn og kvinner. Menn er mer villige enn kvinner til å gi samtykke.

Figur 1 Ga samtykke til å dele persondata. Kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 1 viser at det var ca. 50% kvinner og 50% menn i de tre undersøkelsene. Dette kan en se av tallene N i parentes. N er basen, dvs. antallet som deltok og svarte på spørsmålet i de tre undersøkelsene. Undersøkelsene viser at kvinner er mer forsiktige enn menn. Det var færre kvinner som ga samtykke enn menn, men også for kvinner kunne andelen vært lavere.

Figur 2 To beslutningsrammer og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

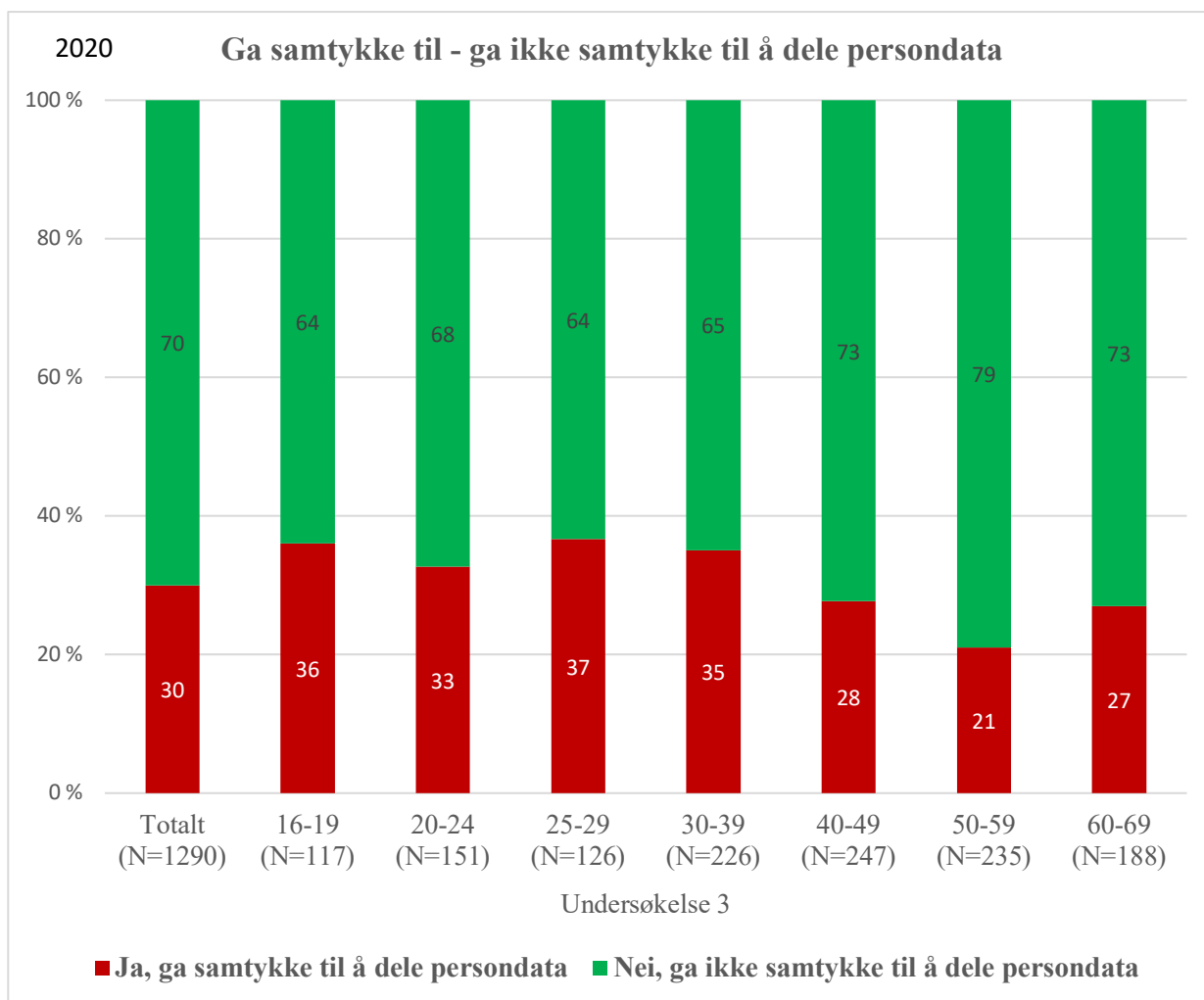
Hvordan vi svarer på spørsmål i en undersøkelse vil i noen tilfeller kunne påvirkes av hvilken informasjon som presenteres for deltakeren.? Figur 2 viser at det er en forskjell. Dette kan vi forklare med konteksten, eller beslutningsrammen («decision frame»⁸) som er ulike for de to gruppene. For å få et tall på hvor stor forskjellen er må vi dele deltakeren tilfeldig inn i to like store grupper. I undersøkelse 1 stilte vi dette spørsmålet før andre spørsmål om misbruk av persondata og digitale profiler. I undersøkelse 2 stilte vi spørsmålet etter en rekke spørsmål om misbruk av persondata og digitale profiler.

Forskjellen mellom undersøkelse 1 og undersøkelse 2 var 11%. Disse tallene, denne forskjellen indikerer at dette har betydning, men vi kan ikke gjøre en direkte sammenlikning slik vi kan i undersøkelse 3 hvor deltakerne ble delt inn tilfeldig i to grupper. I undersøkelse 3 i 2020 er den eneste forskjellene at deltakerne i gruppe 1 fikk spørsmålet tidlig mens deltakerne i gruppe 2 fikk spørsmålet nesten helt til slutt. Konteksten eller rammen for beslutningen er med andre ord

⁸ "decision frame" (refers to) the decision maker's conception of the acts, outcomes, and contingencies associated with a particular choice." Tversky, A. & Kahneman, D. (1981) The framing of decisions and the psychology of choice. *Science* (211): 453-458.

ulike. Noen foretrekker å bruke det engelske ordet «priming» til å forklare at vi (kan) påvirkes av den informasjon vi nettopp har fått eller av den konteksten som et spørsmål stilles i.

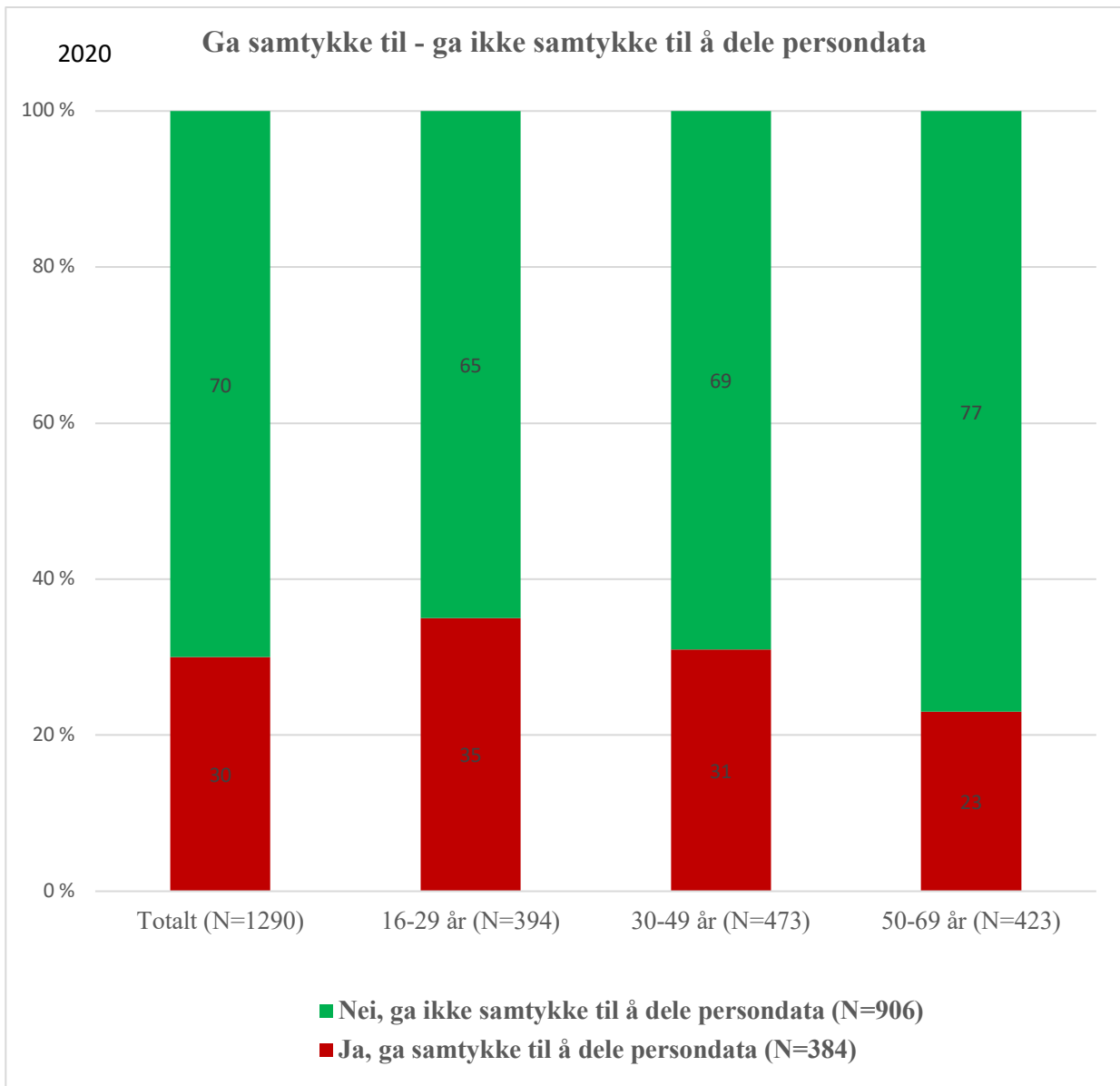
Deltakerne i den andre gruppen hadde, fordi de fikk en rekke spørsmål om persondata, digitale profiler, misbruk og lignende noe tid til å tenke på hva negative konsekvenser av å gi et slikt samtykke. Forskjellen mellom gruppe 1 og gruppe 2 er 10%. Ut ifra dette resultatet kan vi si at en del personer blir mer påvirket at de har svart på spørsmål om misbruk av persondata, digitale profiler og personvern. Som forventet fører denne påvirkningen til at færre i gruppe 2 gir samtykke sammenliknet med gruppe 1.

Figur 3 Alder og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

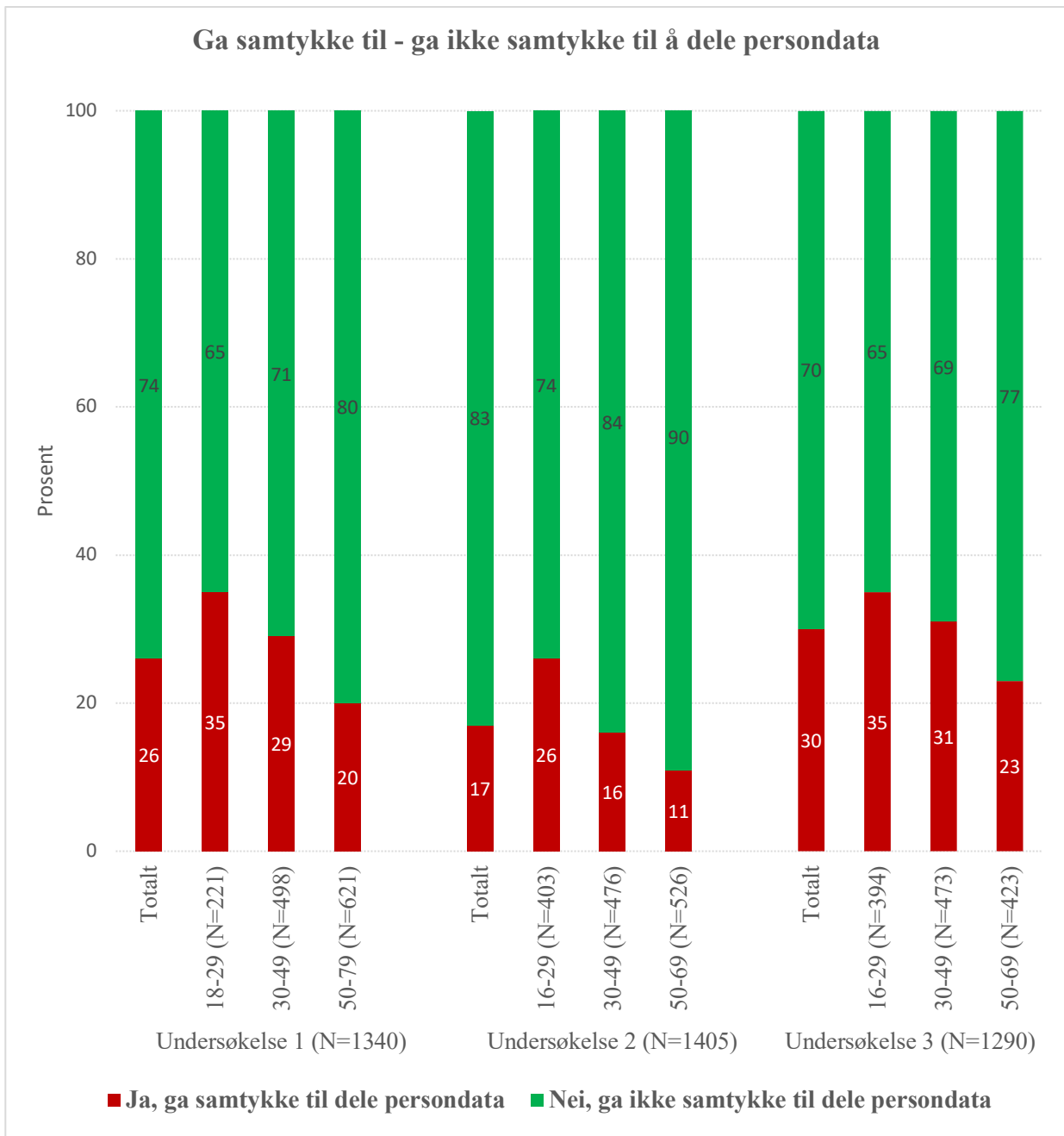
Vi har i mange av figurene i rapporten benyttet inndelingen samtykke/ikke samtykke til å dele persondata. Dette er hovedtemaet i rapporten. Den første søylen i figurene refererer alltid til den øverste linjen i overskriften. Når denne dreier seg om samtykke til – ikke samtykke til, brukes fargene rød for samtykke og grønn for ikke samtykke.

Figur 3 viser at aldersgruppene under 40 år har de høyeste prosentandelene for samtykke. I figur 4 viser vi det samme mønsteret, men med kun tre aldersgrupper.

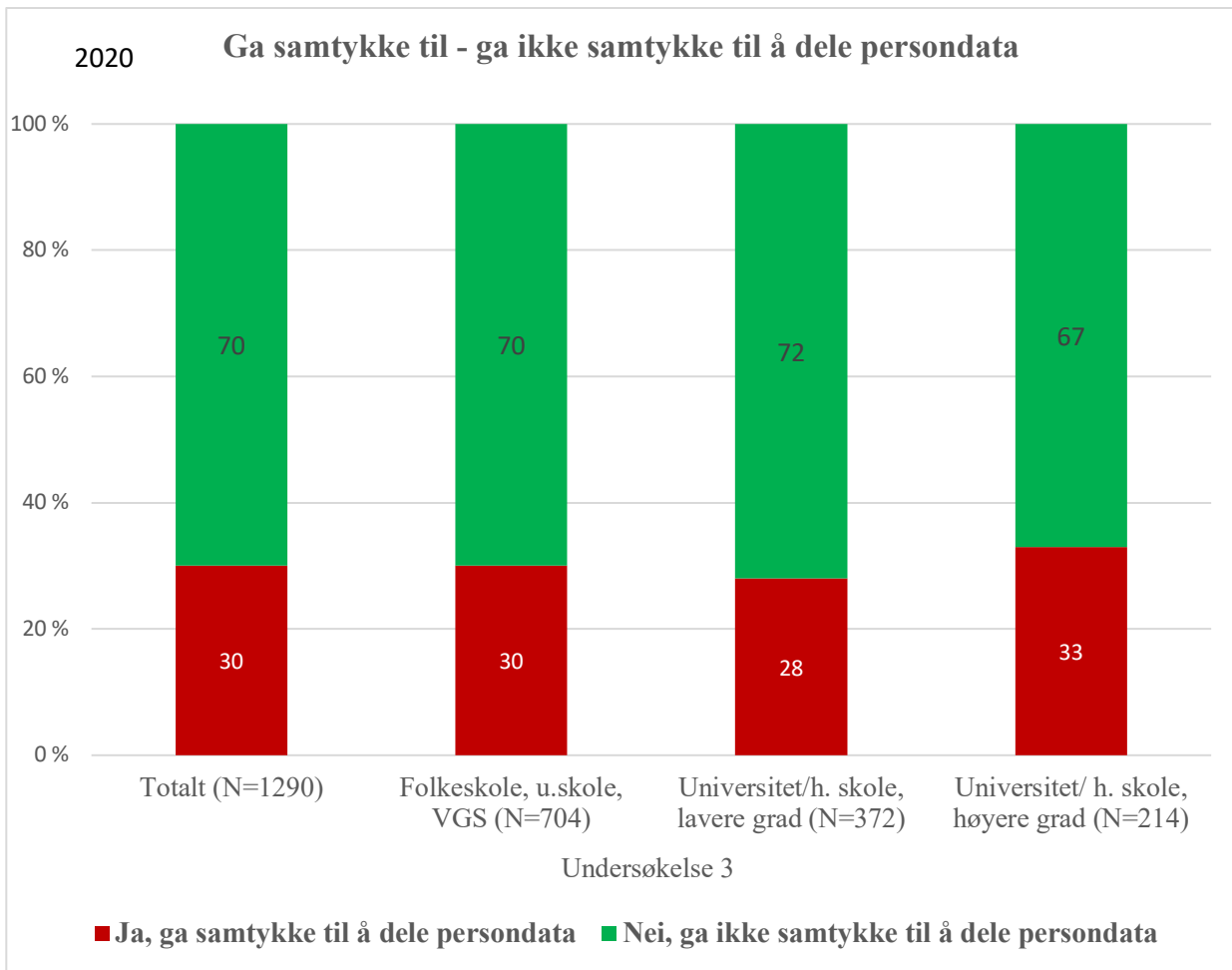
Figur 4 Ga samtykke til å dele persondata. Tre aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)

Figur 4 viser at det er en klar forskjell mellom aldersgruppene 16 til 29 år og 50 til 69 år; 35% sammenliknet med 23%. Det at en blir mer forsiktig når en blir eldre er som forventet, men også i de eldre aldersgruppene er det mange som ga samtykke.

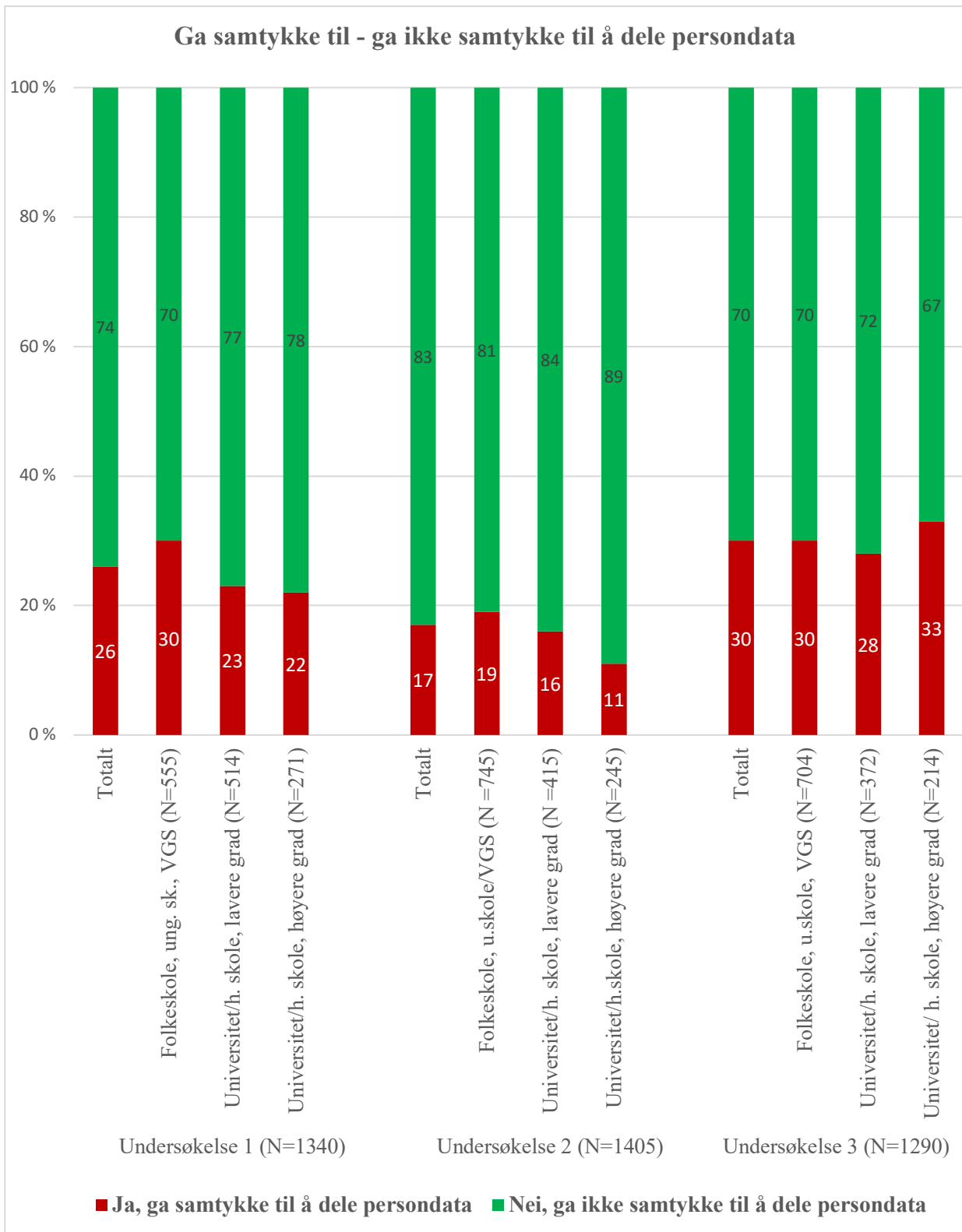
Figur 5 Ga samtykke til å dele persondata. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020

I de tre undersøkelsene er mønsteret det samme; det er flest i de yngste aldersgruppe, færrest i den eldste aldersgruppen, og aldersgruppen 30-49 år mellom de to andre gruppene.

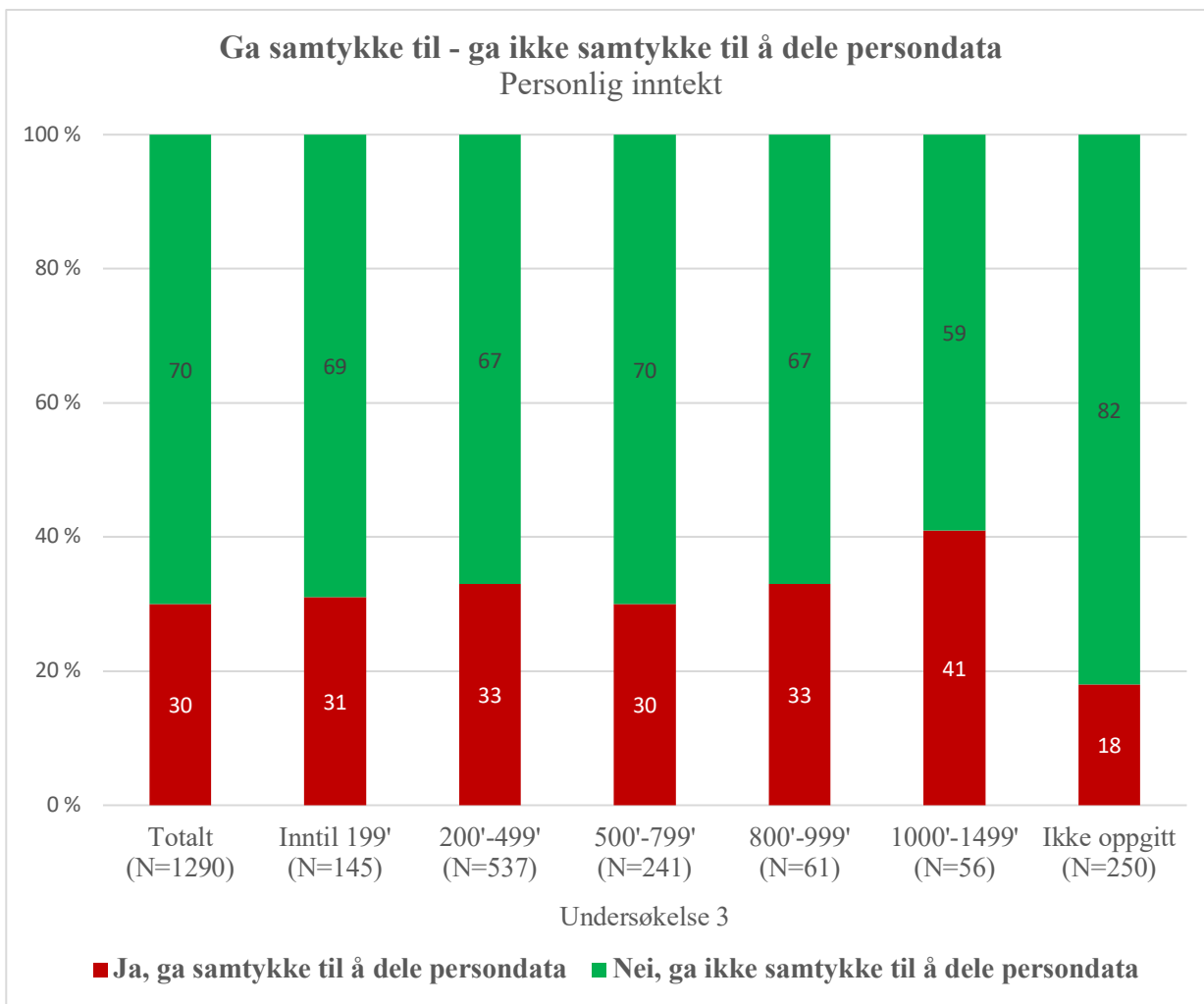

Figur 6 Ga samtykke til – ga ikke samtykke, og utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)

Det er forskjeller mellom aldersgruppene – se Figur 6. For de to første undersøkelsene er det forskjeller mellom utdanningsgruppene, men ikke ifølge den tredje undersøkelsen – se Figur 7.

Figur 7 Samtykke til å dele persondata og utdanning. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020

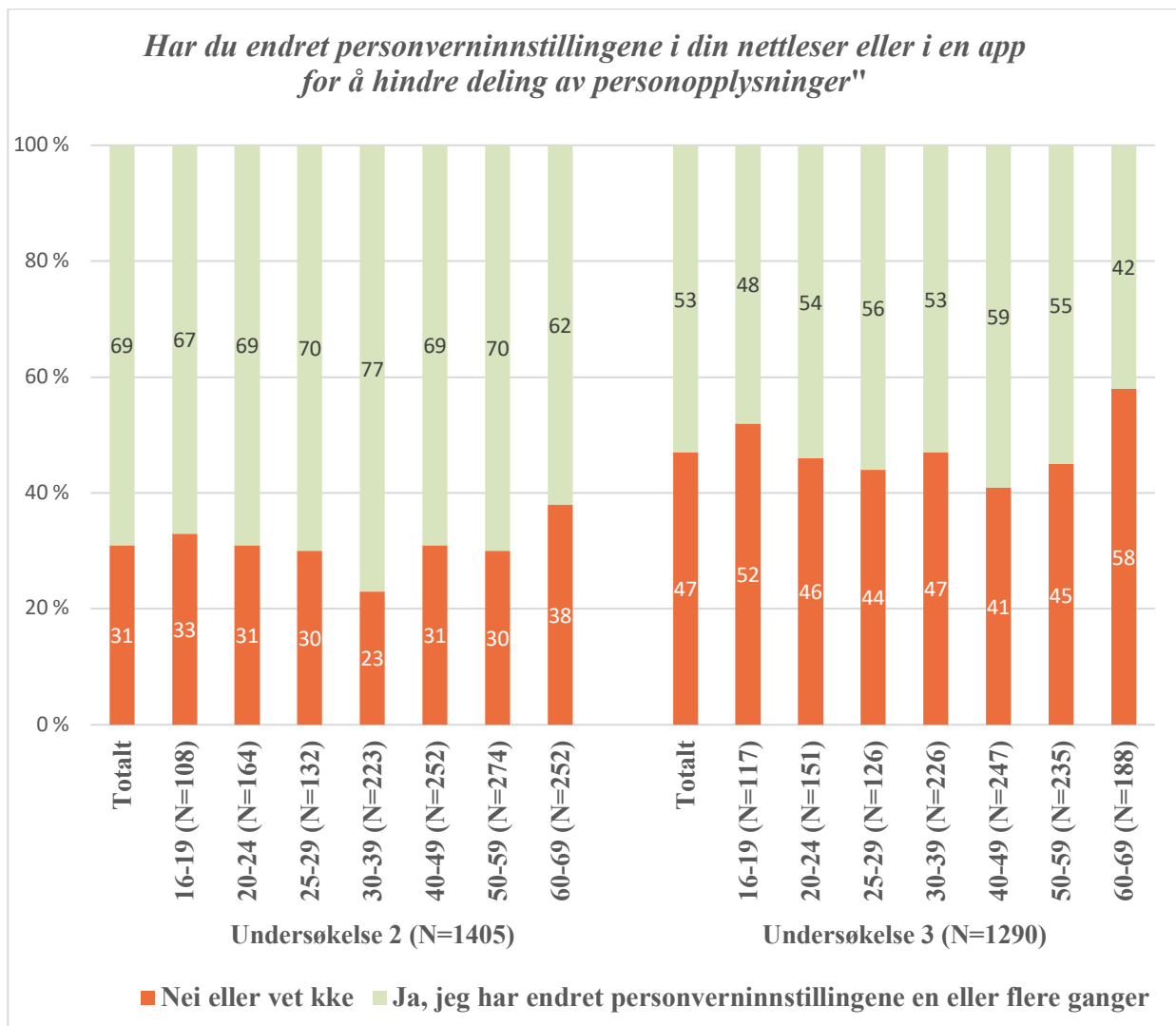
Figur 8 Samtykke til å dele persondata. Inntekt. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Figur 8 viser at inntekt ikke skiller mellom hvem som er villige til å gi samtykke til å dele persondata. Unntaket i undersøkelsen er de med inntekt over 1 million, men det er meget få i denne inntektsgruppen. Det er en del, ca. 20% som ikke ønsker å oppgi hva de tjener. Det er, noe som ikke bør overraske, også blant disse færre som ga samtykke til å dele persondata – se Figur 8.

Om å endre innstillinger, hindre deling, og å oppgi ikke korrekt informasjon

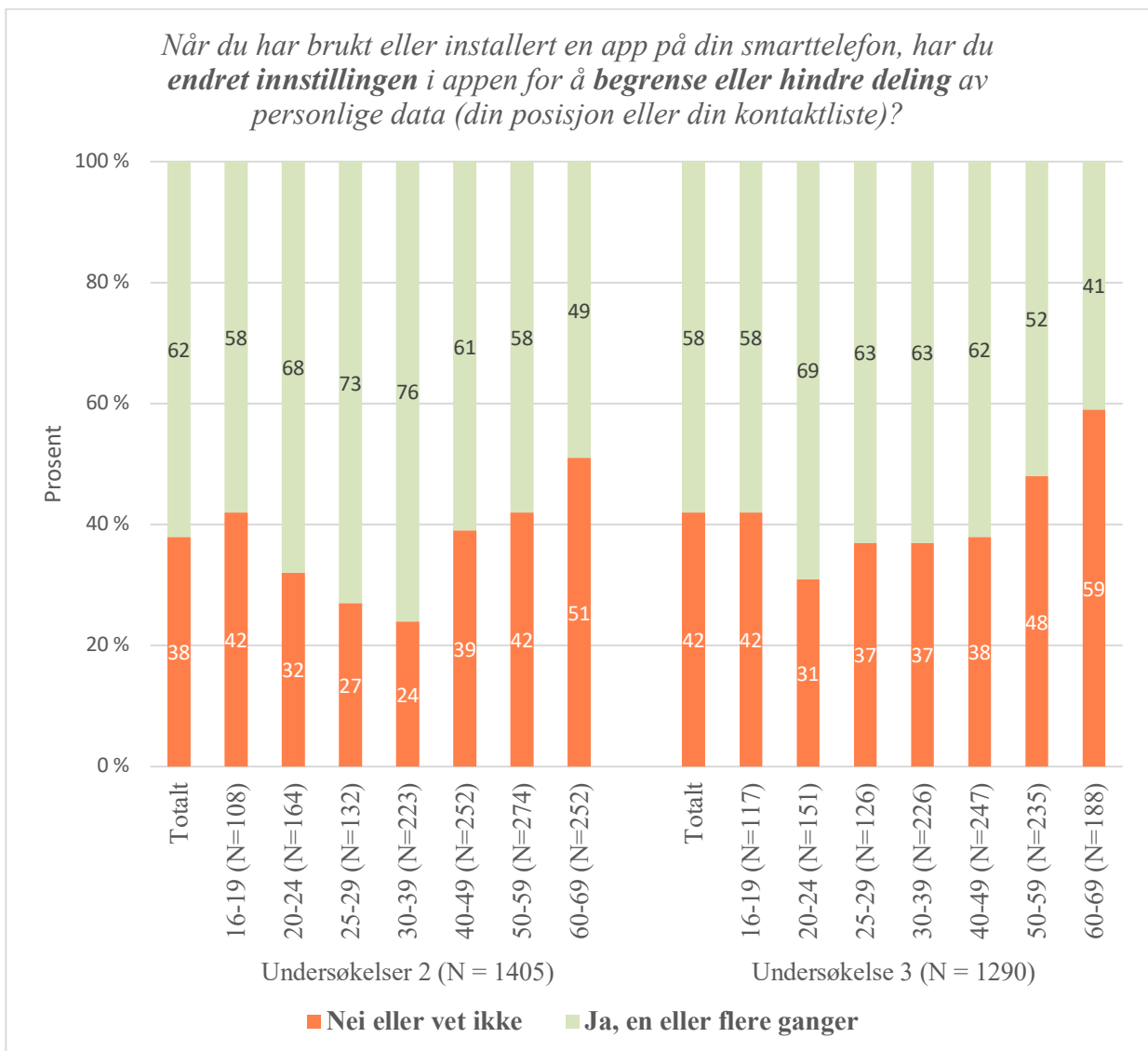
Deltakerne i undersøkelsene fikk spørsmål om hva den enkelte gjør for å beskytte sin mobil, PC, sine data. Vi har ikke tilgang til adferd og vi kan ikke sjekke om svarene gir et helt riktig bilde av hva en person faktisk gjør. Det kan være vanskelig å huske hva en har gjort, eller ikke gjort, og det kan være noen svarer det en tror at andre mener en bør svare. I denne sammenhengen dreier det seg om å ta forholdsregler og å gjøre noe for å beskytte sine data. Vi spurte blant annet to spørsmål om en har endret innstillingene ved bruk og/eller innstilling av for eksempel apper. Det bør legges til at det i mange tilfeller ikke er mulig å gjøre endringer som hindrer deling av personopplysninger. Alternativet er å avinstallere appen.

Vi ønsker informasjon om hva person gjør, og ikke bare hva de mener. Det finnes mer nøyaktige metoder enn enkle spørsmål i et spørreskjema. Hvilke alternativer fikk jeg og hvilke valg gjorde jeg da jeg lastet ned en app? Derfor, for dette temaet mener vi det en del usikkerhet knyttet til svarene. Likevel, den enkelte vil mange ganger være den nærmeste til å vite hva en har gjort eller ikke gjort for å beskytte sine data. Ofte får en ikke noe valg - man må opprette en bruker og lage en profil. En mulighet er da å oppgi ikke korrekt informasjon, for eksempel ved å lage en fiktiv bruker. Et av spørsmålene er om en har oppgitt "ikke korrekt eller falsk informasjon av personvern hensyn"?

Figur 9 Har endret innstillingene i nettleser eller app for å hindre deling. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser i 2019.

Figur 9 viser 2020 ved siden av 2019. Det var noe færre som svarte at de hadde endret personverninnstillingene i 2020 sammenliknet med 2019. Forskjellene mellom aldersgruppene er små.

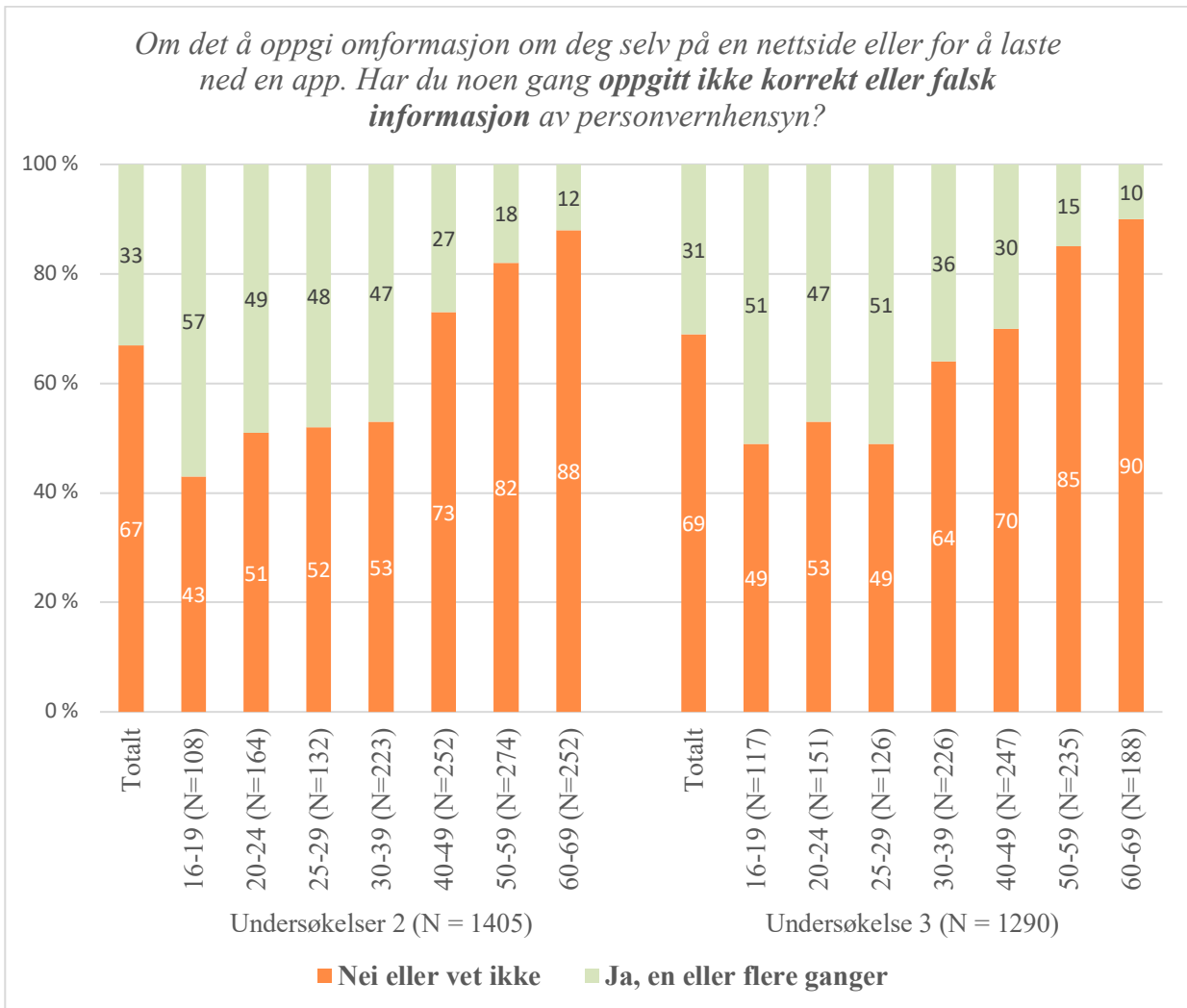
Figur 10 Etter innstallering, har endret innstillingene for å hindre deling. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det kommer frem noen aldersforskjeller i Figur 10 – det er færre i de høyere aldersgrupper som har foretatt endringer i apper på smarttelefonen. Figur 10 om endringer i nettleser viser få eller ingen forskjeller. Dessuten, det er små eller ingen forskjeller mellom de to årene. Det er ca. 60% som oppgir at de har endret personverninnstillingene for å hindre deling av personopplysninger. Andelen er høyest blant dem som er 20-39 år.

For 2020, i undersøkelsen IKT i husholdningene avgrensner SSB spørsmålet om å endre innstillingene til å gjelde de 3 siste månedene. SSB benyttet følgende formulering «Har endret innstillinger i nettleser eller nektet bruk av informasjonskapsler (cookies)».

For 2020 undersøkelse er svarfordelingen følgende;

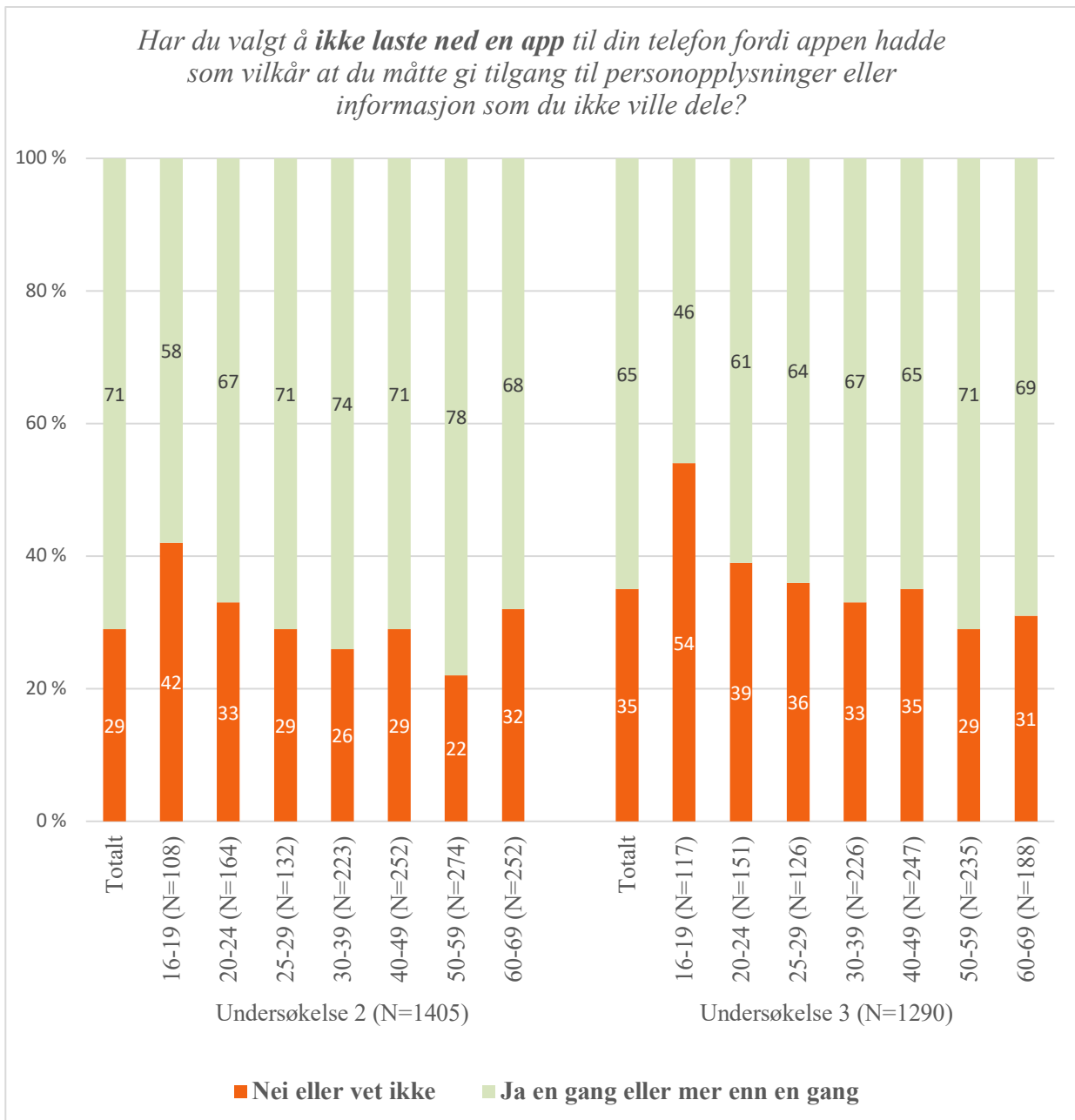
16-24 år: 28%	45-54 år: 26%
25-34 år: 33%	55-64 år: 24%
35-44 år: 34%	65-74 år: 15%

Figur 11 Det å bruke ikke korrekt informasjon av personvern hensyn og alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020.

Det er en stor forskjell mellom eldre og yngre – se Figur 11. Omkring halvparten i de yngste aldersgruppene svarer at de har oppgitt ikke korrekt informasjon sammenliknet med de to eldste aldersgruppene (50-69 år). Svarene viser også at det er vanlig å gjøre dette – ca 1 av 3 svarte ja at de hadde benyttet ikke korrekt informasjon for å beskytte personvernet.

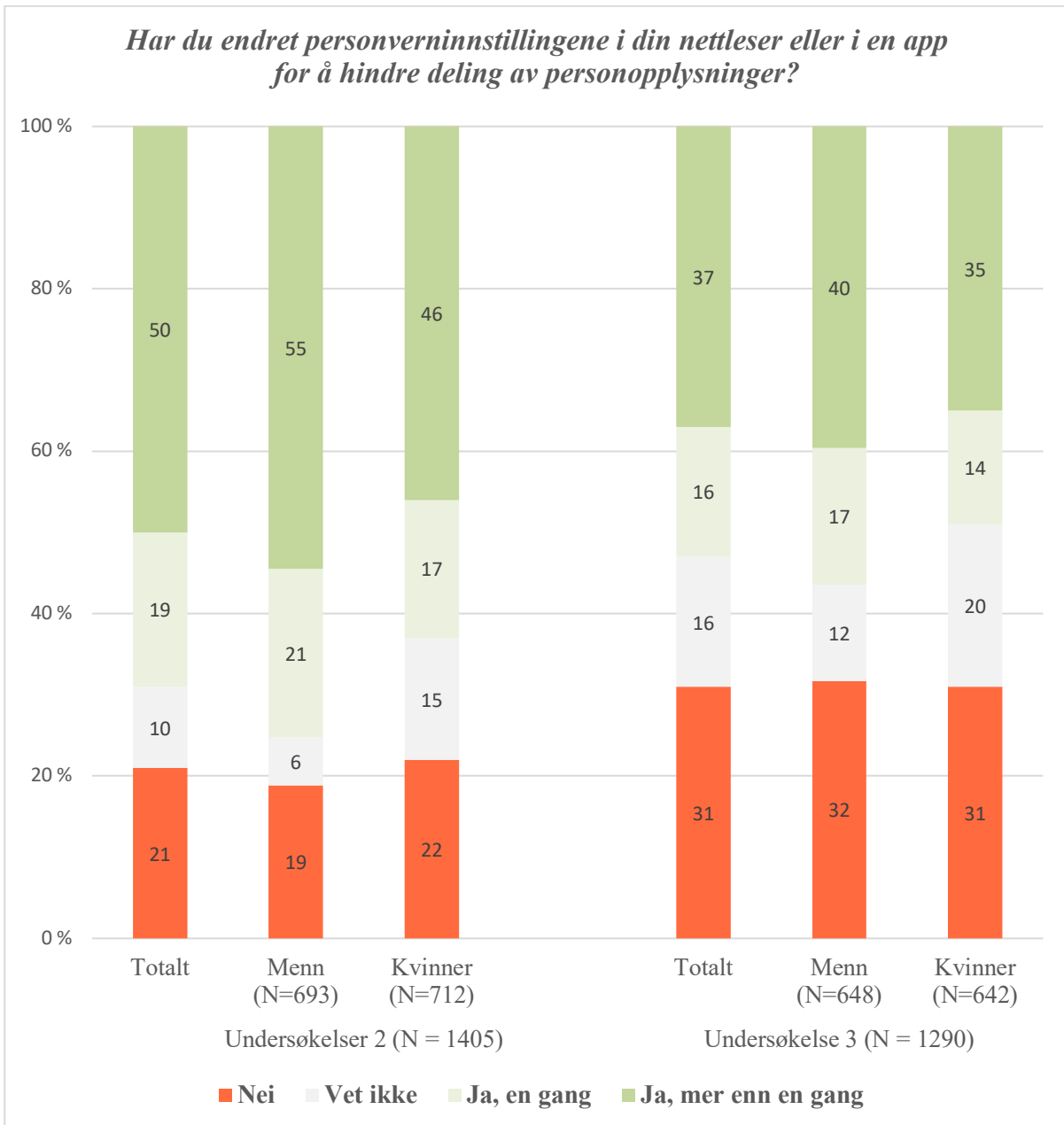
Det er et alternativ å ikke laste ned appen eller bruke tjenesten. Når en reagerer på hva en blir bedt om å si ja til kan man velge å ikke laste ned appen. På denne bakgrunn, er dette vanlig? Hvor mange svarte ja, det har hendt at jeg ikke lastet ned en appen for eksempel fordi appen ba en si ja til å dele informasjon som en ikke ønsket å dele?

Figur 12 Har valgt å ikke laste ned en app. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

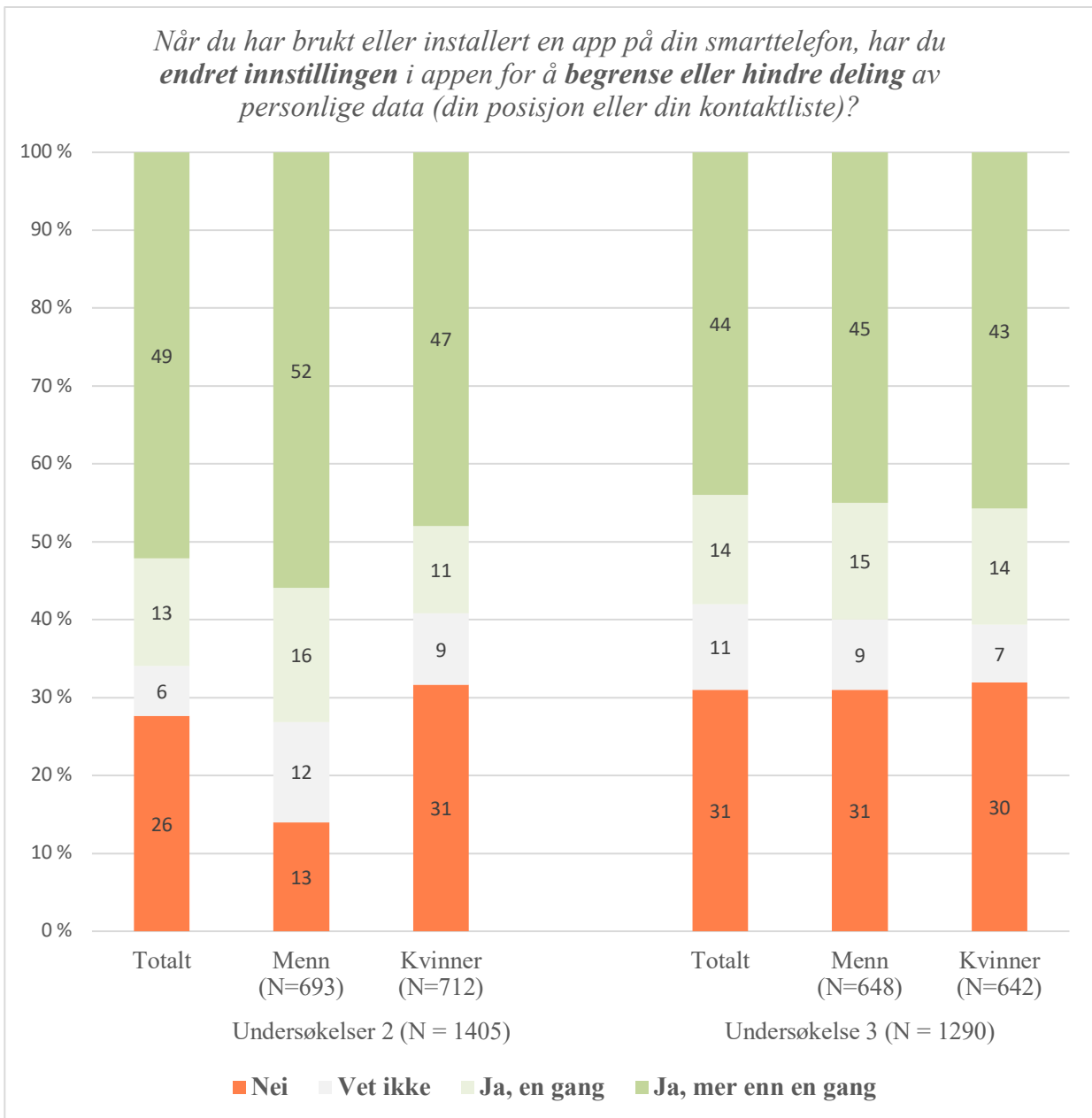
Figurene 12 viser at viser at 71% og 65% svarte ja på dette spørsmålet.

De fire spørsmålene viser at 30-50% av deltakerne sier at de ikke har aktivt gjort noe for å beskytte sine data eller ikke gi tilgang til data.

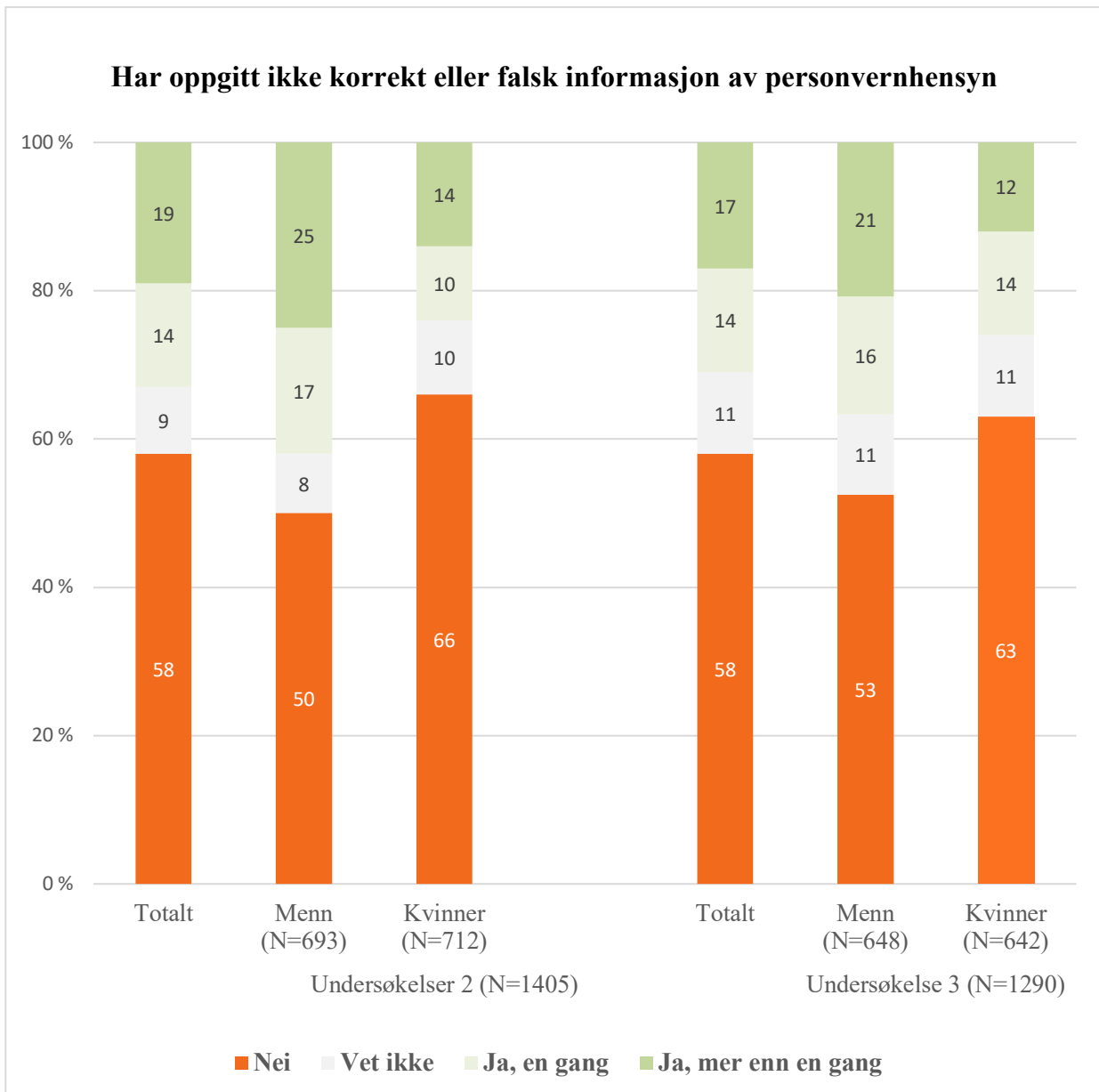
Figur 13 Har endret innstillingene i nettleser ved installering. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er noe flere menn enn kvinner som sier at det har endret innstillingene – se Figur 13. I undersøkelse 2 svarer 55% + 21% = 76% ja sammenliknet med 46% + 17% = 63% ja blant kvinnene. I undersøkelse 3 er det tilsvarende tallet 67% for menn og 49% for kvinner.

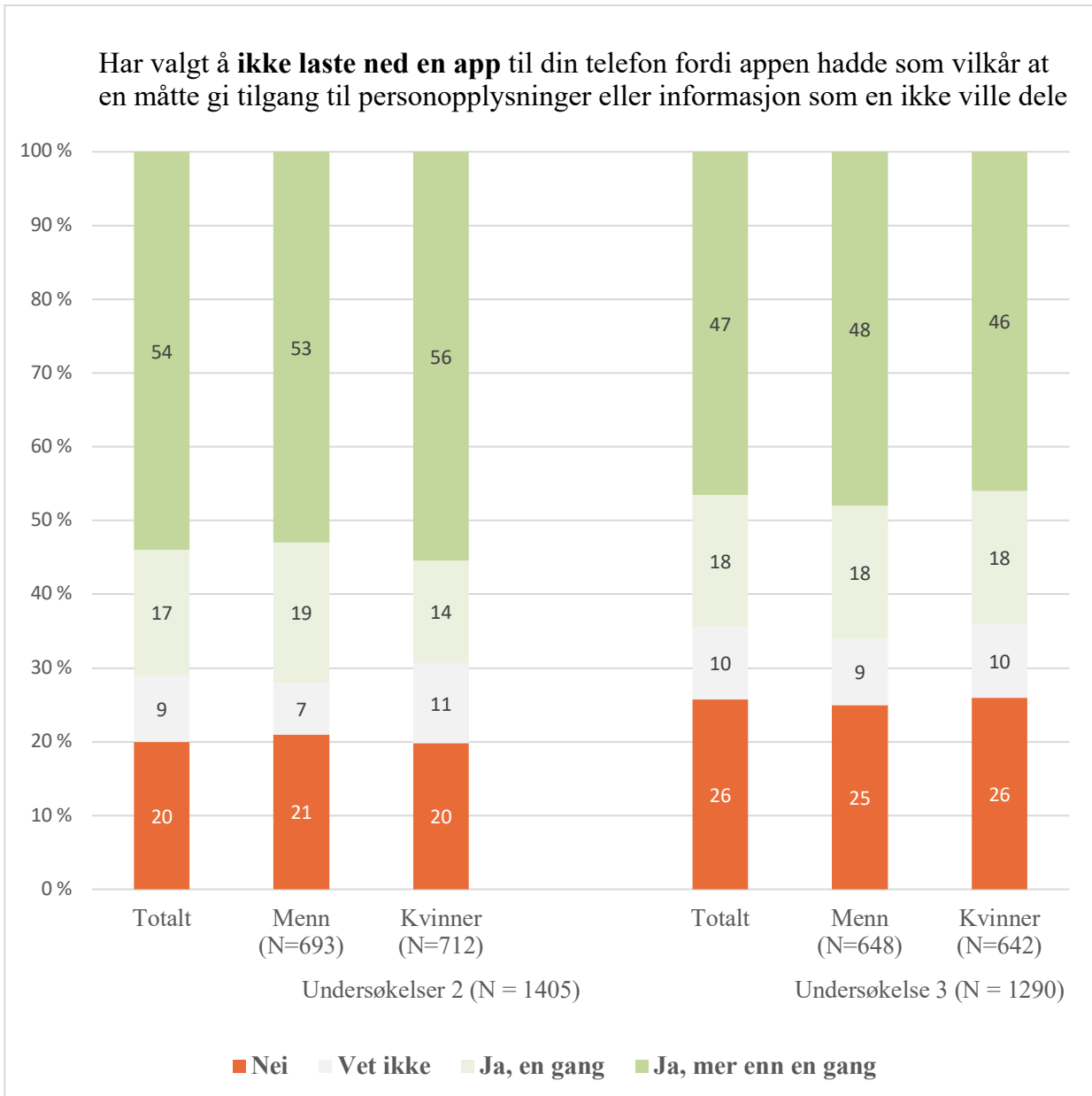
Figur 14 Etter installering - har endret personverninnstillingene for å hindre deling. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

I undersøkelse 2 er det noe flere menn enn kvinner som sier at det har endret innstillingene etter installering for å hindre deling, men i undersøkelse 3 er det ingen forskjell mellom kjønnene – se Figur 14. I undersøkelse 2 er det $52\% + 16\% = 68\%$ som svarte ja og $47\% + 11\% = 58\%$ som svarte ja for kvinner.

Figur 15 Brukt falsk eller ikke-korrekt informasjon for å begrense deling av personopplysninger. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

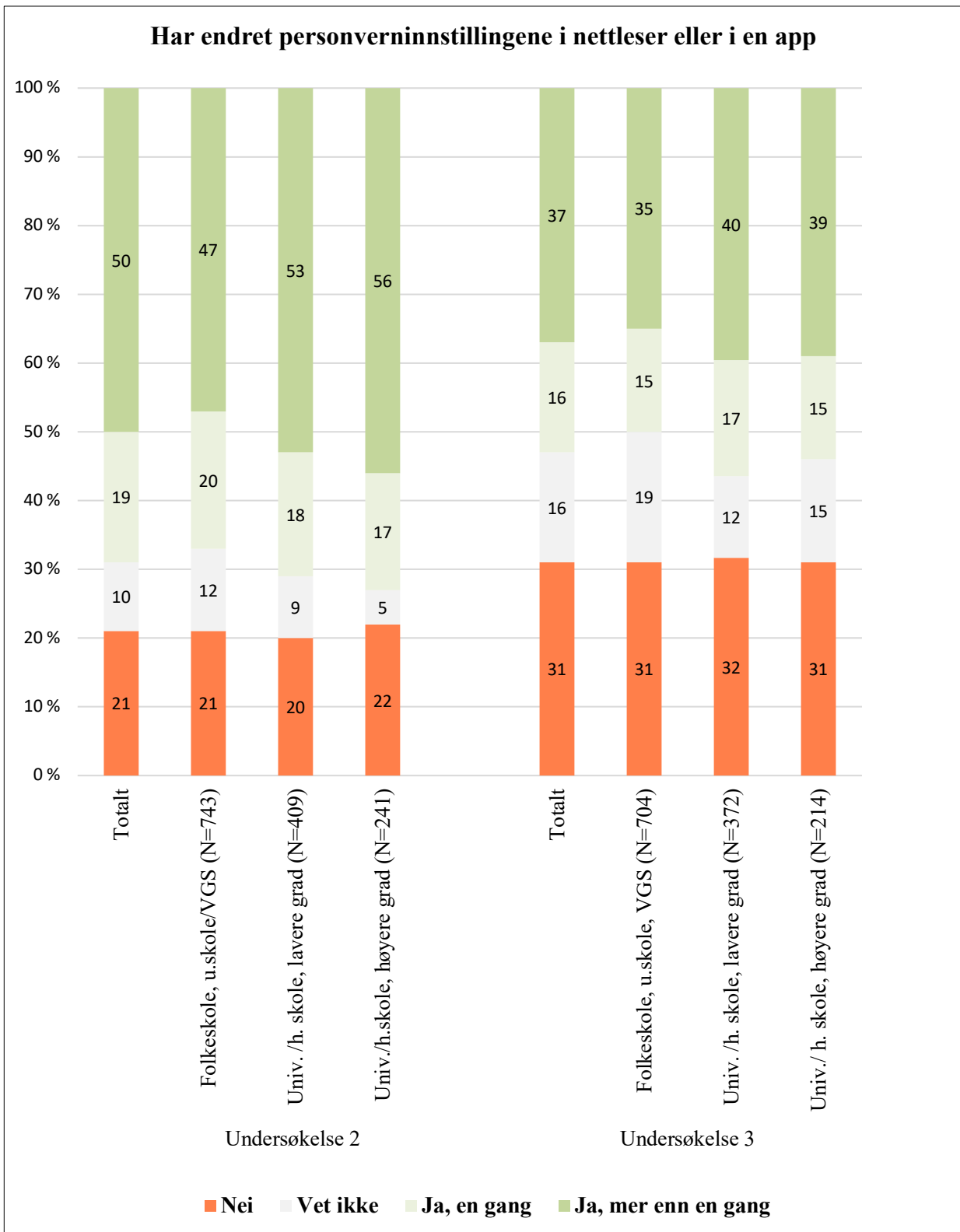
Det er en forskjell mellom kvinner og menn. Flere menn ($25\% + 17\% = 42\%$) enn kvinner ($14\% + 10\% = 24\%$) sier at det har bruk ikke korrekt informasjon av personvern hensyn – se Figur 15.

Figur 16 Har valgt å ikke laste ned en app - ønsket ikke å gi tilgang til personopplysninger. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

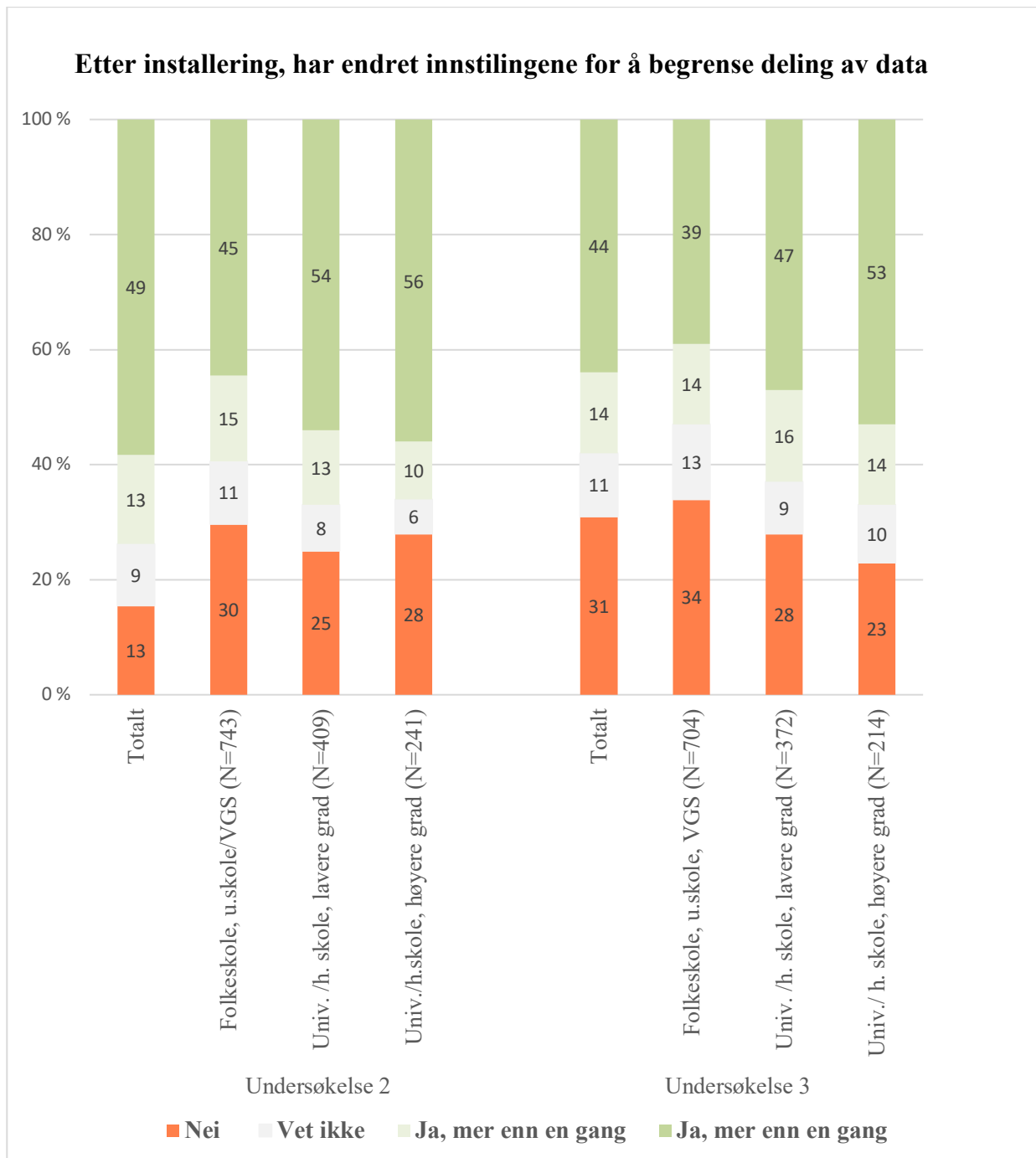
Figur 16 viser ingen forskjeller mellom kvinner og menn – det er like mange kvinner som mener som sier at de har valgt å ikke laste ned en app fordi appen ville ha tilgang til informasjon som en ikke ville dele.

De neste fire figurene viser svarene på de fire spørsmålene for 3 utdannelsesgrupper.

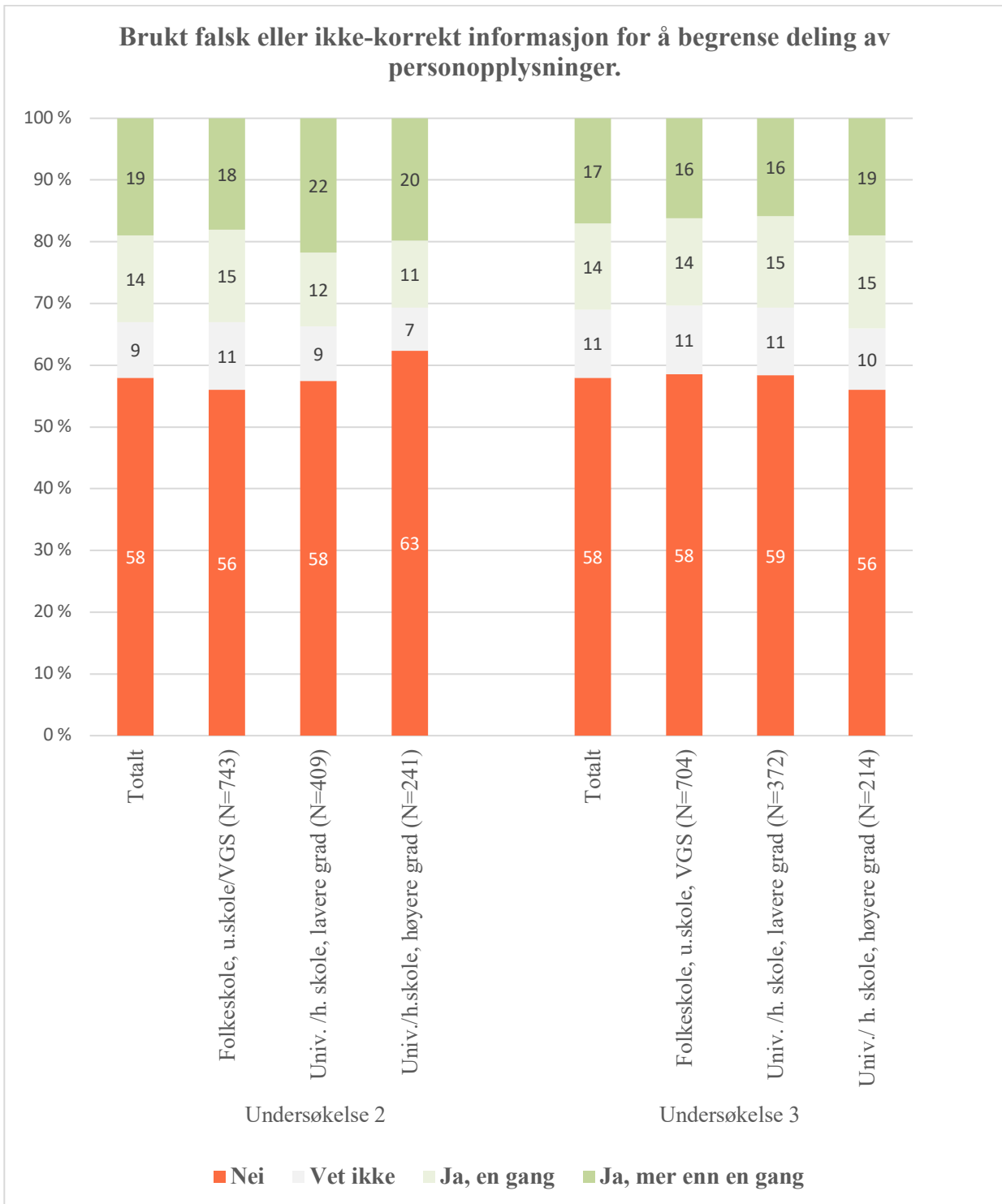
Figur 17 Har endret innstillingene i nettleser eller app for å hindre deling. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ca. 50% i undersøkelse 2 og ca. 40% i undersøkelse 3 som svarer at de har endret innstillingene i nettleseren eller i en app. Det er ingen, eller ubetydelig forskjeller mellom utdannelsesgruppene – se Figur 17.

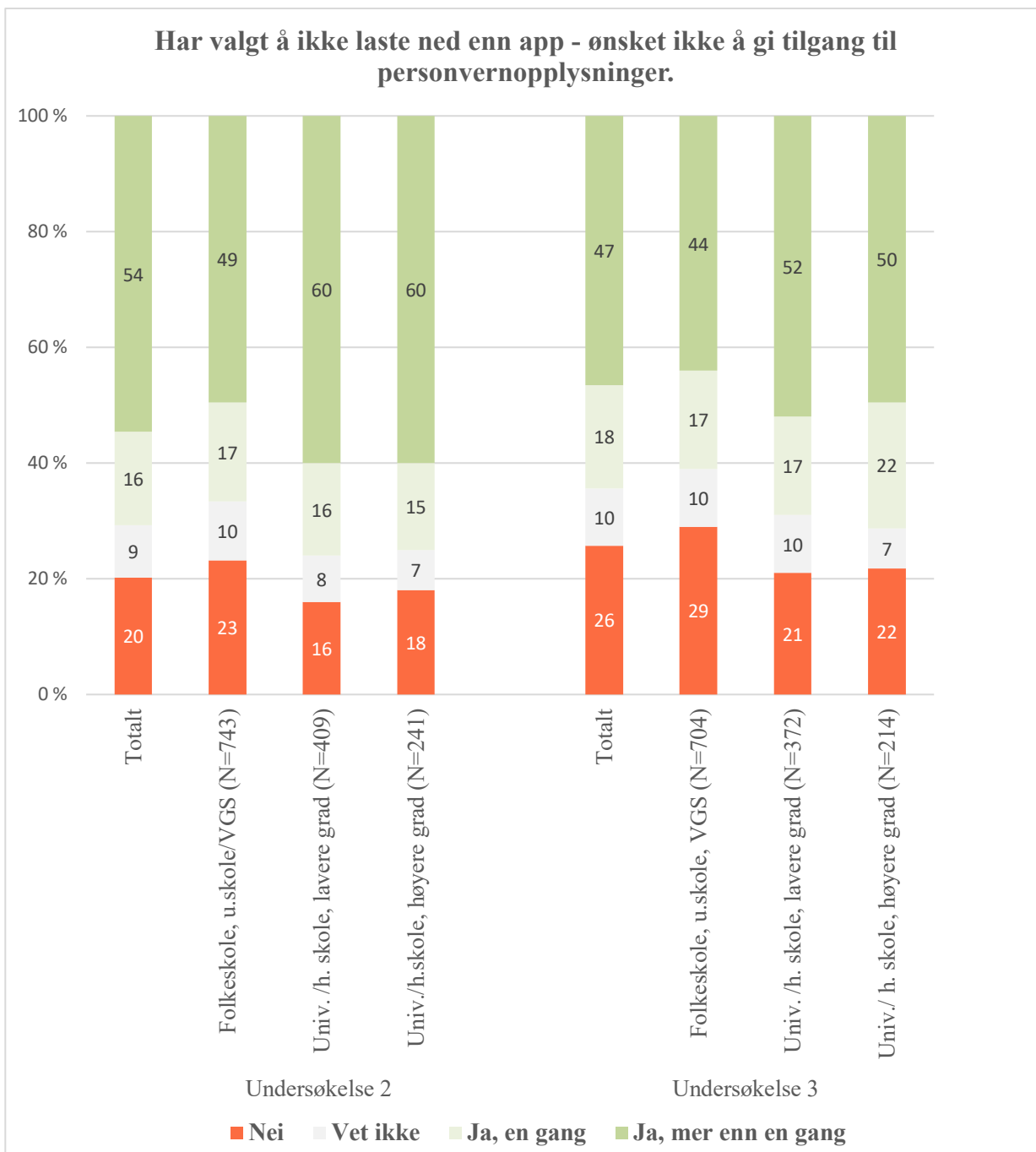
Figur 18 Har endret innstillingene for å begrense deling av data - etter installering. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Spørsmålet dreier seg om en har endret innstillingene etter at en har begynt å bruke applikasjonen. Det er flest i gruppen med høyest utdanning som svarer ja, mer enn en gang – se Figur 18.

Figur 19 Har brukt ikke-korrekt informasjon for å begrense deling av data. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

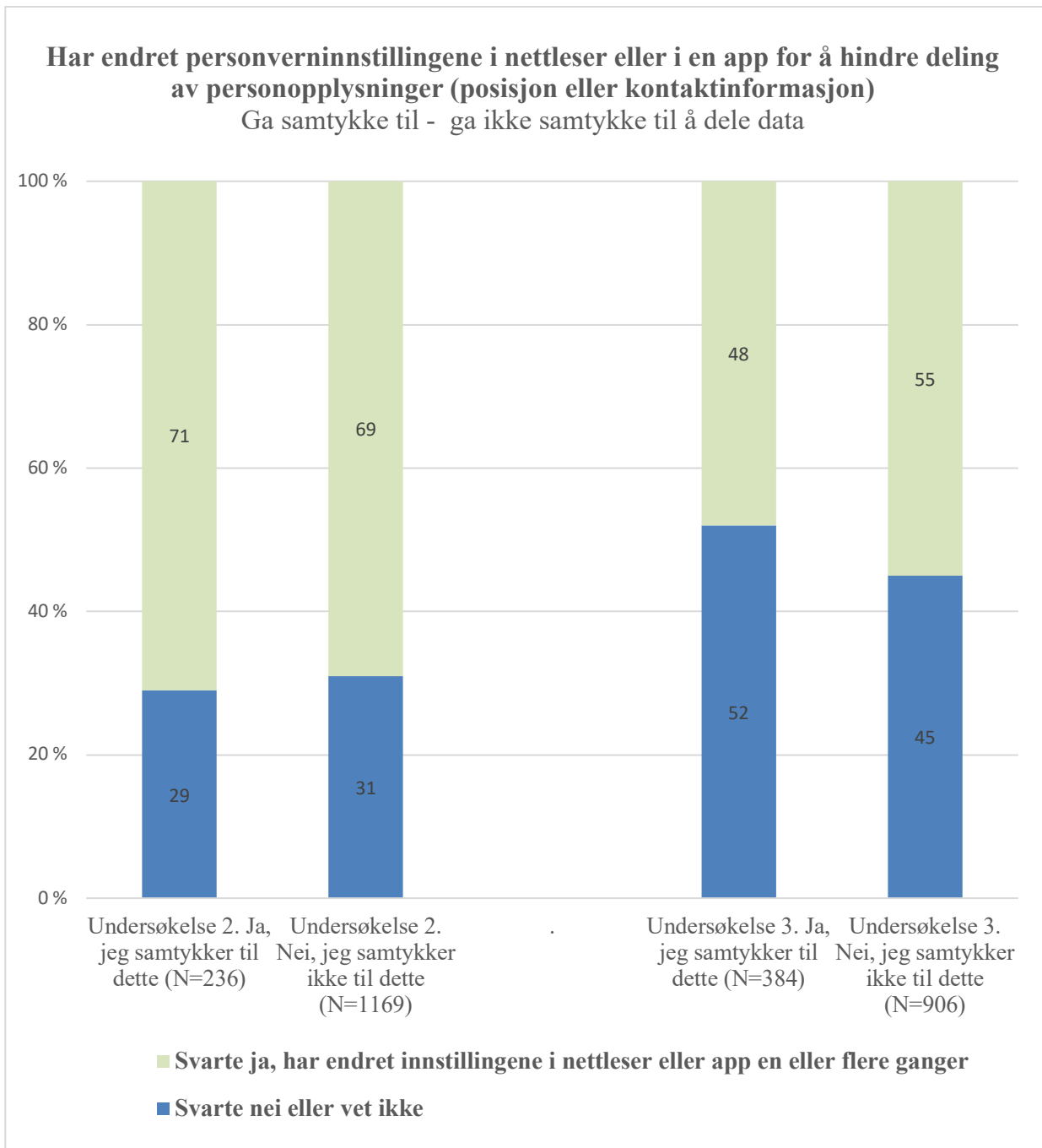
Det er ca. 1 av 3 som har brukt falsk informasjon for å beskytte personopplysninger. Det er ingen, eller ubetydelige forskjeller mellom utdannelsesgruppene – se Figur 19.

Figur 20 Har valgt å ikke laste ned enn app - ønsket ikke å gi tilgang til personopplysninger. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

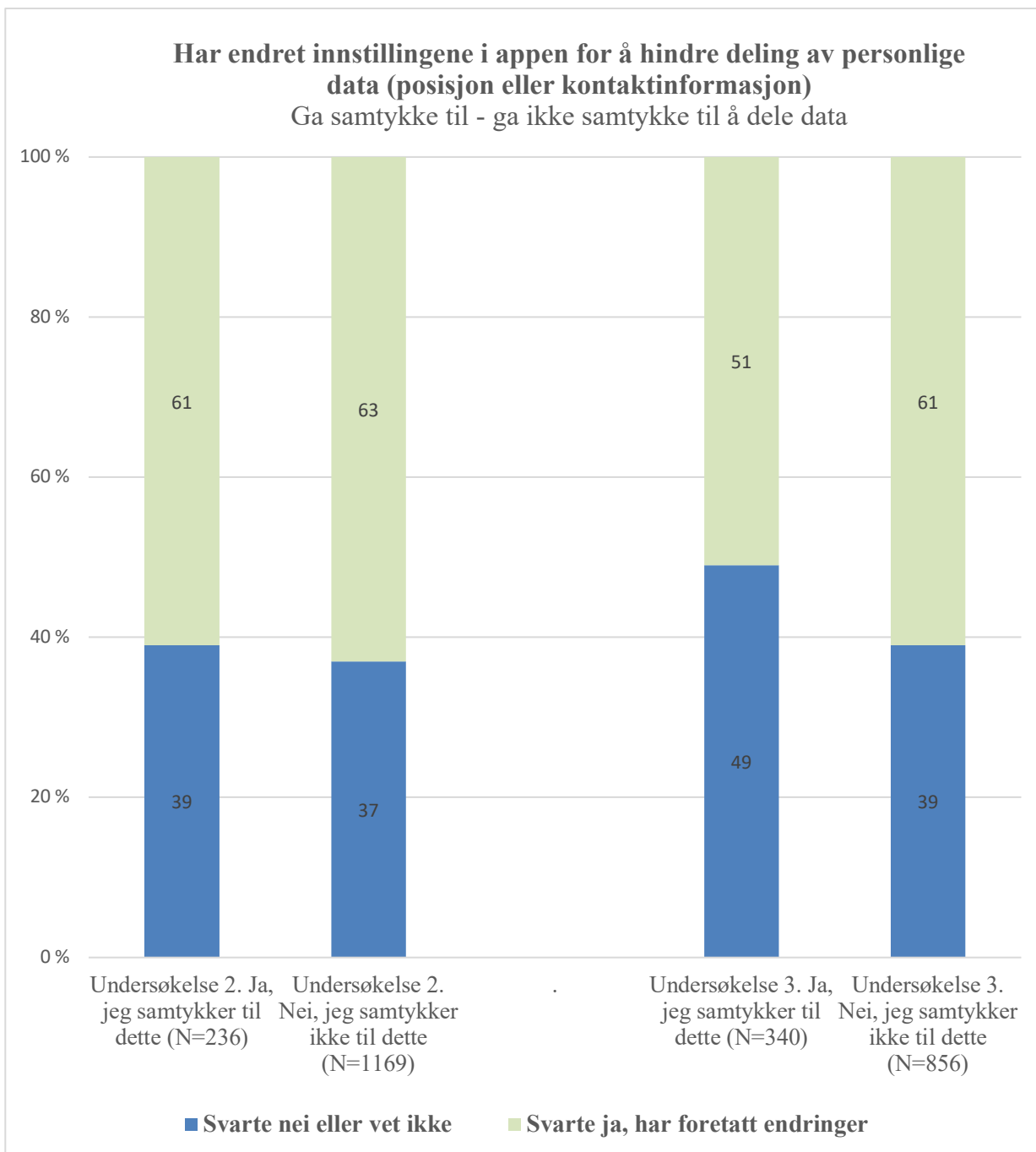
Omtrent halvparten svarer at de flere ganger har avstått fra å laste ned en app fordi de ikke ønsket å gi tilgang til personopplysninger. Det er en noe lavere andel i den laveste utdannelsesgruppen sammenliknet med de to andre – se Figur 20.

I de neste figurene, Figurene 21 - 24 viser vi de samme 4 spørsmålene for gruppene *ga samtykke* og *ga ikke samtykke til å dele persondata*.

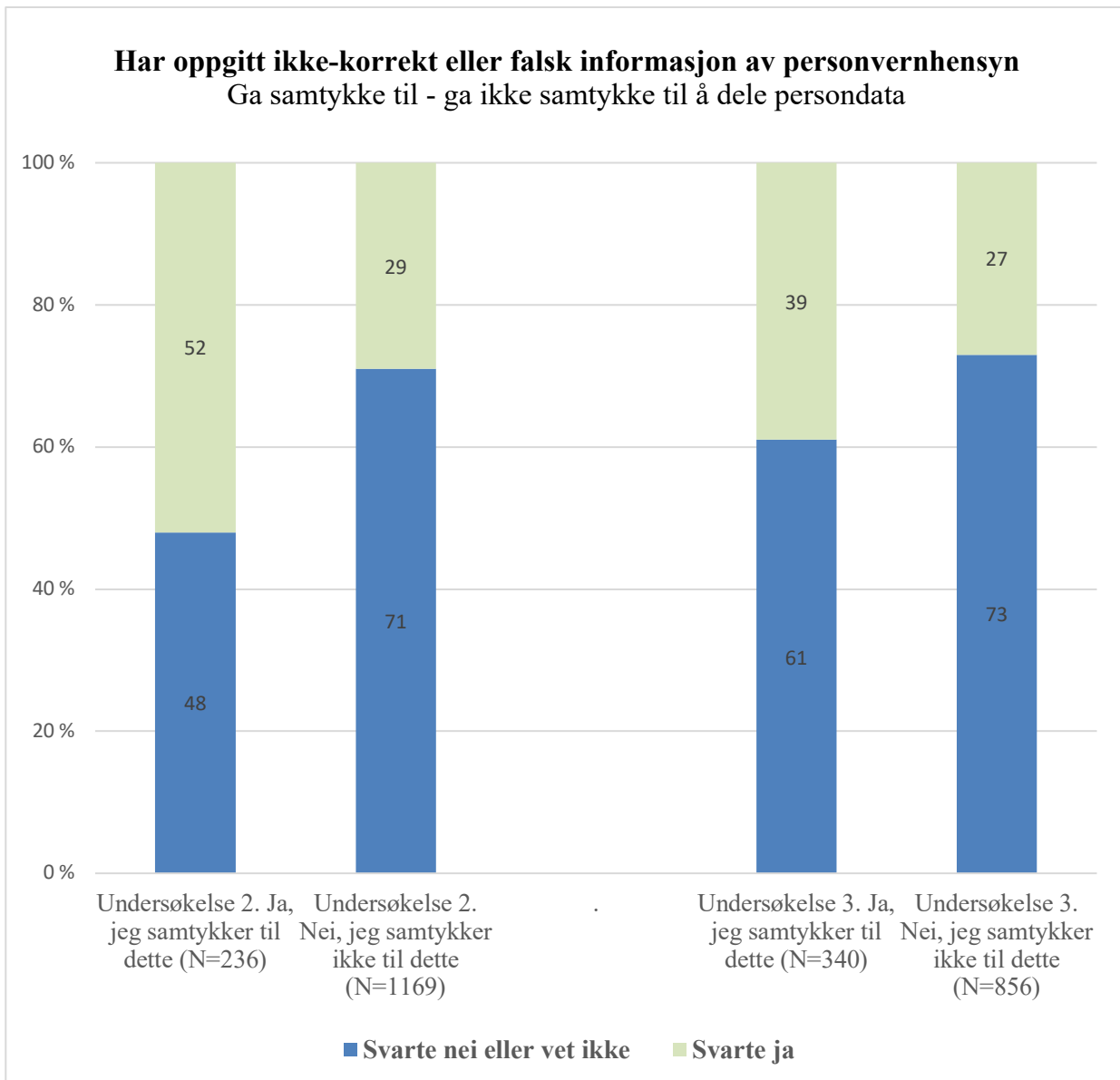
Figur 21 Samtykketesten og har endret personinnstillingene i nettleser eller app. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ingen forskjell mellom de to gruppene i undersøkelse 2. Ifølge undersøkelse 3 er det flere blant dem som ikke samtykket som har endret personverninnstillingene – se Figur 21.

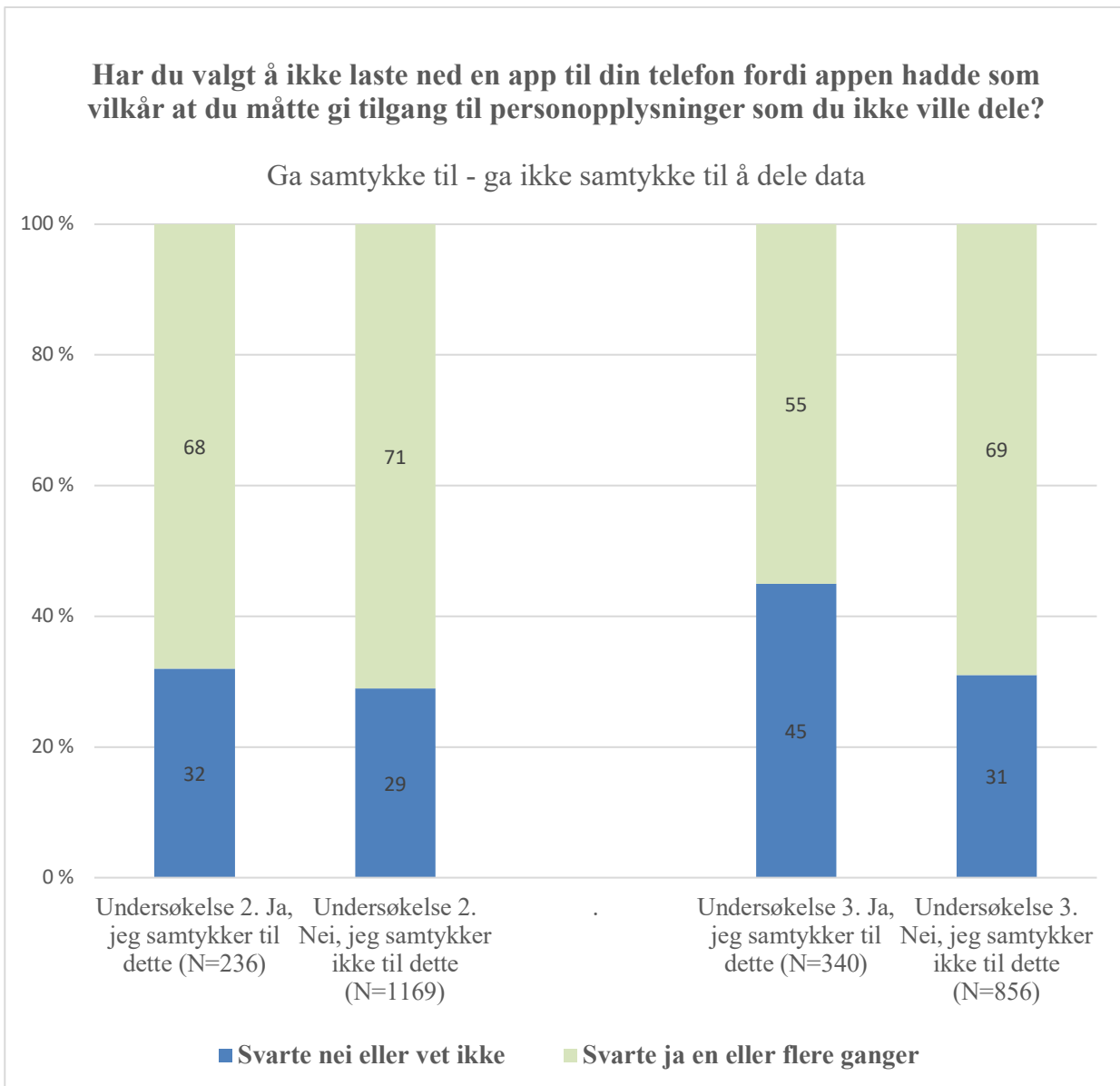
Figur 22 Samtykketesten og har endret innstillingene i en app for å hindre deling av persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ingen forskjell mellom de to gruppene i undersøkelse 2. Ifølge undersøkelse 3 er det flere blant dem som ikke samtykket som har endret personverninnstillingene etter at de har begynt å bruke applikasjon – se Figur 22.

Figur 23 Samtykketesten og har oppgitt ikke-korrekt informasjon av personvern hensyn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

I begge undersøkelsene er det flest blant dem som ga samtykket som også har oppgitt ikke-korrekt informasjon – se Figur 23. Det ble ikke benyttet et oppfølgingsspørsmål, og vi kan derfor ikke si noe konkret om hvorfor flere har valgt å benytte falsk informasjon. Senere i rapporten viser vi at det er flere blant dem som ga samtykke som har negative erfaringer med phishing, identitetstyveri og lignende. Det kan derfor være at flere i denne gruppen er tilbakeholde med å oppgi korrekt informasjon om seg selv.

Figur 24 Samtykketesten og har valgt å ikke laste ned apper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

I undersøkelse 2 er det samme andel som svarer ja, jeg har avstått fra å laste ned en app, mens det i undersøkelse 3 er flere i gruppen som ikke ga samtykke som en eller flere ganger har valgt å ikke laste ned en app.

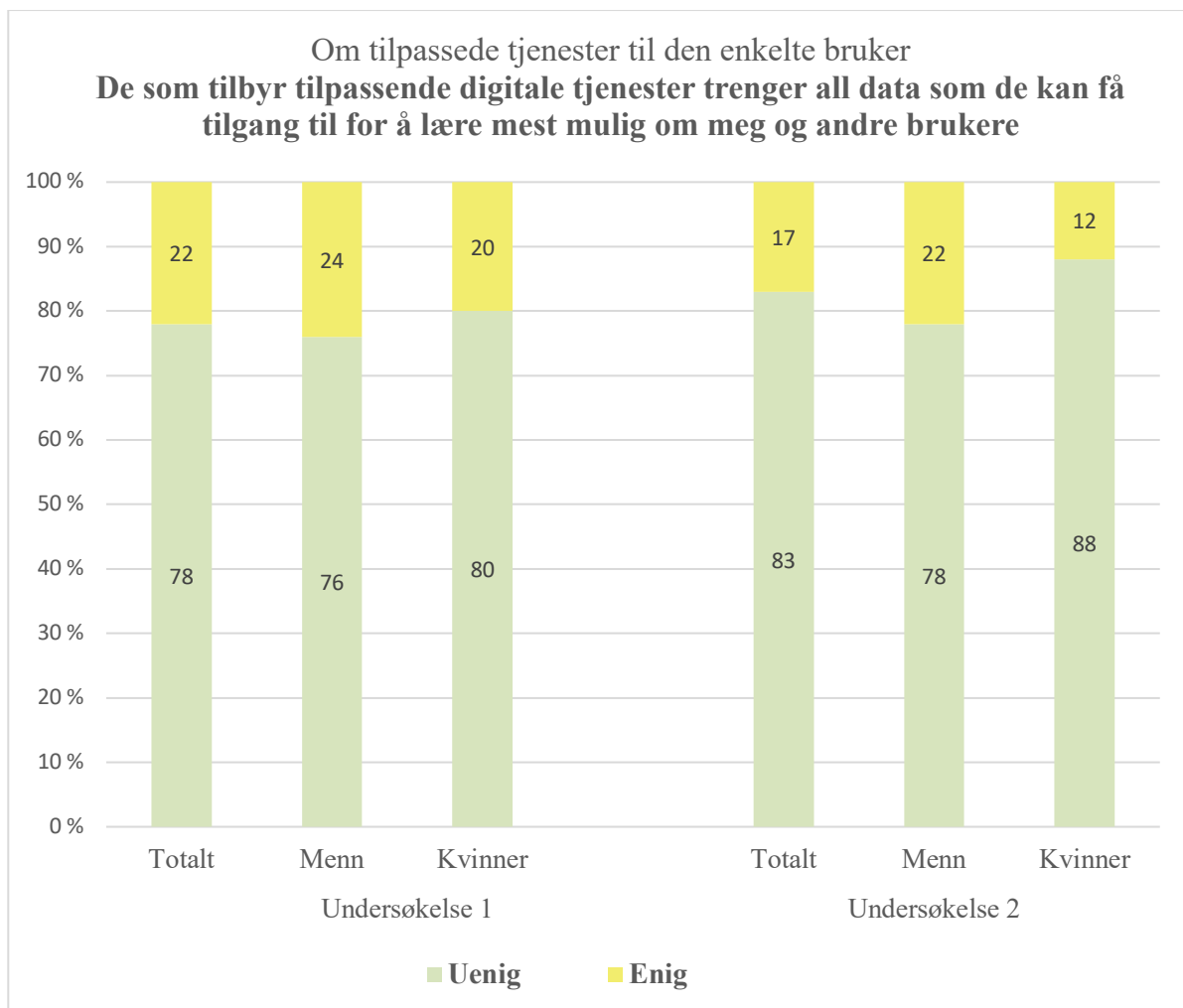
Av de fire spørsmålene skiller spørsmålet om en har oppgitt ikke korrekt informasjon for å beskytte personvernet seg ut – se Figur 23. Både i undersøkelse 2 og i undersøkelse 3 er det høyest andel ja blant de som svarte ja på samtykketesten, de som er mest villige til å dele persondata. For de tre andre spørsmålene viser undersøkelse 2 ingen forskjeller mens undersøkelse 3 viser at det er flest i gruppen ga ikke samtykke som svarte at de har gjort noe for å beskytte sine persondata.

Deling av data med tredjeparter, digitale profiler og tilpassede tjenester

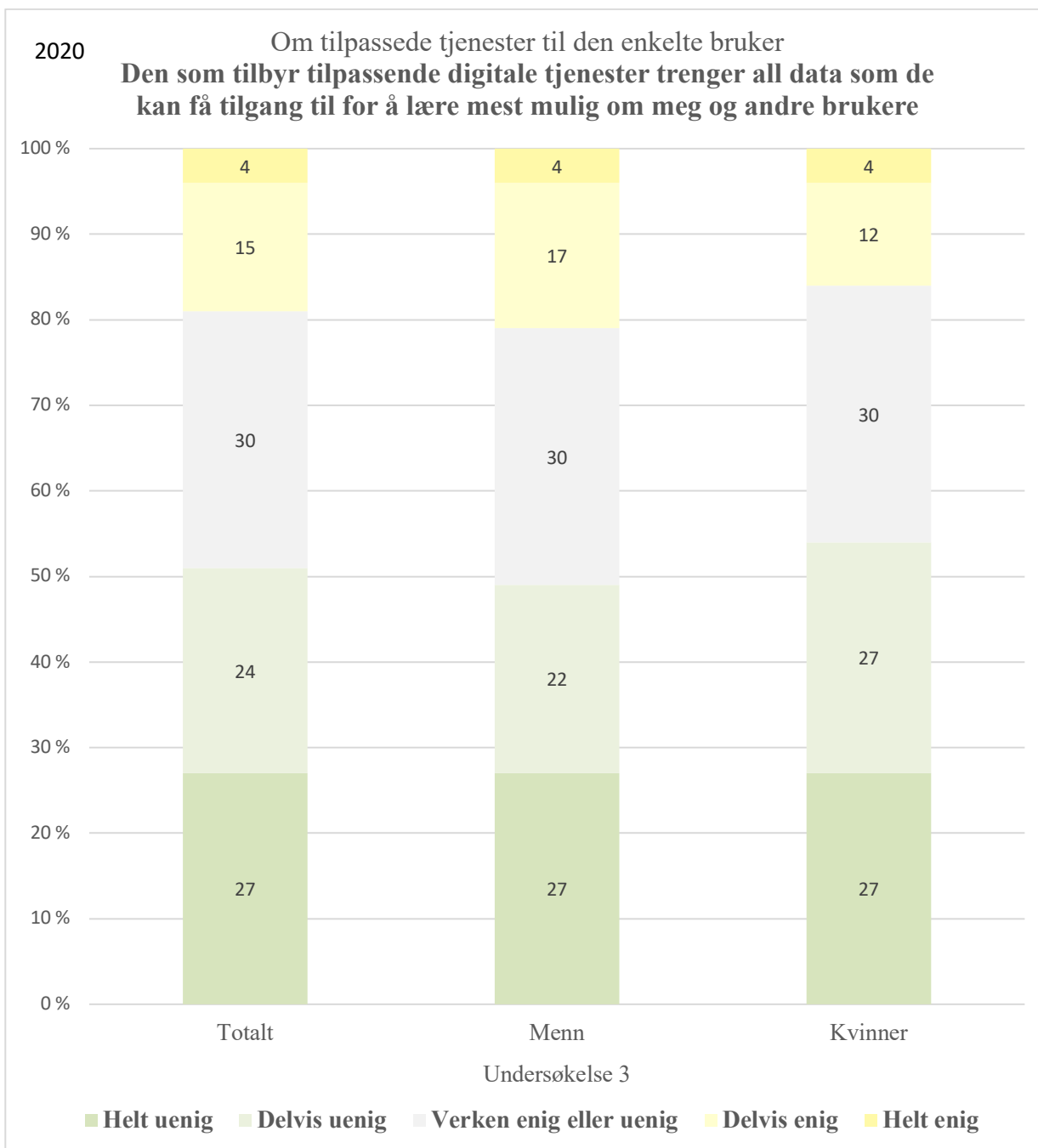
Et viktig tema i de tre undersøkelsene dreier seg om data som brukes til å lage profiler, til skreddersydde tjenester og målrettet reklame.

Det å ha tilgang til data på individnivå, og store datamengder, gir tilbydere av tjenester muligheten til å lage målrettet reklame og tjenester som er skreddersydd for eller tilpasset den enkelte, også kalt mikromålretting. Vi spurte, i undersøkelsene om hva deltakerne mente om dette med alternativene; *Jeg er (enig – uenig) i at den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere.*

Figurene 25 og 26 viser at svært mange er uenige i at de som tilbyr tilpassende digitale tjenester ”trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere.” Når formuleringen er ”trenger all data” kunne en kanskje forvente en høyere andel enig. Dette fordi de som lager tilpassede tjenester faktisk, for å bruke og utnytte maskinlæring og kunstig intelligens, trenger store datamengder.

Figur 25 Tilpassede tjenester og tilbyderes tilgang til data. Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

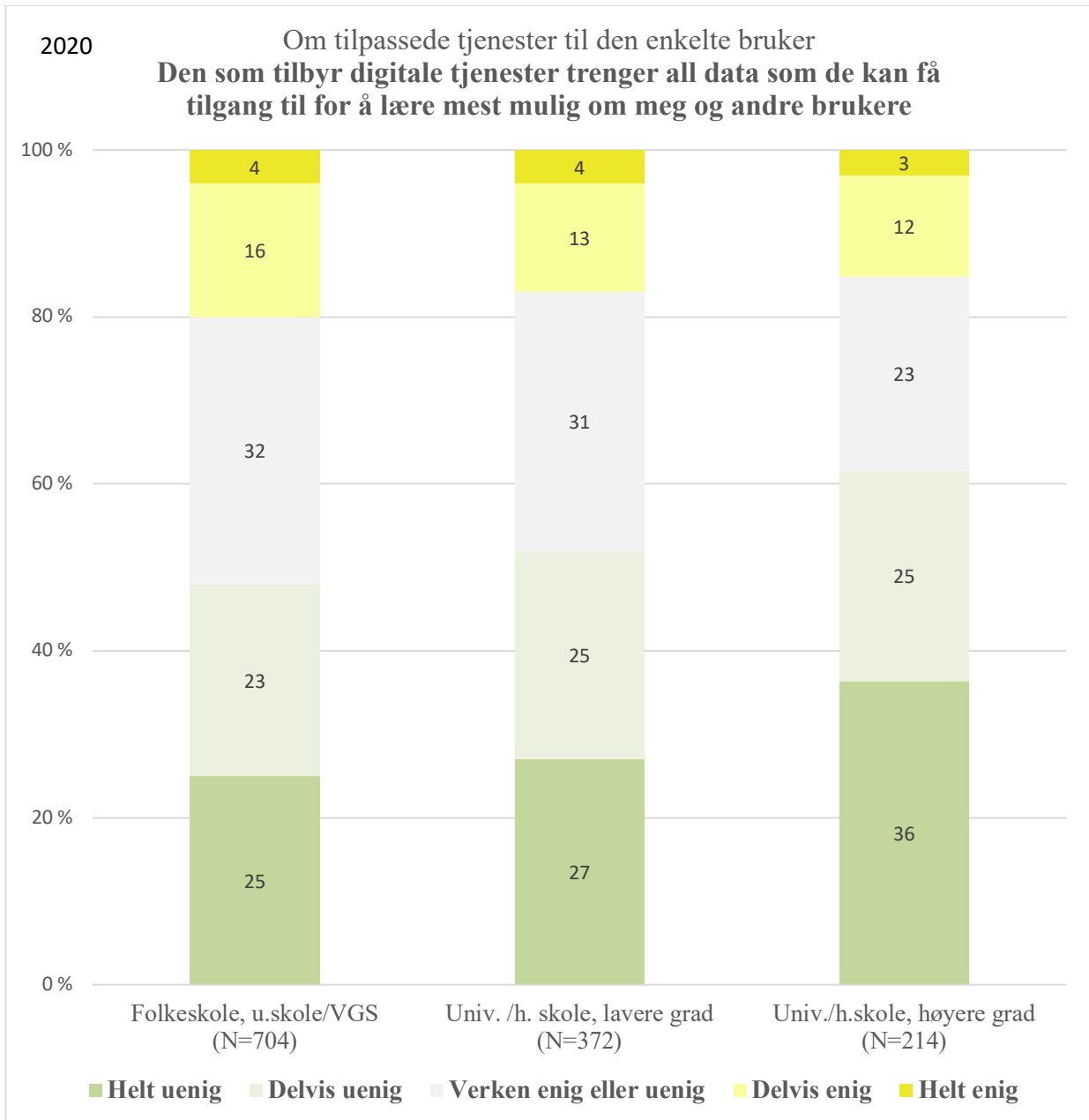

Figur 26 Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)

Det er få, 19%, som er enige i utsagnet; Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Har det svaralternativene betydning? Ja, sammenlikner en undersøkelse 3 som har fem svaralternativer med enten-eller alternativene i undersøkelse 1 og 2 ser det ut til at en andel av *verken enig eller uenig* i undersøkelse 3 ville svart uenig hvis svaralternativene hadde vært enten enig eller uenig. Det er

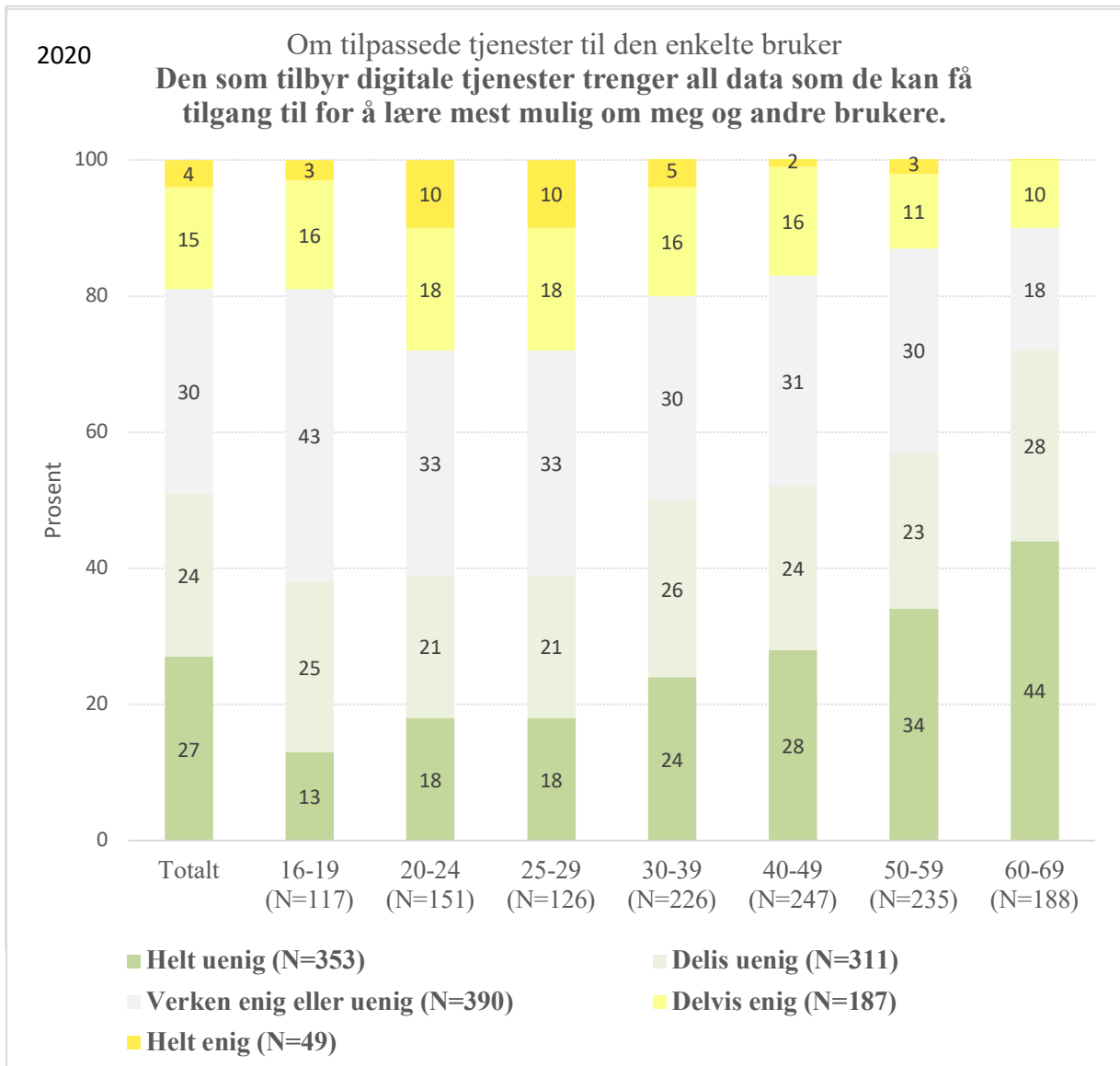
omtrent samme andel som er enig i utsagnet i de tre undersøkelser. Figurene 25 og 26 viser at 13%, 17% og 19% svarer enig

Det er ingen eller kun små forskjeller mellom kvinner og menn – se Figurene 25 og 26.

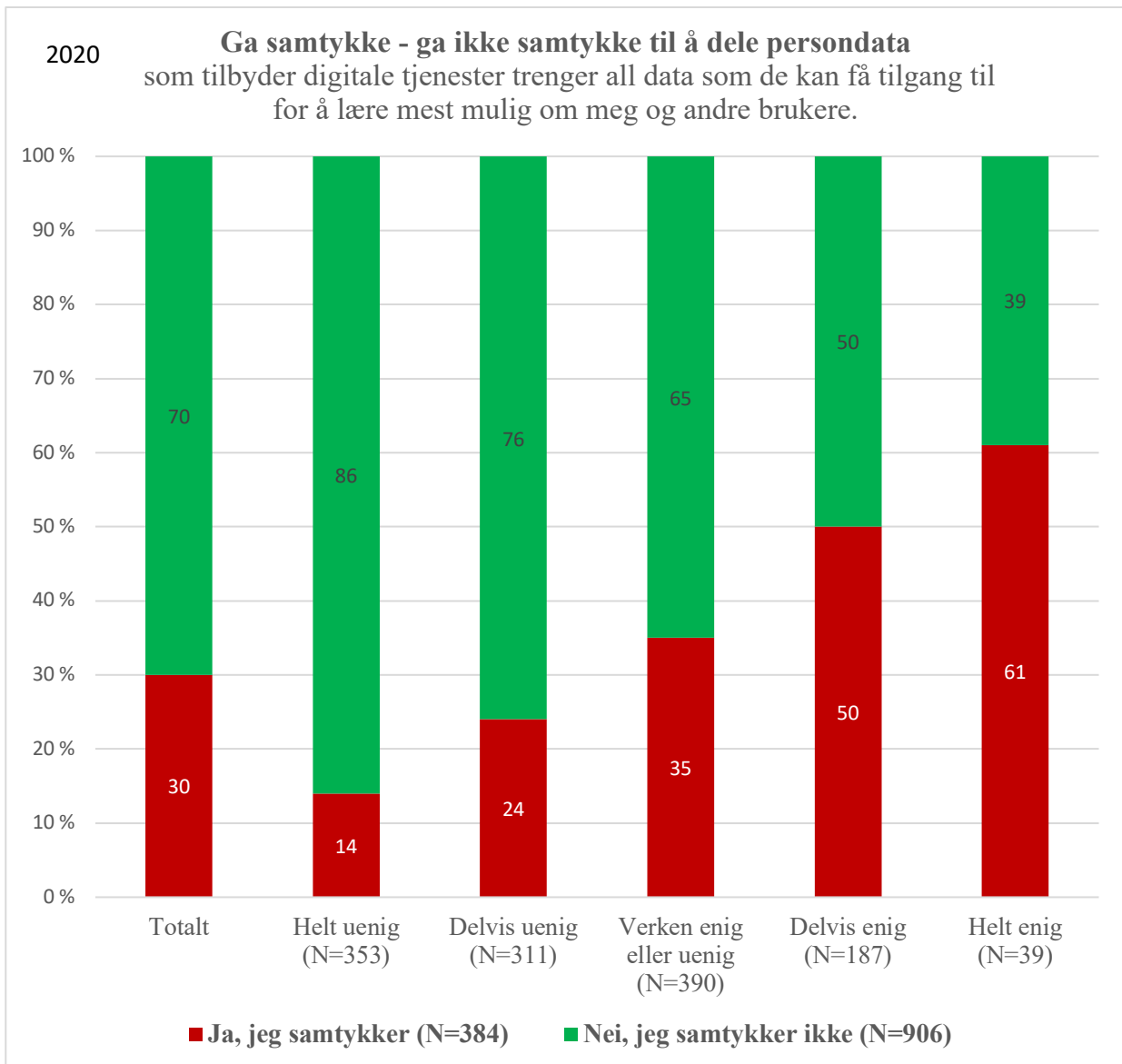
Figur 27 Den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om meg og andre brukere. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).

Figur 27 viser en forskjell i antall helt uenige mellom de to første utdannelsesgruppene, og gruppene universitet/høgskole, fire år eller mer. Omtrent 10% flere svarer helt uenig og er med andre ord mer skeptisk.

Figur 28 Tilpassede tjenester til den enkelte bruker. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Det er forskjeller mellom aldersgruppene – se Figur 28. De yngre er mer positiv enn de eldre til at tilbyderes innsamling og bruk data. I de eldre aldersgruppene (40+) er flertallet skeptiske (de som svarer helt eller delvis uenige) til tilbyderes innsamling og bruk data. I aldersgruppen 60-69 år er mer enn 70% skeptiske.

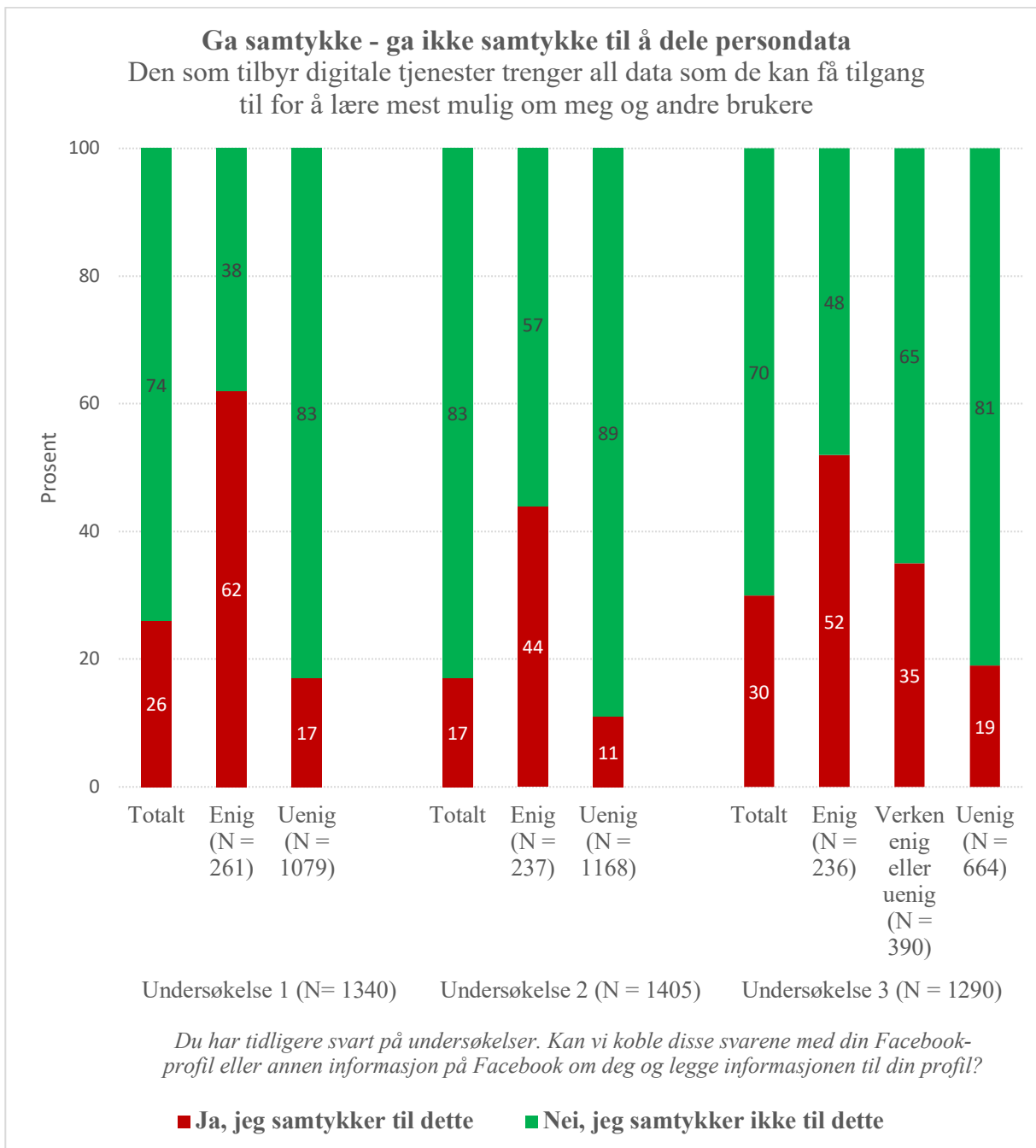

Figur 29 Tilgang til informasjon om meg, og samtykke til deling av persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)

Blant de som ikke mener at den som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om brukere var det få som ga samtykke til deling av persondata. Det er motsatt for de som svarte at dette er OK.

Av de tre demografiske kjennetegnene kjønn, alder og utdannelse er det alder som skiller mest. Det er også et flertall blant de yngre som er uenig, men det er en større andel blant de yngre som er enig i at de som tilbyr digitale tjenester trenger all data som de kan få tilgang til for å lære mest mulig om brukere.

Hvis man er i gruppen som er enig i dette, er disse som gjennomsnittet når det gjelder å gi tilgang til data, eller er de mer positive? Den neste figuren (Figur 30) viser denne gruppe enig i og uenig i, og samtykke-testen.

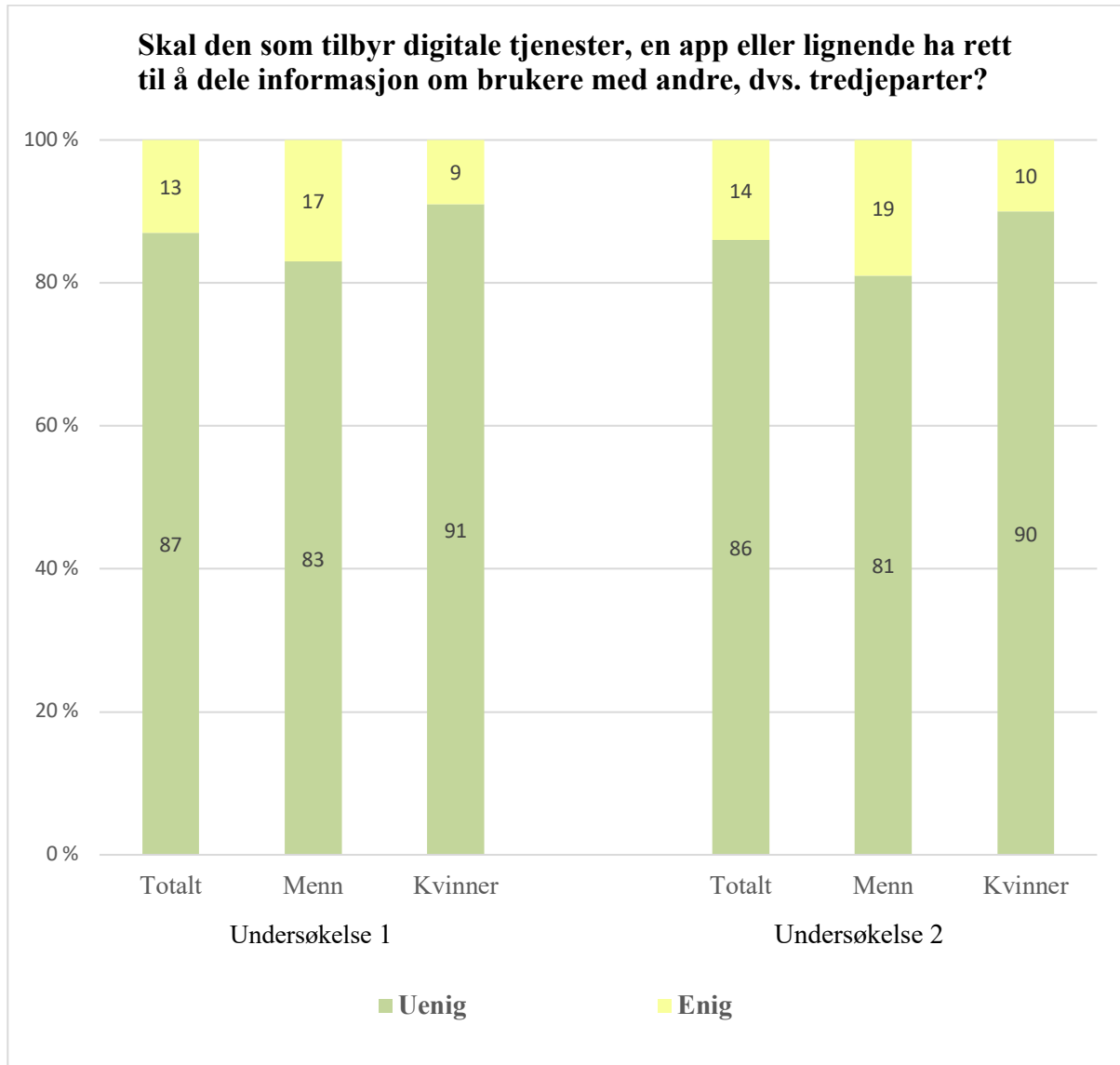

Figur 30 Samtykketesten og tilbyderes tilgang til persondata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

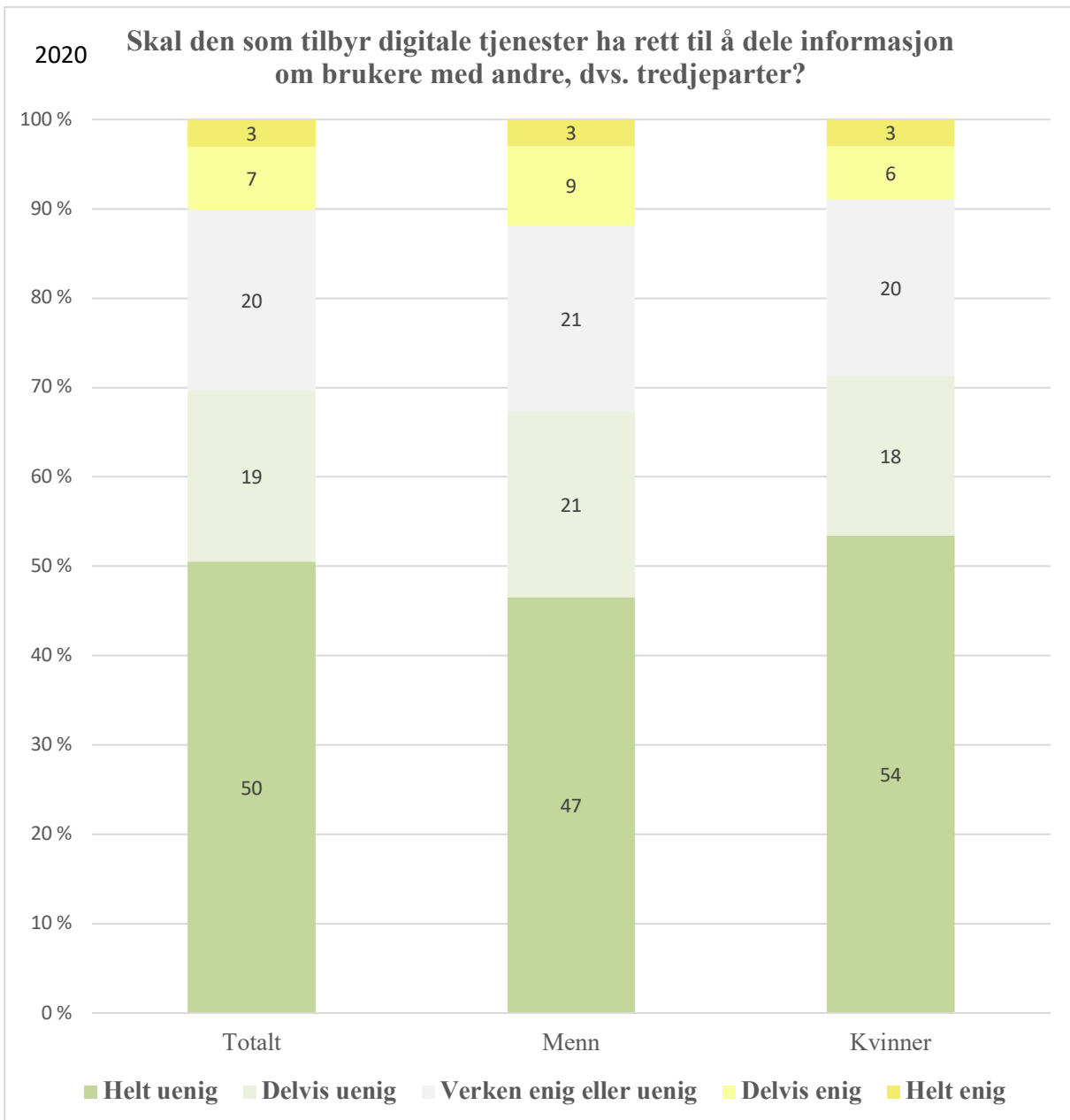
Det er en meget tydelig forskjell mellom de som ga og ikke ga samtykke, og spørsmålet om tilbyderes tilgang til data for å lære mest mulig. De som ga samtykke er også langt mer positive til bruk av data for dette formålet. Dette bør ikke ses på som et overraskende funn. Er en positiv til at tilbydere bruker «mest mulig data» er det også OK gi samtykke til å dele egne data. For de tre undersøkelsen er det samlet sett ca. 50% (62%, 44% og 52%) som ga samtykke til å dele persondata.

Skal firmaer ha rett til å dele persondata med tredjeparter?

Det neste spørsmålet dreier seg om den som samler inn data skal ha rett til å dele disse dataene med tredjeparter. Ordet tredjeparter er ikke et ord som mange bruker i dagligtale. Derfor har vi brukt formuleringen «dele informasjon om brukere med andre, dvs. tredjeparter.» Ordet tredjeparter forekommer i vilkårene, dvs. den teksten som en kan lese hvis en ville finne ut hva som juridiske sett er det en sier ja til når en aksepterer vilkårene for å bruke en tjeneste. Ofte, men ikke alltid, sier en ja til at informasjon deles med tredjeparter.

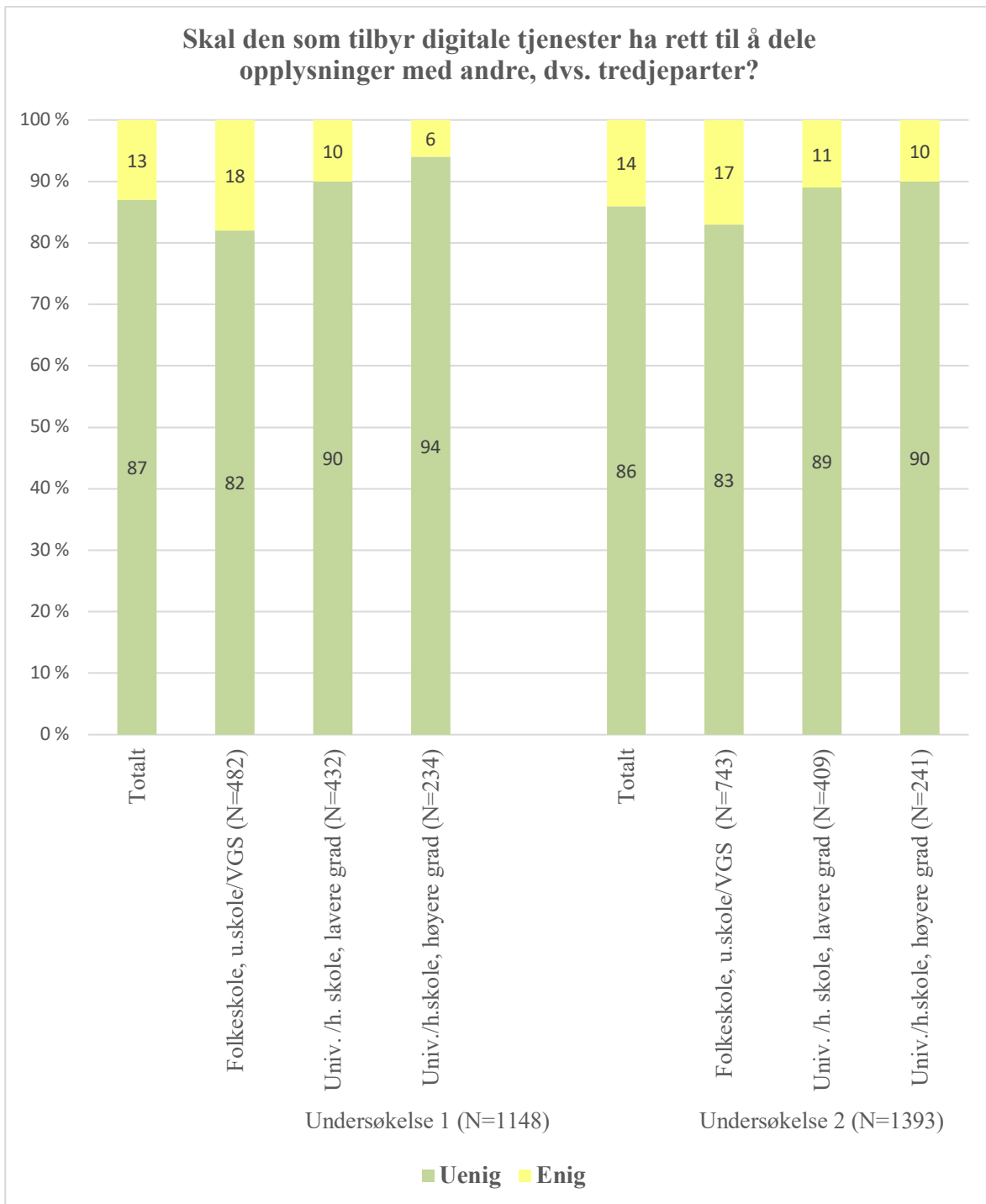

Figur 31 Tilbyderes rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019

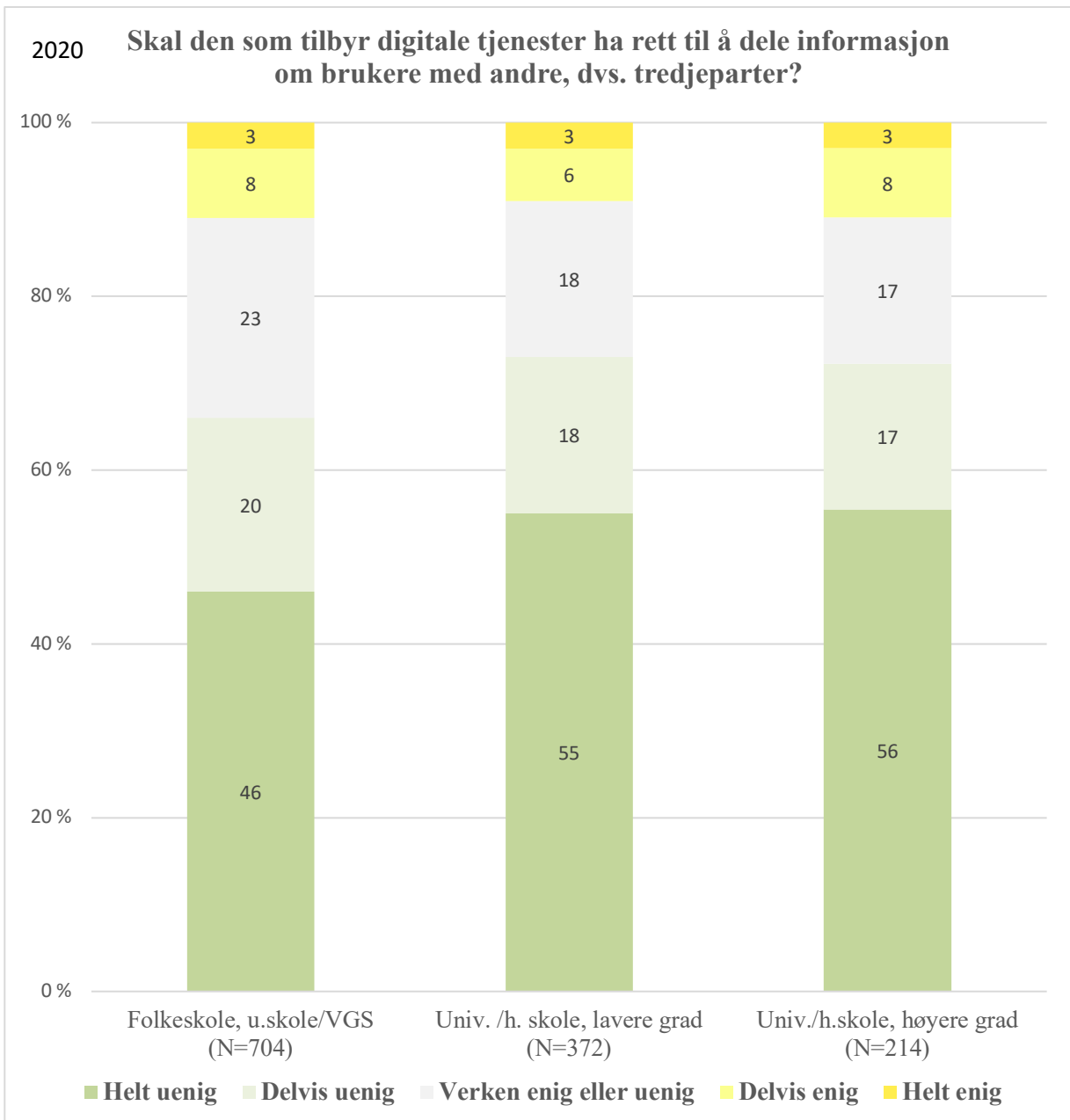
Figur 32 Tilbyderes rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Figurene 31 og 32 viser at stort flertall er uenige i at tilbydere skal ha rett til å dele opplysninger med tredjeparter. Også i undersøkelse 3 er det et betydelig flertall som er uenig (ca. 70%), også når en kunne svare verken enig eller uenig.

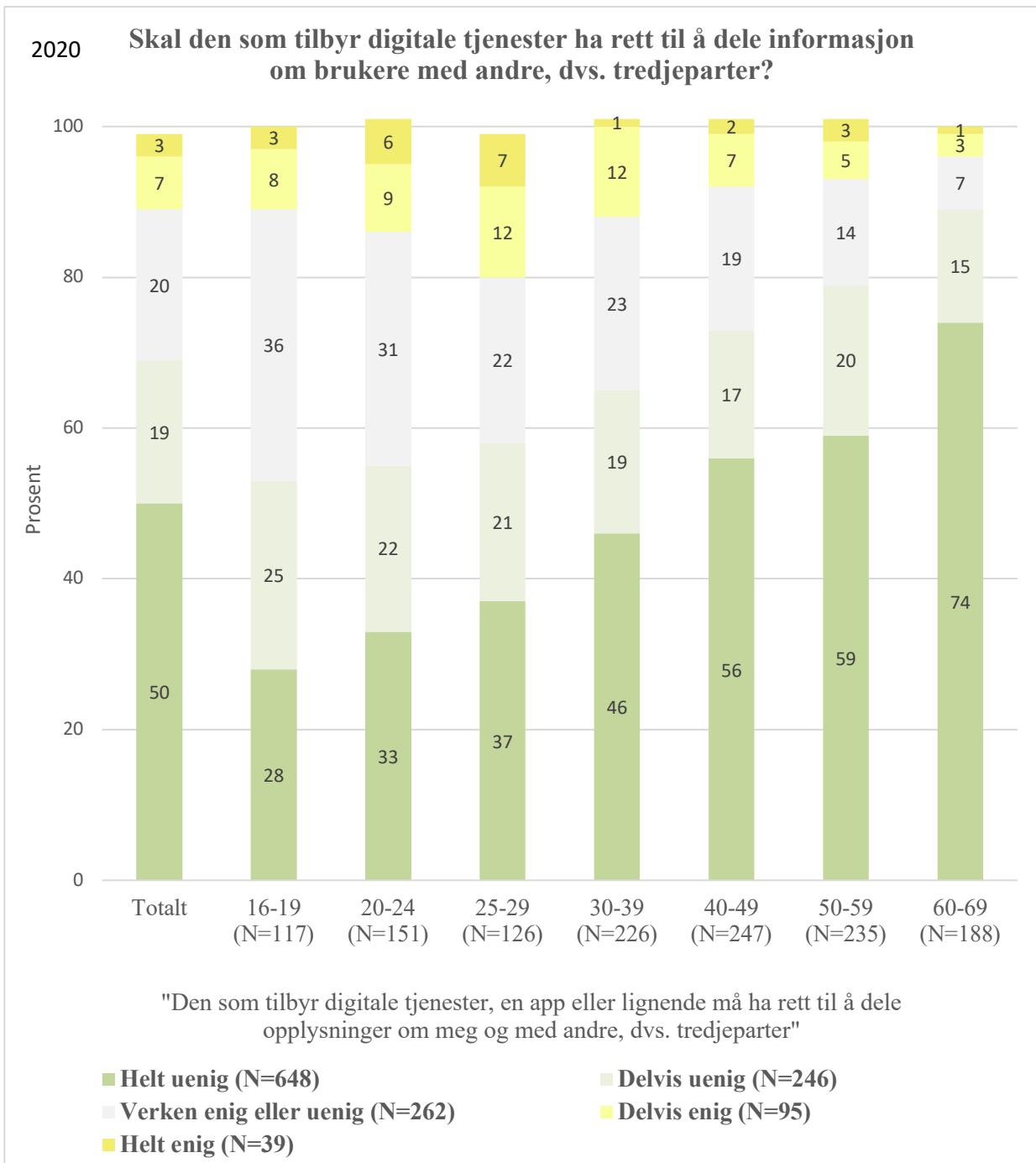
Figur 33 Tilbyderes rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Utdannelse. To nasjonale undersøkelser i 2019

Det er en forskjell mellom den laveste utdannelsesgruppen og den høyeste både i undersøkelse 1 og i undersøkelse 2. Det er ingen eller kun en ubetydelig forskjell mellom de to øverste utdannelsesgruppene – se Figur 33. Det er et meget stort flertall, nesten 90% som er uenig i at tilbydere skal ha rett til å dele opplysninger med tredjeparter.

Figur 34 Tilbyderes rett til å dele opplysninger med andre, dvs. tredjeparter. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Figur 34 viser en forskjell for «helt uenig» mellom de med høyskole eller universitetsutdannelse, og de ungdomsskole eller videregående skole som høyeste avsluttede utdannelse. For alle tre utdannelsesgruppene er det få, ca. 10% som mener at tilbydere skal ha rett til å dele opplysninger med tredjeparter. I undersøkelse 1 og 2 var det 13% og 14% som også mente at det skulle være en rettighet å dele opplysninger med tredjeparter.

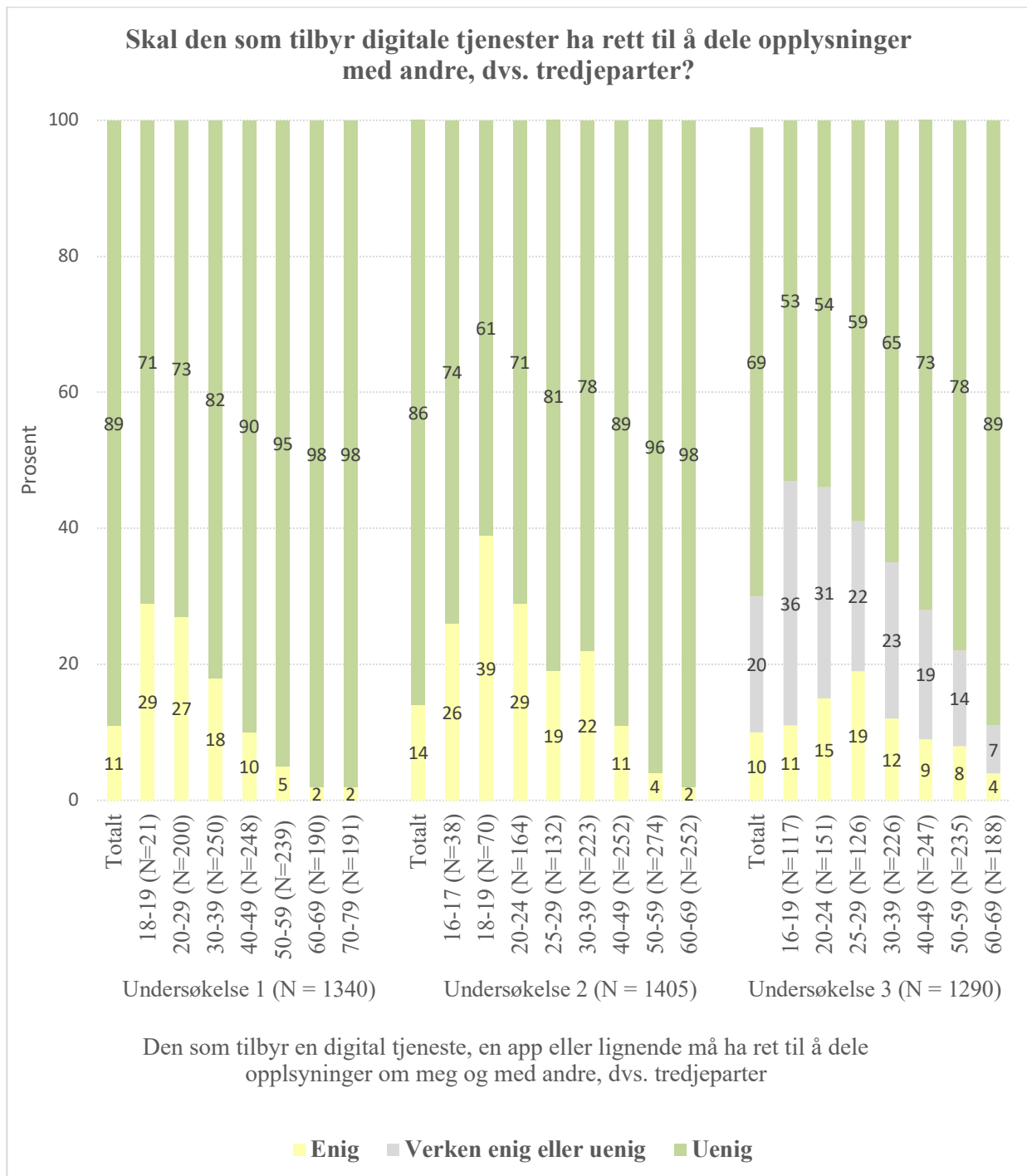

Figur 35 Hva mener du om at et firma deler informasjon om sine kunder eller brukere med et annet firma? Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Det er en del unge som mener at firmaer skal ha rett til å dele informasjon med tredjeparter, men også i disse aldersgruppene er flertallet mot at dette skal være en rettighet som tilbydere har. I aldersgruppene fra og med 40 år og eldre er et flertall helt imot dette.

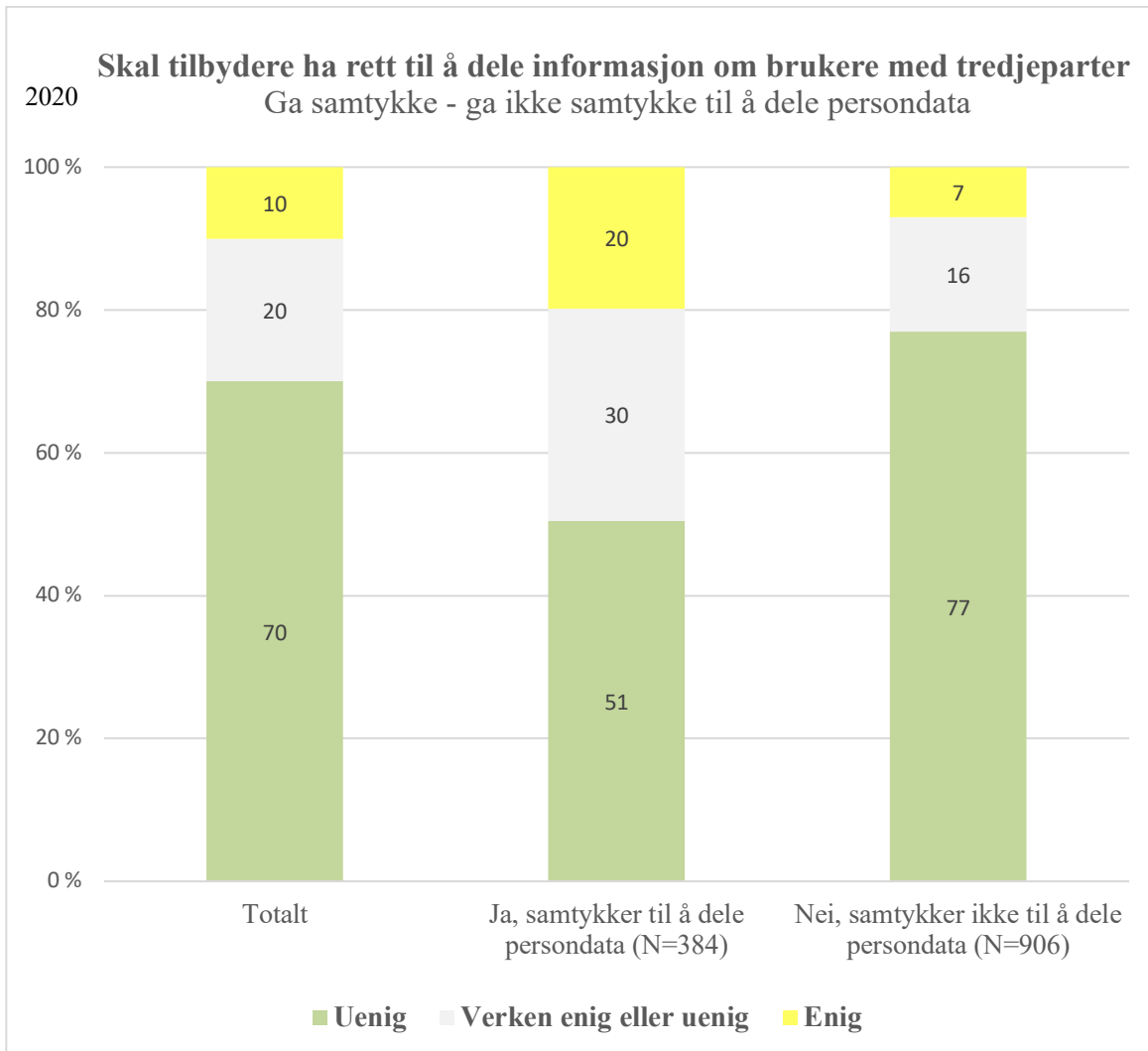
Mange tilbydere informerer om, i sine vilkår for bruk av applikasjonen eller tjenesten, at de deler informasjon om brukerne med tredjeparter. Det er få som leser vilkårene enten fordi dette er lange juridiske tekster med liten skrift eller fordi brukeren ikke tror de har noe annet valg enn

å akseptere vilkårene. Flertallet mener at det ikke skal ikke være en rettighet å dele opplysninger med tredjeparter – dette gjelder for alle alders- og utdannelsesgruppene.

Figur 36 Alder og deling av informasjon med tredjeparter. To nasjonale undersøkelser i 2019, og en nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 36 viser at det er forskjeller mellom aldersgruppene. Blant de yngre er det en del som er positive til deling med tredjeparter, men det er meget få i de høyere aldersgruppene som positive til en slik deling. Dette gjelder alle de tre undersøkelsene – se Figur 36.

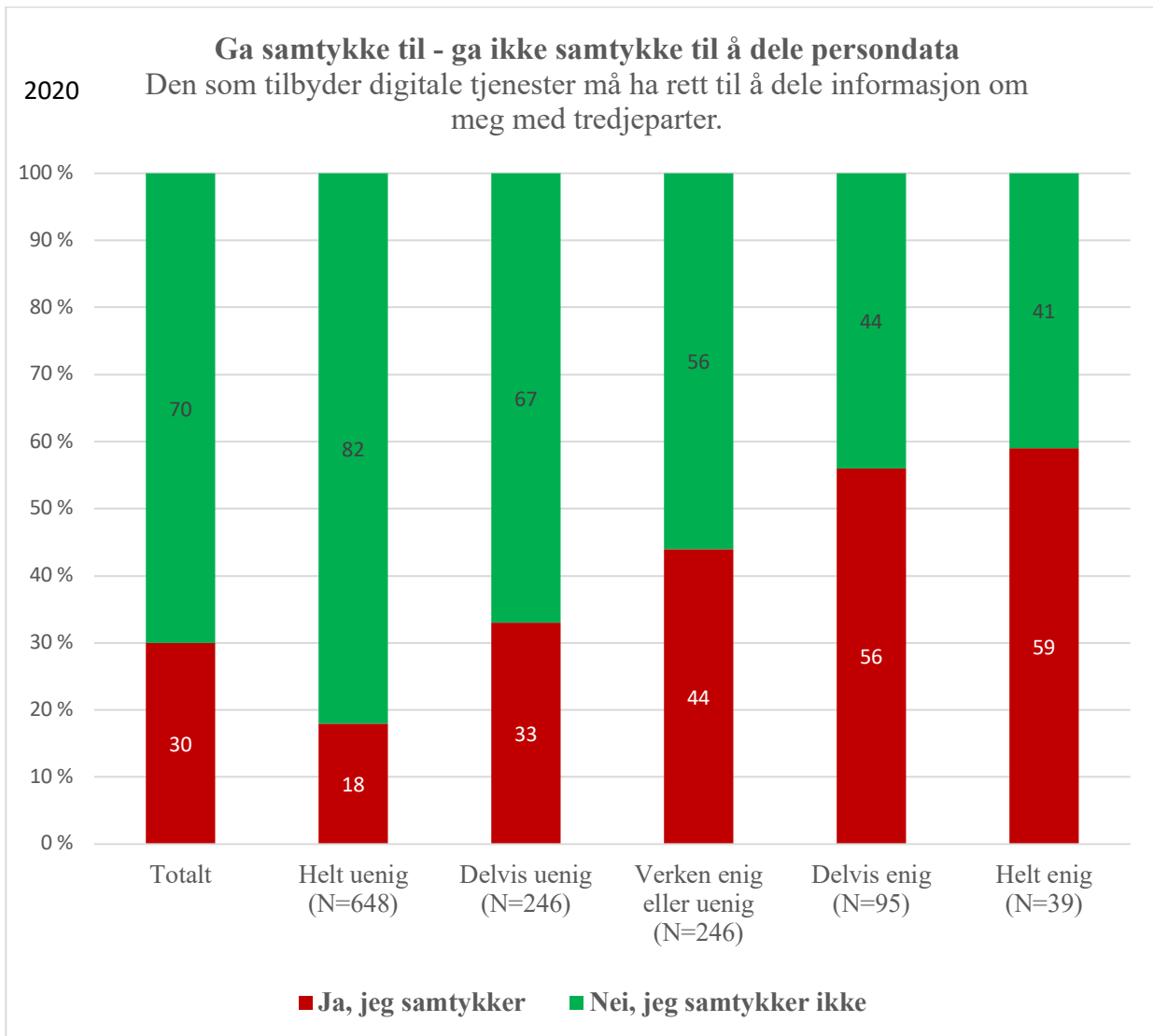

Figur 37 Samtykketesten og deling med tredjeparter. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Figur 37 viser at det er 20% som synes deling med tredjeparter er greit for gruppen som samtykket, mens det for de andre er kun 6%.

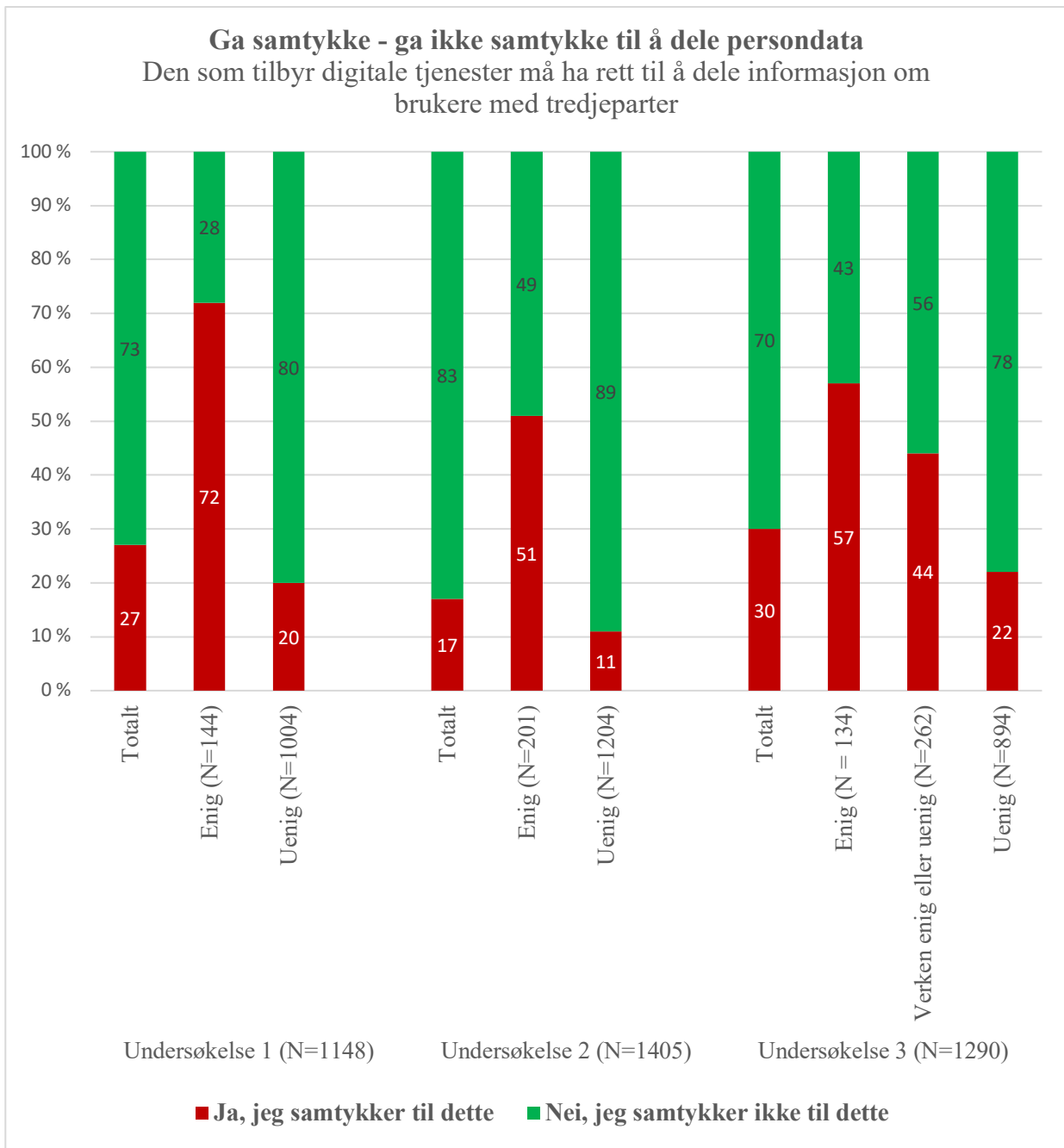
Det er en liten gruppe, ca. 10% som er enig i at tilbydere skal ha rett til å dele informasjon med tredjeparter. Er det også slik at disse ga samtykke til å dele data (samtykketesten), eller er de omtrent som de andre i undersøkelsene? Samtykketesten ble gjort på ulike måter i de tre undersøkelsene. Dette er en viktig forklaring til forskjellene (andel som ga samtykke) mellom undersøkelsene.

I de neste to figurene viser vi om et er samsvar mellom det å mene at tilbydere skal ha rett til å dele informasjon med tredjeparter, og om en selv gir samtykke når en blir spurt om dette. En kan forvente høyere samtykketall blant disse, men det kan være andre grunner til at en gir samtykke, ikke gir samtykke enn det at en mener at tilbydere skal ha rett til å dele informasjon med tredjeparter.

Figur 38 Tilbydere skal ha rett til å dele informasjon om brukere med tredjeparter og samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).

I undersøkelse 3 er det fem svaralternativer fra helt uenig til helt enig, og ikke som i undersøkelse 1 og 2 hvor vi benyttet enig eller uenig, dvs. to alternativer. Figur 38 viser svarene - det er en stor forskjell, spesielt mellom de som svarte helt uenig og de som svarte helt enig.

Figur 39 Tilbydere av digitale tjenester skal ha rett til å dele informasjon om brukere med tredjeparter og samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

De som mener tilbydere av digitale tjenester bør ha tilgang til data for å lære mest mulig om sine brukere er langt mer villige til dele egne data. I alle tre undersøkelsene ga et flertall samtykke (72%, 51% og 57%). En kan forvente at det er en sammenheng mellom hva en mener og hva en gjør, men ofte kan en ikke si noe om hvor sterk denne sammenhengen er. Tallene, 72 % vis-a-vis 20%, 51% vis-a-vis 11%, og 57% vis-a-vis 22% kan tolkes som et uttrykk for hvor sterk denne sammenhengen er – se Figur 39.

Digitale profiler – hva er viktig?

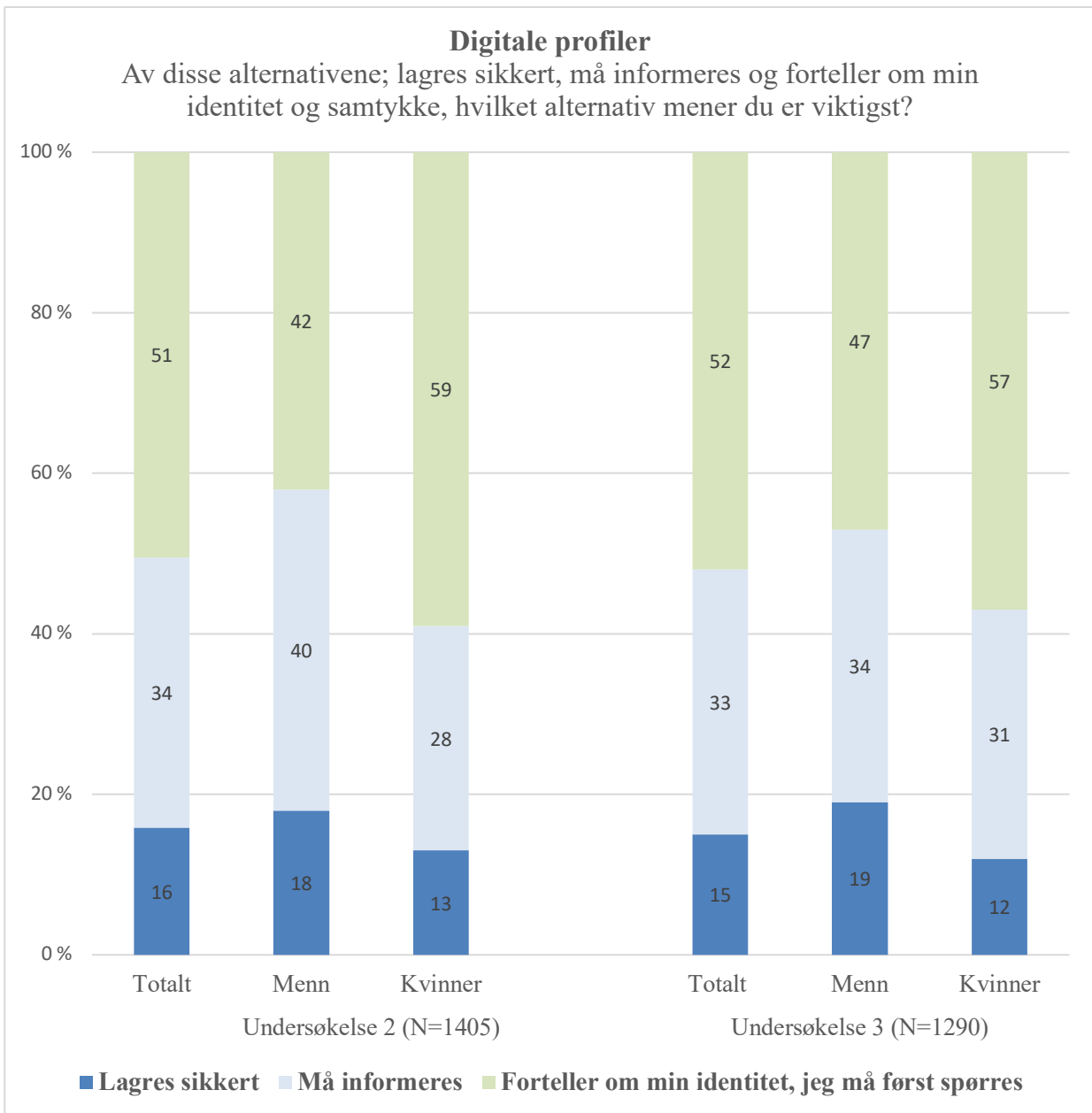
Det neste spørsmålet dreier seg om digitale profiler. Vi ba deltakerne vurdere disse tre alternativer. Hvilke av disse tre alternativene er du mest enig i?

Digitale profiler. En digital profil er informasjon som forteller hvem du er, hva du mener, hva du liker å gjøre eller lignende. Hvilke av disse 3 alternativene er du mest enig i.

*Alt.1. Firmaer må gjerne lage slike profiler. Det viktige er at informasjon **lagres sikkert** slik at den ikke kommer på avveier og kan misbrukes.*

*Alt.2. Hvis firmaer lager digitale profiler må jeg **informeres**. Dette fordi det er jeg som er den nærmeste til å vite om informasjonen er korrekt, eller om noe som jeg synes er viktig mangler.*

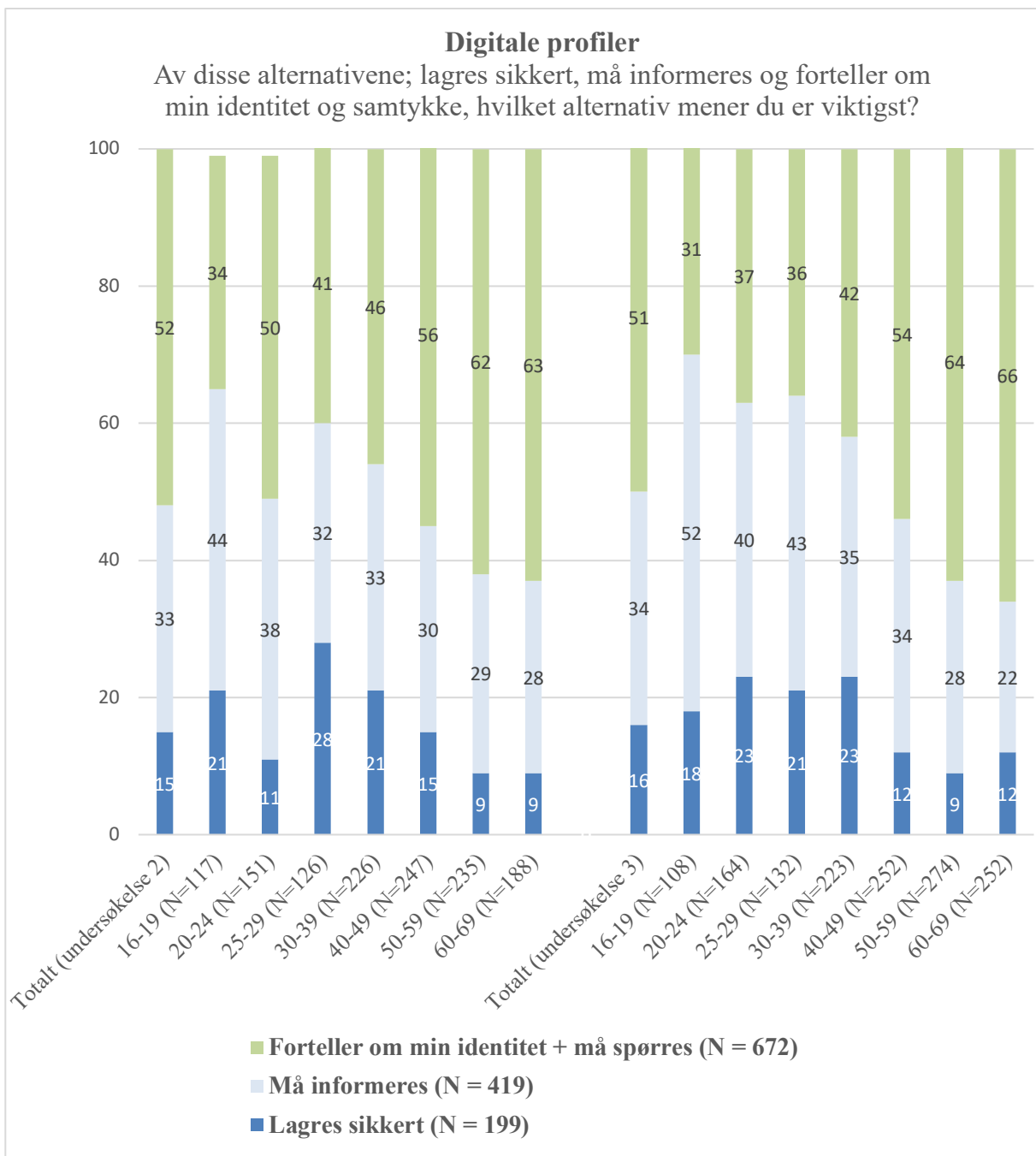
*Alt.3. Denne informasjonen forteller om min identitet, hvem jeg er. Jeg vil ikke at noen skal lage en digital profil om meg med mindre jeg selv først er **spurt og har sagt ja** til dette.*

Figur 40 Digitale profiler - hva som er viktigst? Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

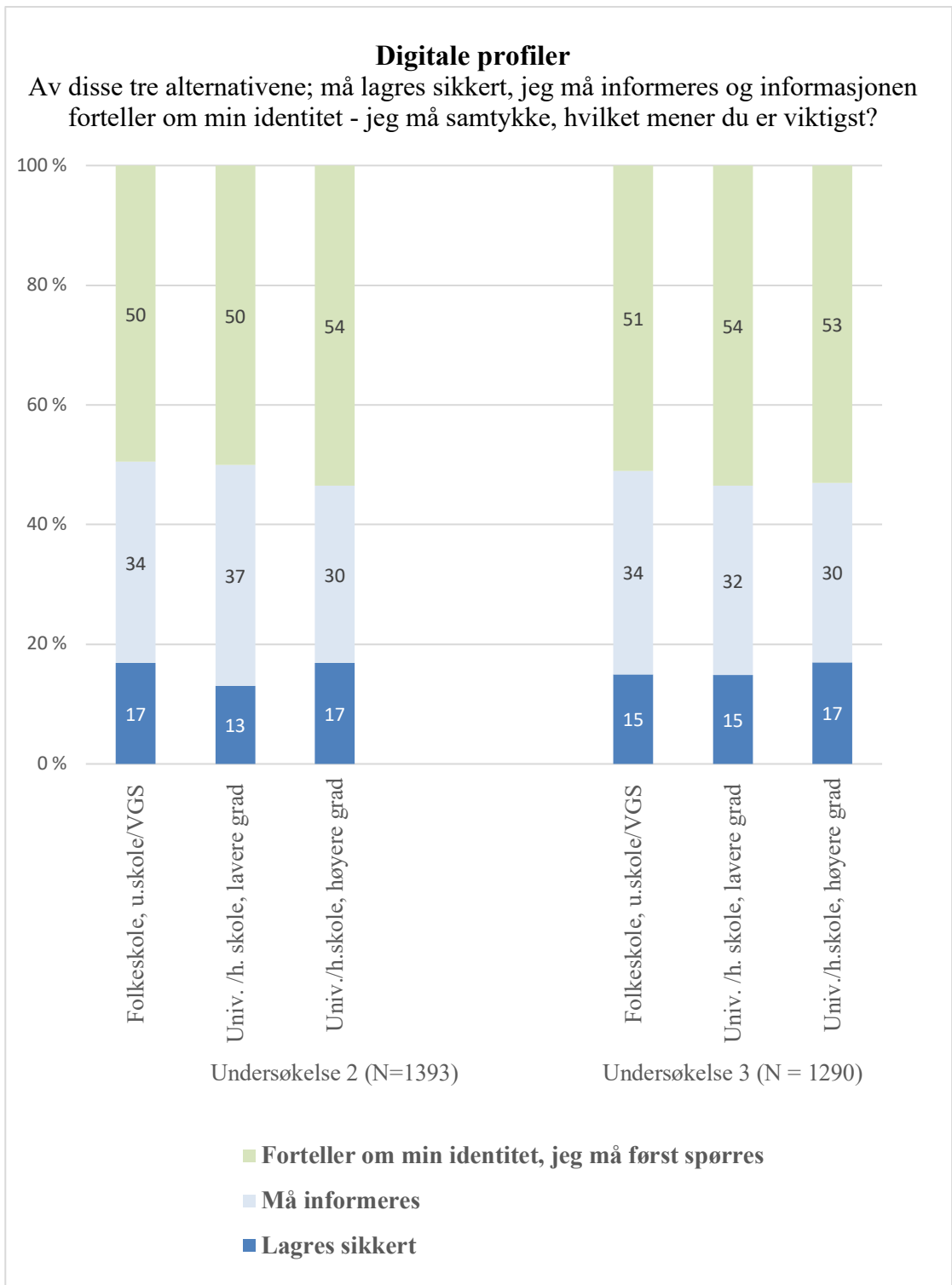
Av de tre alternativene velger ca. 50% digitale profiler forteller om min identitet - jeg må spørres først. Flere kvinner enn menn velger dette alternativet. Det er ca. 1 av 3 som velger jeg er den nærmeste til å vite om informasjonen er korrekt (og derfor) må jeg informeres. Det er færrest, ca. 15% som velger det viktige er at informasjon lagres sikkert slik at den ikke kommer på avveier og kan misbrukes – se Figur 40.

Er det forskjeller mellom de ulike aldersgruppene?

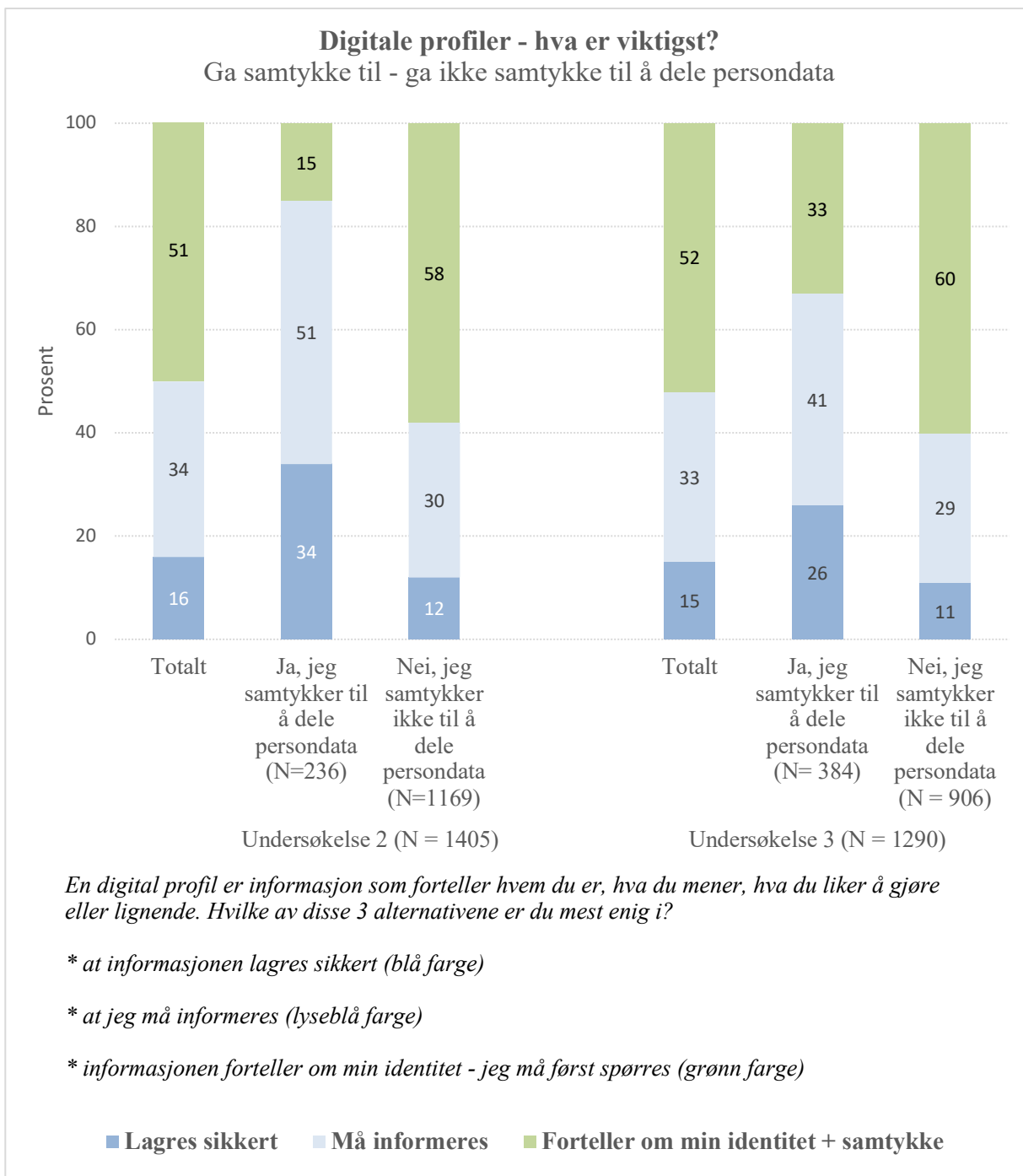
Figur 41 Digitale profiler - hva som er viktigst? Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er forskjeller mellom aldersgruppene. For den yngste aldersgruppen, 16-19 år er det flest (44% og 52%) som velger det viktige er at informasjon lagres sikkert slik at den ikke kommer på avveier og kan misbrukes. I de to eldste aldersgruppene, 50-59 år og 60 – 69 år er det over 60% som velger digitale profiler forteller om min identitet - jeg må spørres først – se Figur 41. Figuren viser i hovedsak samme mønster for 2020 som for 2019; det er en tydelig forskjell mellom aldersgruppene unge og eldre når det gjelder andelen som velger alternativet digitale profiler forteller om min identitet - jeg må gi samtykke.

Figur 42 Utdannelse og digitale profiler. Hva som er viktig? Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

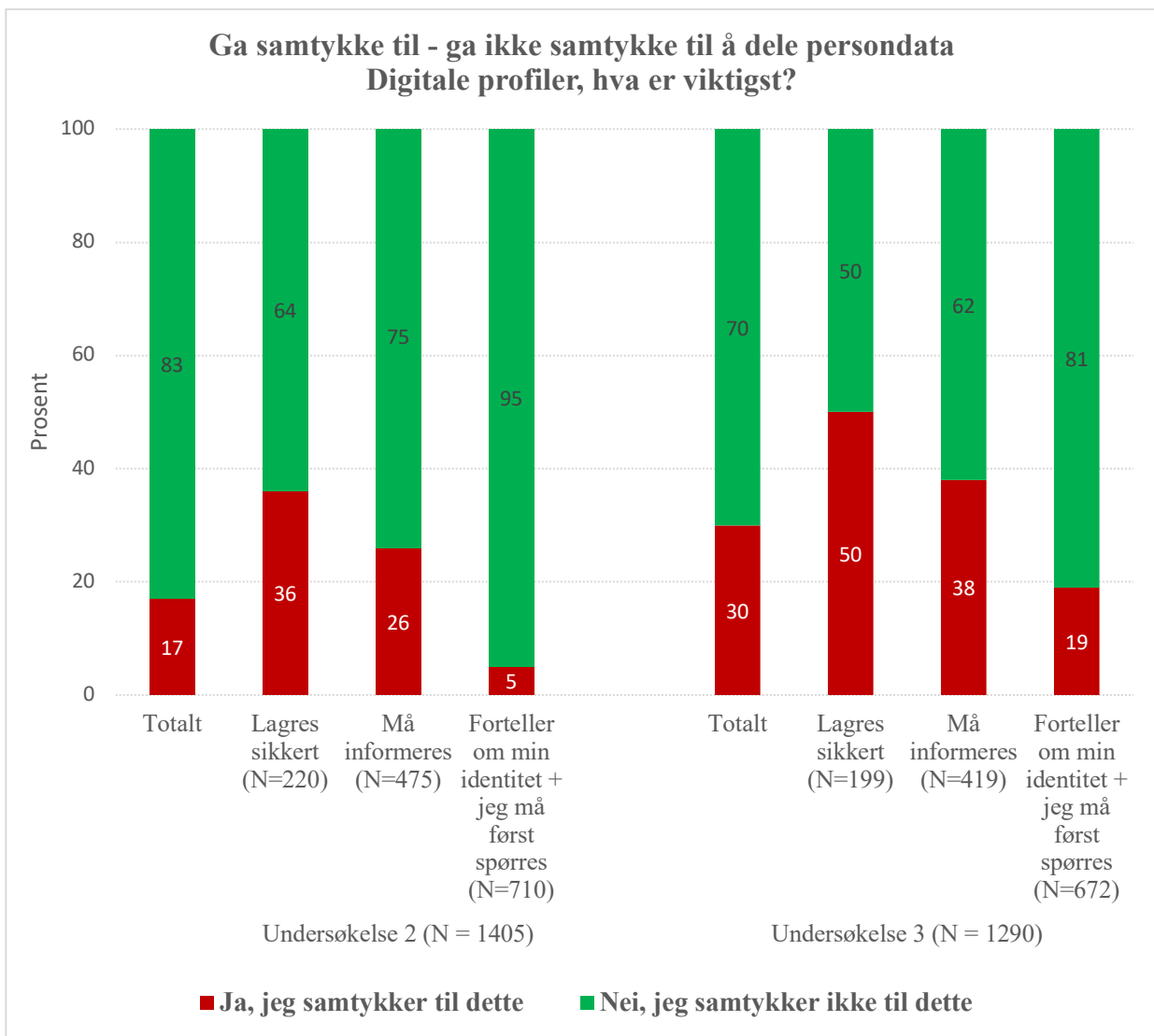
Figur 42 viser at det ikke er forskjeller mellom de tre utdannelsesgruppene.

Figur 43 Digitale profiler – hva er viktig? Tre alternativer; lagres sikkert, jeg må informeres eller jeg må spørres først. Nasjonale undersøkelse i 2020. (Undersøkelse 3)

Det er ca. 50% som har alternativet informasjon forteller om min identitet som sitt førstevalg både i 2020 og i 2019 – se Figur 43. Blant de som ga samtykke til å dele persondata er det annerledes. I denne gruppen velger flest alternativet «jeg må informeres» (51% og 41%).

Informasjonen (i en digitale profiler) forteller om min identitet, hvem jeg er. Blant de som ikke ga samtykke er det et flertall (58% og 60%) velger dette alternativet. Den neste figuren viser andelene som ga samtykke i de tre gruppene.

Figur 44 Andelene som ga samtykke og svarene på spørsmålet om digitale profiler. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 44 viser en høy andel samtykke blant de som hadde lagres sikkert som førstevalg. Andelen er også relativt høy blant dem som svarte jeg må informeres, og den er lav blant de som svarte at digitale profiler forteller om min identitet - jeg må gi samtykke.

På dette spørsmålet om digitale profiler er det ikke riktige eller gale svar, men de forteller oss noe om hva den enkelte synes er viktig. Hvis utgangspunktet er at den enkelte skal tenke igjennom hva persondata brukes til og hvorfor slike data er viktige i den digitale økonomien, er det positivt at mange velger alternativet ”informasjonen forteller om min identitet, og jeg må spørres først.” Spørsmålet er stilt i en undersøkelse om persondata og personvern. Dette kan ha påvirket noen respondentene til å stanse opp og tenke seg om, og derfor velger dette alternativet. Selv om vi tar hensyn til dette er svarene likevel et uttrykk for at mange mener det er viktig at en blir spurt, at en først skal gi samtykke – se også neste spørsmål om at det bør gjøres vanskeligere å lage digitale profiler.

Bør det gjøres vanskeligere å lage digitale profiler?

I den digitale økonomien betaler vi med våre data⁹. Data brukes til å lage profiler og mikromålretting, for eksempel å vise en banner-annonse ut ifra din profil, eller hvis du er logget inn, sendes en epost med et tilbud til deg. Datatilsynet skriver; ”Mikromålretting bygger i større grad på informasjon som er nært knyttet til deg som individ, og som analyser personopplysninger samlet inn fra en rekke ulike kilder om adferd, interesser og verdier.¹⁰”

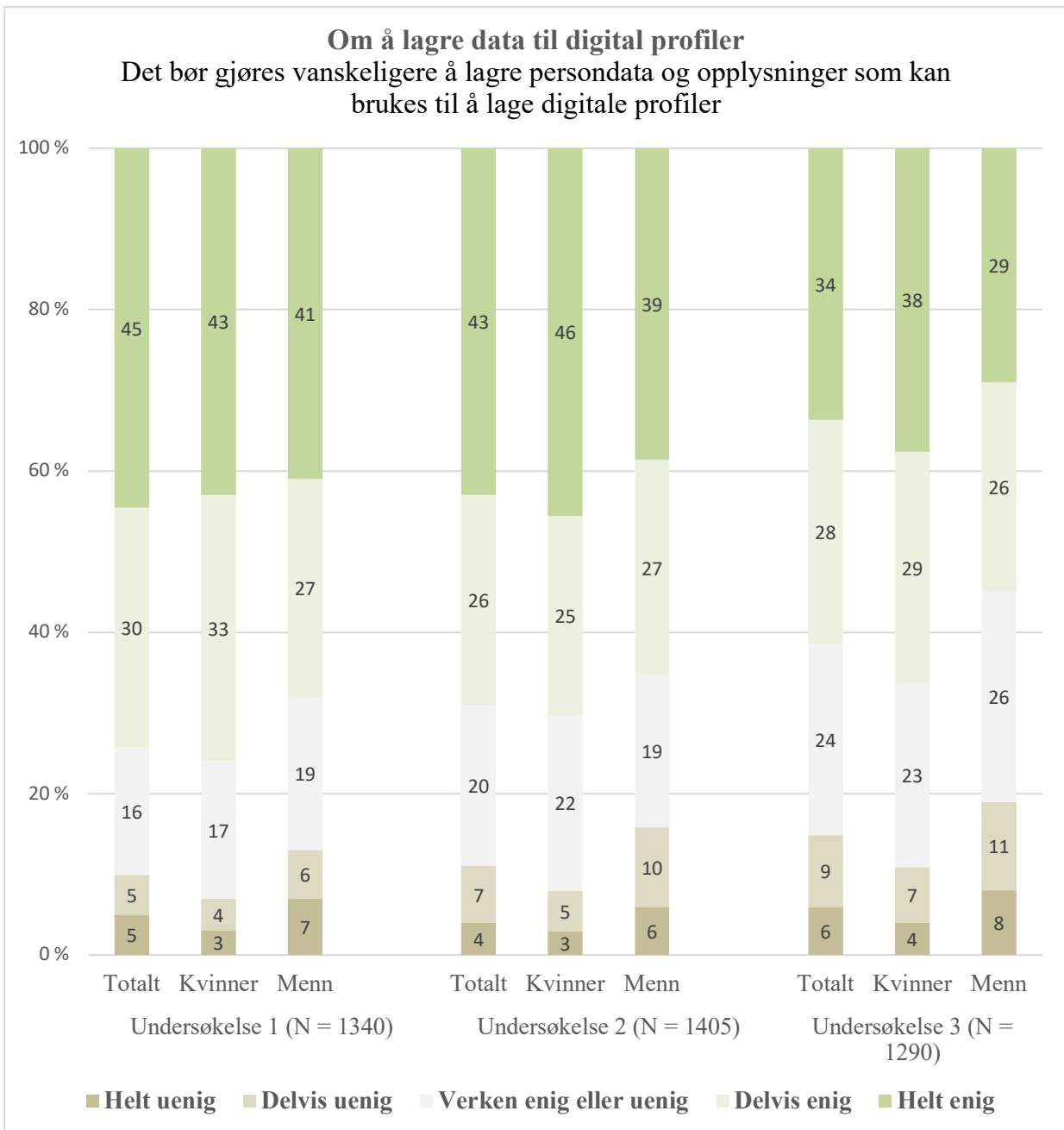
Vi spurte følgende spørsmål:

Din digitale profil består av det som du har publisert om deg selv, men også den informasjonen andre kan finne om deg ved å søke på nettet, bruke sosiale medier o. l. Hvis du nå ikke tenker på all informasjon som faktisk finnes i en digital verden, men på hva du ønsker for fremtiden og hvordan denne bør være - hvor enig eller uenig er du da i følgende utsagn:

”Det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler”

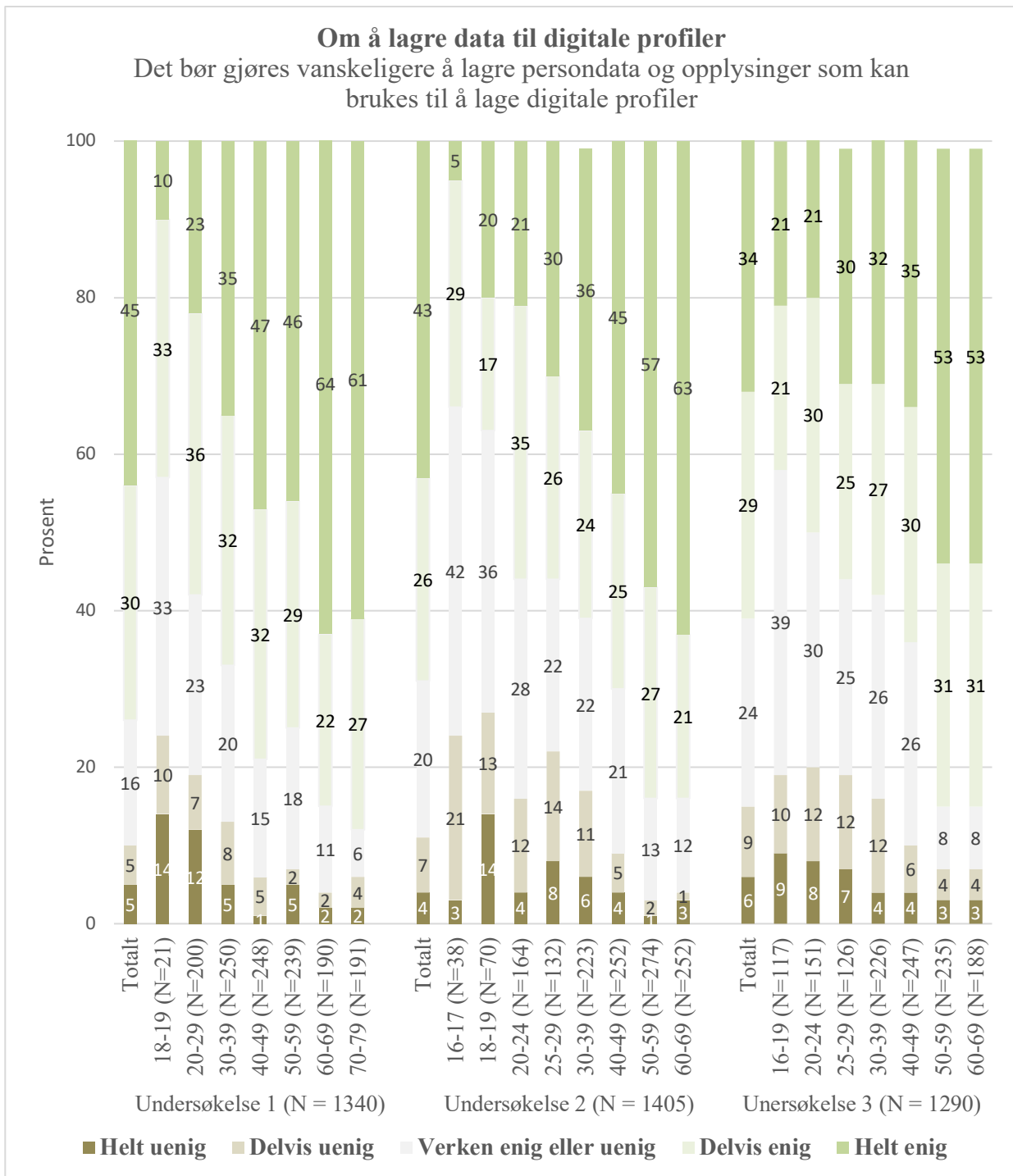
⁹ Elvy, S. A. “Paying for Privacy and the Personal Data Economy.” *Columbia Law Review* (2017) 117 (6): 1369–459.

¹⁰ www.datatilsynet.no/rapporter-og-utredninger

Figur 45 Holdning til «det bør gjøres vanskeligere lagre persondata». Fordeling etter kjønn. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

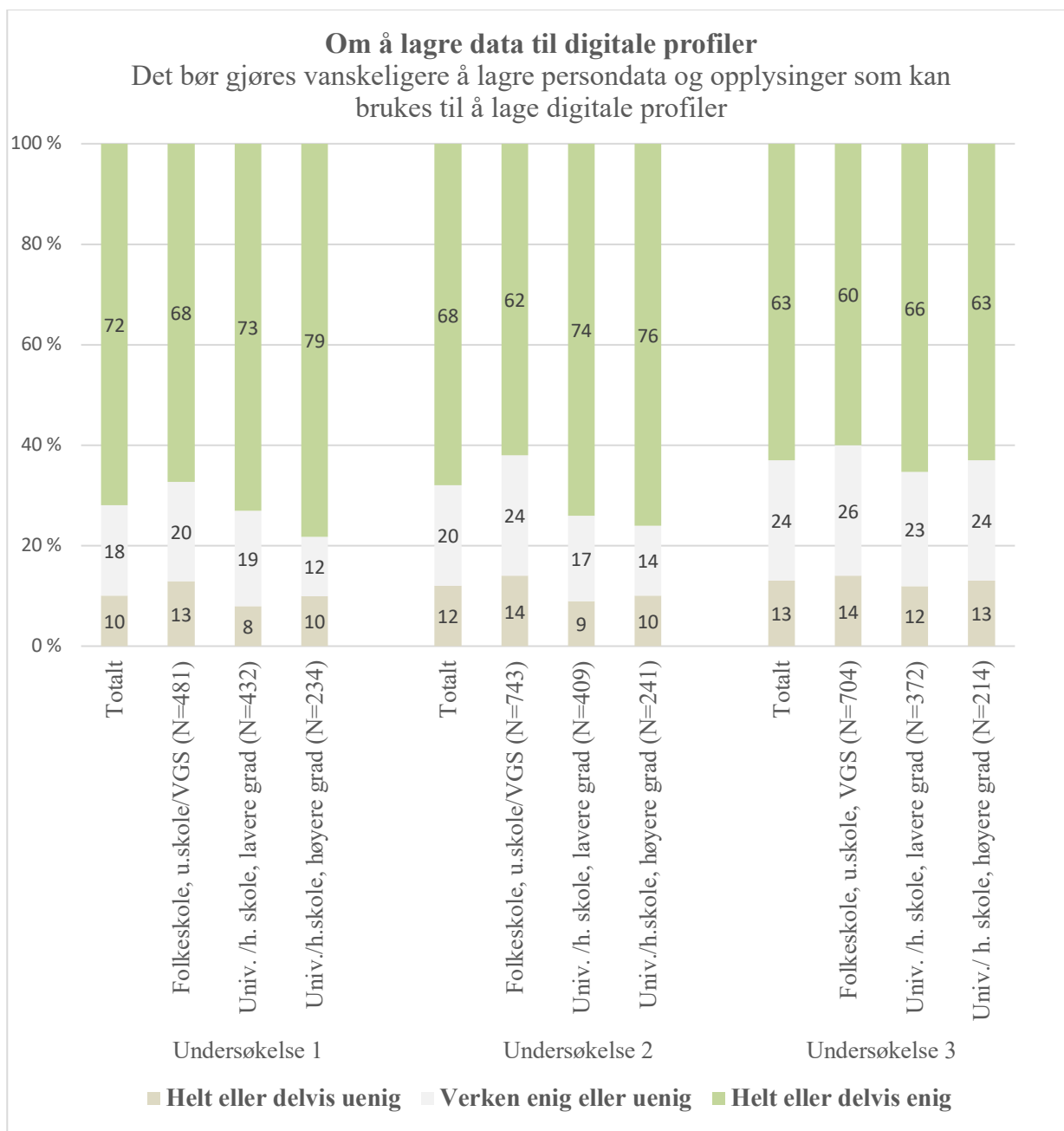
Et klart flertall, 75%, 79% og 62% er helt eller delvis enig i utsagnet. Menn og kvinner gir omtrent samme svar – se Figur 45.

Figur 46 Om å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. Alder. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Vi stilte flere spørsmål om digitale profiler rett før påstanden om at det bør gjøres vanskeligere å lage digitale profiler. Dette kan ha ført til at flere tenker igjennom hvorfor digitale profiler lages, og hva de brukes til. Det er på denne bakgrunn forventet at det er flere som er enige enn uenige i påstanden. Det er meget få, henholdsvis 10% (5+5), 11% (4+7) og 13% (6+9) i de tre undersøkelsene som svarte uenig eller delvis uenig i påstanden, se første kolonne i Figur 36 og Figur 46.

Figur 37 viser aldersforskjeller. For aldersgruppene 50 - 59 år, og 60 - 69 år er over 80% enig i at det bør gjøres vanskeligere å lage digitale profiler. Også for de yngre aldersgruppene mener et flertallet dette, men synspunktene varierer mer.

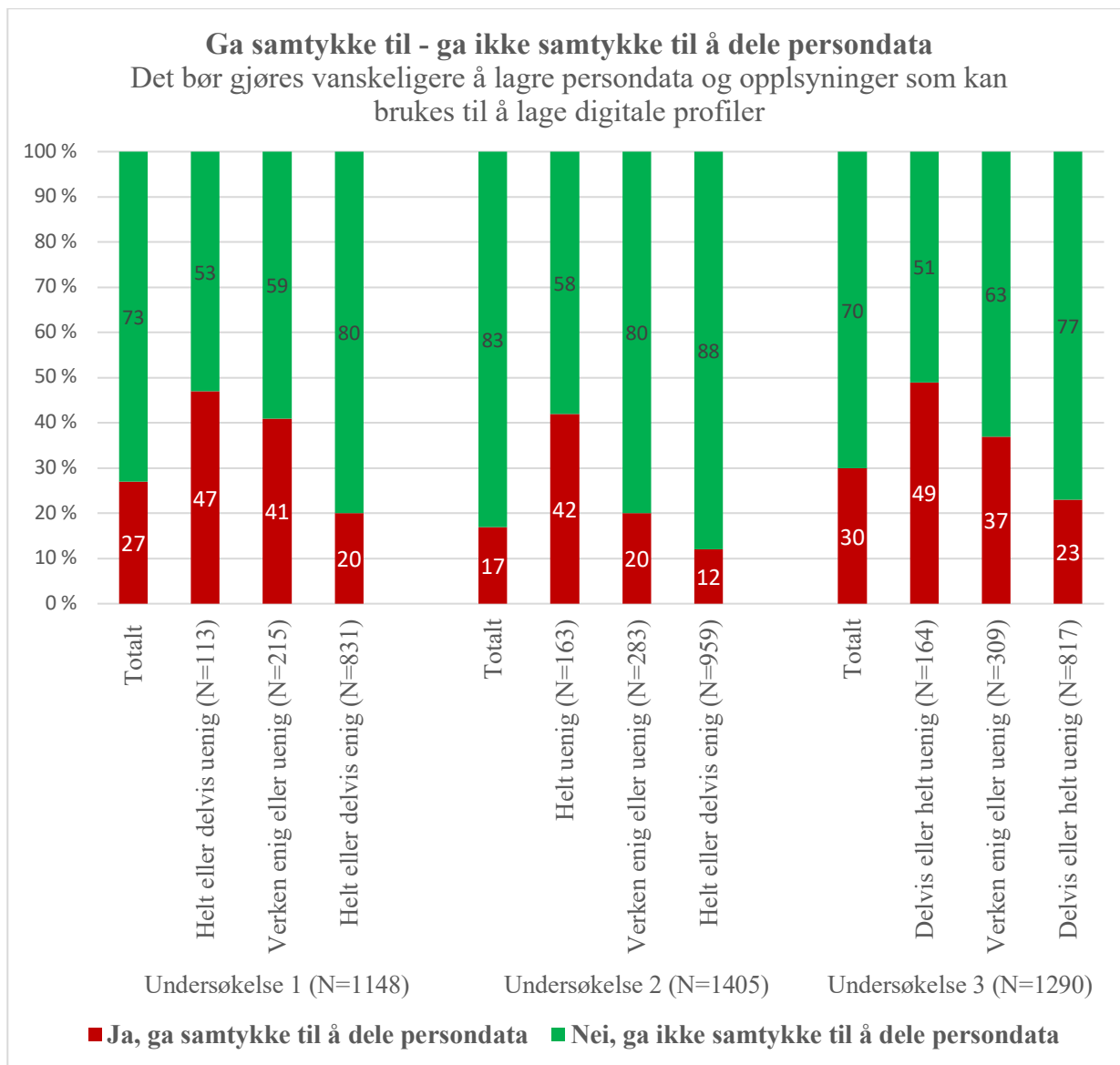

Figur 47 Utdannelse og det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Utdannelse skiller i liten grad mellom de som mener det bør gjøres vanskeligere og de som mener det bør gjøres lettere å lage digitale profiler. I de to første undersøkelsene skiller de med lavest utdanning seg noe fra de to andre utdannelsesgruppene, men dette gjelder ikke for undersøkelse 3 i 2020 – se Figur 47.

For de som mener at personvern er viktig, men vanskelig å få til i en digital verden, er synspunktene på digitale profiler interessante. Svært mange mener at deres, og ikke virksomhetenes interesser, i større grad bør ivaretas. Undersøkelsene viser for øvrig at kunnskapen om GDPR i befolkningen er begrenset (se avsnittet om GDPR).

Hva mener de som ga samtykke sammenliknet med de som ikke ga samtykke om dette om det skal gjøres vanskeligere å lage digitale profiler?

Figur 48 Det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler. Sammenlikning, ga samtykke til - ga ikke samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Blant de som er uenige i at det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata til digitale profiler ga nesten 50% samtykke til å dele persondata (Figur 48). I den største gruppen – de som er helt eller delvis enig i utsagnet, er det langt lavere tall. I de tre undersøkelsene er tallene 20%, 12% og 23%, og dette er tall lavere enn gjennomsnittet.

Misbruk av informasjon. Er tap av penger det mange er mest bekymret for?

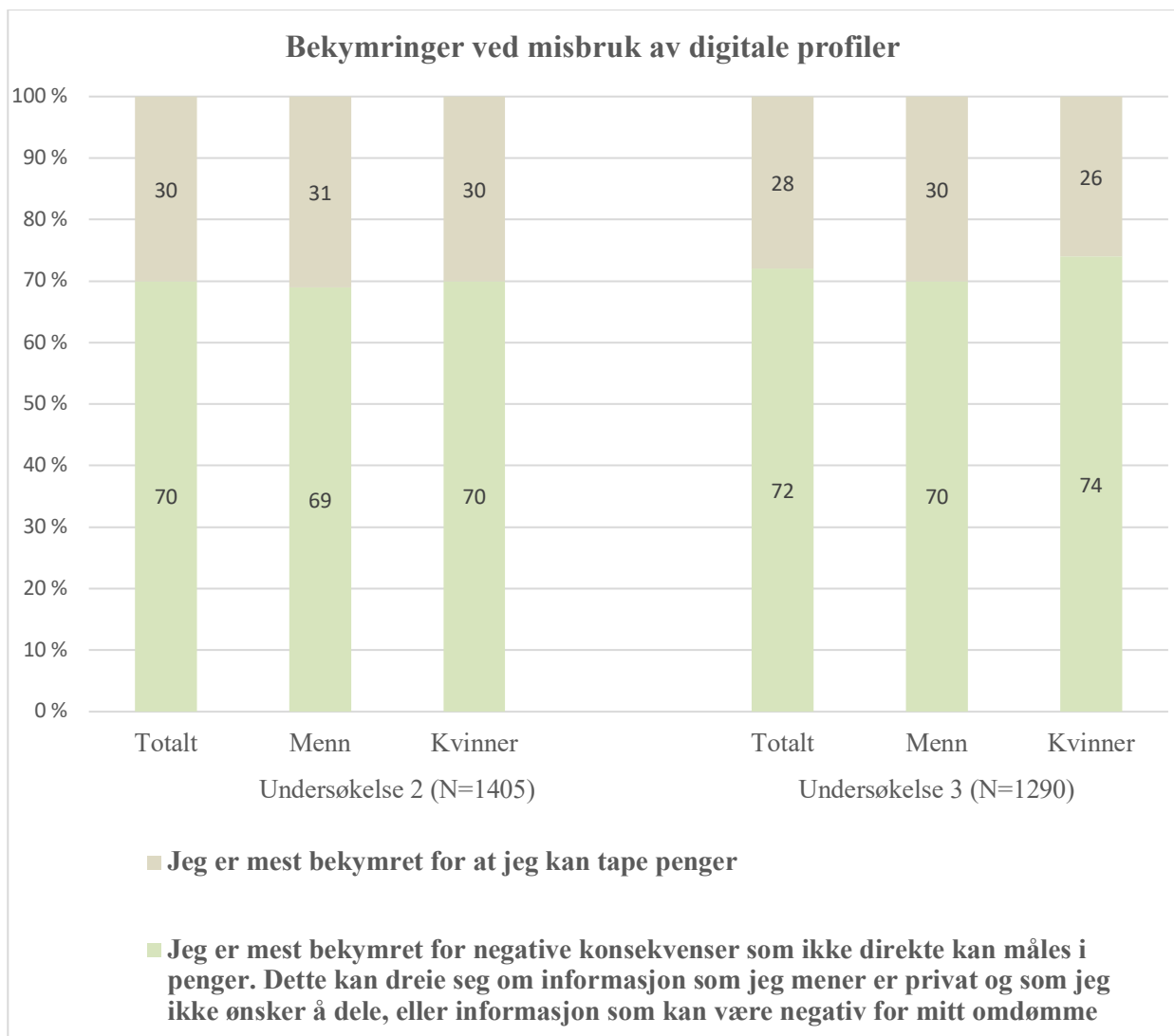
Informasjon kan misbrukes. Eksempler er tap av penger, privat bilder eller informasjon som ikke skulle vært delt med eller videresendt til andre.

I undersøkelse 2 og 3 ble deltakerne stilt følgende spørsmål;

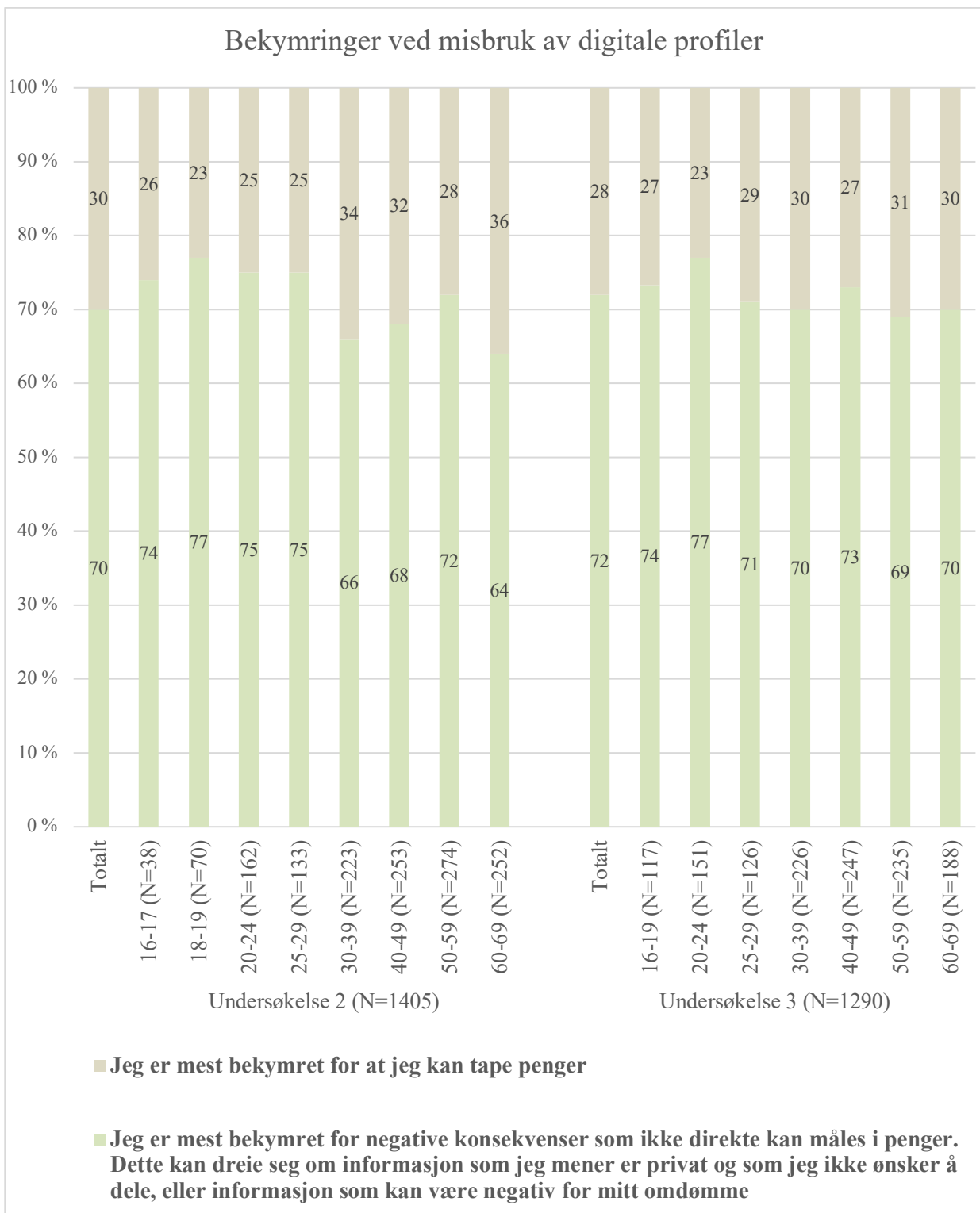
Konsekvenser av misbruk av digitale profiler og informasjon om deg. Hvilket av disse to alternativene er du mest enig i?

Jeg er mest bekymret for å tape penger, eller

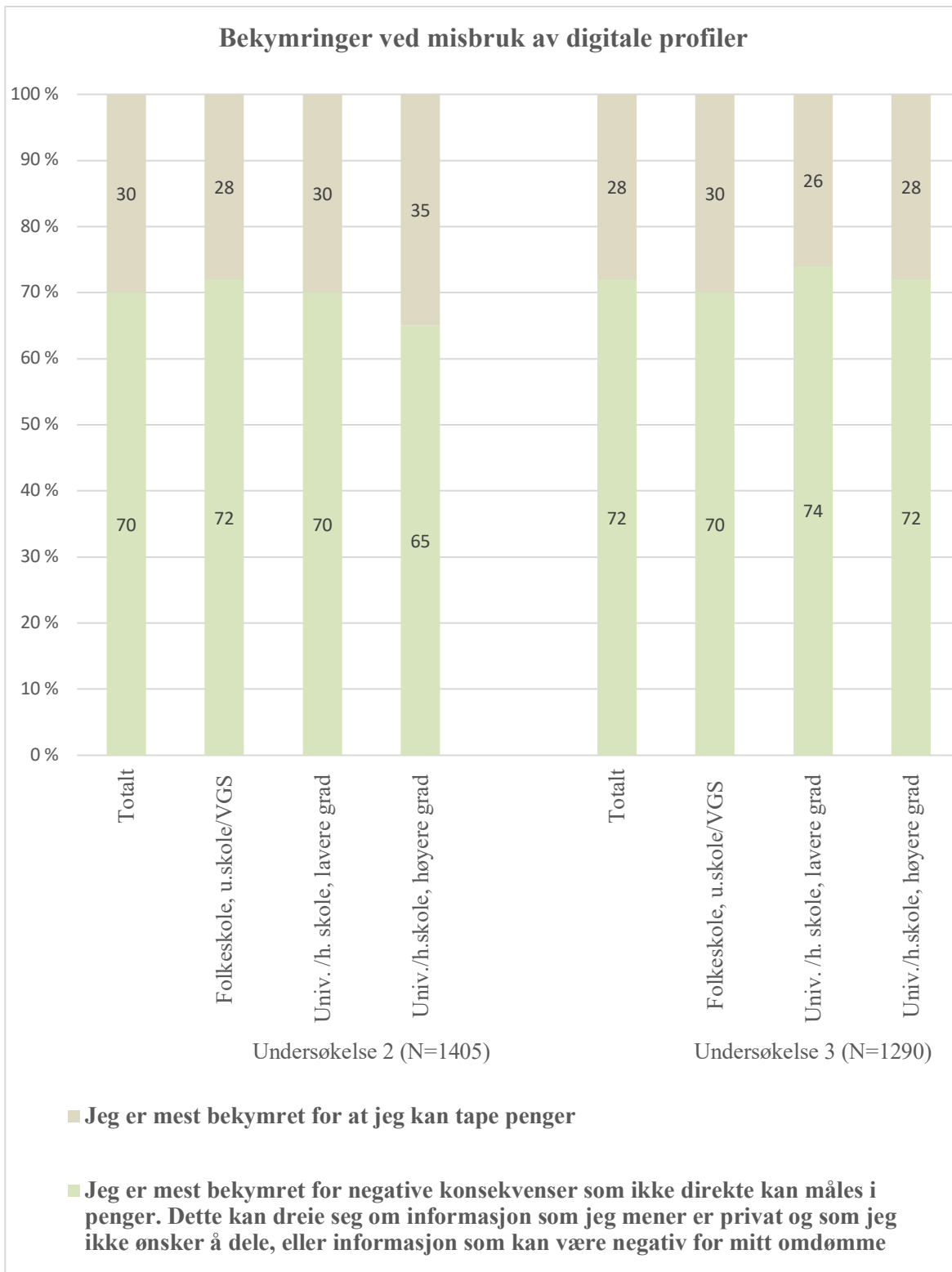
Jeg er mest bekymret for negative konsekvenser som ikke direkte kan måles i penger, eller Dette kan dreie seg informasjon som jeg mener er privat og som jeg ikke ønsker å dele, eller informasjon om noe som kan være negativ for mitt omdømme.

Figur 49 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

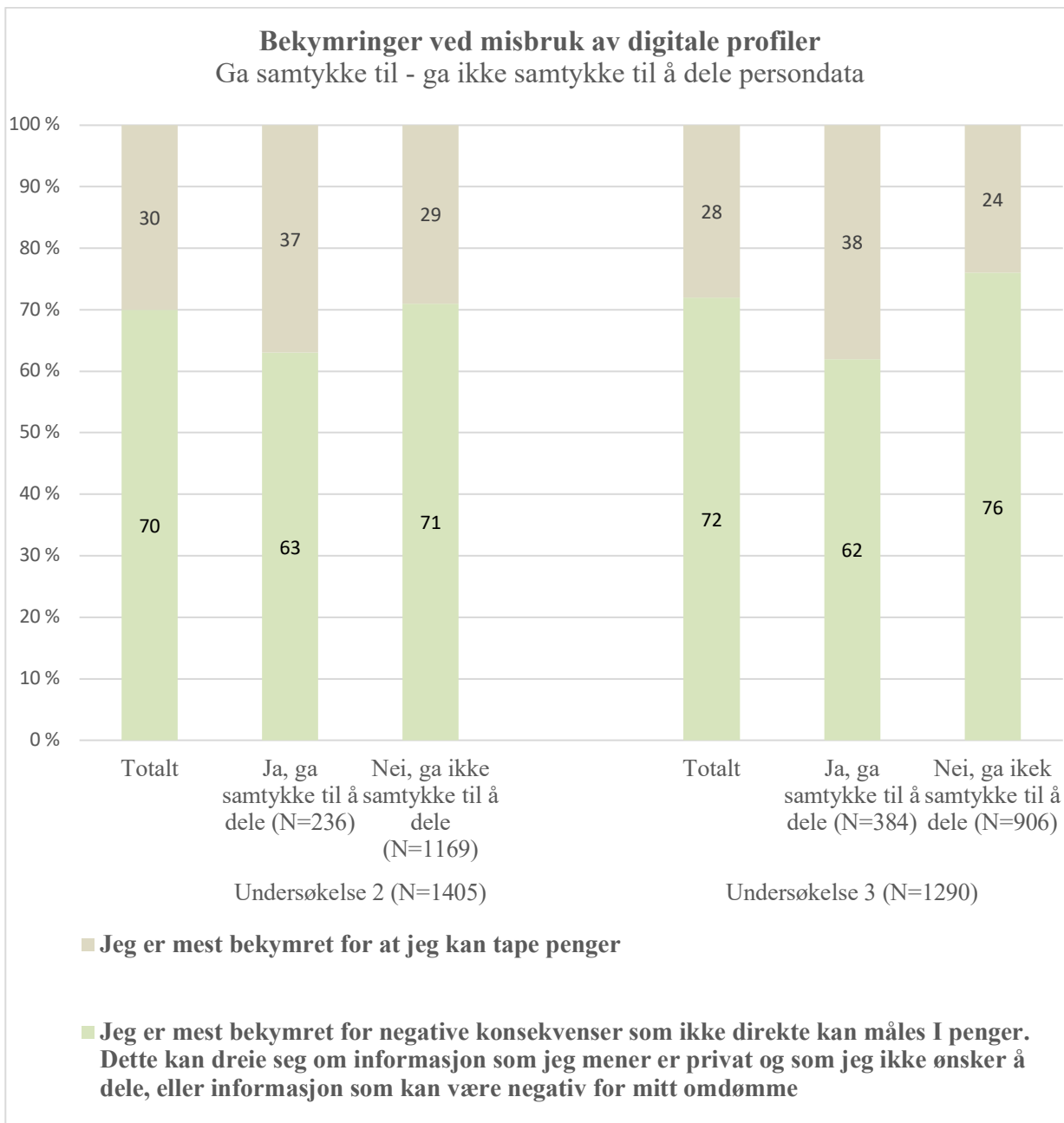

Figur 50 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

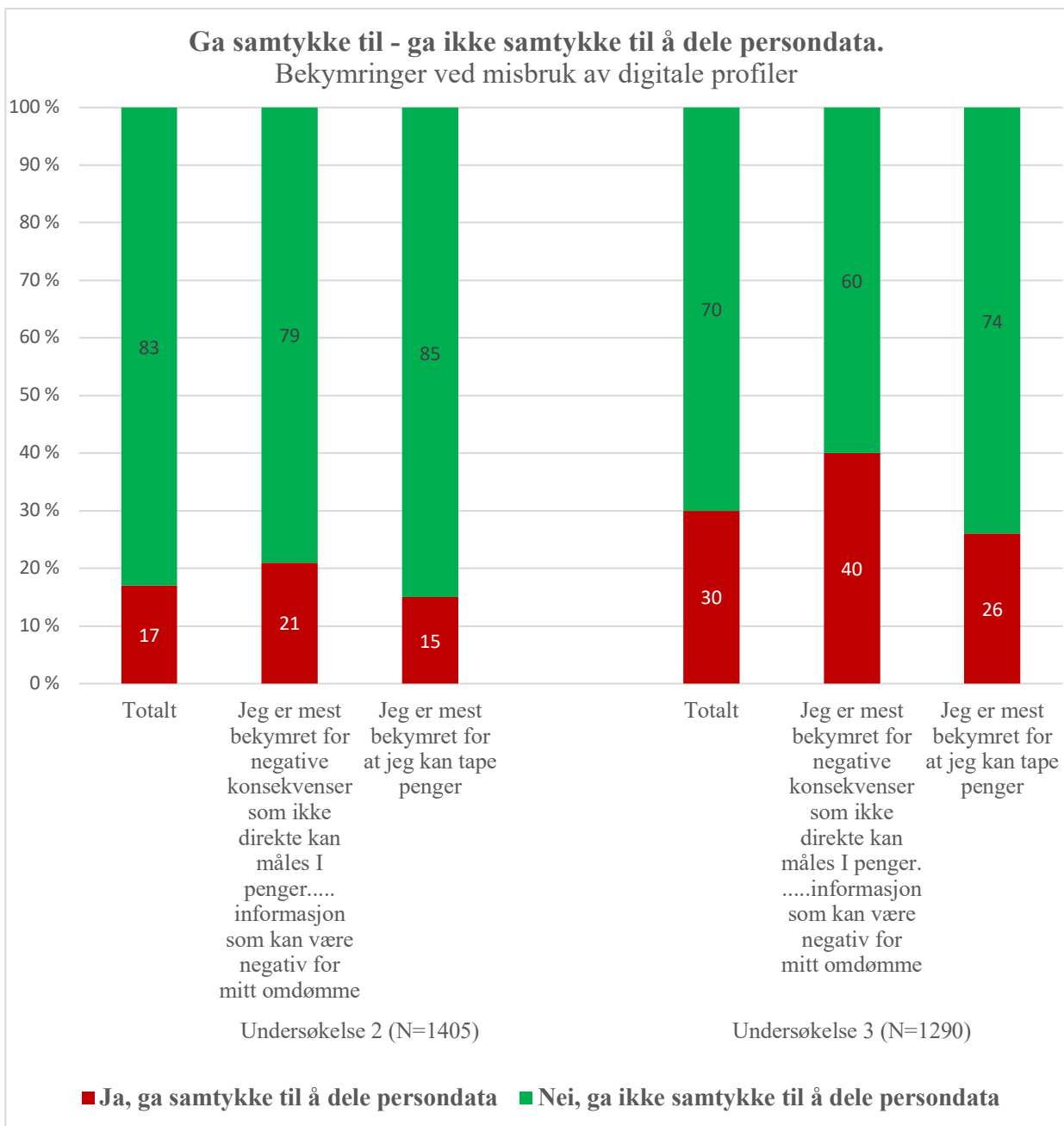
Figur 51 Bekymringer ved misbruk av digitale profiler. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

I de to undersøkelsene er det 70% og 72% som velger alternativet jeg er mest bekymret for negative konsekvenser som ikke direkte kan måles i penger. Det er ingen, eller ubetydelige, forskjeller mellom kjønn, aldersgruppene og utdannelsesgruppene – se Figurene 49-51.

Figur 52 Bekymringer ved misbruk av digitale konsekvenser. Ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

I gruppen som ga samtykke til å dele persondata er det flere som svarer jeg er mest bekymret for at jeg kan tape penger. Dette gjelder for begge undersøkelsene – se Figur 52.

Figur 53. Bekymringer ved misbruk av digitale profiler, de som ga samtykke sammenliknet med de som ikke ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

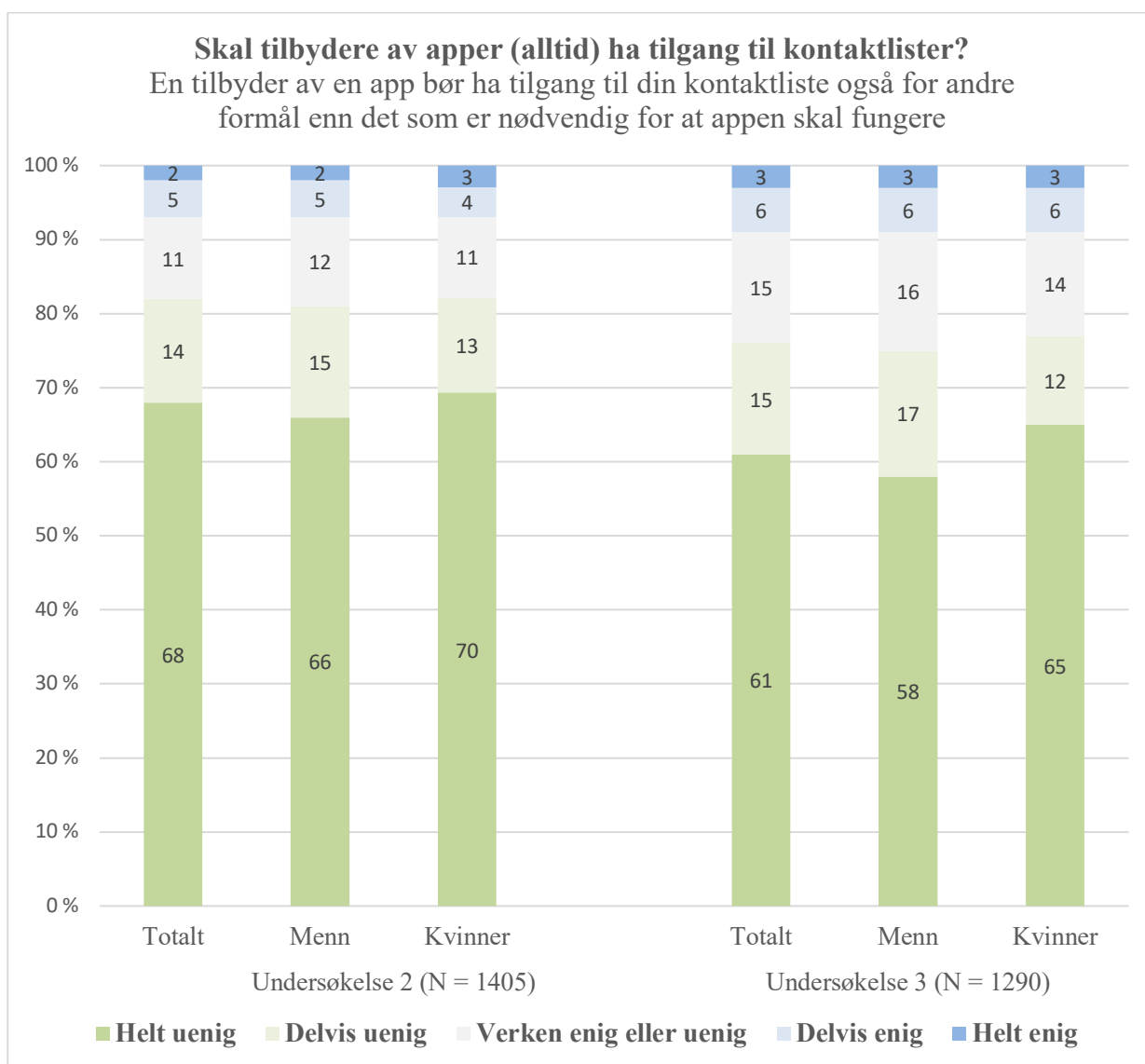
I begge undersøkelsene valgte et klart flertall alternativet som dreier seg om privatliv og omdømme. Dette spørsmålet kommer etter flere spørsmål om digitale profiler. Vi mener det er grunn til å anta at dette kan ha påvirket noen til å tenke mer på personvern enn om spørsmålet var stilt i en annen sammenheng. Det er derfor ikke overraskende at det er flere som velger det andre alternativet sammenliknet med det første.

Kjønn, alder og utdanning viser ingen forskjeller mellom fordelingen på disse to alternativene.

Viser samtykketesten forskjeller? For undersøkelse 3 i 2020 er det en klar forskjell mellom de to gruppene. Blant de som svarte jeg er mest bekymret for å tape penger ga 40% samtykke til å dele persondata – dette sammenliknet med 26% som er andelen som ikke ga samtykke. Dette er en tydelig forskjell. For undersøkelse 2 i 2019 er det også en forskjell (21% vs. 15%), men denne er mindre - se Figur 53.

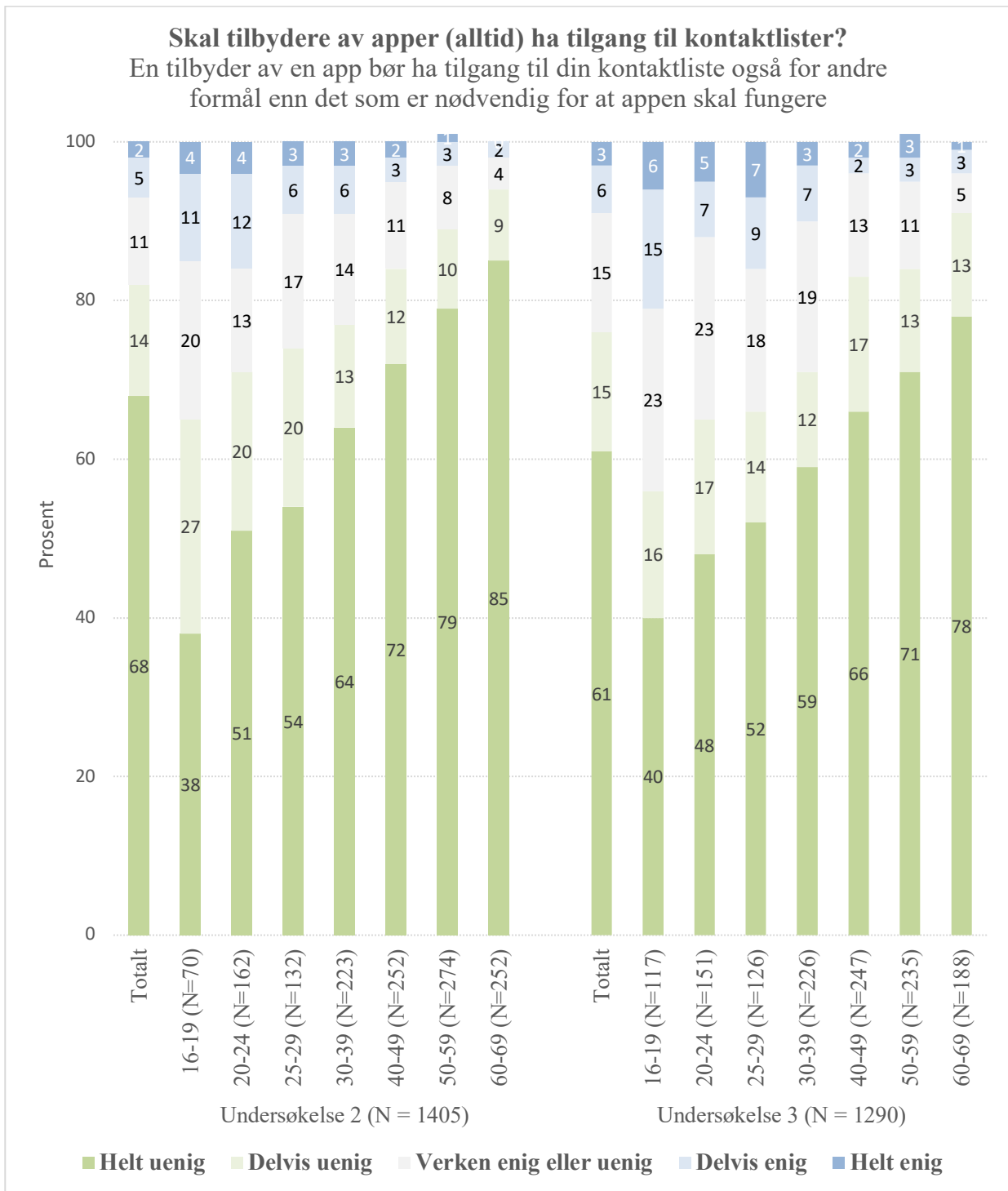
Skal tilbydere ha tilgang til kontaktlister?

Mange tilbydere spør om tilgang til kontaktlister. Det kan være berettiget spørre om dette hvis appen trenger denne tilgangen for det formålet appen er laget for. I mange tilfeller er det ikke nødvendig med tilgang til kontaktlisten for at appen skal fungere.

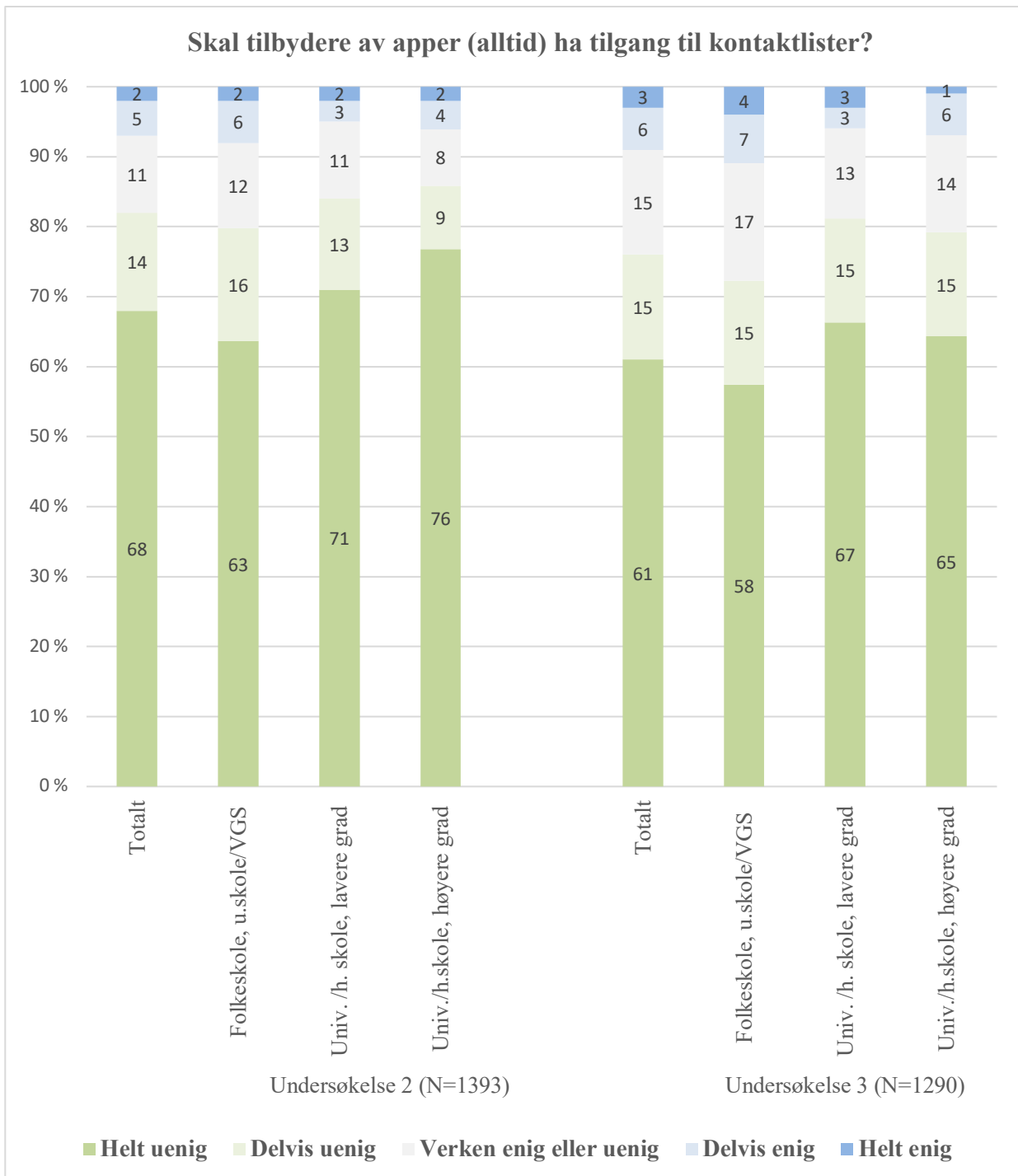
Figur 54 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Kjønn. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom kvinner og menn – se Figur 54.

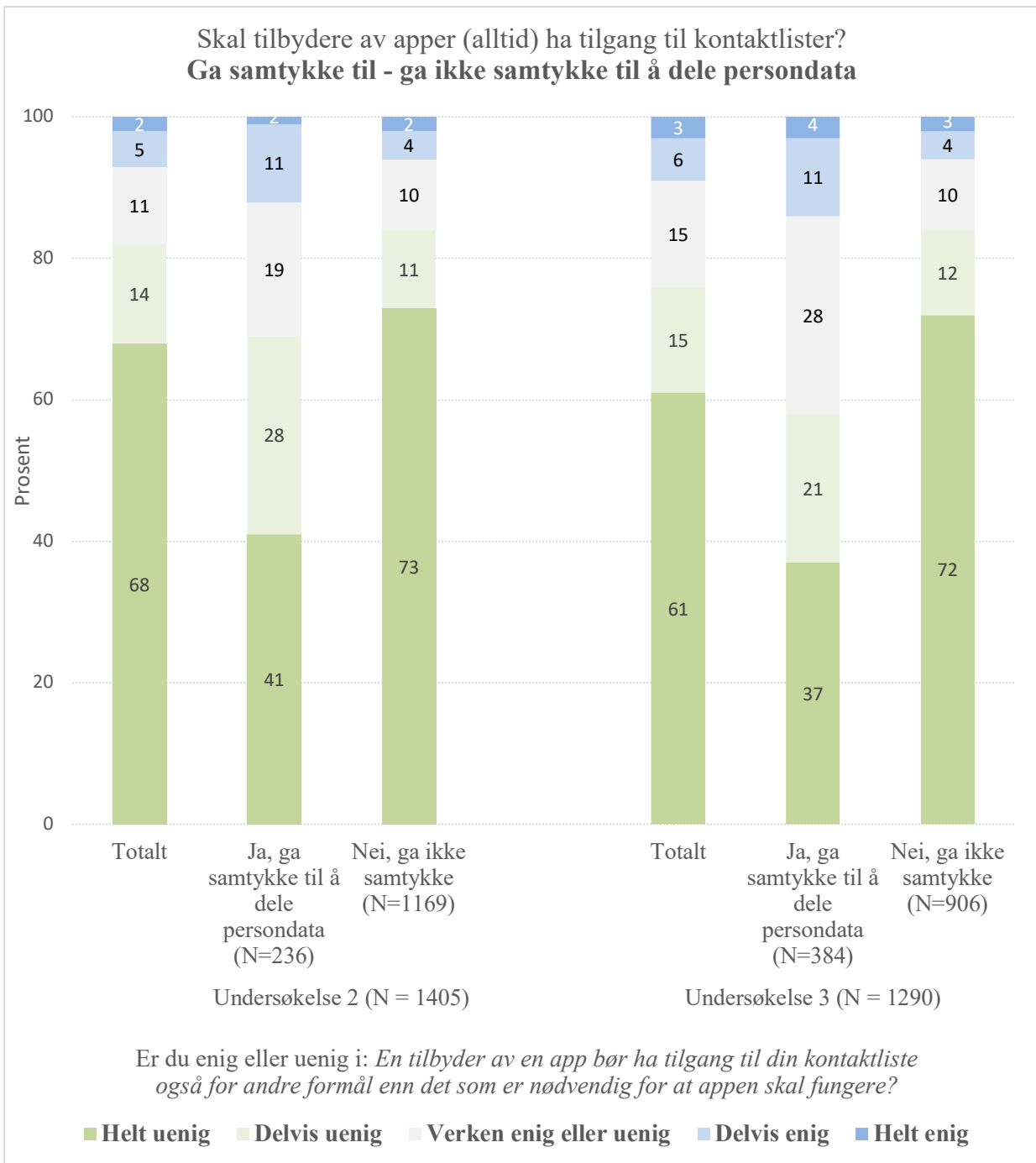
Figur 55 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Alder. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Blant de som er 40 år eller eldre er det meget få som mener apper bør ha en slik tilgang – se Figur 55. Det er noe flere blant de yngre som synes dette er akseptabelt, men disse er i et klart mindretall.

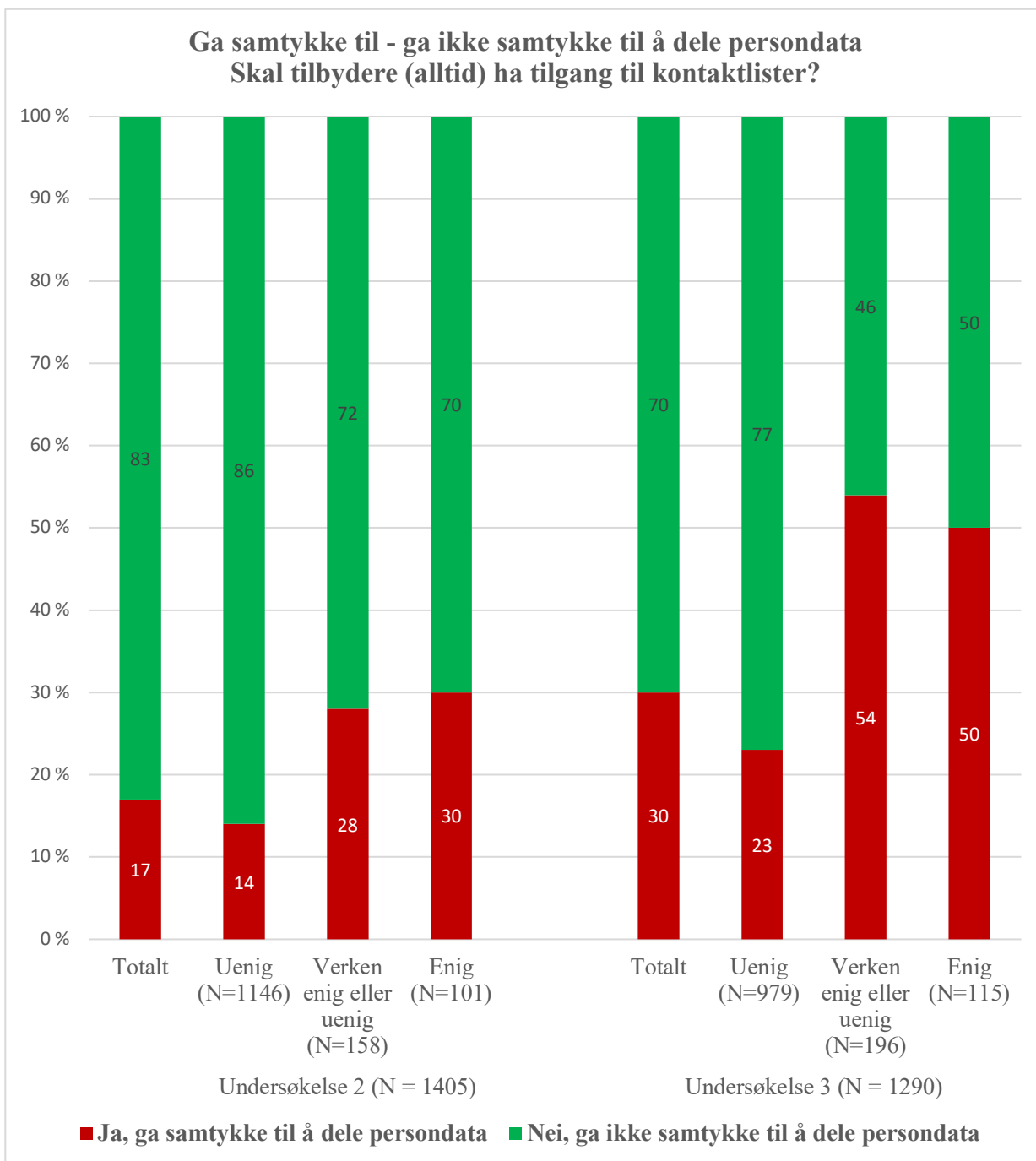
Figur 56 Tilbyderes tilgang til kontaktlister. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

De med lavest utdannelse skiller seg fra de med høyest utdannelse – de er noen mindre uenige i utsagnet om at tilbydere bør ha tilgang til kontaktlister enn de som er i de to andre utdannelsesgruppene – se Figur 56. For andelen som svarer helt eller delvis enig er det ingen forskjeller.

Figur 57 Bør tilbydere ha tilgang til kontaktlister? Gruppene ga samtykke og ga ikke samtykke. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er en tydelig forskjell mellom de to gruppene i synet på om en tilbyder av en app bør ha tilgang til din kontaktliste. Flertallet er uenig i dette. Ca. 40% (41% og 37%) svarer helt uenig blant de som ga samtykke – se Figur 57. Andelen er lang høyere i den andre gruppen hvor over 70% svarte helt uenig. Det er forventet at flere som gir fra seg persondata selv om de ikke trenger å gjøre det, også synes det er greit at informasjon i kontaktlister brukes av tilbydere. Det er samtidig slik at kontaktlister berører andre. Det å svare ja på vegne av andre, dvs. gi videre persondata (for eksempel navn og telefonnummer) om andre uten at vedkommende er spurt, er ikke godt personvern.

Figur 58 Ga samtykke til å dele persondata – ga ikke samtykke til å dele persondata. Holdningen til at tilbydere skal ha tilgang til persondata. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 58 viser at blant dem som svarte at de var uenige i at tilbydere skulle ha tilgang til kontaktlister var det relativt få som ga samtykke til å dele persondata. Blant de som er enige i utsagnet, og de som svarte verken enig eller uenig, er andelen som ga samtykke høyere. Blant de som svarte enige ga 30% samtykke i undersøkelse 2 og 50% i undersøkelse 3. Dette er langt høyere enn gjennomsnittet på henholdsvis 17% og 30%.

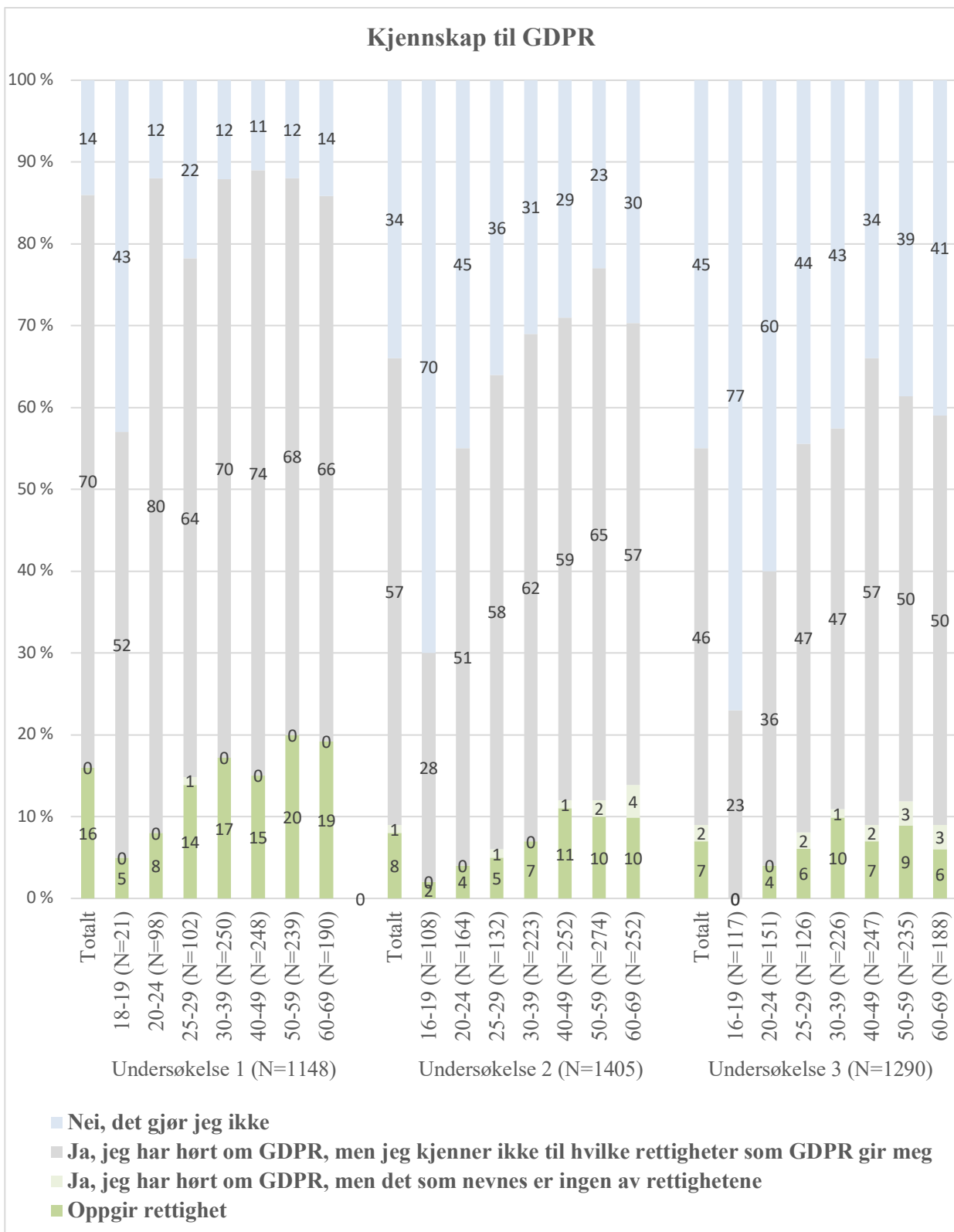
Kjennskap til personvernlovgivningen

Som innledningen til spørsmålet om GDPR brukte vi denne teksten:

Det er vedtatt en ny lov om personvern i Norge i 2018. Denne omtales ofte som GDPR. Personvernreglene i denne loven gjelder i Europa, for landene i EU og i Norge. Kjenner du noen av bestemmelsene eller rettighetene i denne loven?

Personvernlovgivningen gir oss som innbyggere viktige digitale rettigheter. Lovgivningen regulerer også hva den som er databehandler skal gjøre, og ikke skal gjøre. Det er ønskelig at innbyggerne har kunnskap om, for eksempel om rettigheter og hvilke regler som gjelder for behandling av personopplysninger. Det må understrekes at en kan ikke forvente at det er vanlig å lese lovttekster, slå opp i lovdata og lese personopplysningsloven paragraf for paragraf. Likevel, få har hørt om og kjenner til hvilke regler som gjelder.

Personopplysningsloven, den delen som omtales som GDPR fikk oppmerksomhet i 2018, både før og etter at den ble i Norsk lov. I begge undersøkelsene spurte vi om GDPR, om hvilke rettigheter en bruker av en digital tjeneste har.

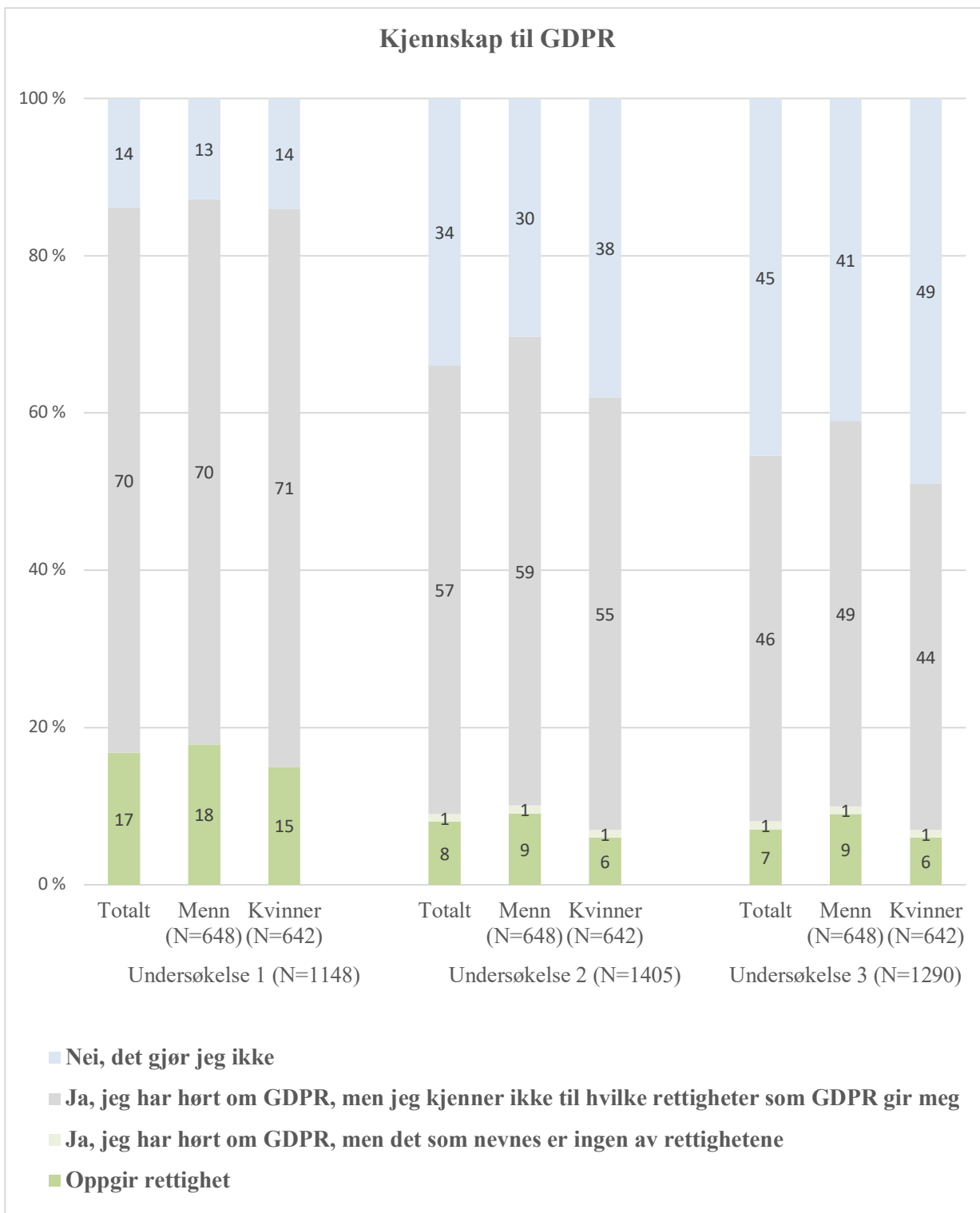
Figur 59 Alder og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Som forventet er det et mindretall som kjenner til konkrete rettigheter - se Figur 59. I den første undersøkelsen er det 16%, i den andre undersøkelsen 8% og i den tredje undersøkelsen 7% som oppgir rettigheter. Det ble benyttet et spørsmål hvor deltakerne i undersøkelsen ikke må fylle ut noe i det åpne svarfeltet. Det vil derfor være en del som lar alternativet stå åpent, og går videre i undersøkelsen. Likevel, tallene tyder på at en stor andel i befolkning har liten konkret kunnskap om rettigheter. Datatilsynet i personvernundersøkelsen 2019/2020¹¹ stiller spørsmålet «I hvilken grad kjenner du til personvernregelverket (General Data Protection Regulation – GDPR) som ble innført i 2018?» med skalaen fra 1 «kjenner ikke til» til 5 «kjenner til i svært stor grad» I undersøkelsen gjennomført av Opinion med 1501 respondenter svarte 18% fire (som kan tolkes som kjenner til i nokså stor grad) og 5% fem, i svært høy grad. Det er med andre ord færre enn 1 av 4 i gruppen som kan omtales som «har kjennskap til» GDPR.

Det at færre oppgir rettigheter i den andre og tredje undersøkelsen har i noen grad med utdannelse å gjøre. Det var flere med høyere utdannelse i den første undersøkelsen sammenliknet med den andre (se tabell 2). I panel-undersøkelser er det lett å gå videre til neste spørsmål ved å la en tekstboks, et felt hvor en kan skrive tekst stå tom. Det er mulig å sette opp svaralternativer med utgangspunkt i rettighetene (paragrafene) i GDPR. Dette kan føre til en del respondenter velger det alternativet som ser riktig ut, det første de stanser ved, men dette er ikke basert på faktisk kunnskap om rettigheten. For disse to undersøkelser ba vi deltakerne selv oppgi rettigheter.

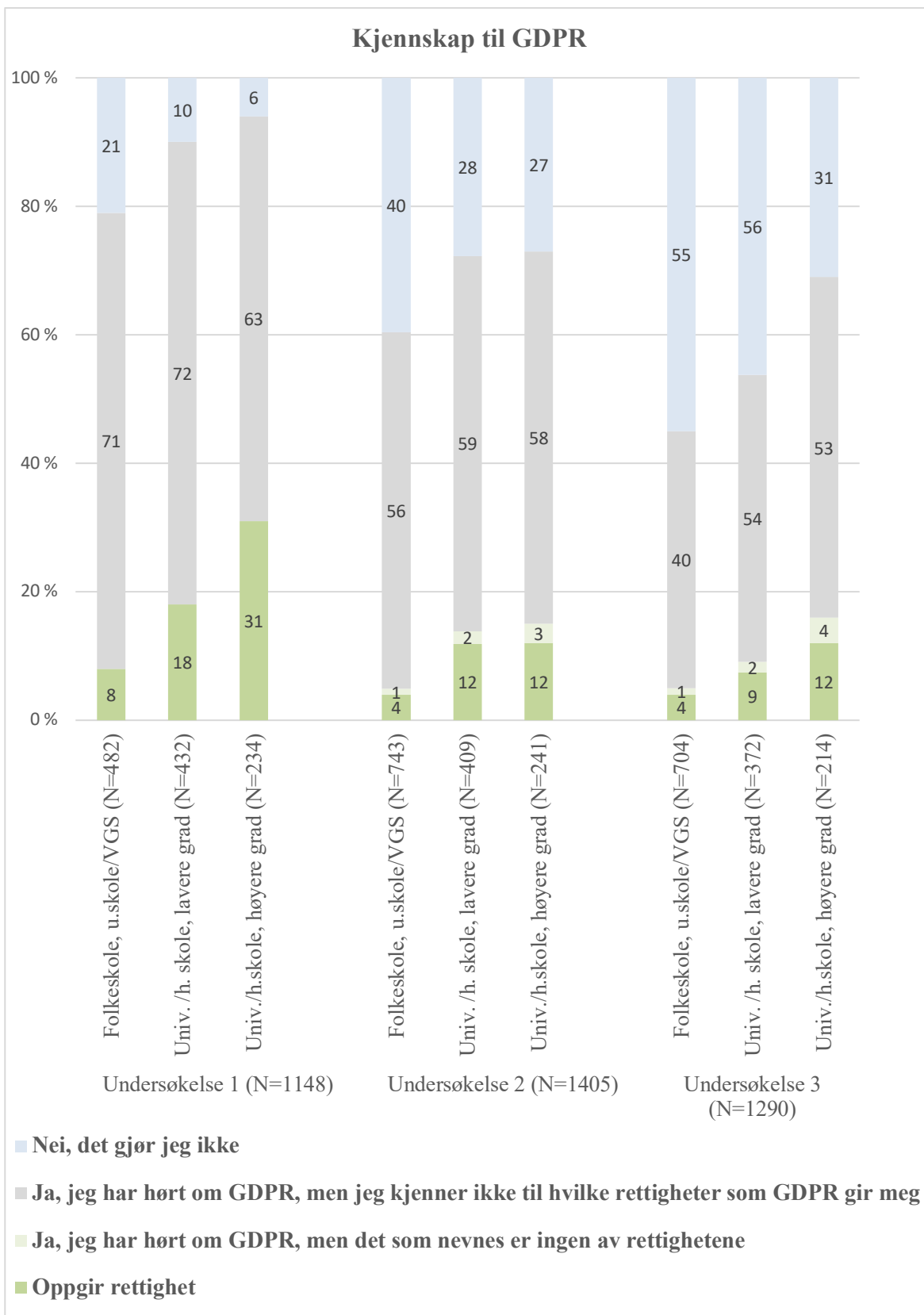
I begge undersøkelsene er det i de eldre aldersgruppene hvor flest kan nevne konkrete rettigheter. Totalt sett er kjennskapet til rettighetene i personvernlovgivningen lav.

¹¹ <https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/rapporter-og-utredninger/personvernundersokelser/personvernundersokelsen-20192020/>

Figur 60 Kjennskap til GDPR. Kjønn. Nasjonale undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3).

Det er ingen eller kun ubetydelige forskjeller mellom kvinner og menn – se Figur 60.

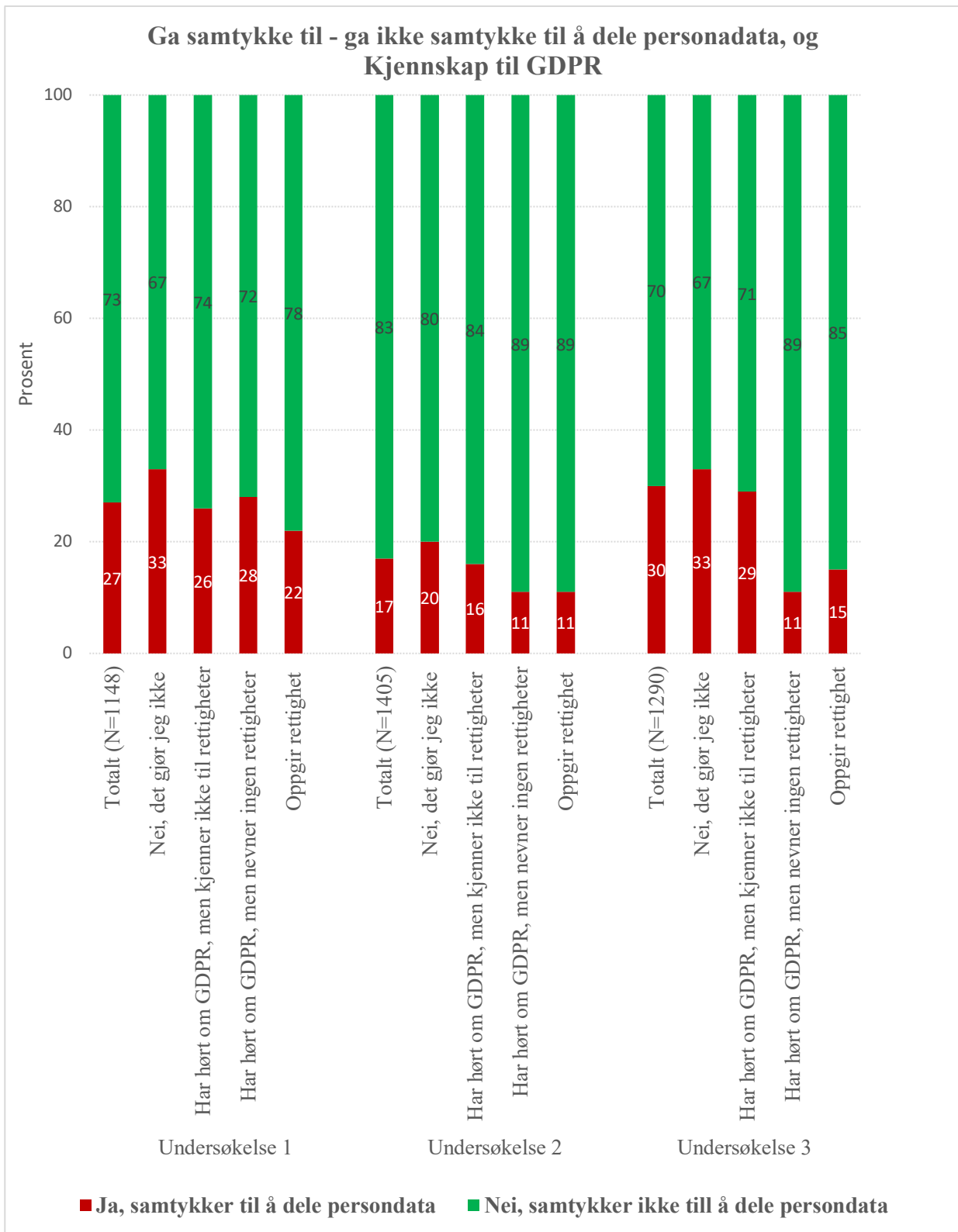

Figur 61 Utdannelse og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det er en forskjeller mellom utdannelsesgruppene i undersøkelsene – se Figur 61. De med grunnskole, ungdomsskole eller videregående skole som høyeste avsluttede utdanning har noe lavere kjennskap til GDPR enn de to andre utdannelsesgruppene. Det kan også være at de med høyere grads høyskoleutdanning har noe mer kjennskap sammenliknet med dem som har lavere grads høyskole utdanning. Den første undersøkelsen tyder på dette. I denne undersøkelsen var det flere som fylte ut det åpne spørsmålet sammenliknet med de to neste undersøkelsene.

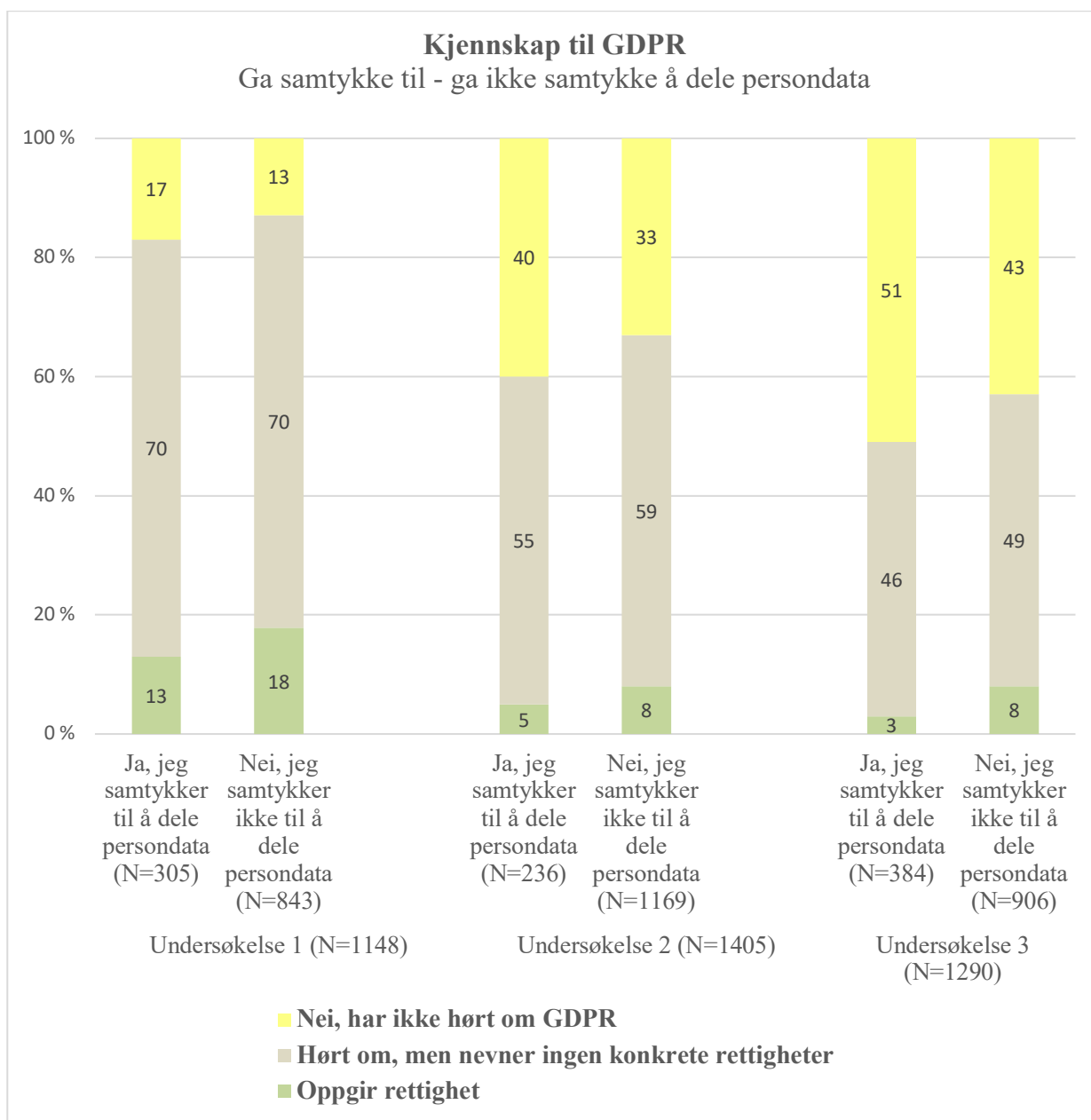
Vi benyttet samtykke testen blant annet for å se om denne, dvs. om en person gir samtykke eller ikke samtykke forteller oss noe om holdninger, kunnskap eller adferd slik vi kan avdekke med spørsmålene i undersøkelsene.

Figuren 62 (på neste side) viser at det små forskjeller mellom de to gruppene ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, men det er færrest blant de som oppgir rettigheter eller har hørt om rettigheter som svarer ja til å dele persondata. Ser en det som ønskelig at få deler persondata (på den måte samtykketesten måler) er kunnskap om GDPR er positivt.

Figur 62 Kjennskap til GDPR og samtykke til å dele personadata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Blant de med lavest kjennskap til rettigheter er det en noe høyere andel som ga samtykke til å dele persondata. De med konkret kjennskap til GDPR er i mindre grad villige til å gi samtykke til å dele persondata, men forskjellene er meget små – se Figur 62.

Figur 63 Ga samtykke til å dele persondata og kjennskap til GDPR. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

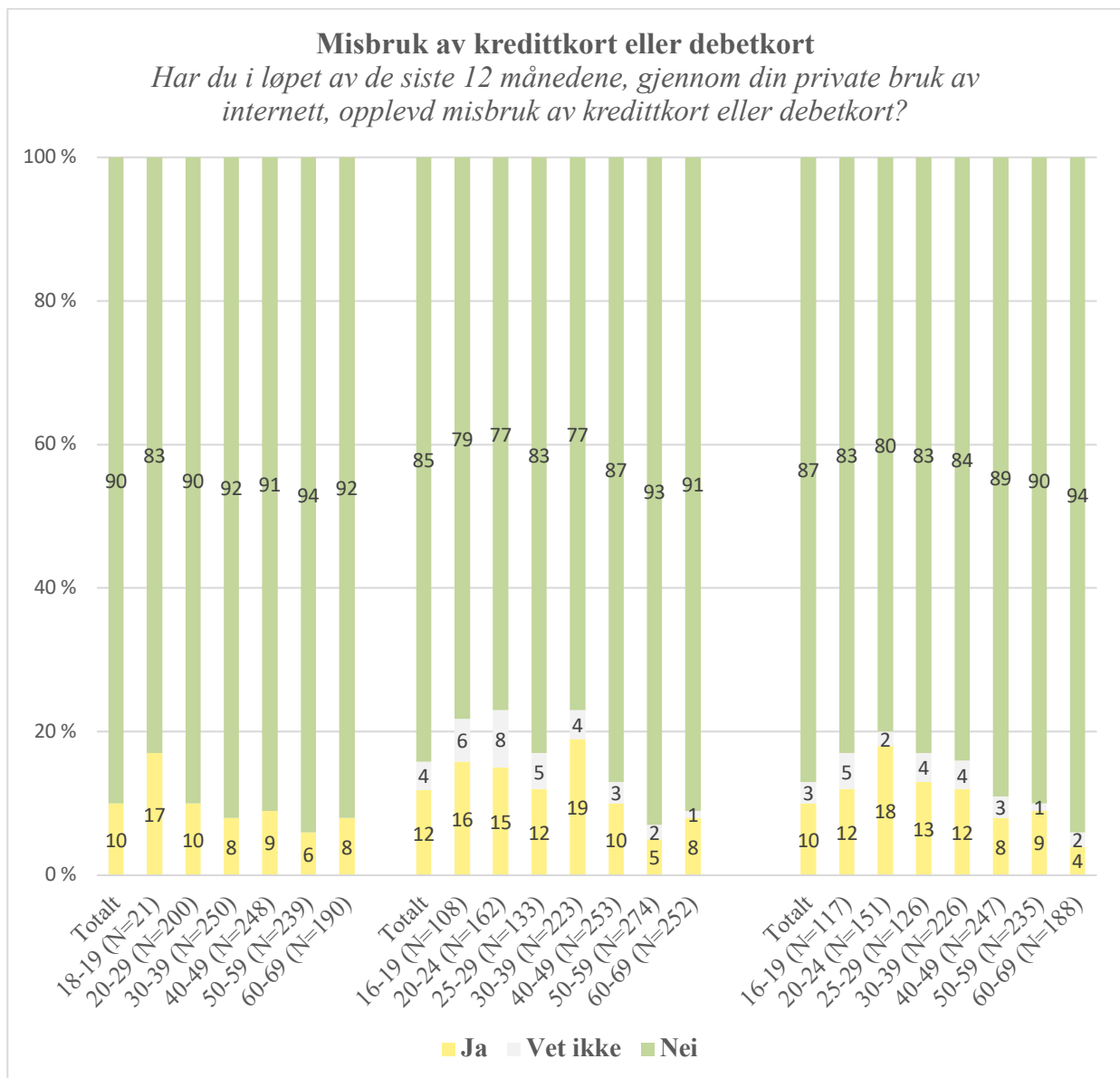
Figur 63 viser det samme som Figur 62. Figur 63 viser de to gruppene ga samtykke og ga ikke samtykke, og andelene som har kjennskap til GDPR. Det er en noe lavere andel som har konkret kjennskap til GDPR blant de som ga samtykke til å dele persondata.

Negative konsekvenser ved deling av persondata

Persondata kan misbrukes. Misbruk er ikke nødvendigvis selvforskyldt. Hvis en blir utsatt for tyveri, og det ikke dreier seg om uaktsomhet, er det ingen grunn til å kritisere den som har opplevd misbruk. Det er likevel relevant å se om undersøkelsene kan si oss noe om de som rapporterer at de har opplevd misbruk skiller seg fra de andre? Det kan være at uforsiktighet eller en høy villighet til å gi samtykke fører til økt sårbarhet.

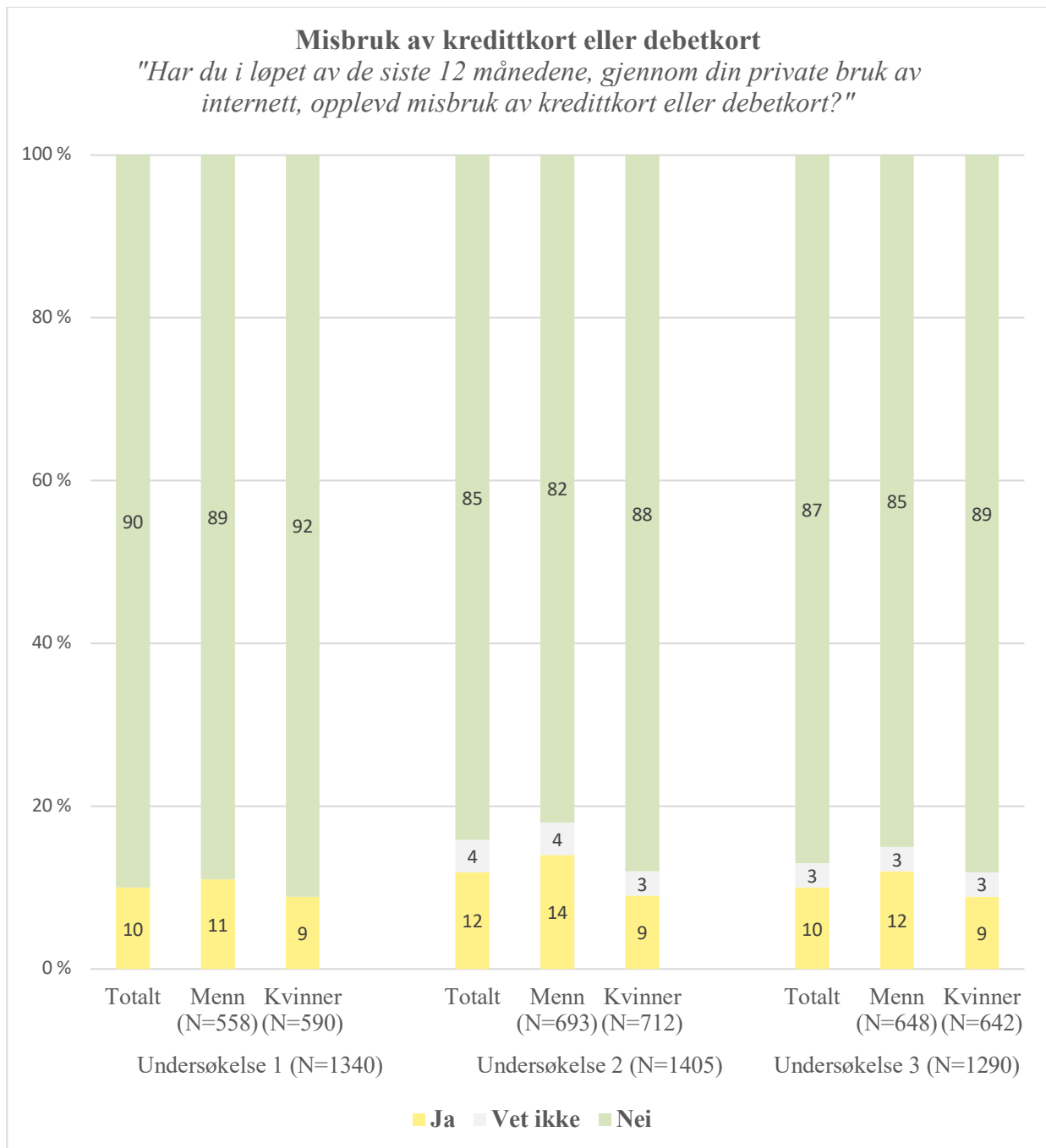
Misbruk av kredittkort eller debetkort

For dette spørsmålet om misbruk av kredittkort brukes avgrensingen «siste 12 måneder.» Vi presenterer først to figurer med aldersgrupper som utgangspunkt.

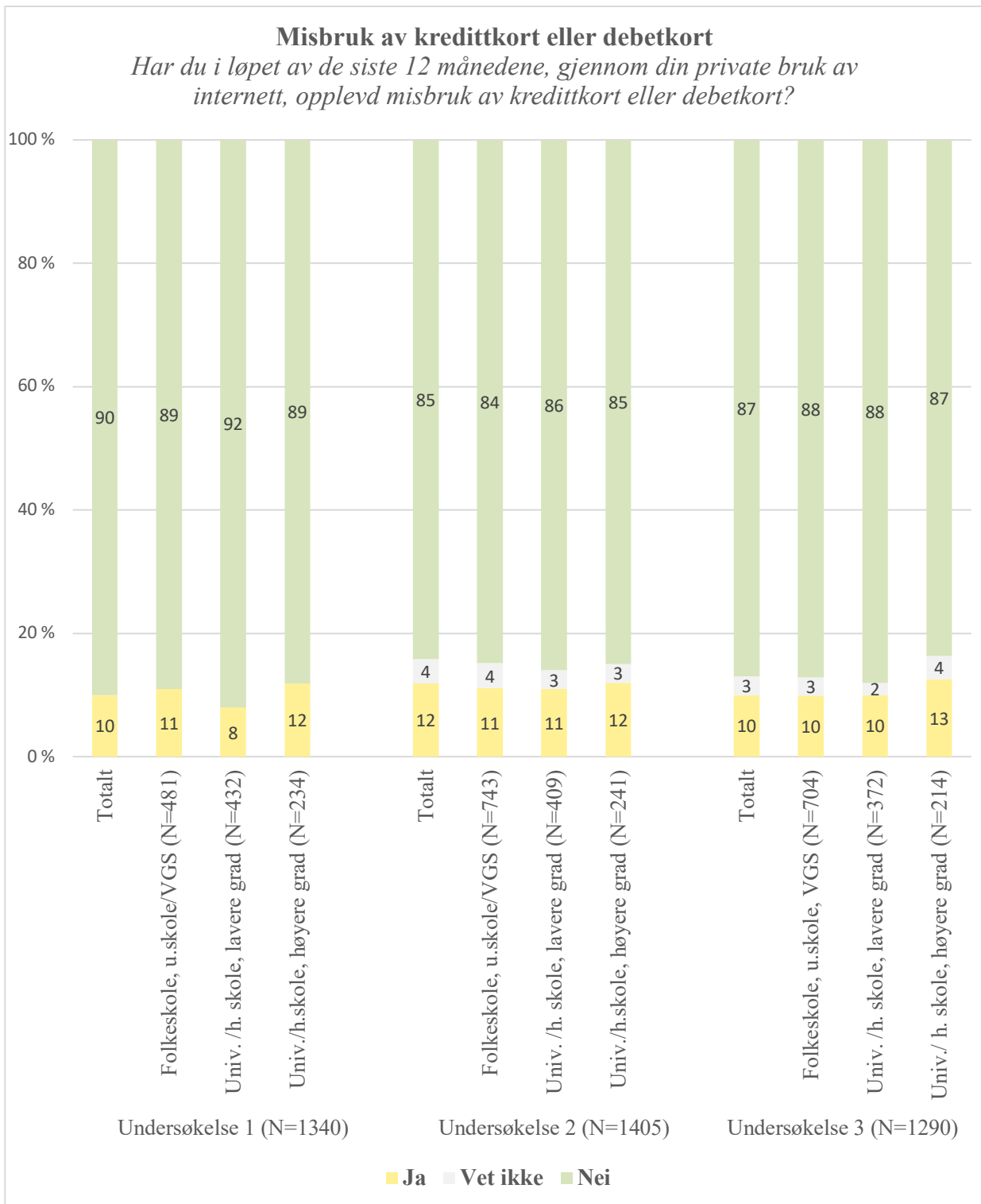
Figur 64 Alder og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det er, i de tre undersøkelsene, ca. 10% som rapporterer om misbruk av kredittkort eller debetkort for perioden siste 12 måneder. Forskjellene mellom aldersgruppene er ikke store, men sett under ett er det de to eldste aldersgruppene som har færrest som forteller om misbruk - se Figur 64.

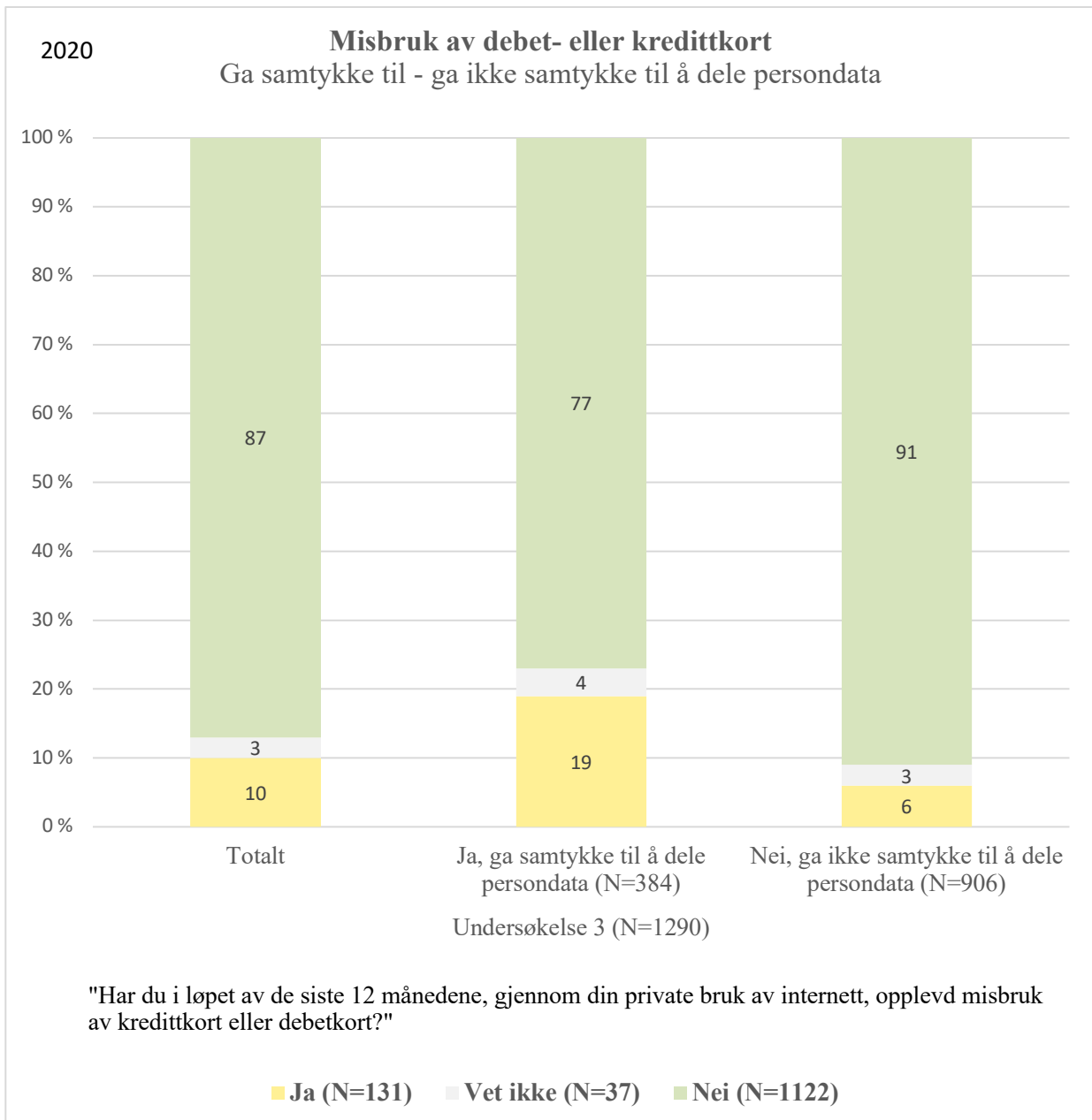
Figur 65 Kjønn og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ingen eller kun ubetydelige forskjeller mellom kvinner og menn – se Figur 65.

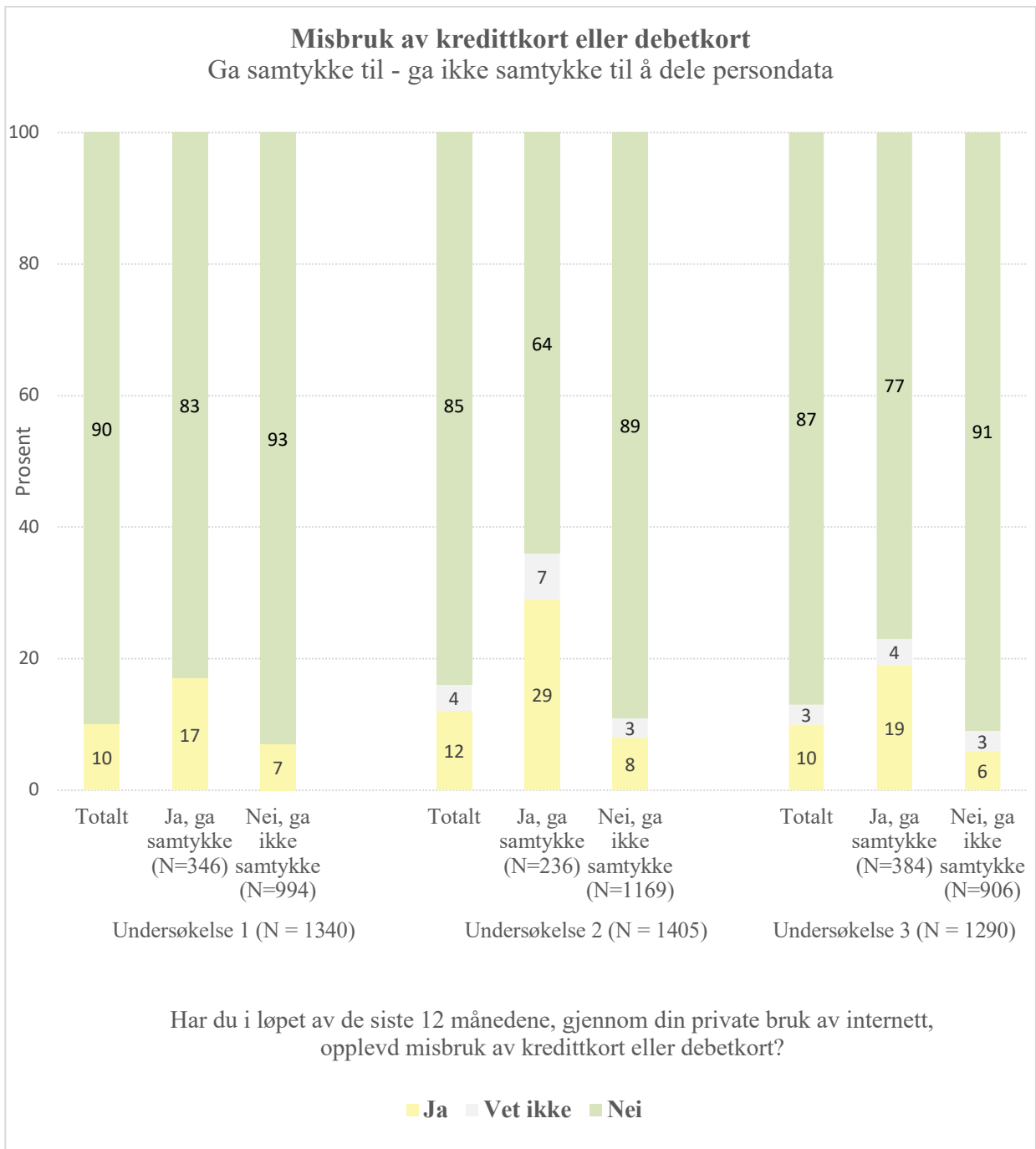
Figur 66 Utdannelse og misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det er ingen eller kun ubetydelige forskjeller mellom utdannelsesgruppene – se Figur 66.

Figur 67 Har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort og ga samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

I den første undersøkelsen stilte vi spørsmålet som et ja eller nei spørsmål. I undersøkelsene 2 og 3 var det også anledning å svare *vet ikke*. Undersøkelse 3 i 2020, viser at det er langt flere blant dem som ga samtykke på spørsmålet om å dele sine persondata som har opplevde misbruk - se Figur 67. Forskjellen er meget tydelig i den andre undersøkelsen hvor andelen er 19% sammenliknet med 6%.

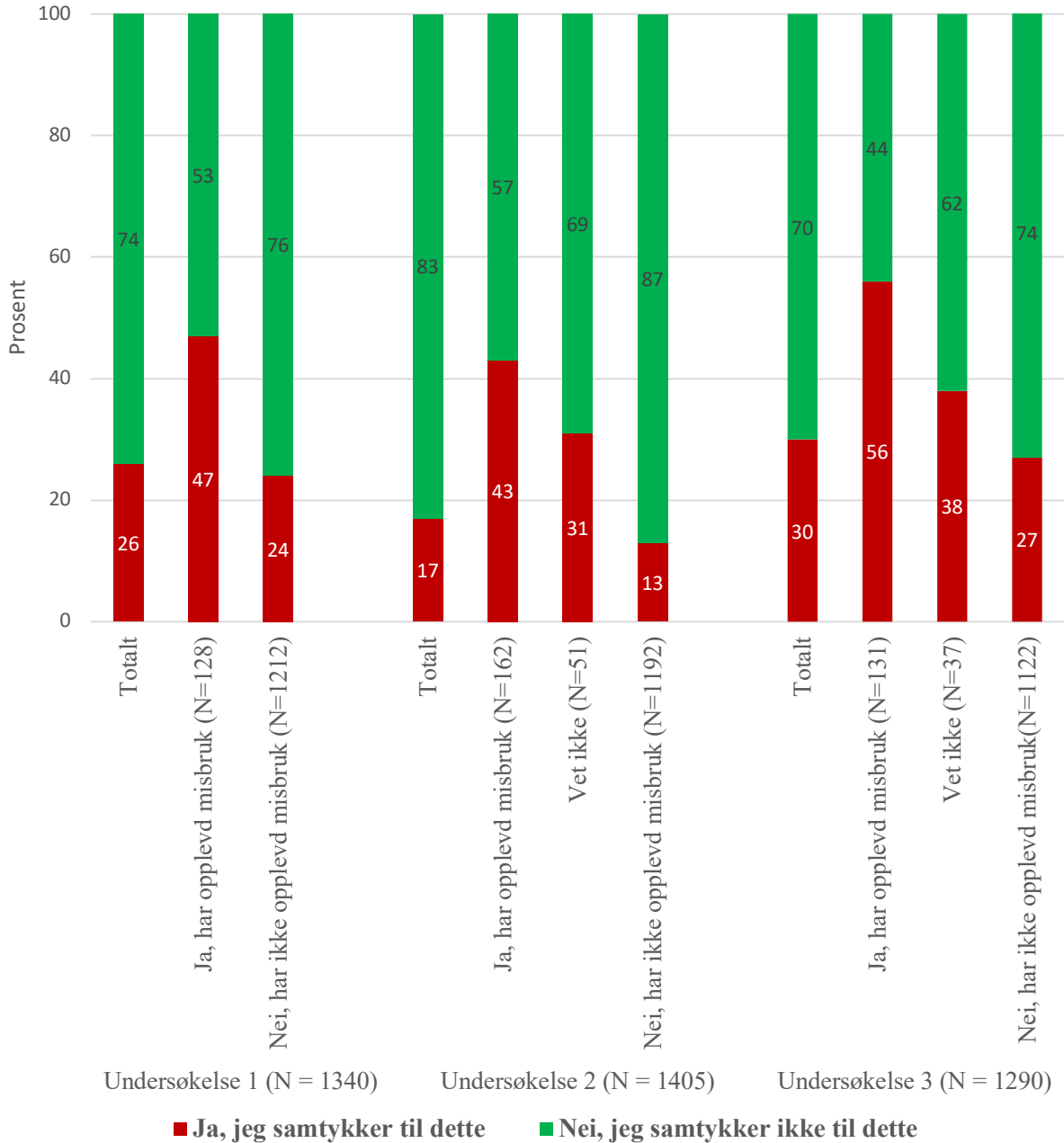
Figur 68 Har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort, og gruppene ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 68 viser de tre undersøkelsene ved siden av hverandre. I alle undersøkelsen er det langt høyere andeler som rapporterer om misbruk av kredittkort eller debetkort i gruppen ga samtykke til å dele persondata. Det vises også i den neste figuren, Figur 69.

Ga samtykke - ga ikke samtykke til å dele persondata

Misbruk av kredittkort eller debetkort

Har du i løpet av de siste 12 månedene, gjennom din private bruk av internett, opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort?

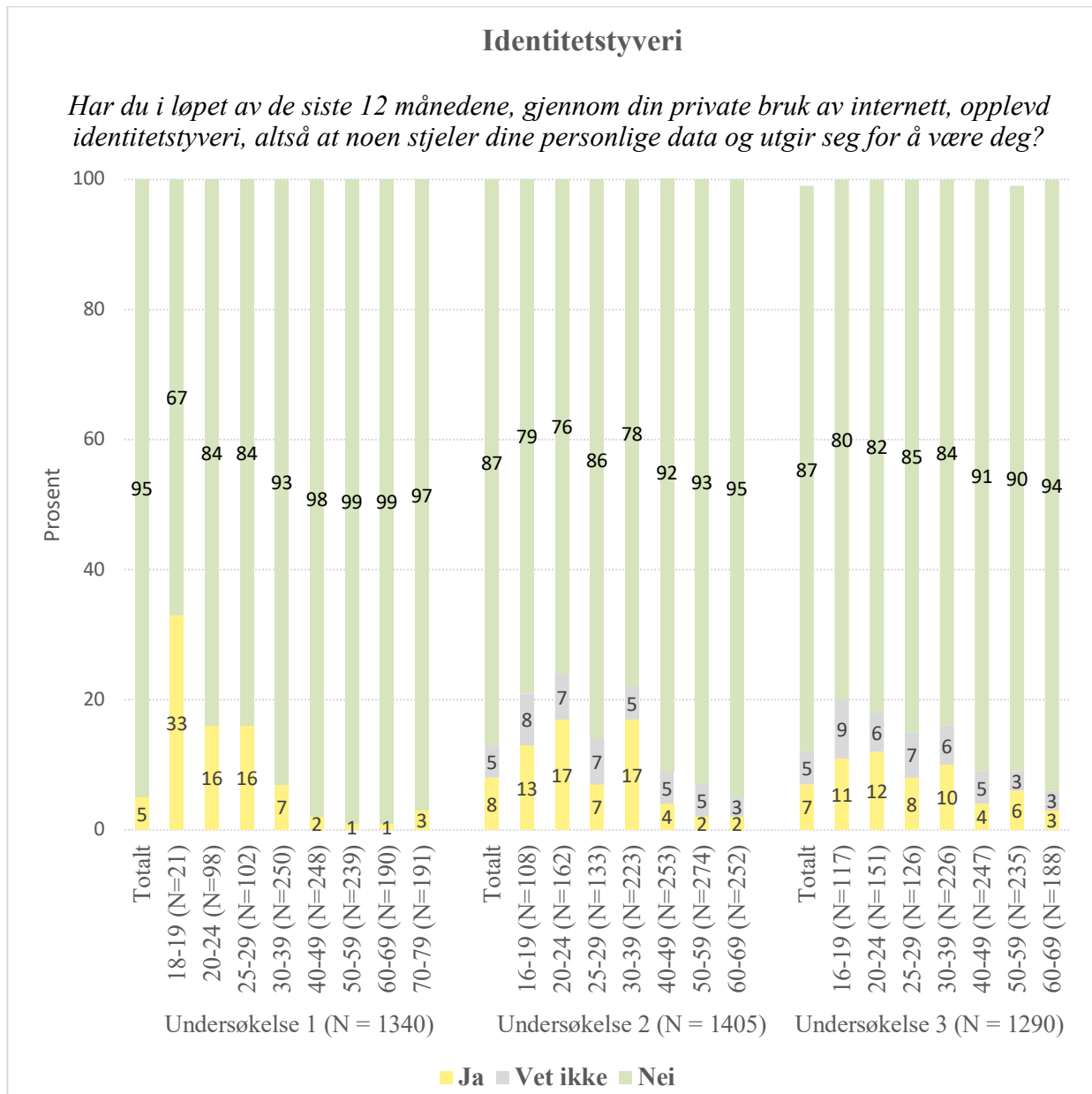

Figur 69 Ga samtykke – ga ikke samtykke til å dele persondata, og har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

I Figur 69 sammenlikner vi *ja har opplevde misbruk* med *nei har ikke opplevd misbruk*. I gruppen *ja har opplevd misbruk* (ca. 10% av alle) er det 47%, 43% og 56% som ga samtykke på spørsmålet om å dele persondata.

Identitetstyveri

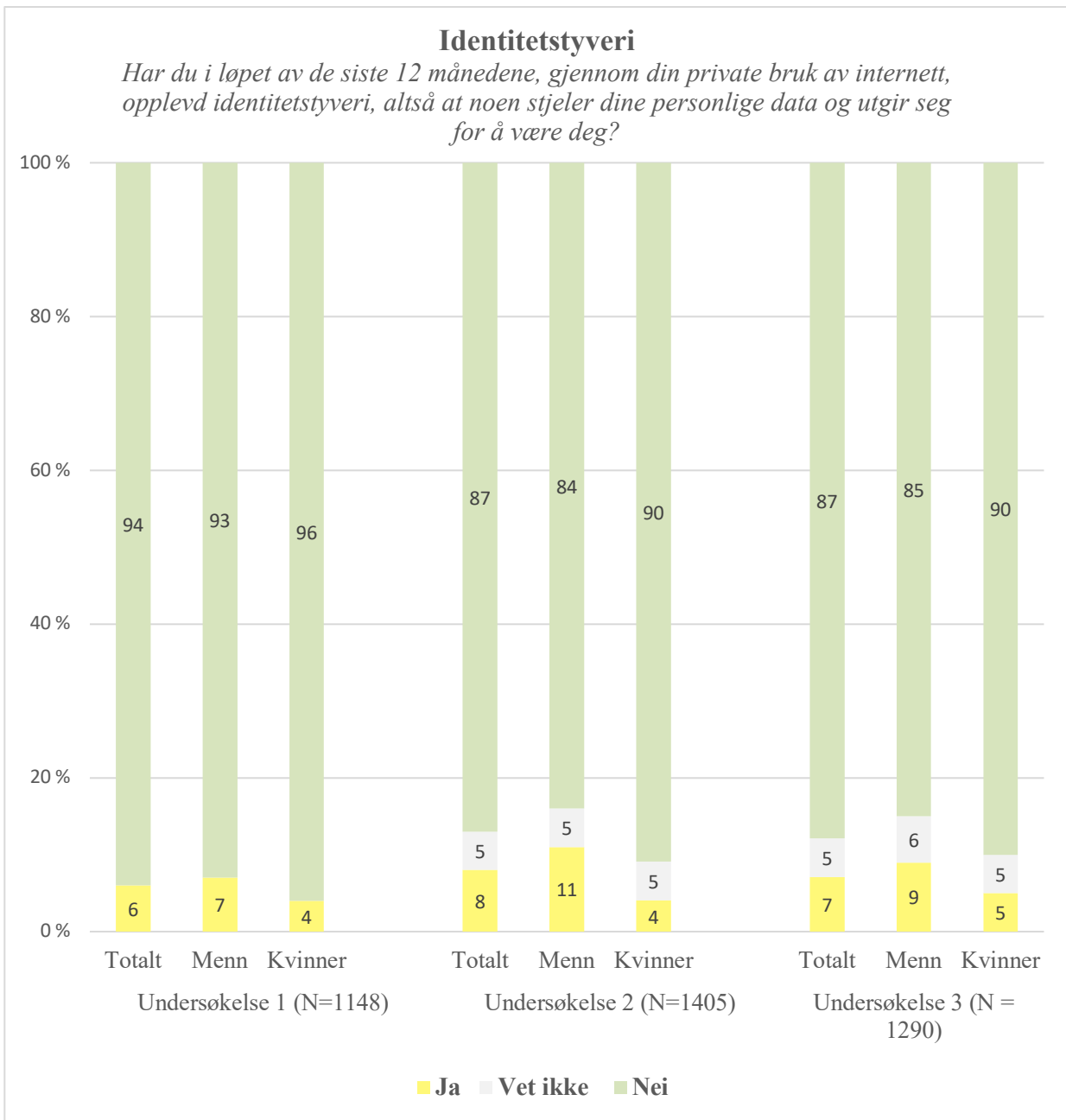
Vi beskriver identitetstyveri som «at noen stjeler dine data og utgir seg for å være deg». I de to første figurene viser vi hvor mange som svarte ja på spørsmålet om identitetstyveri.

Figur 70 Aldersgrupper og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

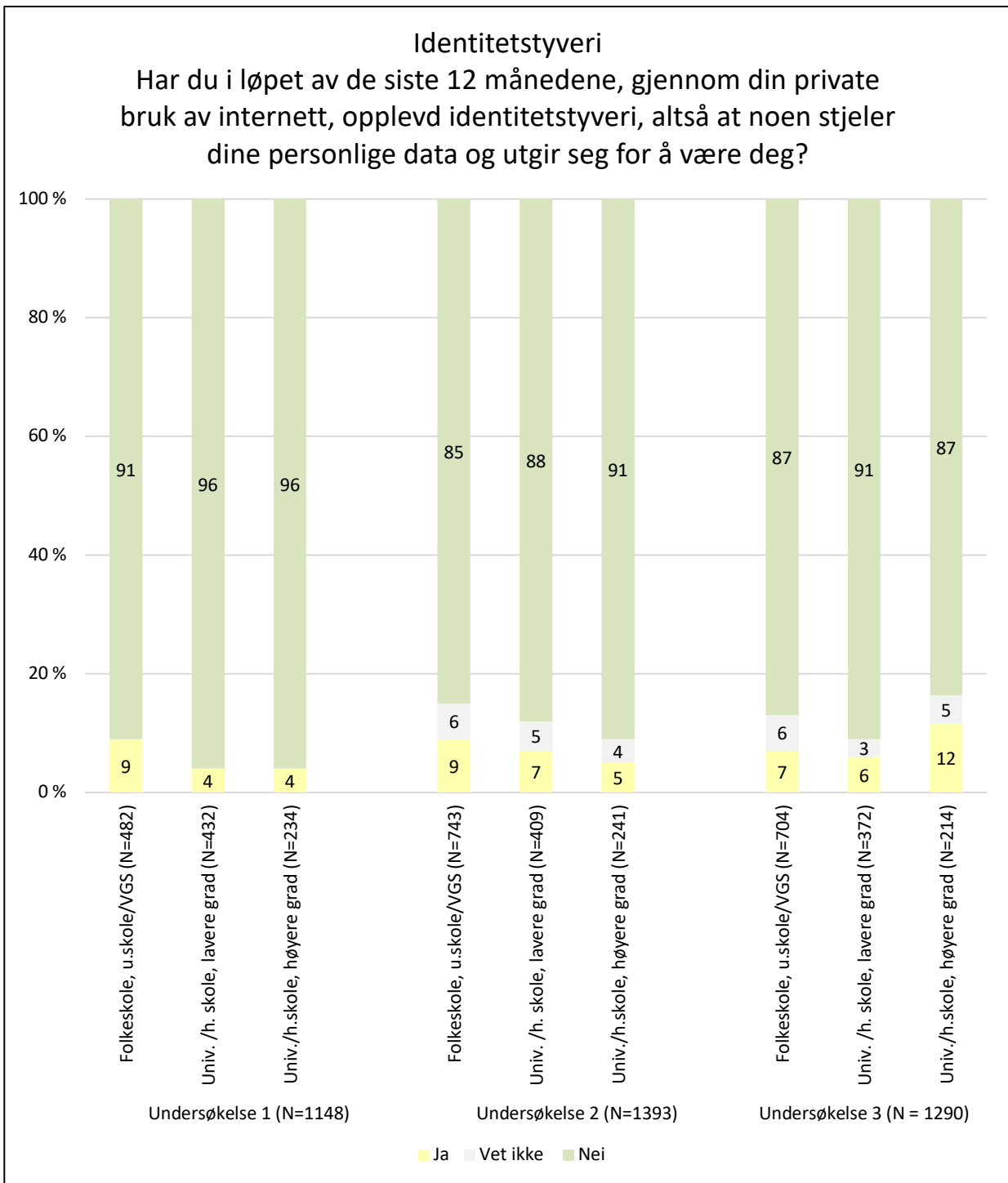
I de tre undersøkelsen er det henholdsvis 5%, 8% og 7% som svarte at de hadde opplevd identitetstyveri. Sammenliknet med misbruk av kreditt- og debetkort (se Figur 69) er dette færre som svarte at det har opplevd identitetstyveri.

I SSB sin undersøkelse *IKT i husholdningene* 2019 svarer 2% at de har opplevd identitetstyveri de siste 12 månedene.

Figur 71 Kjønn og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020vans

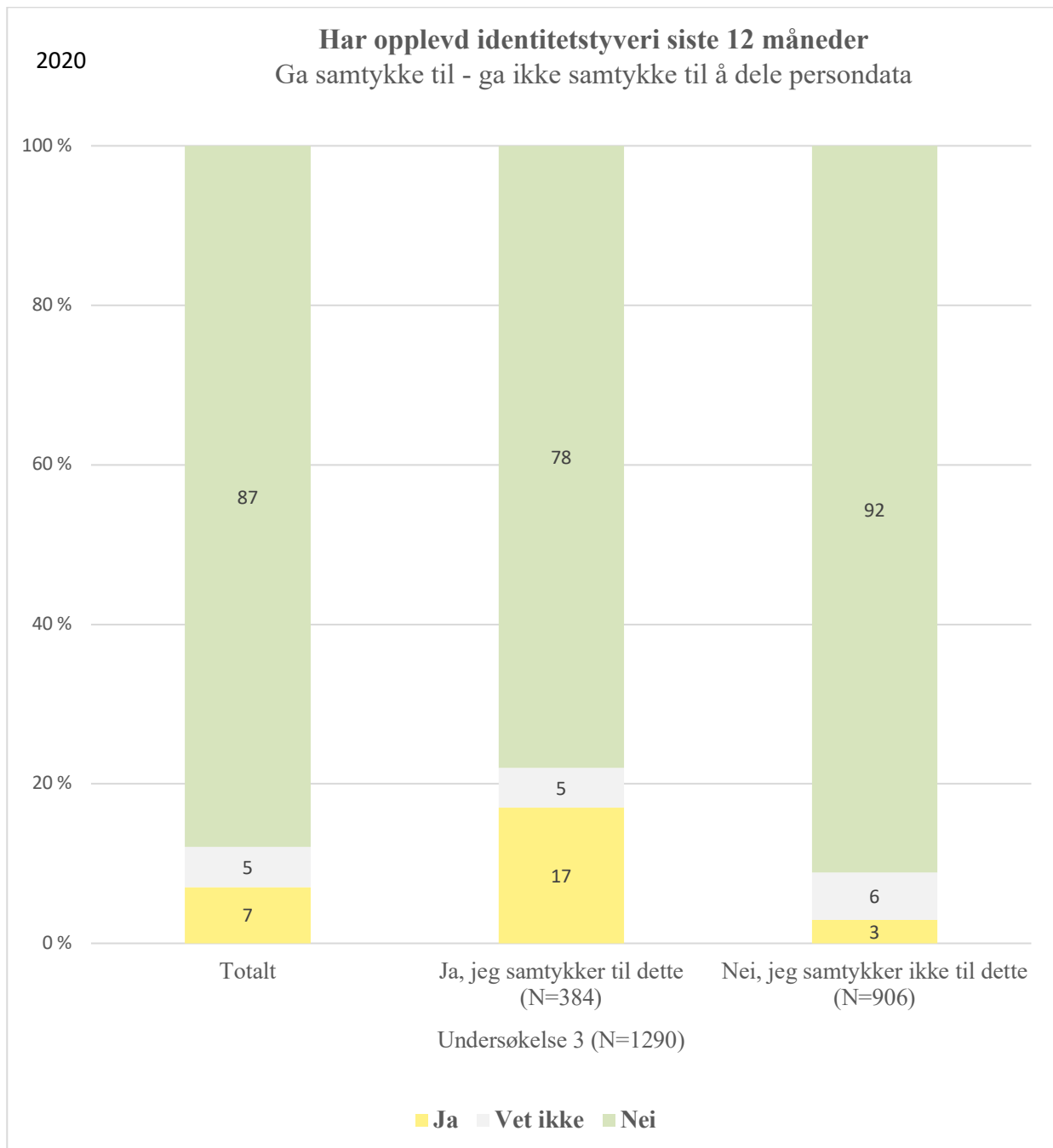
Forskjellen mellom kvinner og menn er liten, men undersøkelsene tyder på at noen flere menn opplever identitetstyveri sammenliknet med kvinner – se Figur 57.

Figur 72 Utdannelse og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det er små eller ingen forskjeller mellom utdanningsgruppene – se Figur 72. Det vil noen ganger være slik at en undersøkelse gir et annet resultat enn andre undersøkelser. For undersøkelsen i 2020 svarer 12% i den øverste utdanningsgruppen at de har opplevd identitetstyveri. Det er et noe høyere prosenttall enn forventet, men også dette tallet er i nærheten av 8-10% som er nivået når en ser flere undersøkelser under ett.

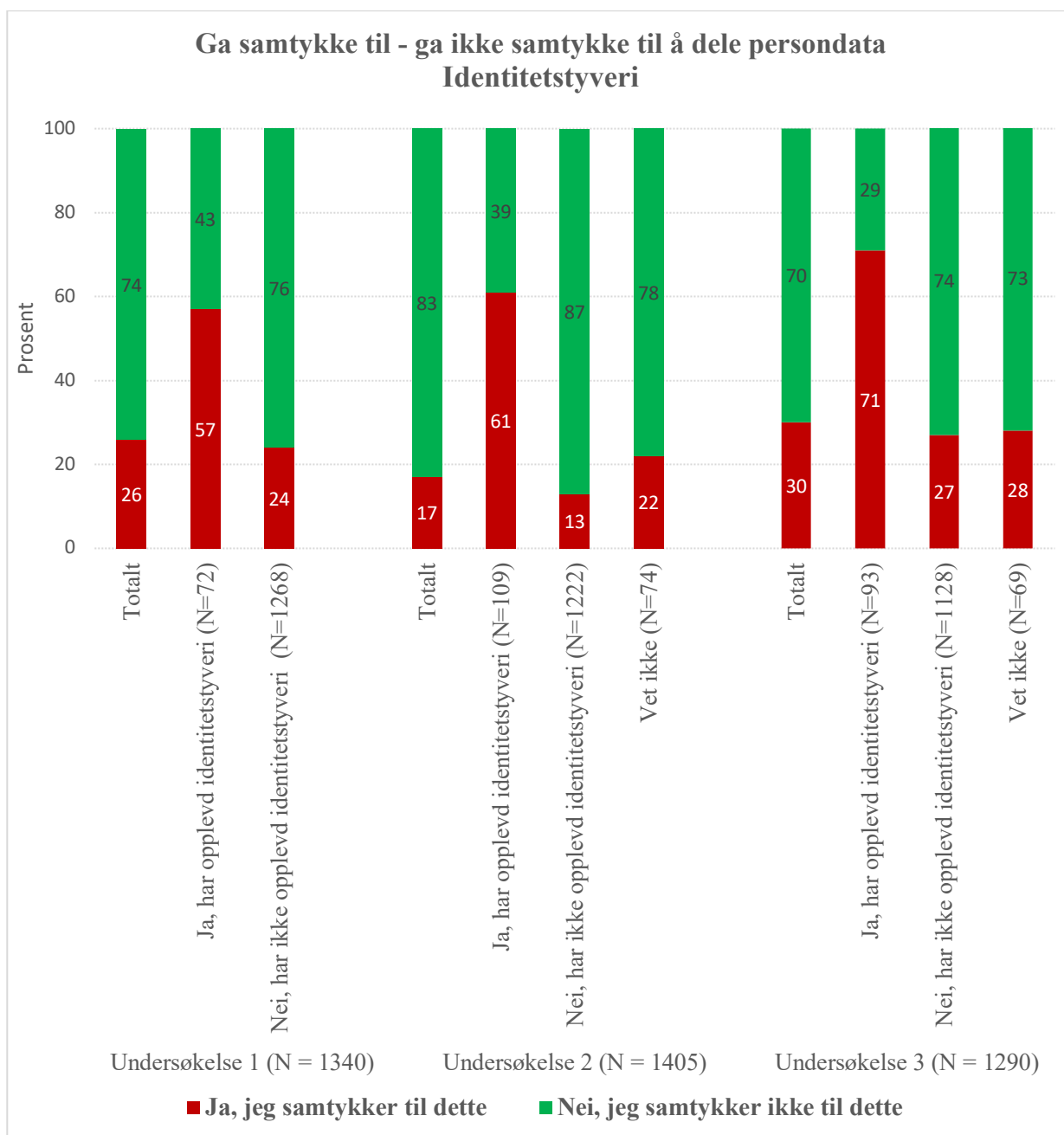
I den neste figuren (Figur 73) sammenlikner vi gruppene ga samtykke og ga ikke samtykke til å dele persondata.

Figur 73 Har opplevd identitetstyveri, og ga samtykke - ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

Det er langt flere som har opplevd identitetstyveri i gruppen som ga samtykke sammenliknet med de andre. De som svarte vet ikke er skilt ut som en egen gruppe i den neste figur, Figur 74.

Figur 74 viser at blant dem som ga samtykke er det også mange som har opplevd identitetstyveri. Dette mønsteret er det samme for de tre undersøkelsene - se Figur 74.

Figur 74 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og identitetstyveri. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Vi har også brukt en alternativ måte å spørre om identitetstyveri på. Dette fordi det ikke er lett å vite om identitetstyveri har skjedd. For eksempel kan det noen ganger være slik at en har en mistanke om at det har skjedd, men en har ikke undersøkt saken. I tillegg til spørsmålet om identitetstyveri siste 12 måneder som også er det SSB bruker, spurte vi dette spørsmål med flere svaralternativer:

Har du opplevd identitetstyveri?

Identitetstyveri betyr at noen stjeler eller samler inn informasjon om deg (navn, brukernavn, adresse, personnummer etc.) og bruker denne informasjon som om vedkommende er deg.

Velg det alternativet som passer best for deg.

Nei, jeg kjenner ikke til misbruk av min identitet. Jeg er sikker på at dette ikke har skjedd.

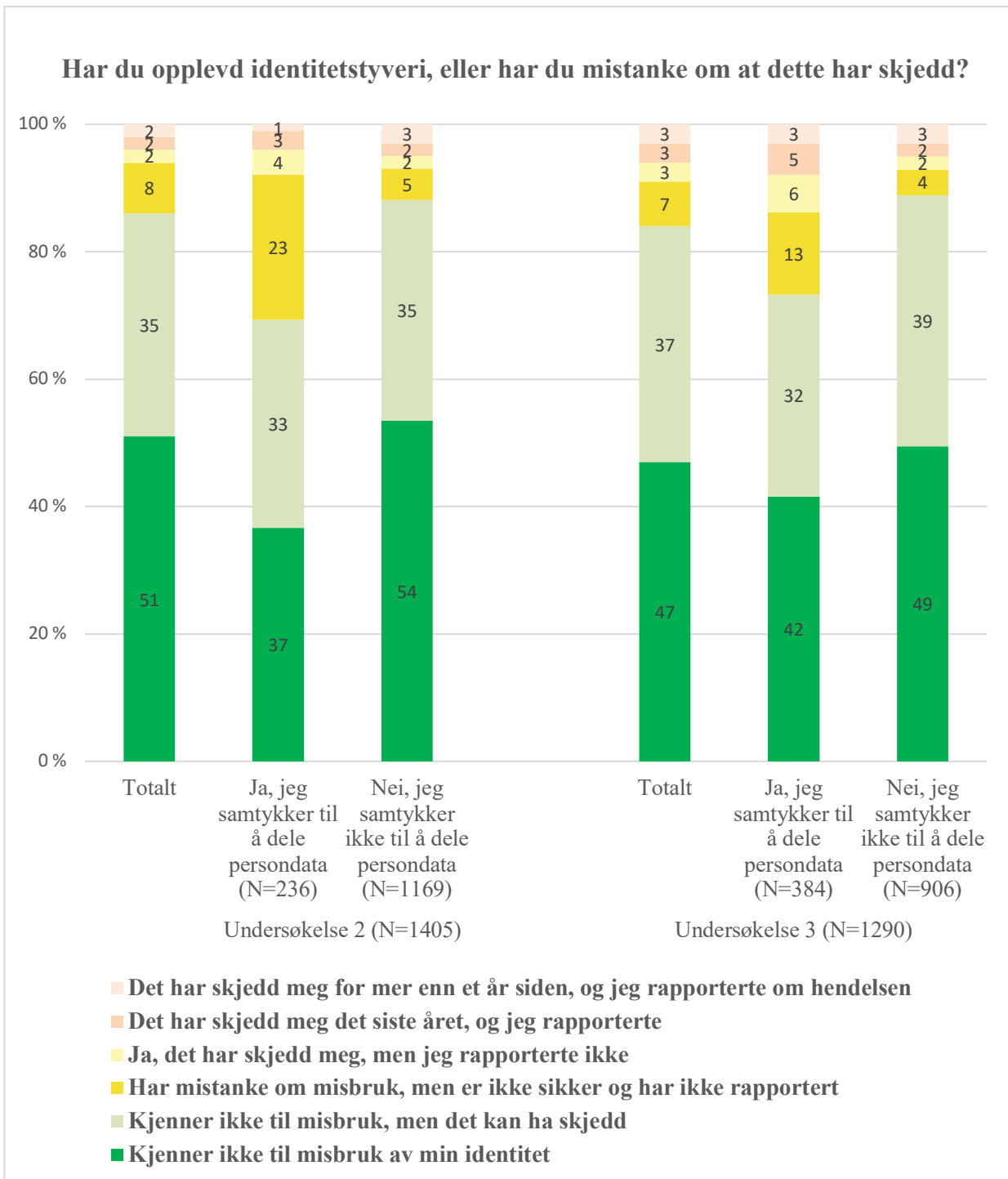
Nei, jeg kjenner ikke til misbruk av min identitet. Det kan ha skjedd uten at jeg er klar over det.

Ja, jeg har en mistanke om at det har skjedd, men jeg er ikke sikker og jeg har ikke rapportert om noen hendelser.

Ja, det har skjedd meg, men jeg rapporterte ikke om hendelsen.

Ja, det har skjedd meg det siste året, og jeg har rapportert hendelsen.

Ja, det har skjedd meg for mer enn et året siden, og jeg rapporterte om hendelsen.

Figur 75 Har opplevd identitetstyveri – har rapportert om hendelsen. Ga samtykke og ga ikke samtykke. En nasjonal undersøkelse i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

I de tre undersøkelsene er det 5%, 8% og 7% som svarer at de har opplevd identitetstyveri de siste 12 månedene – se Figur 75. Det er ifølge Figur 75 i undersøkelse 2 4% (2% + 2%) og 6% (3%+3%) i undersøkelse 3 som sier at de har rapporterer om hendelser. I tillegg til 2% og 3% som mener at identitetstyveri har skjedd for mer enn 1 år siden. Dessuten er det er 8% og 7% som har mistanke om at det kan ha skjedd. Det er ikke overraskende at en del har mistanke om dette. Denne type kriminalitet kan skje uten at personen er klar over tyveriet.

Blant de som har opplevd identitetstyveri, er det en meget høy andel som ga samtykke til å dele persondata sammenliknet med de som ikke har opplevd identitetstyveri. Prosenttallene for de tre undersøkelsene er 57%, 61% og 71% - se Figur 74. Som forventet er summen av alternativene ja, jeg kjenner til dette pluss det kan ha skjedd høyere enn antallet som svarte ja det har skjedd de siste 12 måneder.

Figur 75 viser også at det er en relativt stor gruppe som svarer det kan ha skjedd selv om en ikke kjenner til misbruk. Dernest viser Figur 75 at det er flere som rapportere om identitetstyveri eller mistanke om dette blant de som ga samtykke sammenliknet med den andre gruppen. Dette samsvarer med det som kommer frem når vi deler inn de to gruppene ga samtykke og ga ikke samtykke til å dele persondata.

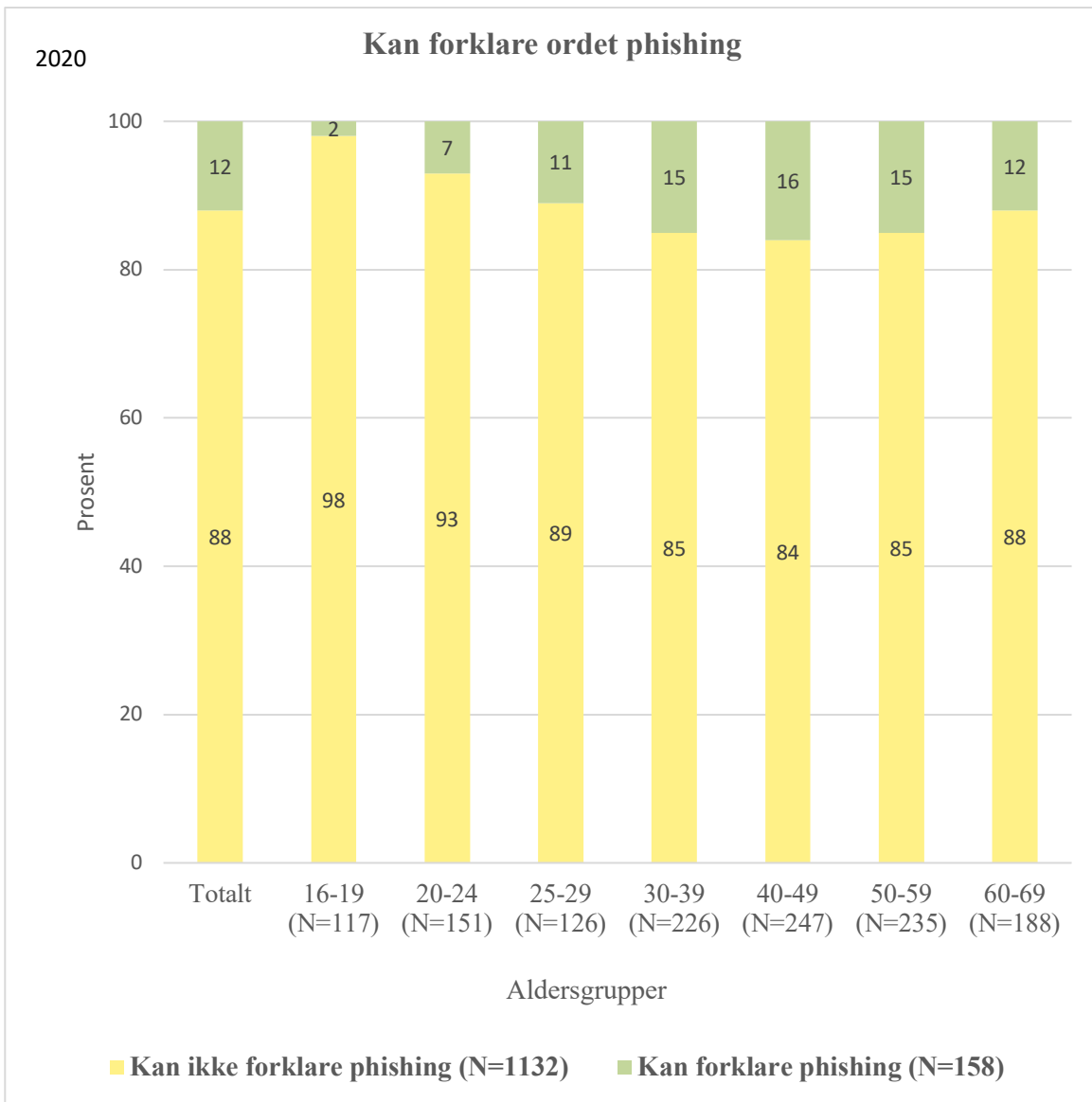
Det vil være slik at identitetstyveri noen ganger skjer uten av den det gjelder er klar over hendelsen. Det er trolig lettere å oppdage misbruk av kredittkort eller debetkort, men også for den type misbruk vil noe ikke bli oppdaget. Vi har ikke tilgang til data om de faktiske hendelsene, men svarene i undersøkelsene forteller oss likevel at denne type misbruk skjer og at noen synes å være mer sårbare enn andre.

Phishing–eposter som ber om opplysninger hvor formålet er misbruk av data

SSB spør i sin undersøkelse om en har mottatt eposter som ber om opplysninger, phishing som også noen ganger kalles nettfiske. I denne rapporten bruker vi ordet phishing fordi vi mener det er flere som kjenner til dette begrepet enn beskrivelsen nettfiske.

Phishing dreier seg om å utnytte menneskelige svakheter, for eksempel uoppmerksomhet. En falsk nettside kan være svært lik en ekte nettside. Phishing er det at noen lurer en person til å oppgi persondata, opplysninger som deretter kan misbrukes av den som står bak phishing-angrepet. Ovenfor har vi vist svarene på de spørsmålene om eposter som også SSB bruker. Vi har i tillegg spurt om begrepet phishing. Hva mener deltakeren at dette dreier seg om? Når det stilles åpne spørsmål i undersøkelser vil det være mange som ikke svarer, men går videre til neste spørsmål. Dessuten, phishing er et engelsk ord og et faguttrykk. Det er nok mange som kan ha hørt ordet i media, på jobb eller i skolesammenheng, men vi forventet likevel at flertallet ikke kunne redegjøre for begrepet.

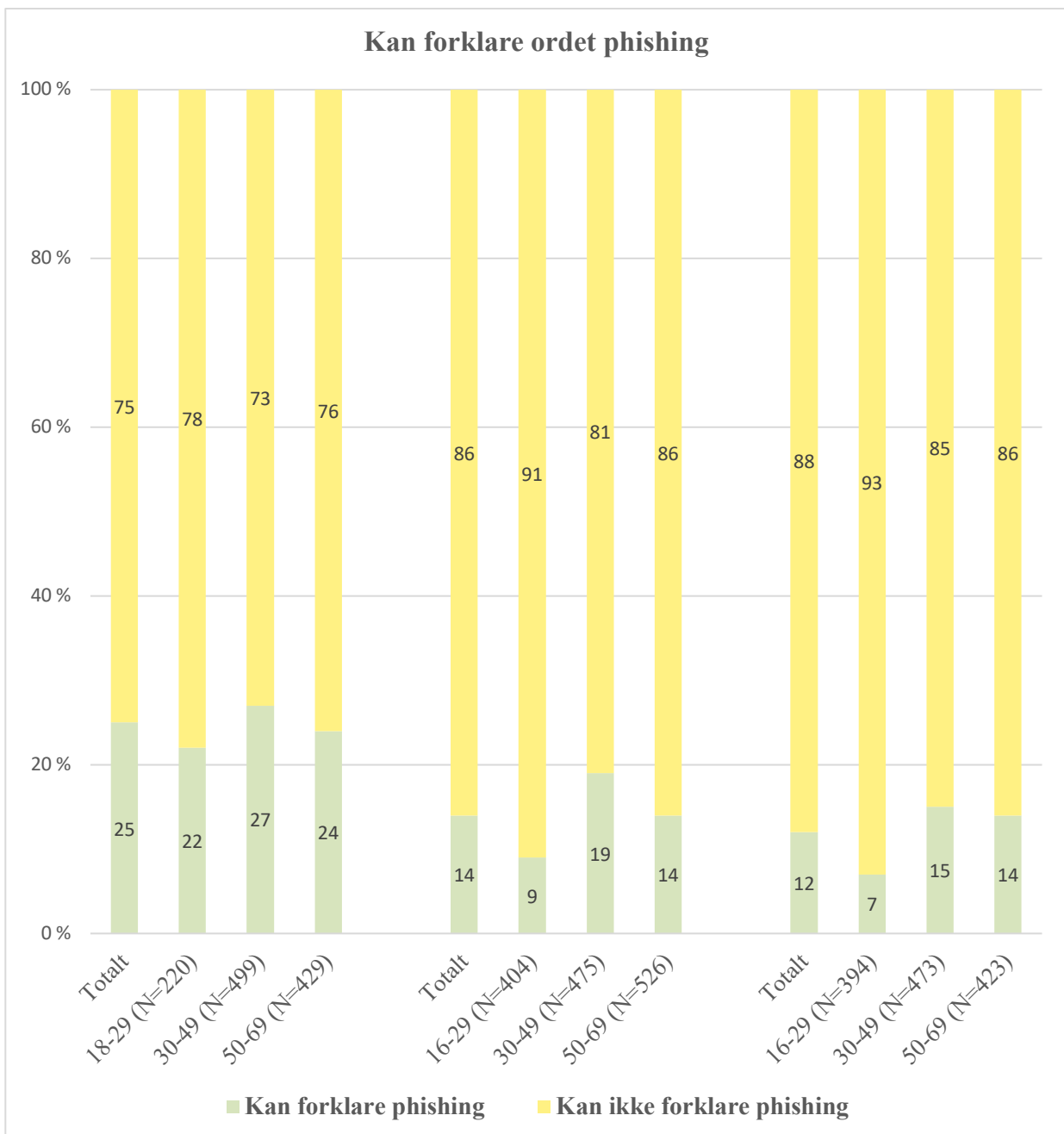
I de neste figurene viser vi hvor mange som gir en forklaring som typer på at vedkommende vet hva phishing er.

Figur 76 Kan forklare ordet phishing og aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2020 (Undersøkelse 3)

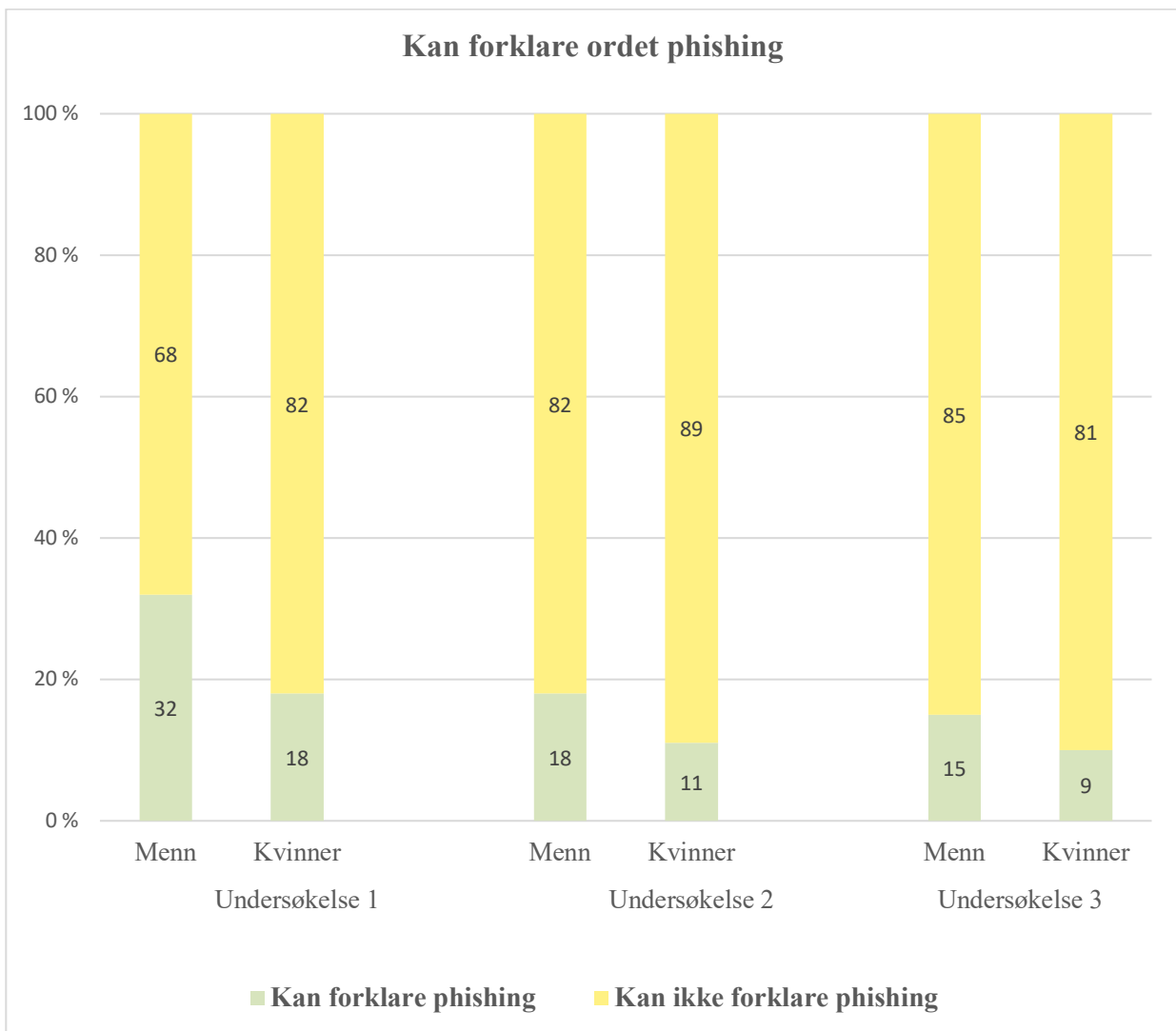
I undersøkelse 3 er det 12% som kan forklare ordet phishing – se Figur 76. De yngste ligger under dette gjennomsnittstallet. Dette kan også skyldes at flere av de yngre lar være å svare på åpne spørsmål i undersøkelsen.

I den neste figuren (Figur 77) viser vi aldersgruppene 16-29 år, 30-49 år og 50-69 år for de tre undersøkelsene.

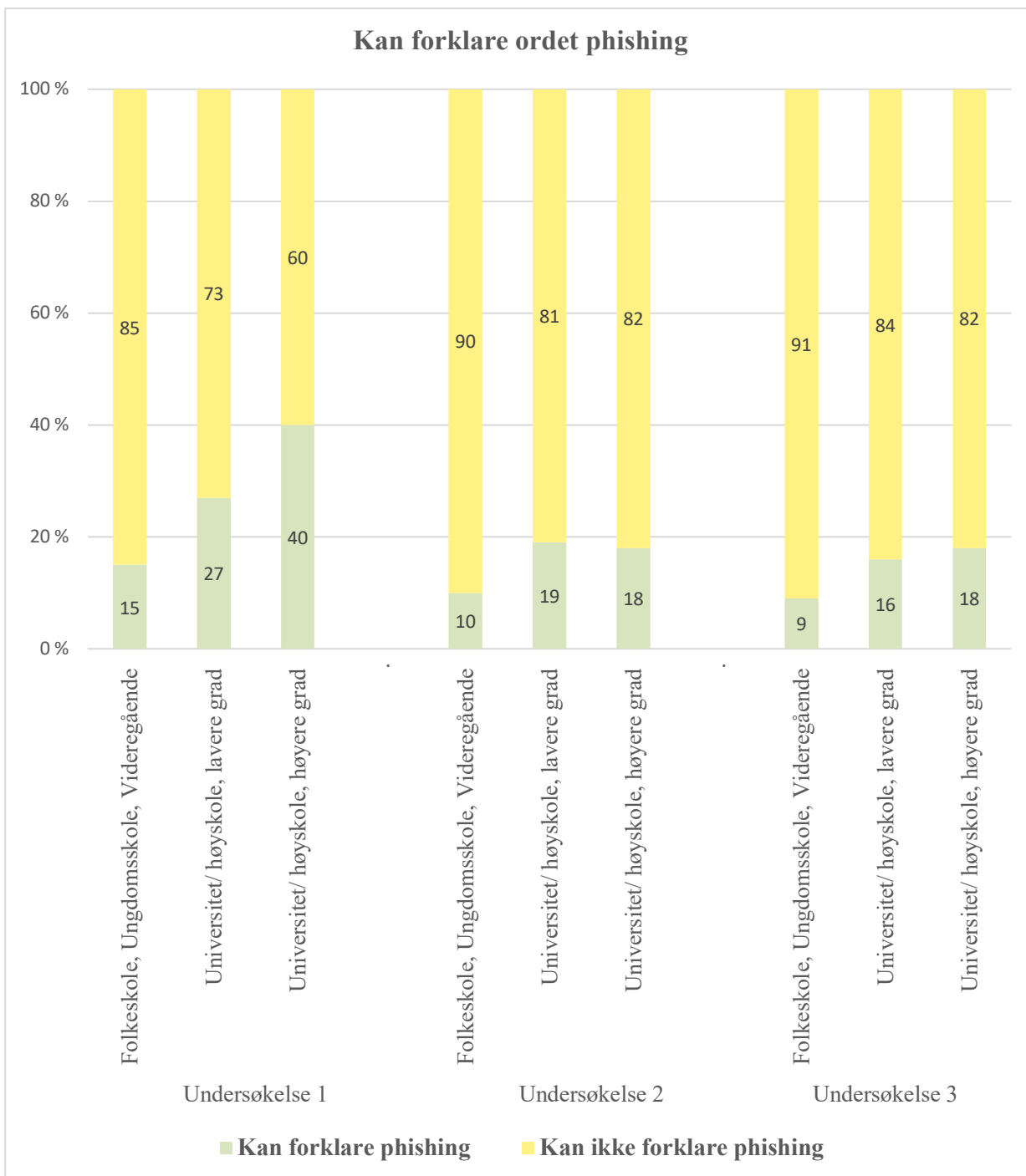
Figur 77 Kan forklare ordet phishing. Aldersgrupper. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Det var flere med høy utdannelse i den første undersøkelsen enn i den to andre undersøkelsene. Det er en faktor som kan ha ført til at andelen som kan forklare phishing er høyere i denne undersøkelsen sammenliknet med de to andre. Sett under ett kan tallene tolkes som at de som er i aldersgruppen 30-49 har en noe høyere kunnskap om phishing enn de som er i aldersgruppen 16-29 år. Figur 78 sier at et klart flertall ikke kan redegjøre for ordet phishing – dette er det viktige funnet, og ikke det at det er none mindre forskjeller mellom aldersgruppene.

Figur 78 Kan forklare ordet phishing, Kjønn. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

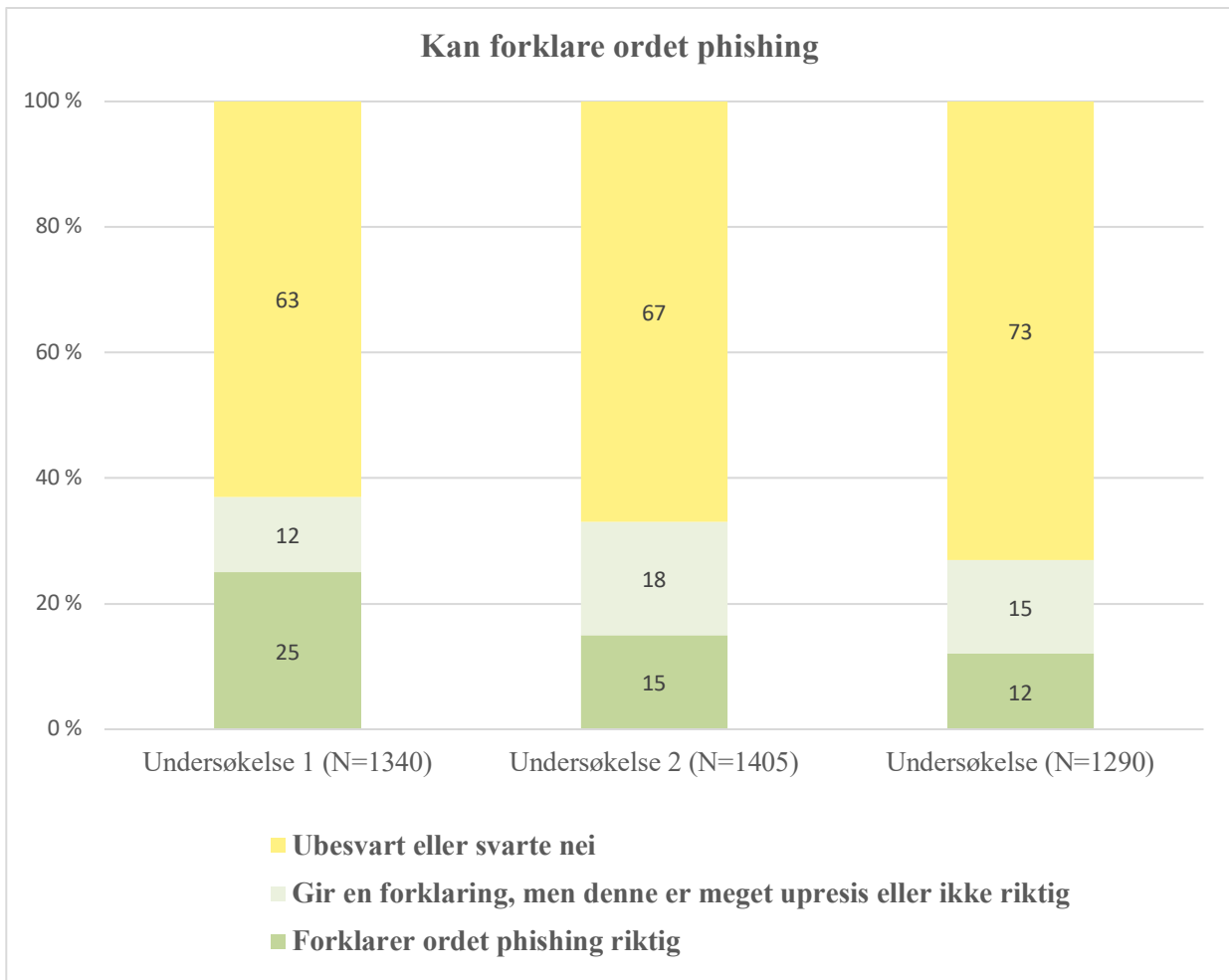
Det er en noe høyere andel menn som kan forklare ordet phishing – se Figur 78.

Figur 79 Kan forklare ordet phishing og utdanning. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 79 viser at det er en noen høyere andel som kan forklare ordet phishing i de to gruppene med høyskole eller universitetsutdanning sammenliknet med de med ungdomsskole eller videregående utdanning.

I den neste figuren viser vi andelen som ga en riktig forklaring eller ga en upresis eller ikke riktig forklaring – se Figur 80.

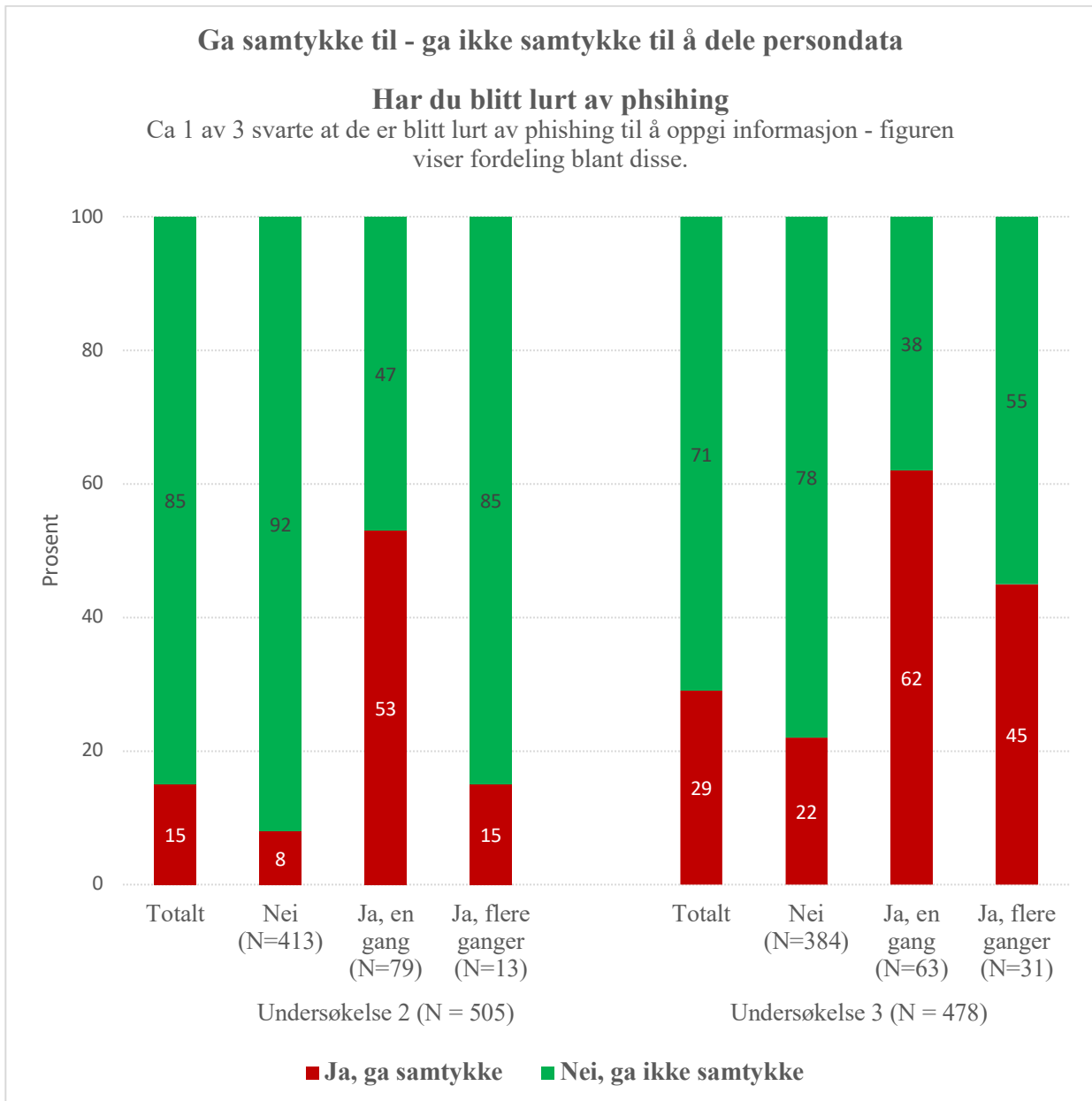

Figur 80 Åpent spørsmål – kan forklare ordet phishing. To nasjonal undersøkelser i 2019 og en nasjonal undersøkelse i 2020

Deltakerne i undersøkelsene ble bedt om å skrive en forklaring. Det er vanlig at en del ikke svarer, men hopper over åpne spørsmål i undersøkelser. Presenteres svaralternativer med noen feil, og ett riktig svar kan andelen riktig bli høyere enn når en bruker et åpent spørsmål hvor respondenten selv må skrive et svar. Svarene til 25% i den første undersøkelsen, 15% i den andre undersøkelsen og 12% i den tredje undersøkelsen ble kodet som riktige svar. En del av dem som ga et upresist svar vet sannsynligvis hva phishing er, men undersøkelsene tyder på at flertallet i befolkningen ikke vet hva phishing er.

Det er flere med høyere utdanning i den første undersøkelsen sammenliknet med de to andre undersøkelsene. Dette kan ha være noe av forklaringen til at det var flere i den første undersøkelsen som kjente begrepet phishing. Det er flere blant de med høyskole eller universitetsutdanning som kan forklare begrepet sammenliknet med dem som ikke har slik utdanning.

I den neste figuren (Figur 81) vises andelen som har opplevd phishing etter spørsmålet om en ga samtykke eller ikke til å dele persondata. Mange valgte å la spørsmålet om phishing stå åpent. Av totalt 1405 var det 505 (ca. 1 av 3) i undersøkelse 2, og 478 av 1290 i undersøkelse 3 som besvarte dette spørsmålet.

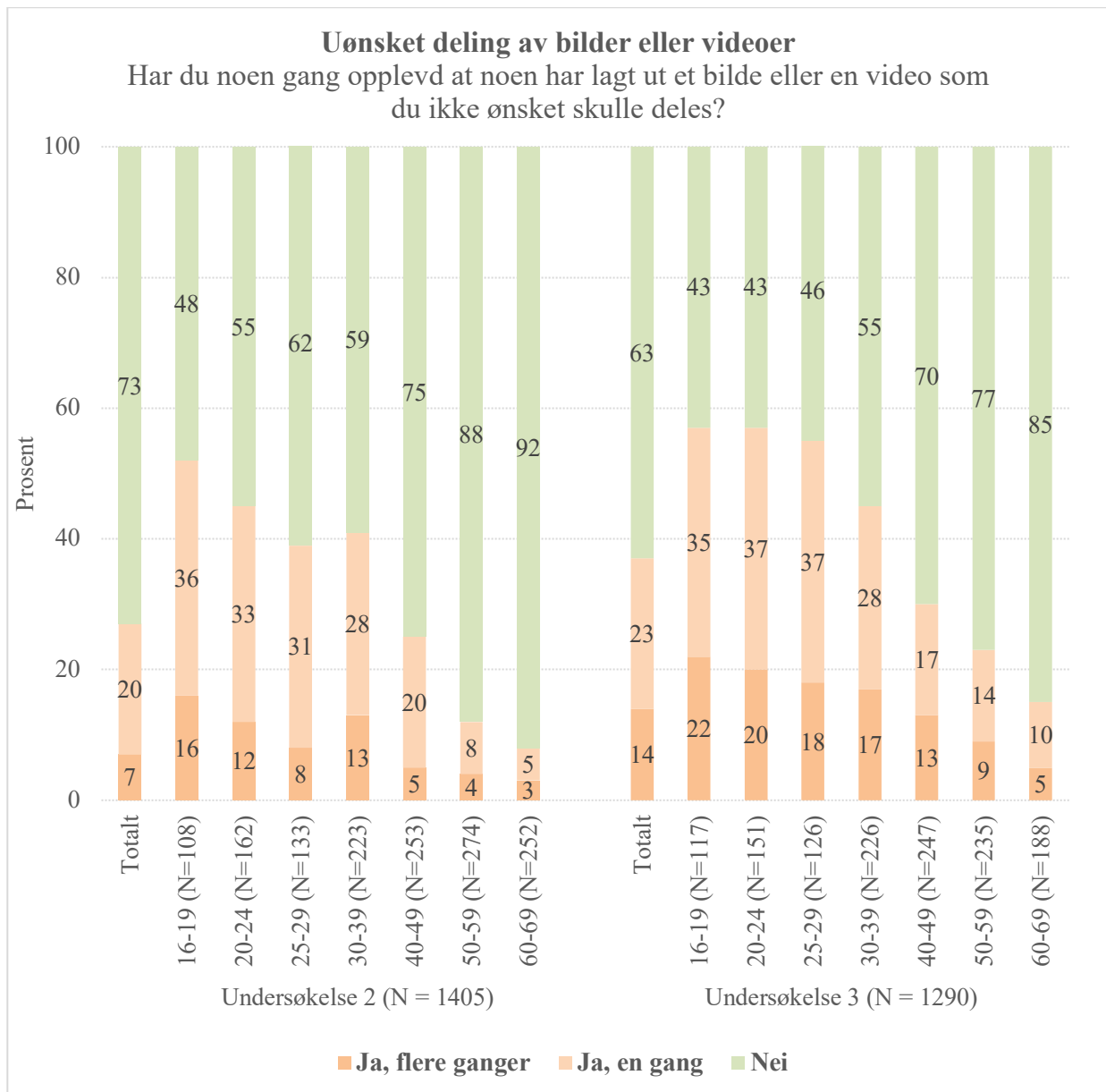

Figur 81 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og har blitt lurt av phishing. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Figur 81 viser at det er et meget lite antall i undersøkelse 2 (13 og 31 respondenter) som svarte at de har opplevd phishing mer enn 1 gang. I undersøkelse 3 er antallet 31 respondenter. Sammenlikner en nei-gruppen med de to ja-gruppene under ett kan en likevel si at det er en forskjell mellom de som ga samtykke og de som ikke ga samtykke. Langt flere blant de som ga samtykke har opplevd phishing. Det at en er villig til å dele persondata er bare en faktor av flere mulige forklaringer, og det må understrekes at phishing først og fremst en ulovlig aktivitet. Selv den som er oppmerksom og forstår hva phishing dreier seg om kan bli lurt.

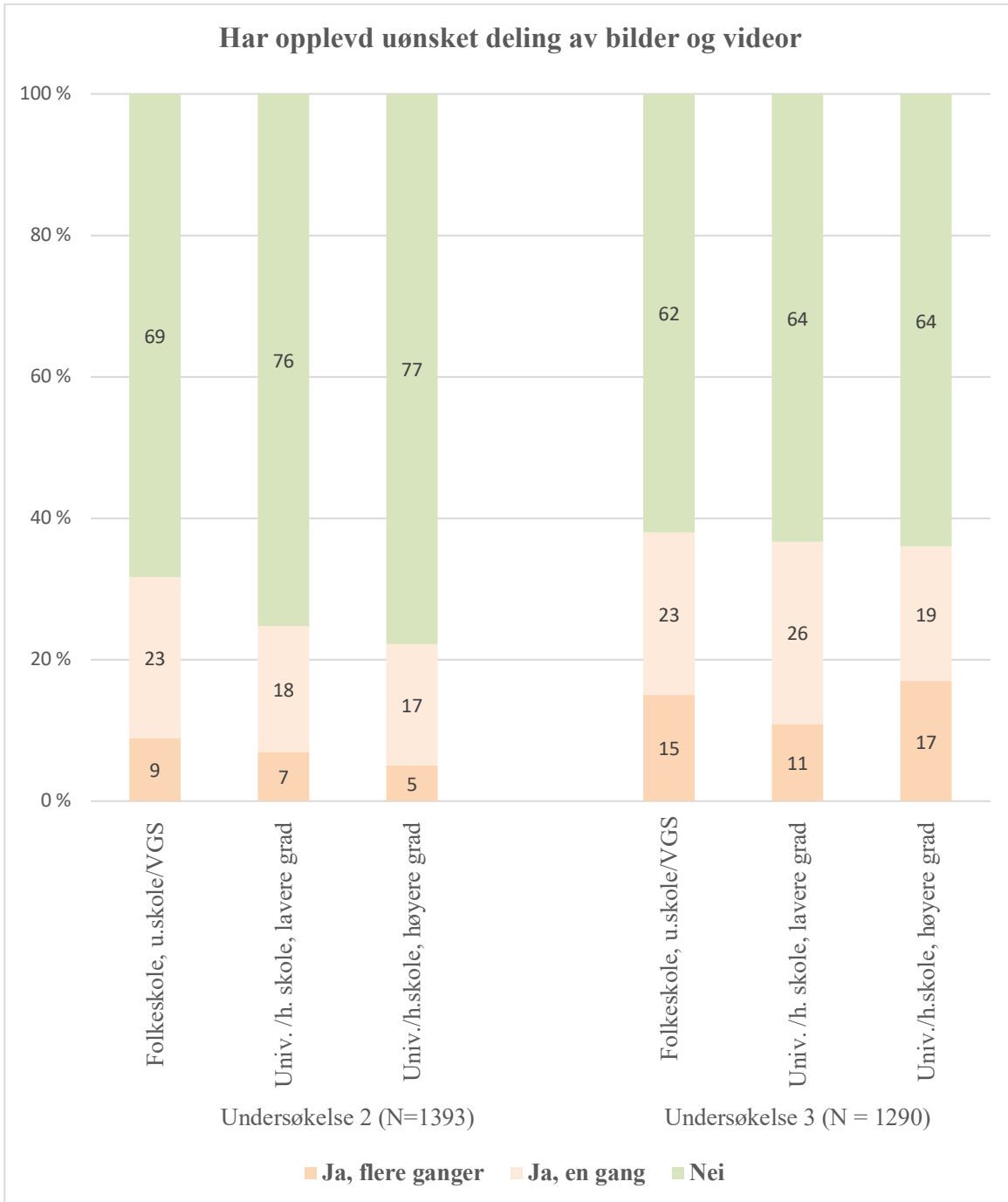
Uønsket deling av bilder og videoer

Den andre og den tredje undersøkelsen har spørsmål om persondata som ikke er med i den første undersøkelsen. I den delen presenterer vi svar på spørsmål fra den andre og den tredje undersøkelsen. Deling av bilder dreier seg både om andres deling, og det en selv gjør. Vi har spurt om begge disse, og brukt formuleringen; ”*det er ikke alt som er lovlig å dele eller sende til andre.*” Dette kan for eksempel være nakenbilder. Regelen om samtykke er ikke begrenset til en type bilder, men vi nevnte nakenbilder fordi vårt utgangspunkt er at slike bilder oppleves som private og at den enkelte derfor ikke ønsker at nakenbilder skal spres.

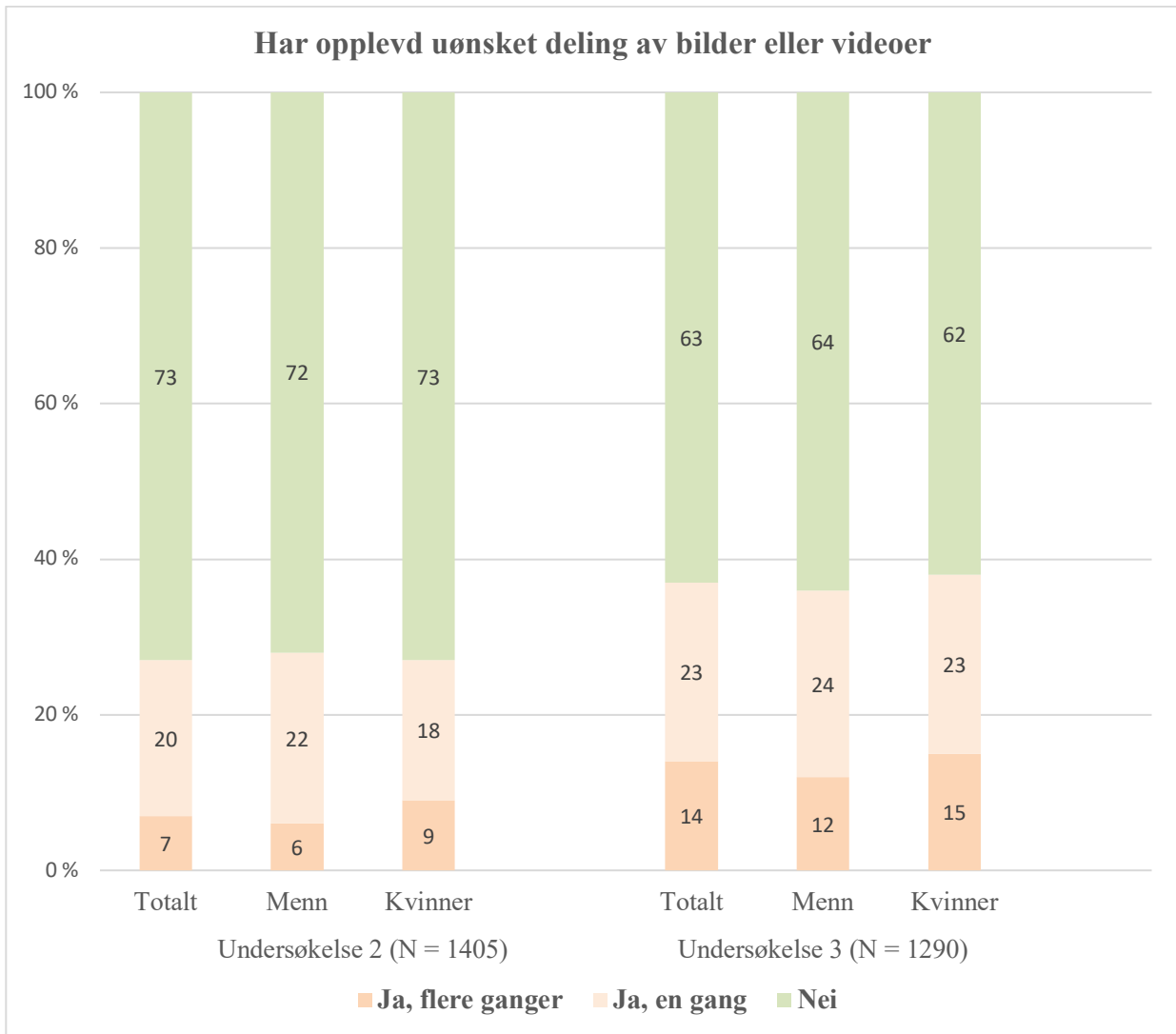
Figur 82 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Aldersgrupper. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

Det er henholdsvis 27% (7 + 20) og 37% (14 + 23) i de to undersøkelsene som sier at de har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Det er en klar forskjell mellom de yngste og de eldste – se Figur 82. Det kan være at uønsket deling har økt siden det er ca. 10% flere som rapporterer om slik delingen. Det kan også være at det snakket mer om dette som følge av økt oppmerksomhet på problemet for eksempel i TV-programmer, og at det derfor er litt lettere å svare ja, også jeg har opplevd dette.

Figur 83 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse i 2019 og nasjonal undersøkelse i 2020

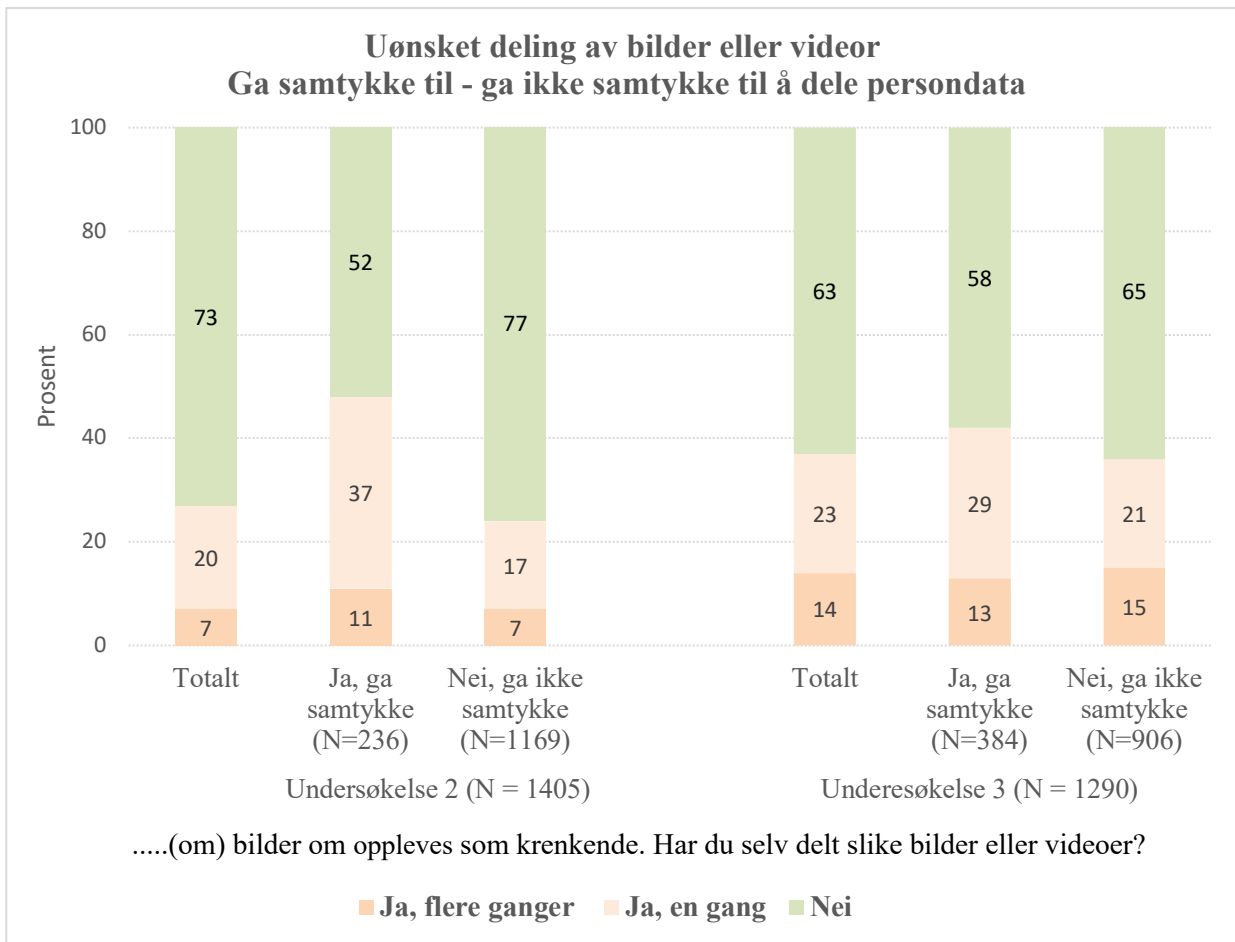
Det er ingen forskjeller mellom utdanningsgruppene – se Figur 83.

Figur 84 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer. Kjønn. To undersøkelser

Det er ingen forskjeller mellom kvinner og menn – se Figur 85.

I undersøkelse 2 i 2019 er det 27% (20+7) som svarer at de har opplevd uønsket deling, og det er 37% (23+14) som har opplevd dette ifølge den tredje undersøkelsen (Figur 85).

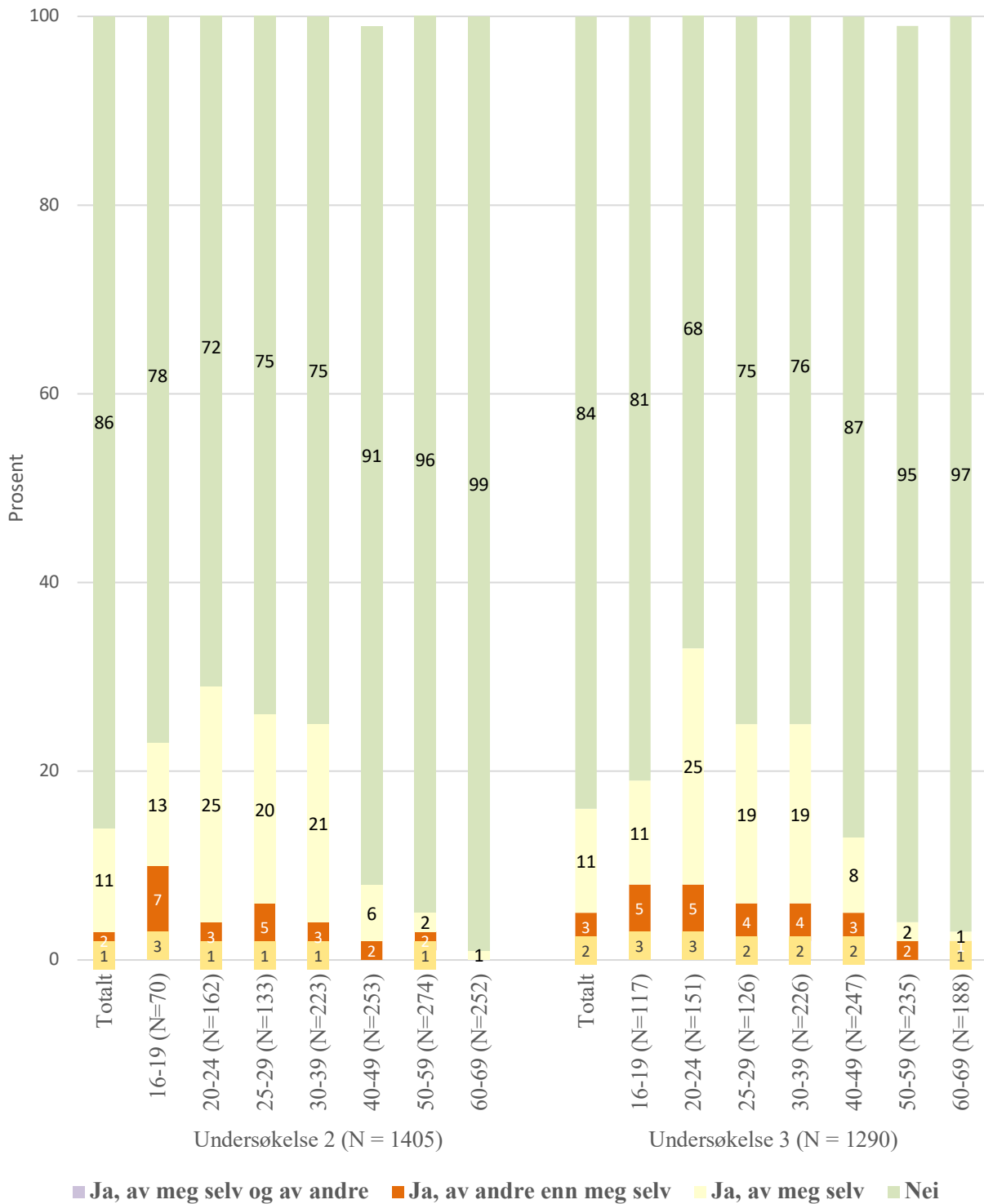
Figur 85 Har opplevd uønsket deling av bilder eller videoer og samtykke til å dele persondata. To undersøkelser

Ifølge Figur 86 var det blant de som har opplevd uønsket deling, 48% (11 + 37), og 42% (14 + 29) som ga samtykke til å dele persondata. Disse tallene kan sammenliknes med gjennomsnittet på 27% og 37%. For undersøkelse 2 i 2019 er det en forskjell mens det for 2020 ikke er en forskjell mellom disse to gruppene.

Vi kan alle oppleve negative hendelser – det er ikke mulig å kontrollere hva andre gjør. Det neste spørsmålet er mer interessant. Spørsmålet er «har du selv delt.» Det er med andre ord ikke noe en blir utsatt for, men et valg en selv har tatt om å videresende, dele, publisere eller lignende. For spørsmålet om deling av krenkende bilder eller videoer brukte vi nakenbilder som eksempel. Vi skriver det «ikke alt er lovlig å dele med andre.» For en som har fått samtykke til å sende videre eller dele et nakenbilde er det trolig ikke riktig å bruke ordet ulovlig. Siden vi fokuserer på ulovlig deling, ulovlige handlinger mener vi det er mer sannsynlig at svarene representerer en underrapportering enn det motsatte. Svarene bør ikke tas som et uttrykk for deling av nakenbilder eller videoer generelt. Det viktig er ordet krenkende, et ord som har en negativ betydning og vi tar som utgangspunkt at denne type deling i de fleste tilfeller vil være ulovlig.

Har delt krenkende bilder eller videoer

Det er ikke alt om er lovlig å dele eller sende til andre. Eksempler er nakenbilder eller bilder som oppleves som krenkende. Har du selv delt slike bilder eller videoer?

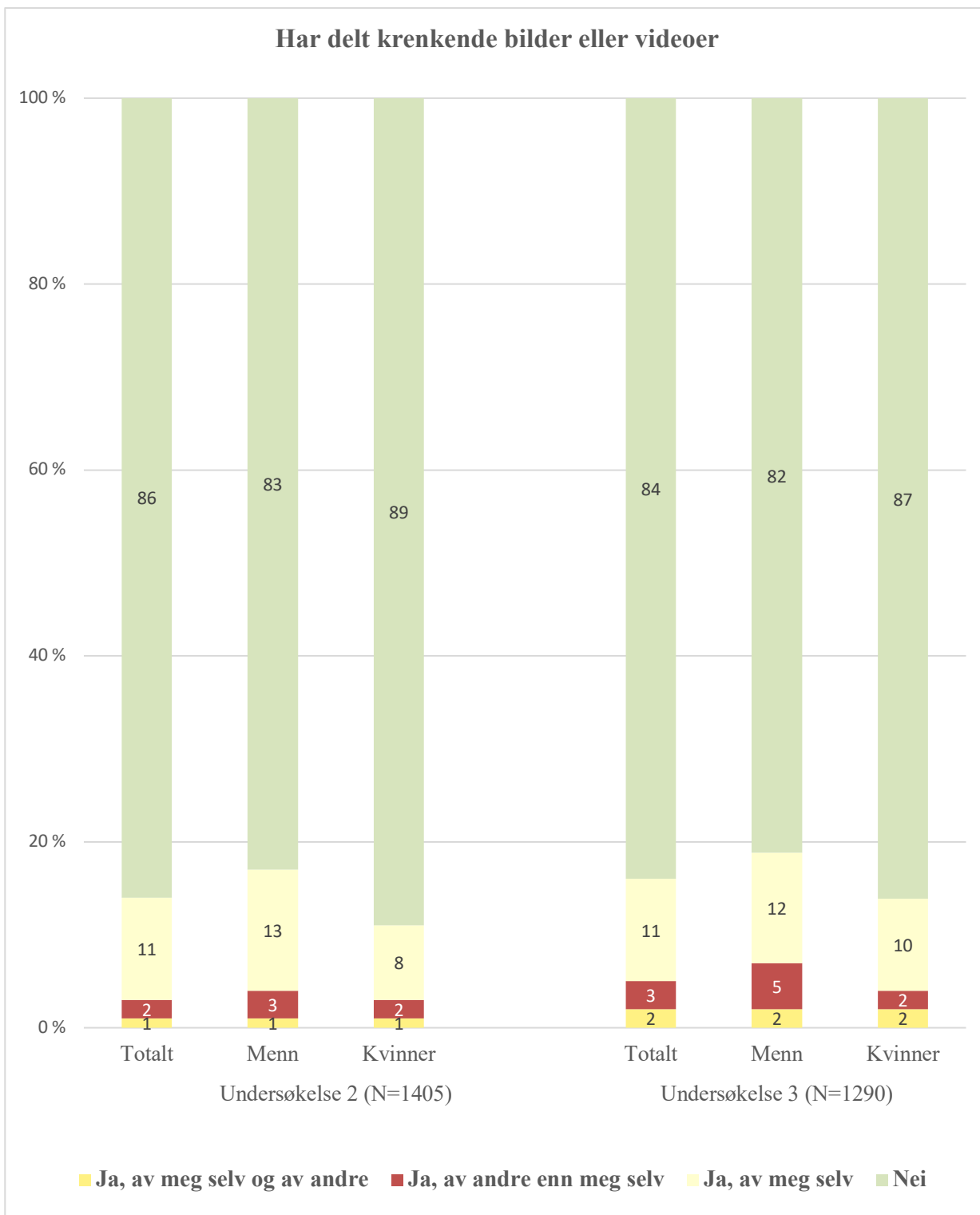
Figur 86 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende. Aldersgrupper. To nasjonale undersøkelser

Det er flest blant de yngste aldersgruppene som har delt krenkende bilder - se Figur 87. De fleste undersøkelsene om dette temaet retter seg mot tenåringer, eller unge til og med 25 år. Våre undersøkelser viser at denne delingen er vanlig også for de som er i aldersgruppen 30 – 39 år. Det er først blant de som er 40 pluss at tallene er under lave (under 10%).

Ifølge *Barn og medier-undersøkelse 2018*¹² som ble gjennomført på oppdrag av NRK november – desember 2018 svarte 46% at de hadde sendt “*nakenbilder eller seksuelt innhold av deg selv via mobil eller internett.*” I denne undersøkelsen var deltakerne i aldersgruppen 18-30 år. Ifølge den nyeste undersøkelsen fra *Medietilsynet*¹³ har 12 prosent i aldersgruppen 13 – 18 år sendt eller delt et nakenbilde av seg selv. Undersøkelsen ble gjennomført i desember 2019 – januar 2020.

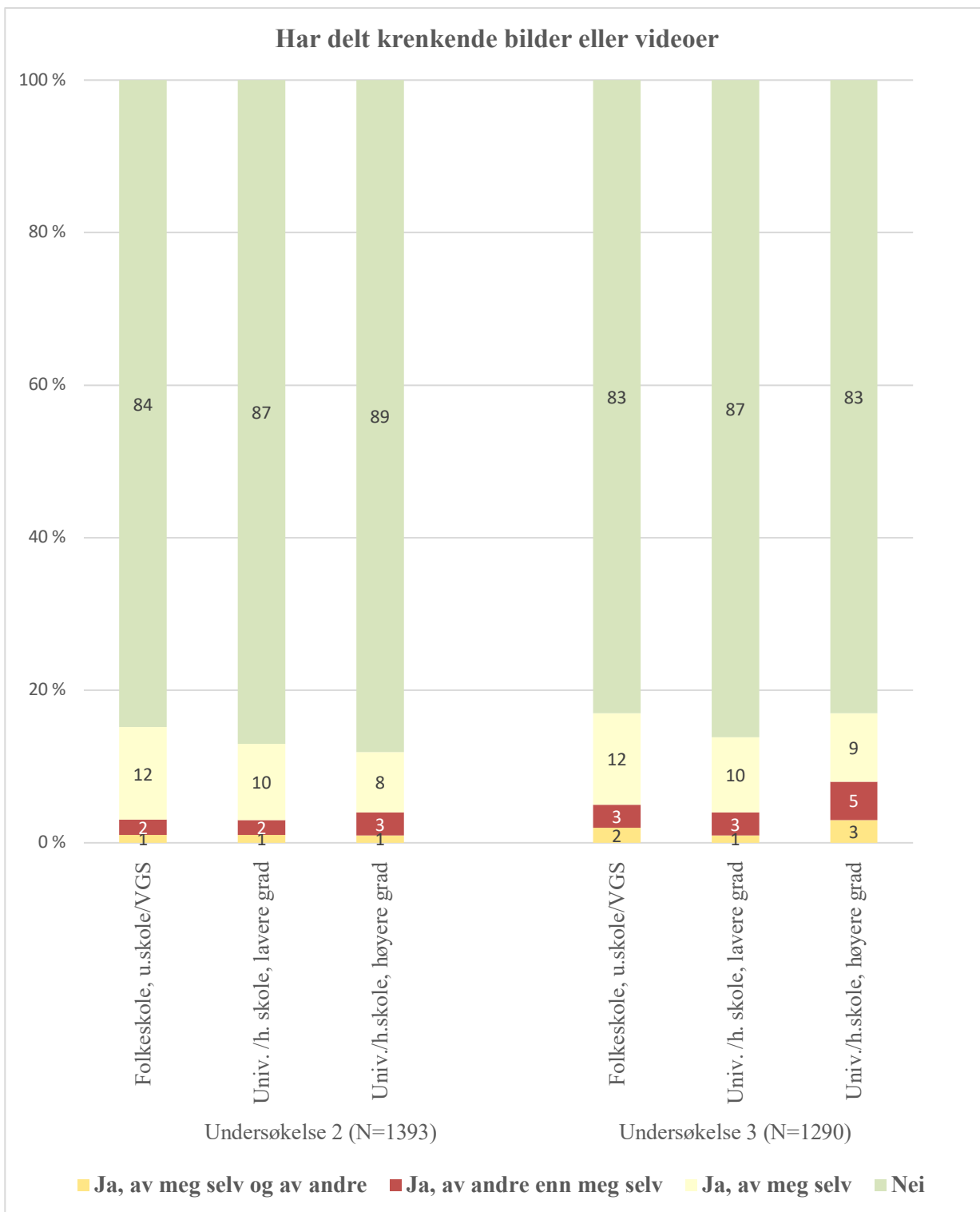
¹² <https://medietilsynet.no/barn-og-medier/barn-og-medier-undersokelsen/>

¹³ <https://medietilsynet.no/om/aktuelt/ny-undersokelse-fra-medietilsynet-ungdom-utsettes-for-digital-blotting/>

Figur 87 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende. Kjønn. To nasjonale undersøkelser

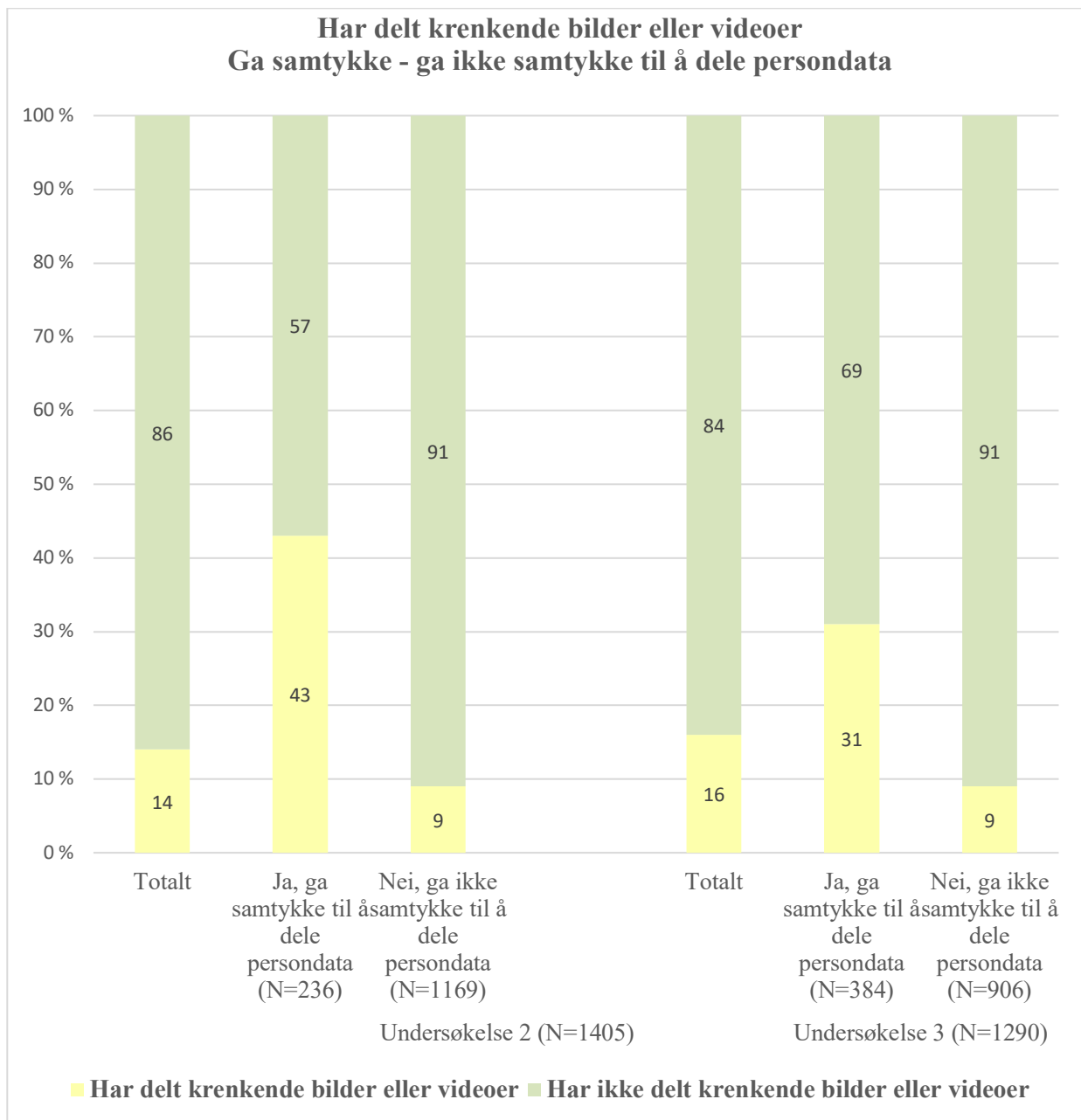
Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom kvinner og menn - se Figur 88.

Figur 88 Har delt krenkende bilder eller videoer. Utdannelse. Undersøkelse 2020

Det er ingen forskjeller mellom de tre utdannelsesgruppene – det er 1 av 6 eller 1 av 7 (12% - 17%) som forteller at de har delt krenkende bilder eller videoer – se Figur 89.

De som ga samtykke til å dele persondata, er de omtrent som gjennomsnittet eller skiller de seg ut? Figur 87 viser at det er flere blant de yngste aldersgruppene som har delt krenkende bilder eller videoer.

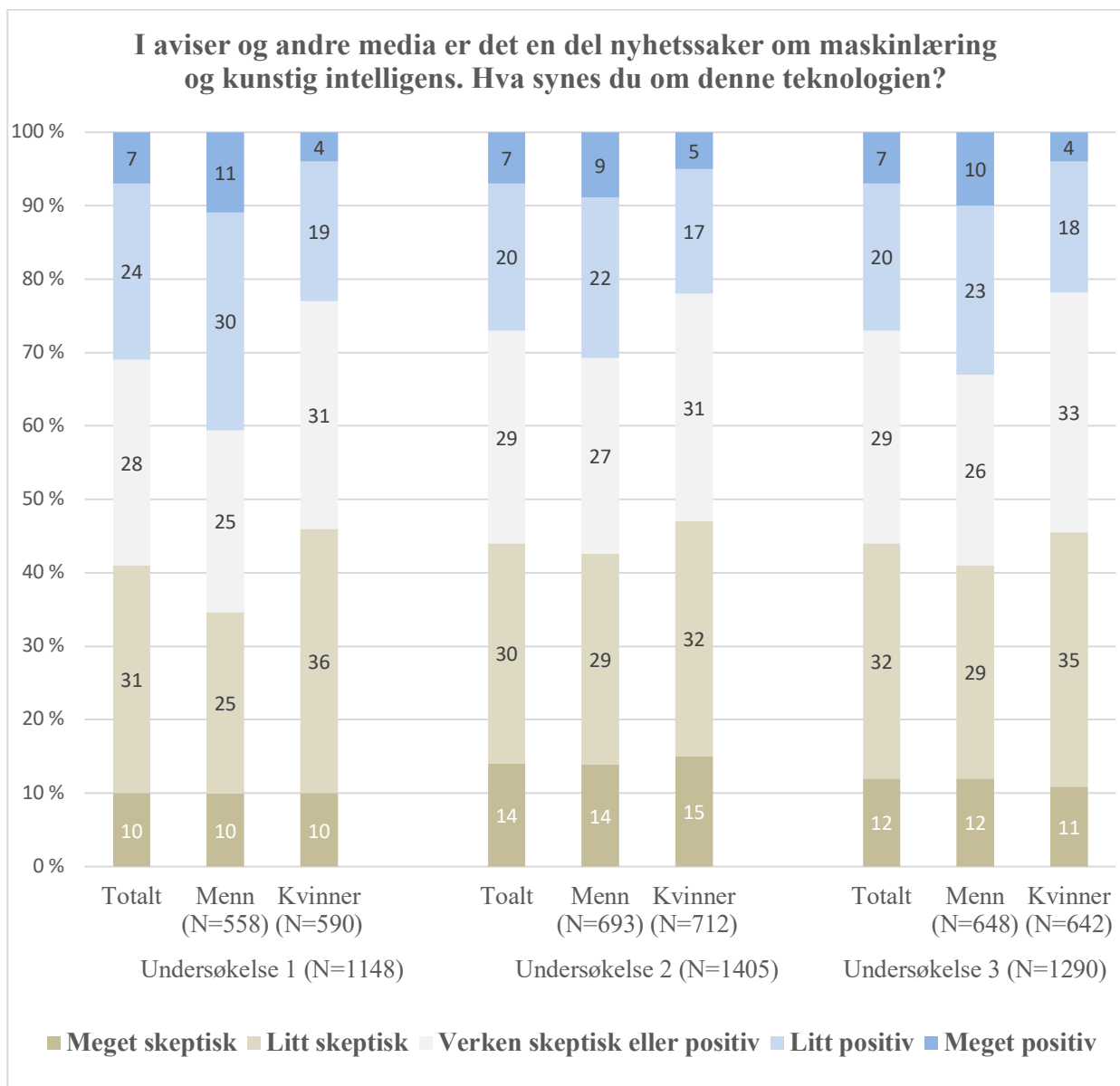

Figur 89 Har delt bilder eller videoer som oppleves som krenkende og samtykke til å dele persondata. To nasjonale undersøkelser

I undersøkelse 2 er Det er 11% blant de som ikke ga samtykke som har delt krenkende bilder eller videoer. Det er 52% av de som ga samtykke som svarte at det hadde delt krenkende bilder eller videoer i undersøkelse 2. For undersøkelse 3 er de tilsvarende tallene 9% og 31%. Det er en meget stor forskjell, en større forskjell enn det som kan forklares med alder – se Figur 90.

Maskinlæring og kunstig intelligens

En teknologi eller metode som får mye oppmerksomhet for tiden er kunstig intelligens. Vi spurte to generelle spørsmål om maskinlæring og kunstig intelligens. I det første spørsmålet brukte vi formuleringen; *I aviser og andre media er det en del nyhetssaker om maskinlæring og kunstig intelligens. Hva synes du om denne teknologien?* Svaralternativene var: meget skeptisk – litt skeptisk – verken skeptisk eller positiv – litt positiv – meget positiv. Spørsmålet ble fulgt opp med hvorfor er du negativ/positiv (med utgangspunkt i svaret på det første spørsmålet)

Figur 90 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Kjønn. Tre undersøkelser

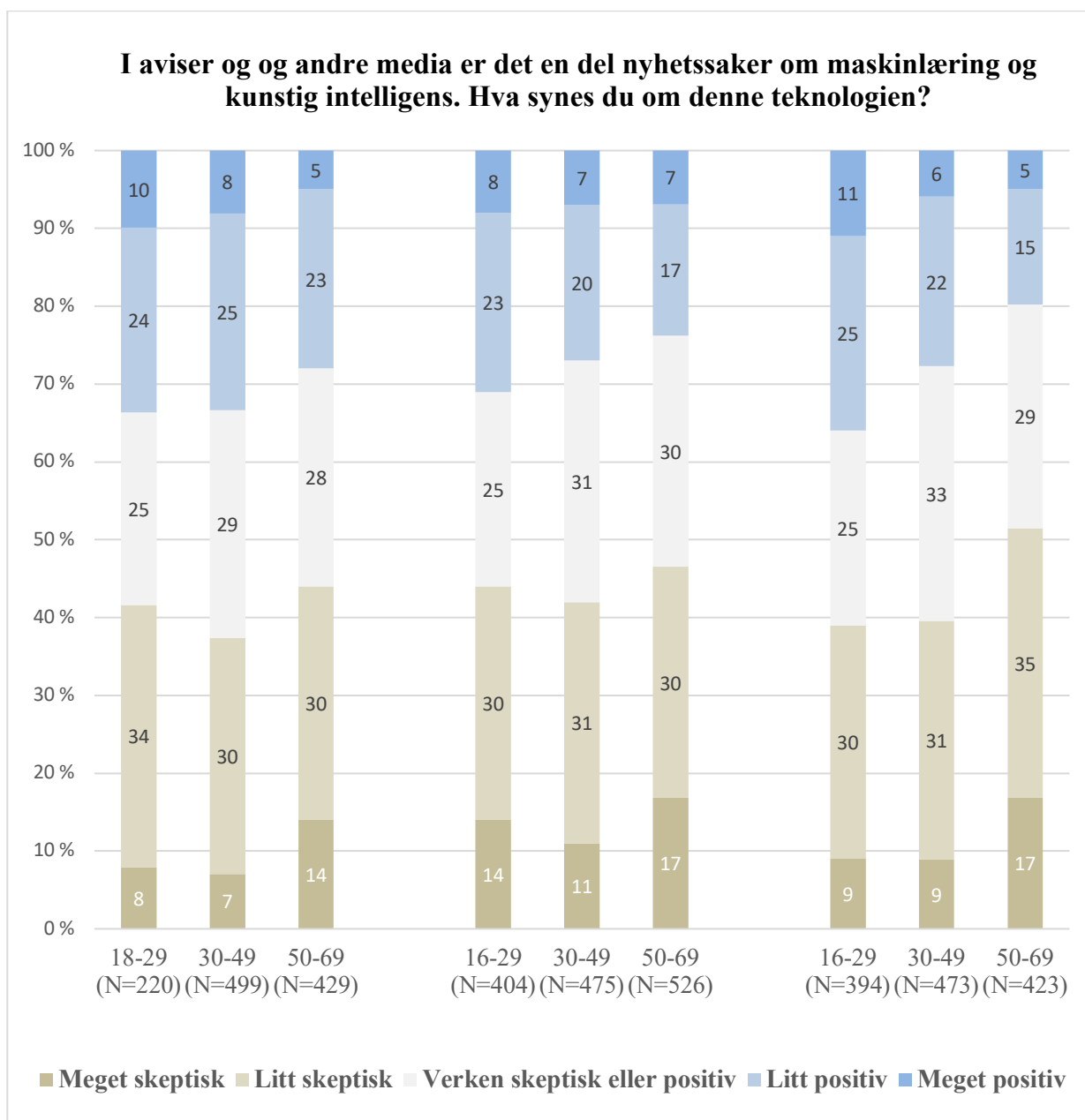
I begge undersøkelsen er det flere som er skeptiske enn positive.

I den første undersøkelsen var 10%+31%=**41%** skeptiske og 24%+7%=31% positive.

I den andre undersøkelsen var 14%+30%=**44%** skeptiske og 20%+7%=27% positive.

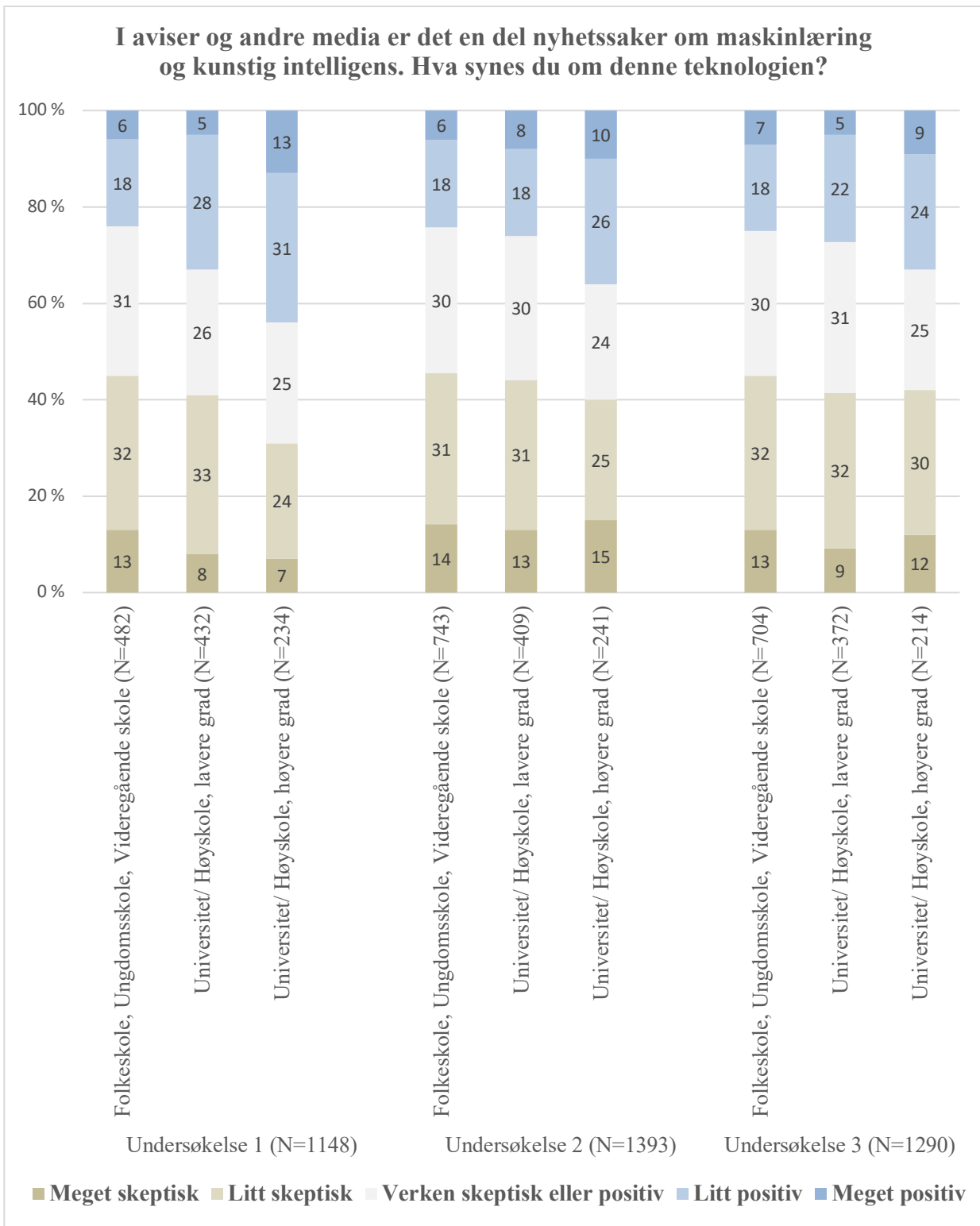
I den tredje undersøkelsen var 12%+32%=**44%** skeptiske og 20%+7%=27% positive.

Det er med andre ord ca. 10% flere menn enn kvinner som er positive til maskinlæring og kunstig intelligens.

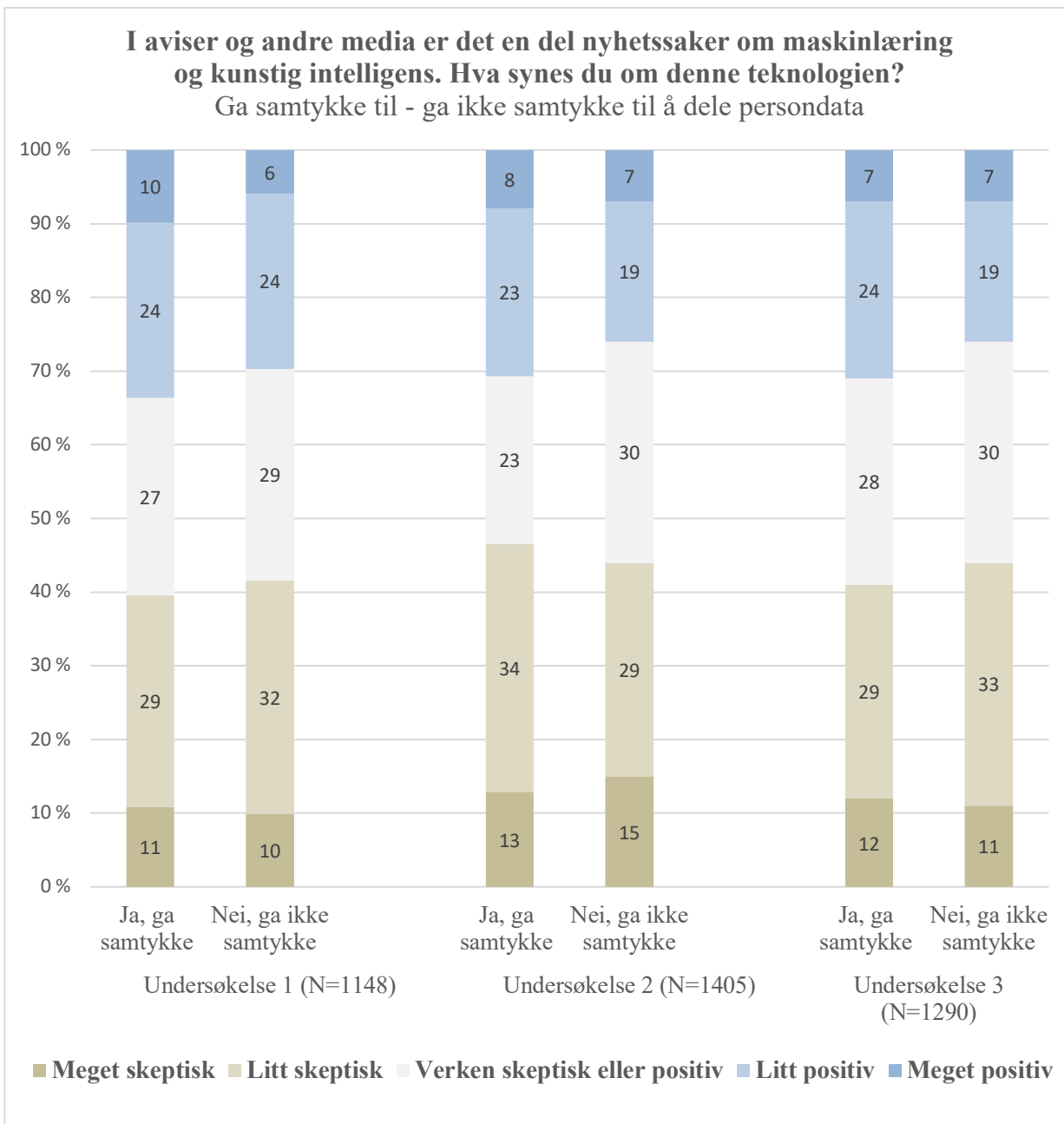
Figur 91 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Aldersgrupper. Tre undersøkelser

Det er ingen eller små forskjeller mellom aldersgruppene i de to første undersøkelsene. I den tredje undersøkelsen skiller den eldste gruppen seg fra den to andre både i antall skeptiske som er over 50% (17% + 35%), og antall negative som er 20% (5% + 15%).

Figur 92 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Utdannelse. Tre undersøkelser

I undersøkelse 2 og 3 er det ingen eller små forskjeller mellom utdannelsesgruppene, men i den første undersøkelsen er det flest positive og færrest negative blant dem som har høyskole eller universitetsutdanning, 4 år eller mer.

Figur 93 Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens. Samtykke til å dele persondata. Tre undersøkelser

Det er ingen forskjell mellom de to gruppene. Det er ikke noe som tyder på at det samtykketesten dreier seg om har noe med holdninger til maskinlæring og kunstig intelligens.

Hvorfor skeptisk, eller hvorfor positiv? Kommentarer fra deltakerne

I undersøkelse 2 og 3 fikk de som svarte jeg er skeptisk, jeg er positiv, oppfølgingsspørsmål. hvorfor er du skeptisk, hvorfor er du positiv? Et flertall gikk videre i undersøkelsen uten å svare på spørsmålet, men det var 282 (av 1405) som skrev ett eller to stikkord eller en kort setning i undersøkelse 2 og 481 (av 1290) i undersøkelse 3. Vi oppsummerer her kommentarene fra disse.

For kvinner var de mest vanlige kommentarene mangel på kontroll, mulighetene for misbruk, hacking og mangel på (teknisk) sikkerhet, og maskinlæring og kunstig intelligens kan ikke erstatte det menneskelige (eller mennesket).

For menn var de mest vanlige kommentarene mangel på kontroll og mulighetene for misbruk, hacking og mangel på (teknisk) sikkerhet.

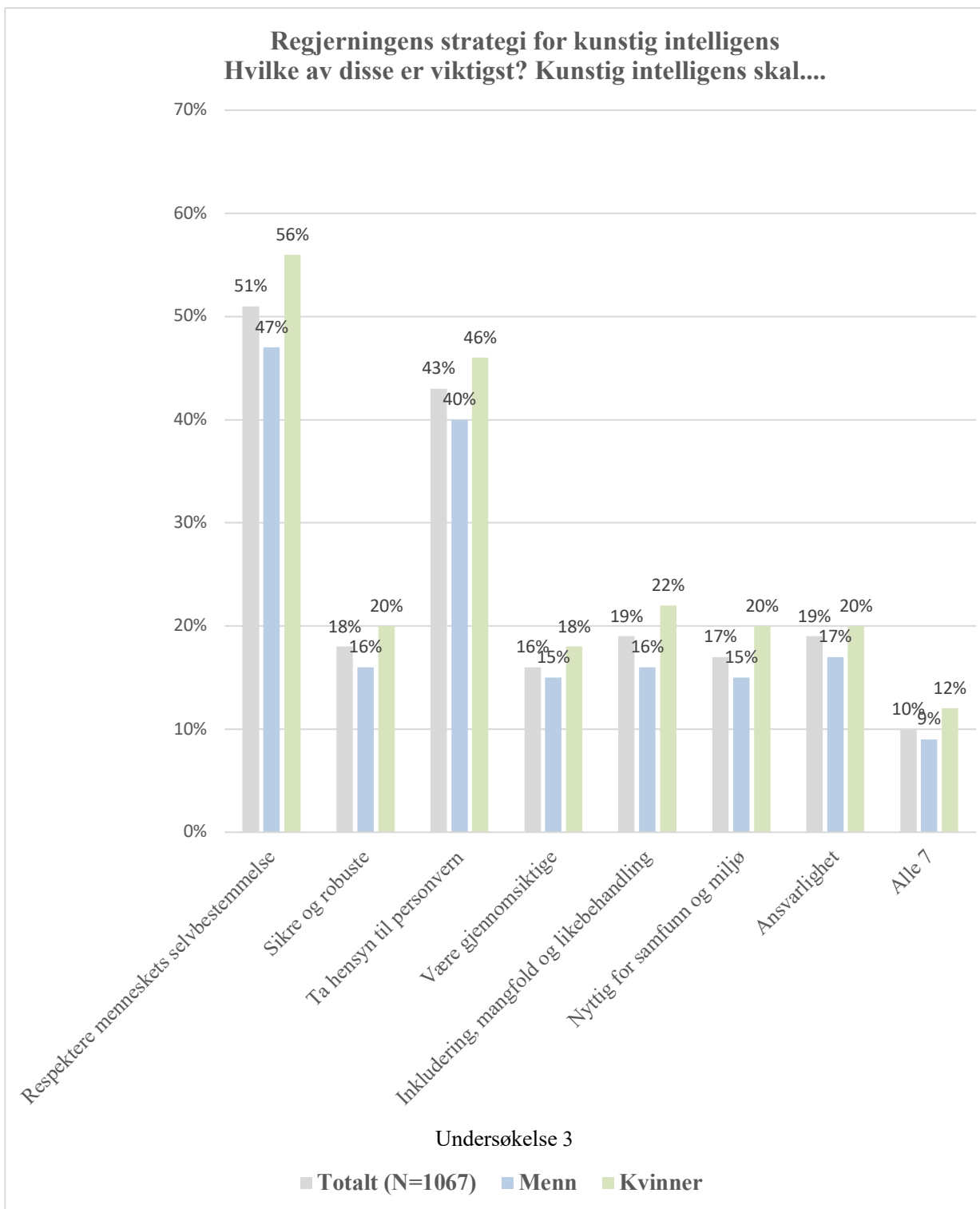
Det er ikke enkelt å tolke stikkord og korte kommentarer – det er rom tolkninger. Men denne metoden (korte kommentarer) sier noe om de umiddelbare tankene og synspunktene folk har. Et intervju eller en samtale hvor respondentene blir bedt om å utdype og si noe mer om hva de tenker på er en bedre metode hvis formålet er å få frem hva et skeptisk eller et positivt syn dreier seg om.

Regjeringens strategi for kunstig intelligens - hva mener deltakerne i undersøkelse 3 er viktig? I januar 2020 hadde daværende digitaliseringsminister Nikolai Astrup en pressekonferanse om «nasjonal strategi for kunstig intelligens.» På pressekonferansen presenterte han blant annet denne sliden med overskriften syv etiske prinsipper;

Vi sprute, etter å ha vist dette bildet, hvilke av disse synes du er mest viktig? Er noen av disse 7 ikke viktig eller vanskelig å forstå hva dreier seg om?

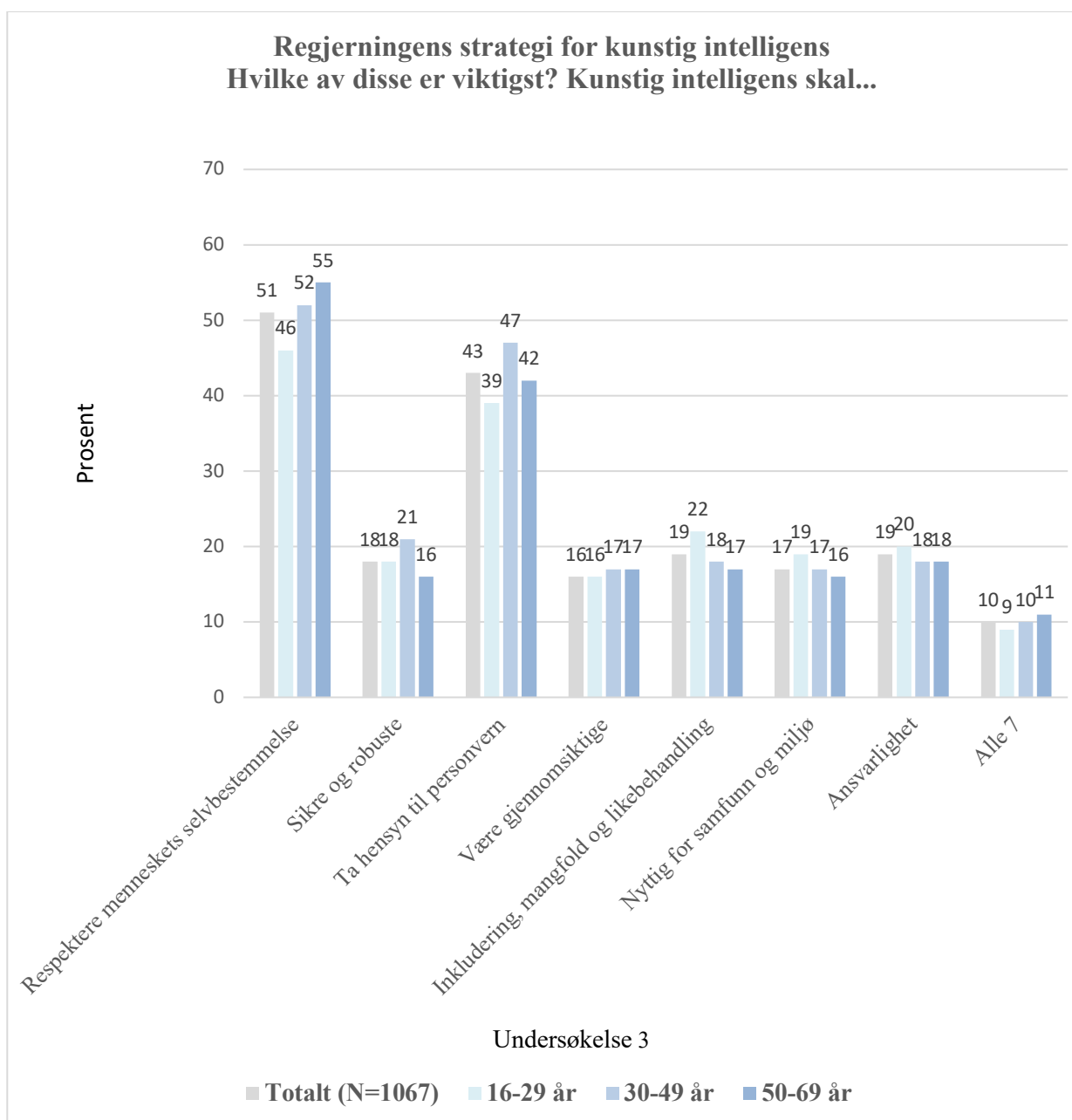
83% (1067 av 1290) besvarte spørsmålet til de 7 prinsippene. I de følgende oppgir vi prosenttallene med utgangspunkt i N=1067.

Figur 94 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020

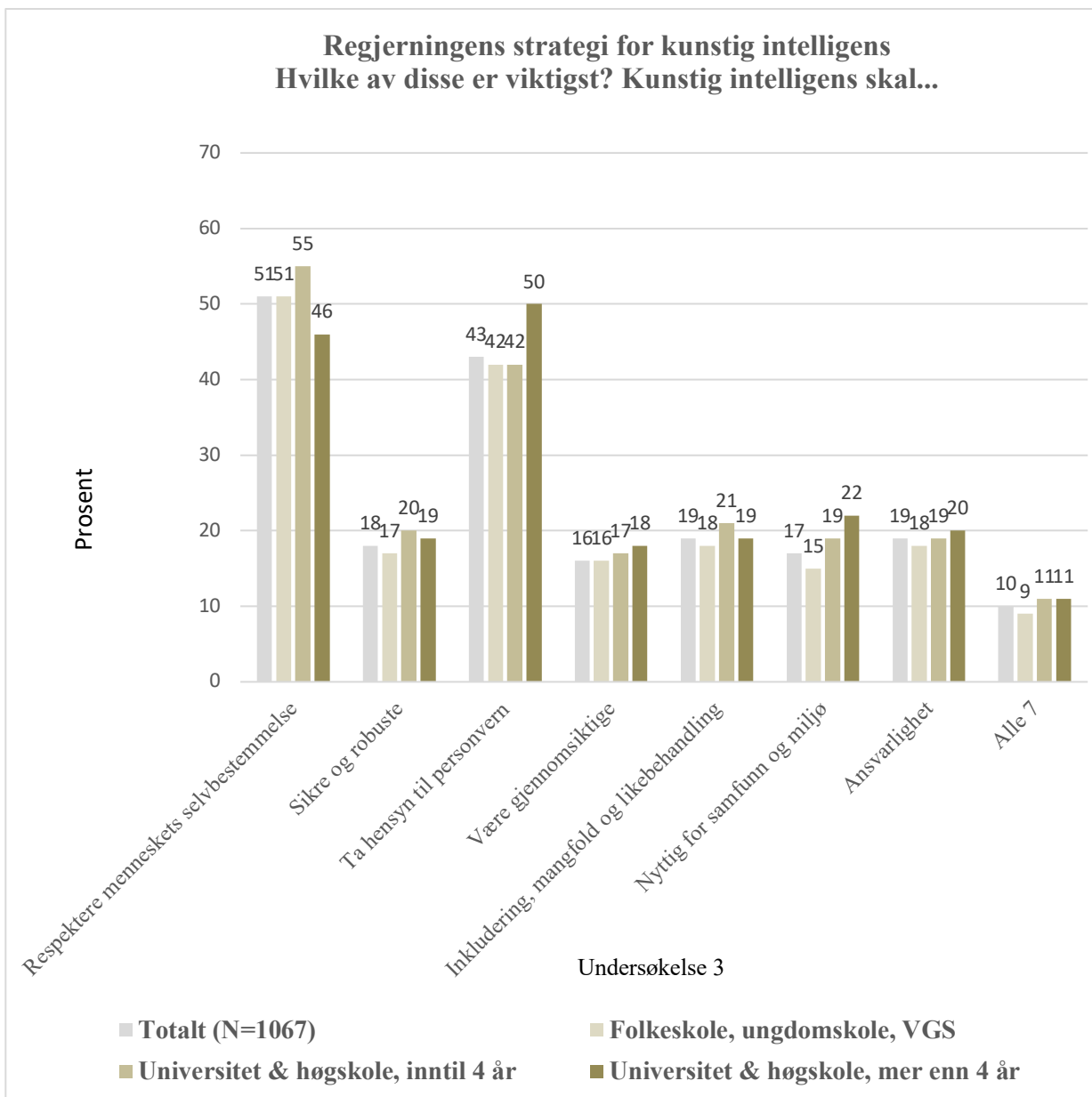
Det er to prinsipper som skiller seg ut. Dette er respektere menneskets selvbestemmelse og kontroll, og ta hensyn til personvernet – se Figur 94. Det er noe høyere tall for kvinner enn for menn, men mønsteret er det samme.

Det var meget få som skrev noe om hva som er vanskelig å forstå. Det er ett unntak og det er «være gjennomsliktig» som 4 (4%) respondenter nevnte som vanskelig å forstå hva dreier seg om.

Figur 95 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020

For de fleste av prinsippene er det ingen eller ubetydelige forskjeller mellom aldersgruppene. For den første er de eldste mer opptatt av å respektere menneskets selvbestemmelse enn de yngste – se Figur 95.

Figur 96 Regjeringens strategi for kunstig intelligens. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er små eller ubetydeligforskjeller mellom utdannelsesgruppene med unntak for de som flest har en mening om. For prinsippet om å respektere menneskets selvbestemmelse er det en forskjell mellom de to høyeste utdannelsesgruppene, og for prinsippet ta hensyn til personvern er det en forskjell mellom de med høyest utdanning og de to andre gruppene – se Figur 96.

Det amerikanske forskningssenteret Pew Research Center intervjuet i 2018 979 eksperter om temaet kunstig intelligens (KI)¹⁴. I denne PEW-rapporten brukte forskerne, som en introduksjon til intervjuene, blant annet følgende utsagn:

Innen 2030, tror du det mest sannsynlige er at kunstig intelligens og lignende teknologier vil gjøre mennesker mer selvstendige og gi dem mer handlekraft og kontroll - eller tror du det motsatte vil skje. Sagt på en annen måte, folk flest vil få det bedre enn i dag eller verre enn i dag? Mennesker vil oppleve at de ikke forstår hvordan beslutninger tas av kunstig intelligens, og hvorfor beslutninger ble som de ble.

PEW rapporten har en oppsummering med fem temaer, fem bekymringer. Et av disse kalles datamisbruk (data abuse) og et annet manglende kontroll over eget liv (human agency). I den tredje undersøkelsen, og med utsagn punkt i PEW-rapporten formulerte vi to utsagn om disse tre temaene.

Mennesker vil oppleve at de får mindre kontroll over sine liv.

Mennesker vil oppleve at de ikke forstår hvordan beslutninger tas av kunstig intelligens, og hvorfor beslutninger ble som de ble.

Kunstig intelligens utnytter data som vi deler til overvåkning og til automatiserte beslutninger. Myndigheter og offentlige virksomhet bruker kunstig intelligens på denne måten for å administrere mer effektivt – de er i mindre grad opptatt av om de automatiske beslutningene oppleves som rettferdige.

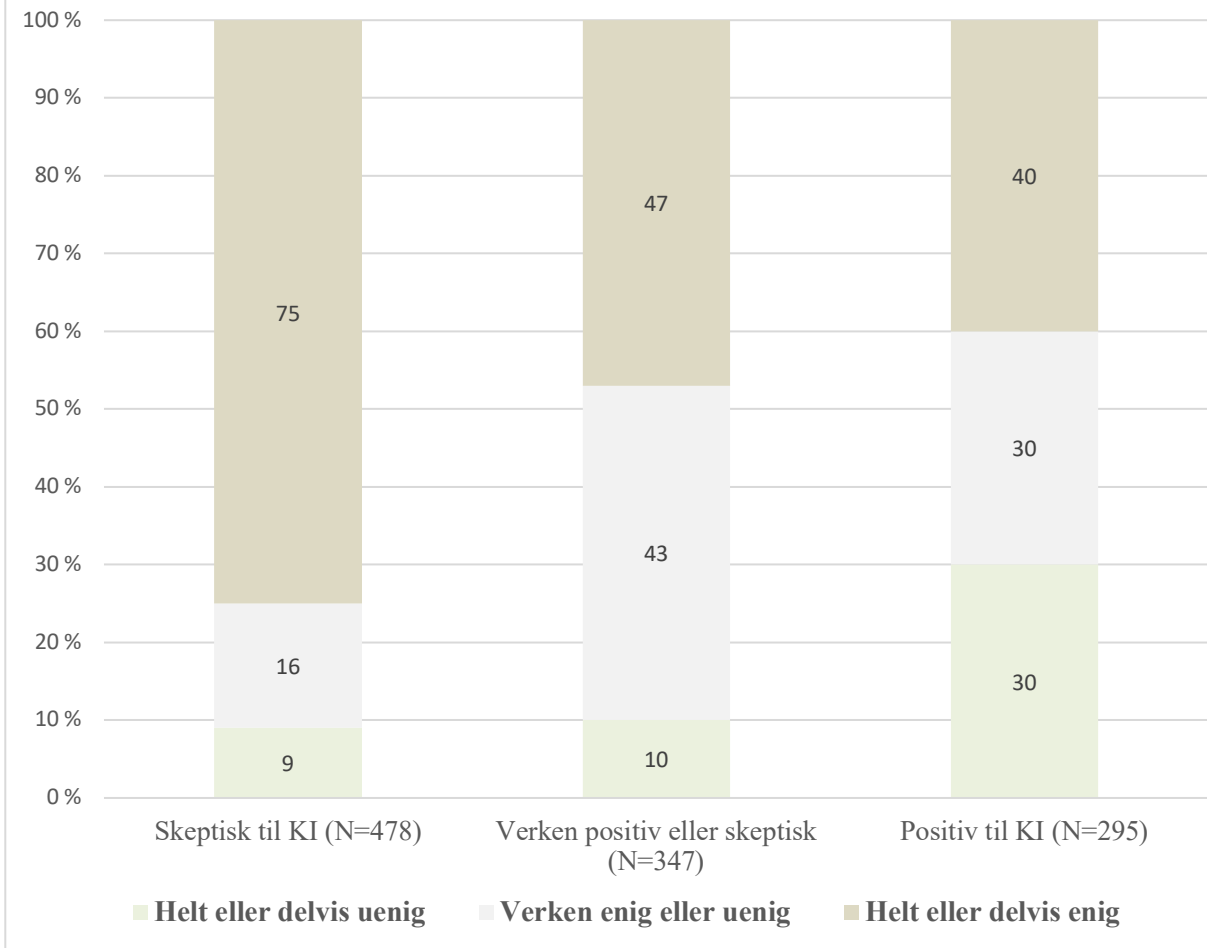
I hvilken grad er du: enig eller uenig i disse utsagnene (Likert-skala, 5 alternativer fra helt uenig til helt enig).

Vi viser svarene med utgangspunkt i spørsmålet er du skeptisk eller positiv til kunstig intelligens.

¹⁴ <https://www.pewresearch.org/internet/2018/12/10/artificial-intelligence-and-the-future-of-humans/>

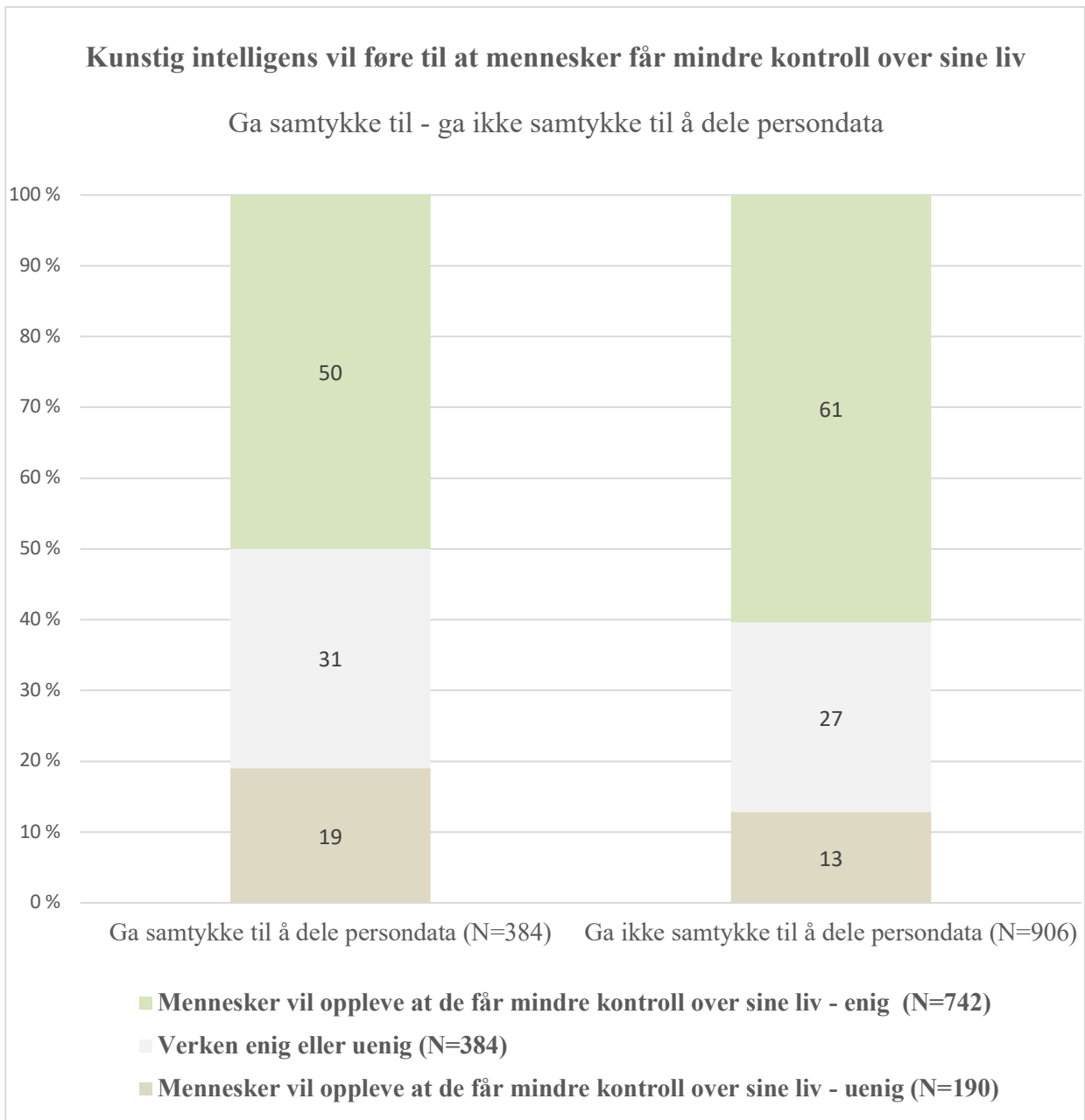
"Mennesker vil oppleve at de får mindre kontroll over sine liv"

Undersøkelse 3

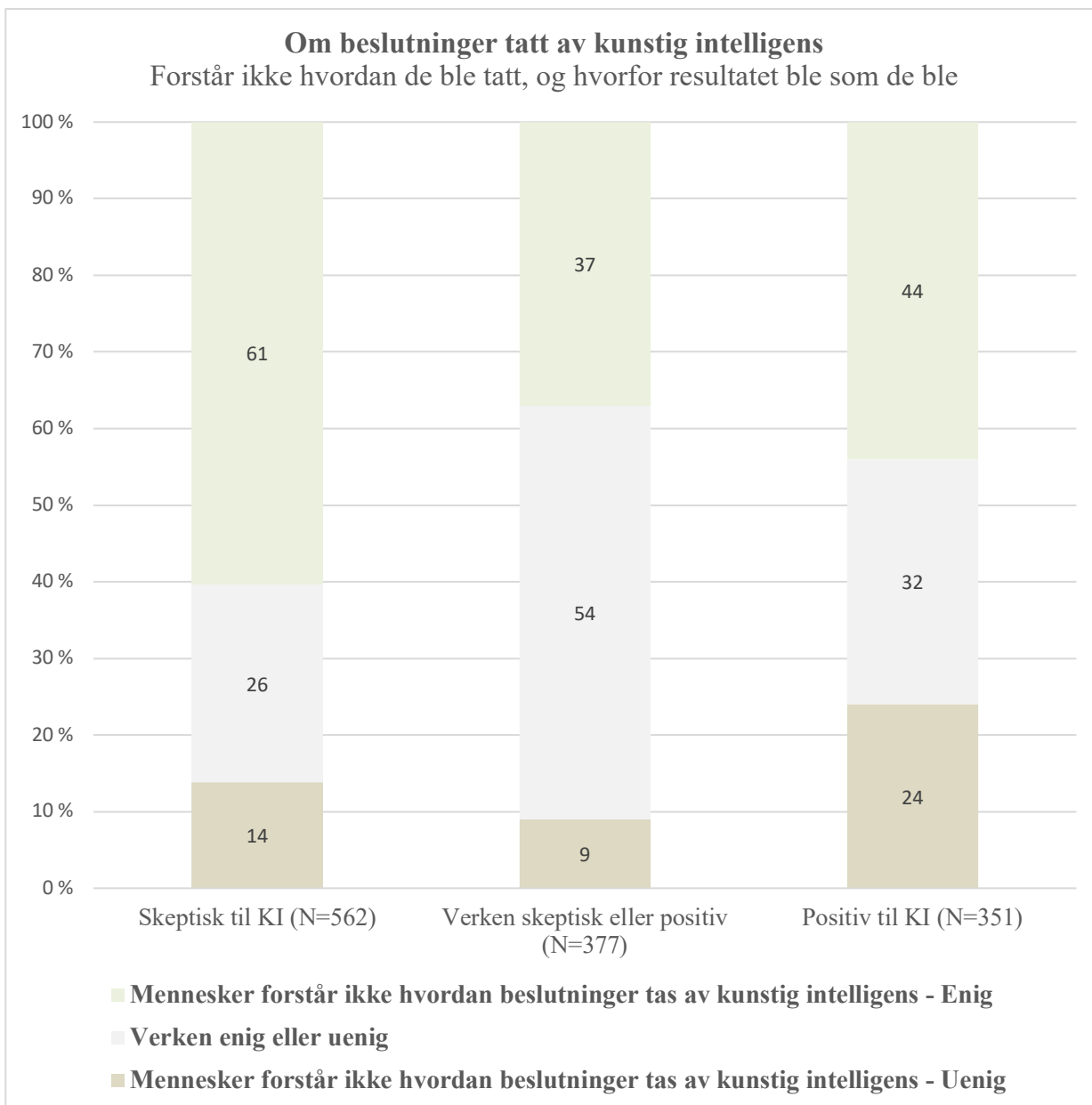
Figur 97 Kunstig intelligens og mindre kontroll over sitt liv. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3

De to gruppene; de som er skeptiske til kunstig intelligens og de som er positive til kunstig intelligens svarer ulikt på spørsmålet om mennesker vil oppleve at de får mindre kontroll over sine liv. Det er langt flere, 75% sammenliknet med 40%, blant de skeptiske som er enig i dette utsagnet – se Figur 97.

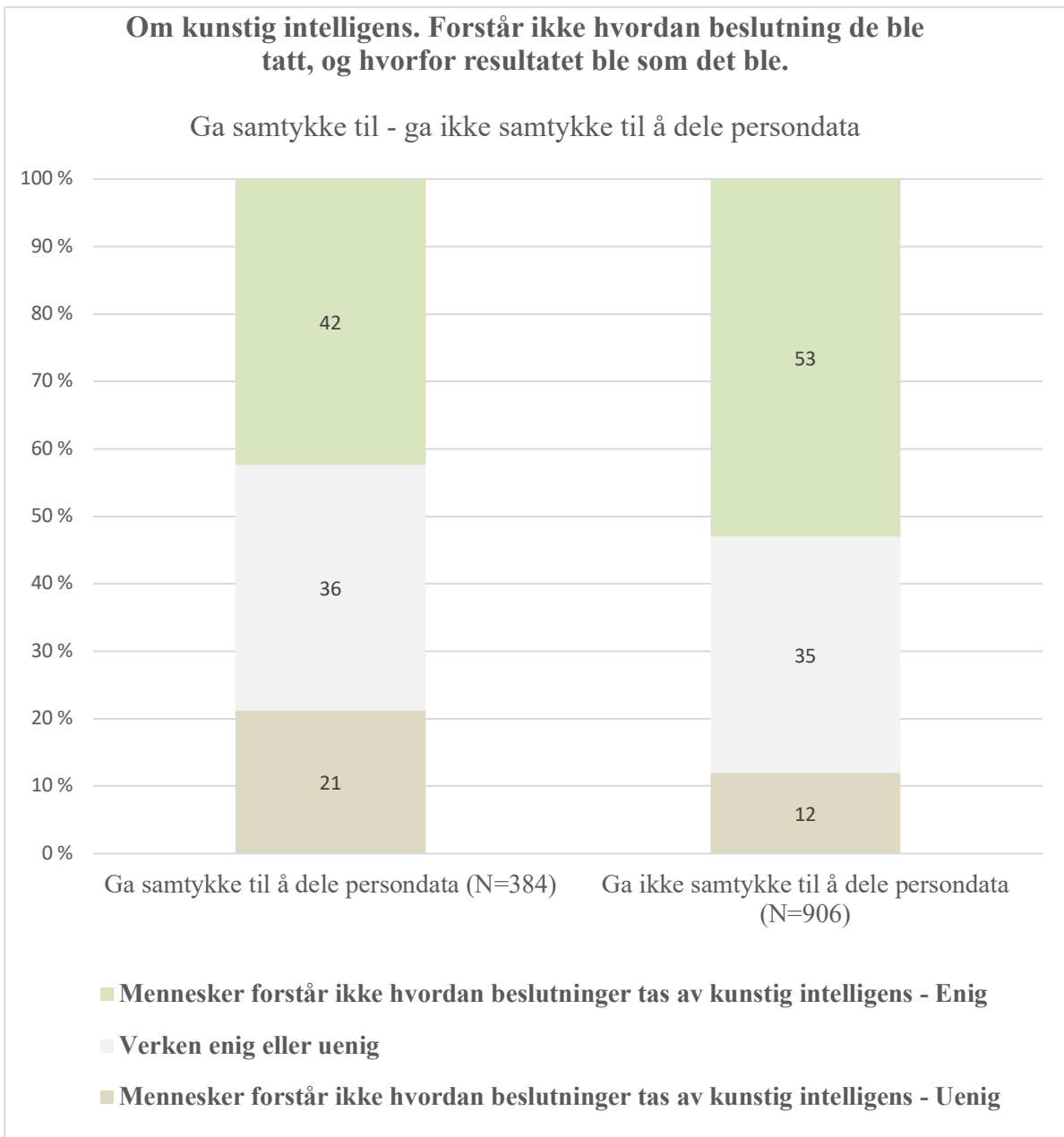
Figur 98 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og mennesker vil oppleve mindre kontroll over sine liv. Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3)

Det er flere blant dem som ikke ga samtykke sammenliknet med dem som ga samtykke som svarer at kunstig intelligens vil føre til at mennesker får mindre kontroll over sine liv – se Figur 98.

Figur 99 Om å forstå beslutninger tatt av kunstig intelligens. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3

De to gruppene; skeptisk til kunstig intelligens og positiv til kunstig intelligens svarer ulikt på spørsmålet om mennesker forstår hvordan beslutninger tas. Det er 61% som svarer at mennesker ikke forstår hvordan beslutninger tas blant de skeptiske sammenliknet med 44% blant de positive til KI. For begge gruppene er det få som er uenige i utsagnet, dvs. som mener mennesker kan forstå hvordan beslutninger tas.

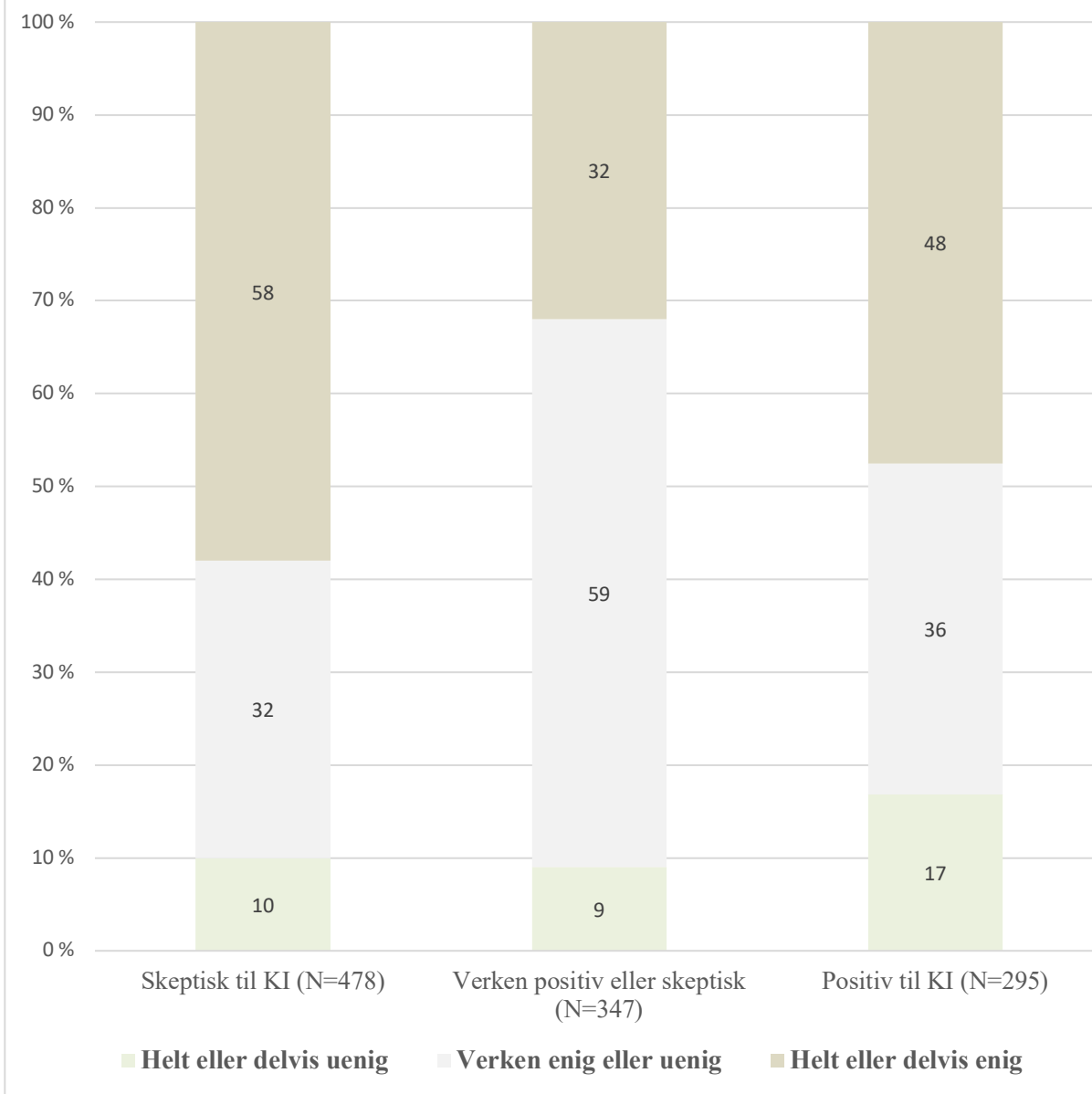

Figur 100 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og om å forstå beslutninger tatt av kunstig intelligens. Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3)

I figur 100 sammenliknes de to gruppene; de som ga samtykke til, og de som ikke ga samtykke til å dele persondata. Det er flere, 53% mot 42% som mener mennesker ikke forstår hvordan beslutninger tas av kunstig intelligens blant de som ikke ga samtykke sammenliknet med de som ga samtykke.

Kunstig intelligens utnytter data som vi deler til overvåkning og til automatiserte beslutninger. Myndigheter og offentlige virksomhet (...) er i mindre grad opptatt av om de automatiske beslutningene oppleves som rettferdige.

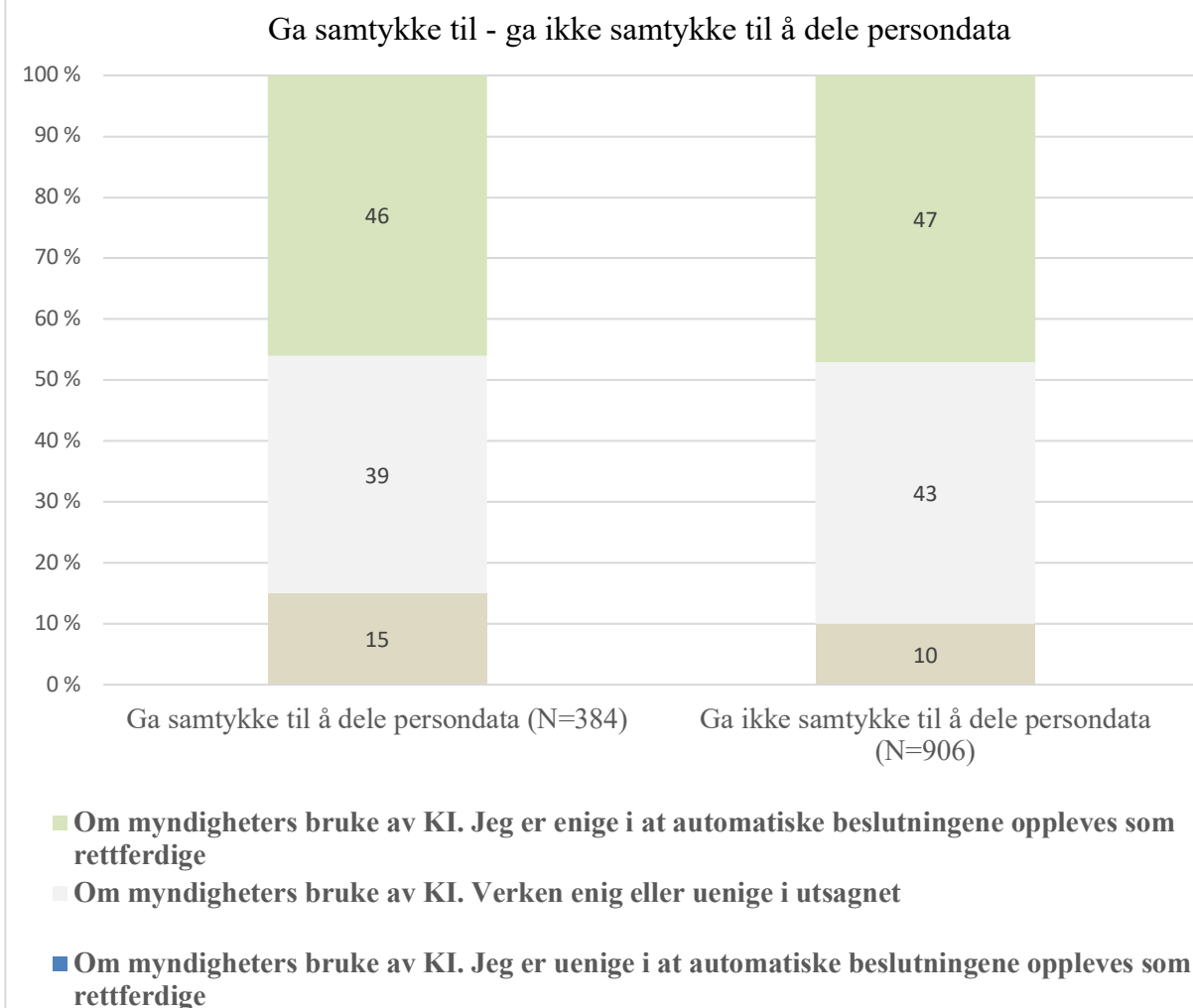
Undersøkelse 3

Figur 101 Om de som er skeptiske eller positive til kunstig intelligens, og om myndigheters beslutninger oppleves som rettferdige.

Spørsmålet dreier seg om myndigheters beslutninger oppleves som rettferdige. Det er flere blant de skeptiske til KI, 58% sammenliknet med 48% blant de positive til KI som mener myndigheter automatiske beslutninger kommer til å oppleves som rettferdige – se Figur 101.

**Om myndigheter og offentlige virksomheters bruk av kunstig intelligens....
(og) vil automatiske beslutninger oppleves som rettferdige?**

Figur 102 Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og om myndigheters beslutninger, om automatiske beslutninger oppleves som rettferdige? Nasjonal undersøkelse 2020. (Undersøkelse 3)

Det er ingen forskjell mellom de to gruppe ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata, og spørsmålet om automatiske beslutninger vil oppleves som rettferdige?

Disse tre utsagnene dreier seg om fremtiden. Som kjent er det vanskelig å spå om fremtiden og synspunkter om kunstig intelligens kan endre seg. Kanskje det mest interessante er synspunktene til de som er positive til KI. Også blant disse er det flere som er enige i utsagnene fra PEW-rapporten om bekymringer til KI som dreier seg om at en ikke forstår beslutningene, om å miste kontroll og om beslutninger (fra myndighetene) som ikke oppleves som rettferdige.

Anonyme innlegg i kommentarfelt og nyhetssaker med navnet til forfatteren

De tradisjonelle medier spiller en viktig rolle i vårt samfunn, men det gjør også sosiale medier. Antall medier, kommunikasjonskanaler og flater har økt og det er ikke mulig å følge med på alt i denne kontinuerlige informasjonsstrømmen. Journalister lager nyhetssaker og spiller en sentral rolle i hva som blir publisert. Journalistene må dessuten forholde seg til sine redaktører og retningslinjer for dokumenterbarhet, kildekritikk og lignende.

Noen kommentarfelt er åpne for anonyme innlegg – da vil noen av de som ellers ikke skriver innlegg bruke kommentarfeltet og si det de mener. Andre kommentarfelt krever at den som skriver innlegget oppgir navn sitt. I dette andre tilfelle er det vanligvis noen som sjekker innholdet og bestemmer om innlegget skal publiseres.

I undersøkelse 3 stilte vi et spørsmål om journalister, hva en tror på/ikke tror på når en leser nyhetssaker, et spørsmål om kommentarfelt skal åpne for anonyme innlegg, og et spørsmål om en legger vekt og har tillit til nyheter som venner eller bekjente videresender.

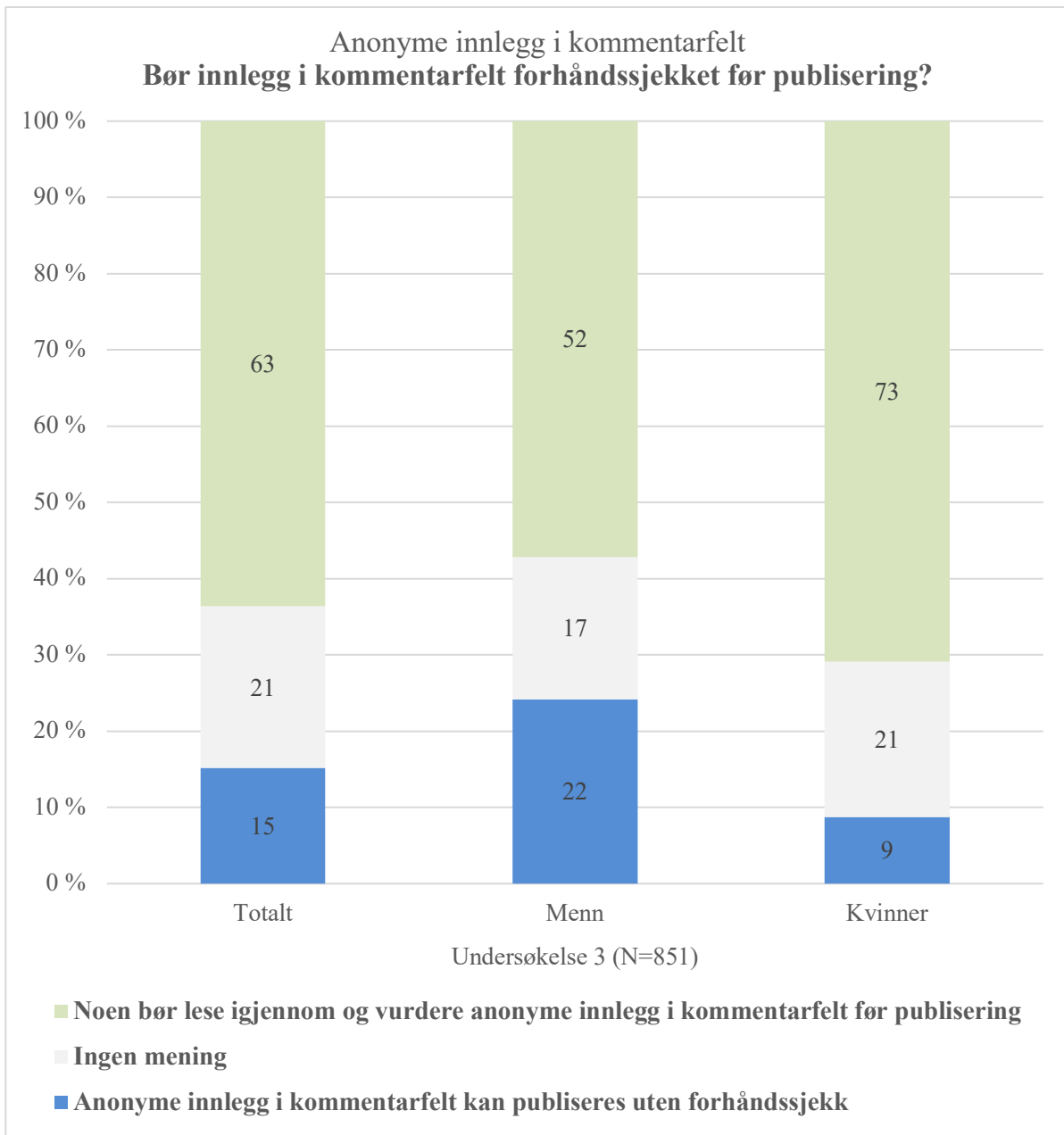
Nyhetsinnhold; har avsender og forfatter betydning?

Begrepet *fake news* brukes i diskusjoner om nyhetsstoff; om nyheter er oppdiktet, usanne eller ikke kan dokumenteres. I undersøkelsen har vi ikke brukt ordene *fake news*, men vi er interessert i forskjeller mellom grupper, og særlig den gruppen som ga samtykke til å dele persondata.

Publisering i kommentarfelt uten forhåndssjekk

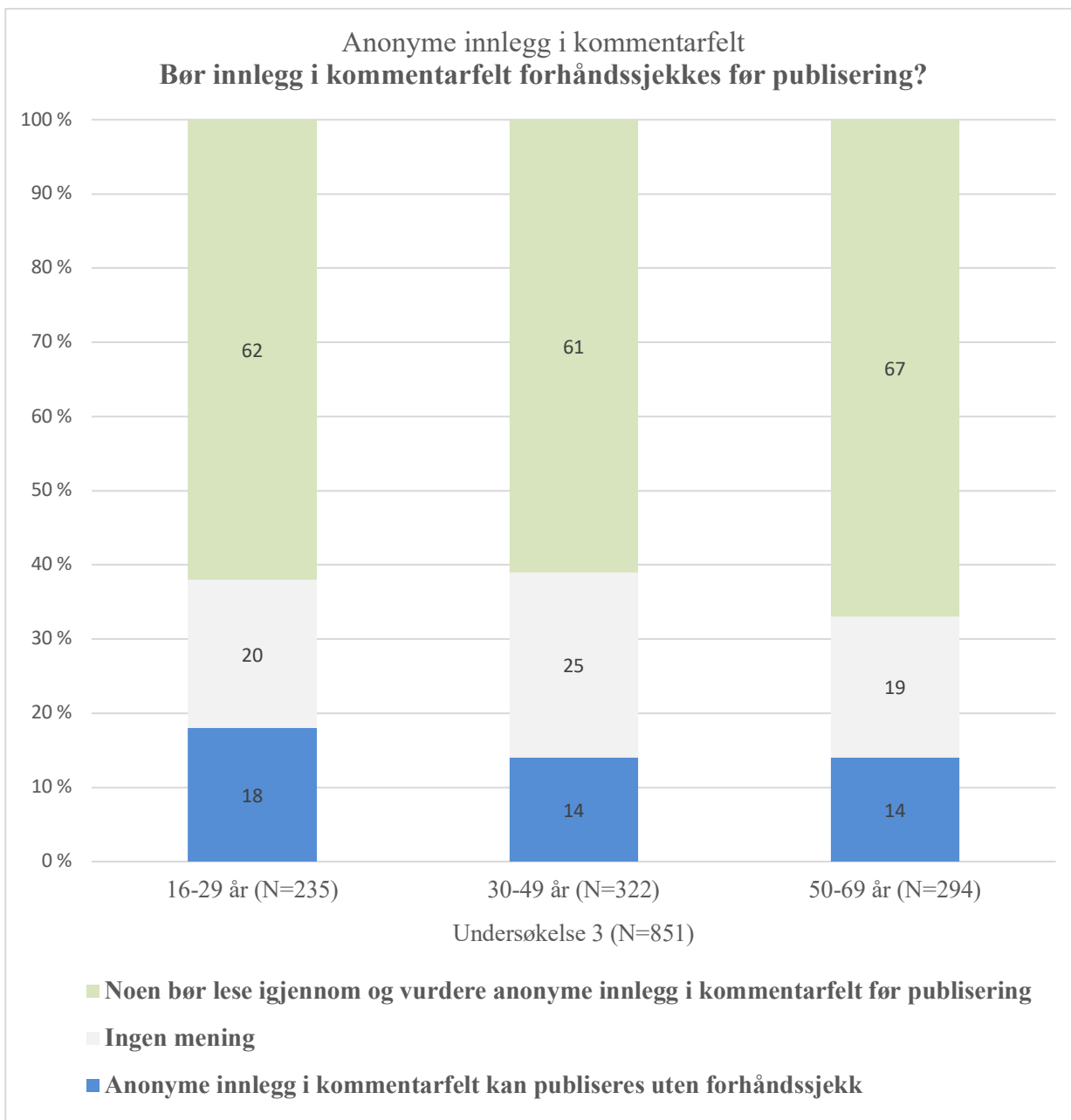
Vi stilte spørsmålet; synes du det skal være slik at noen leser igjennom og vurderer det som står der før publisering, eller bør anonyme innlegg publiseres i kommentarfelt uten forhåndssjekk? Hva mener du?

1 av 3 (439 av 1290 respondenter) besvarte ikke spørsmålet. I det følgende viser vi svarene til de 851 som svarte på spørsmålet om hvorvidt noen bør lese kommentarene før de publiseres.

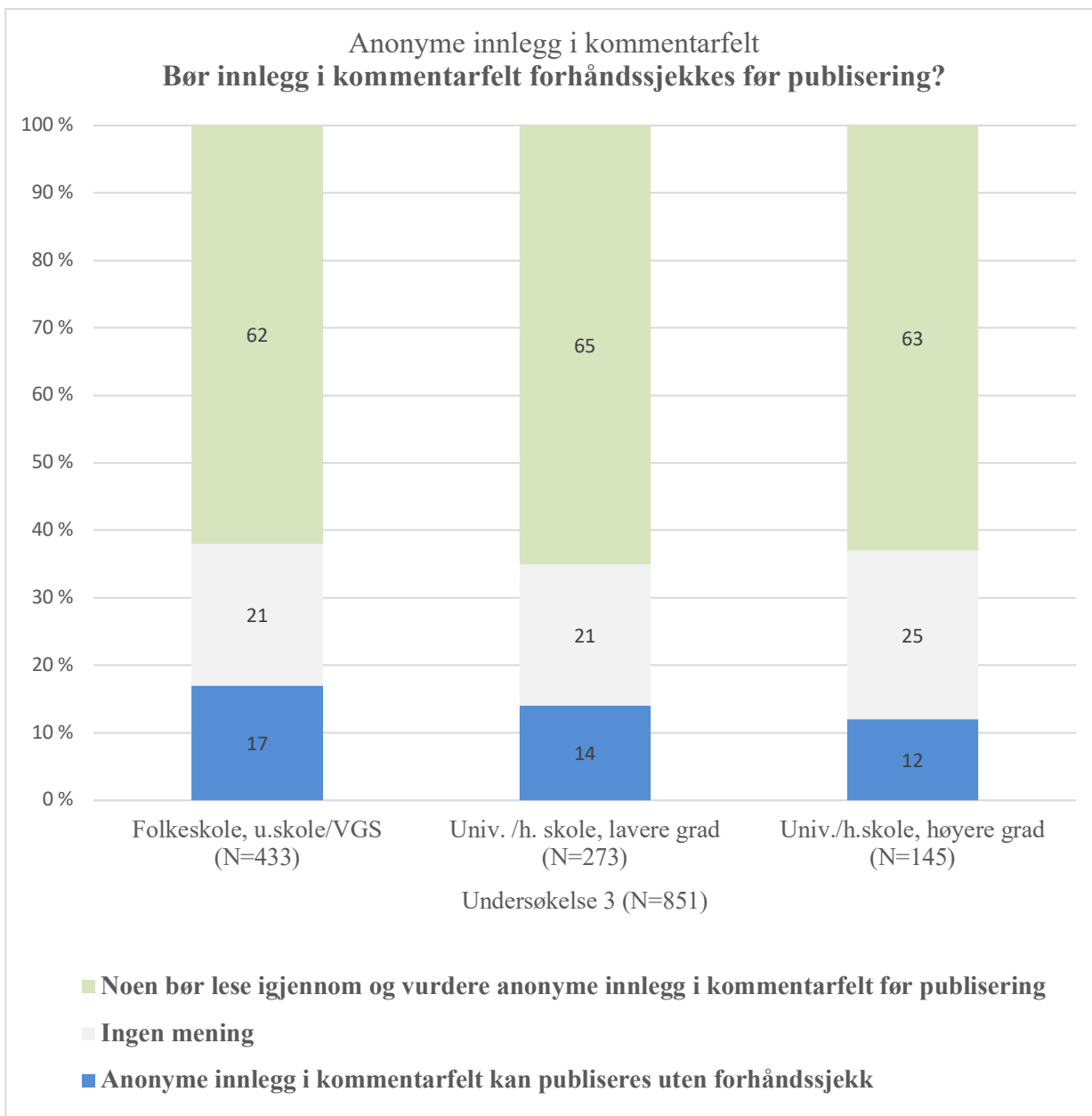
Figur 103 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020

Figur 97 viser er en forskjell mellom kvinner om menn. Det er langt flere menn enn kvinner som mener at anonyme innlegg i kommentarfelt kan publiseres uten forhåndssjekk.

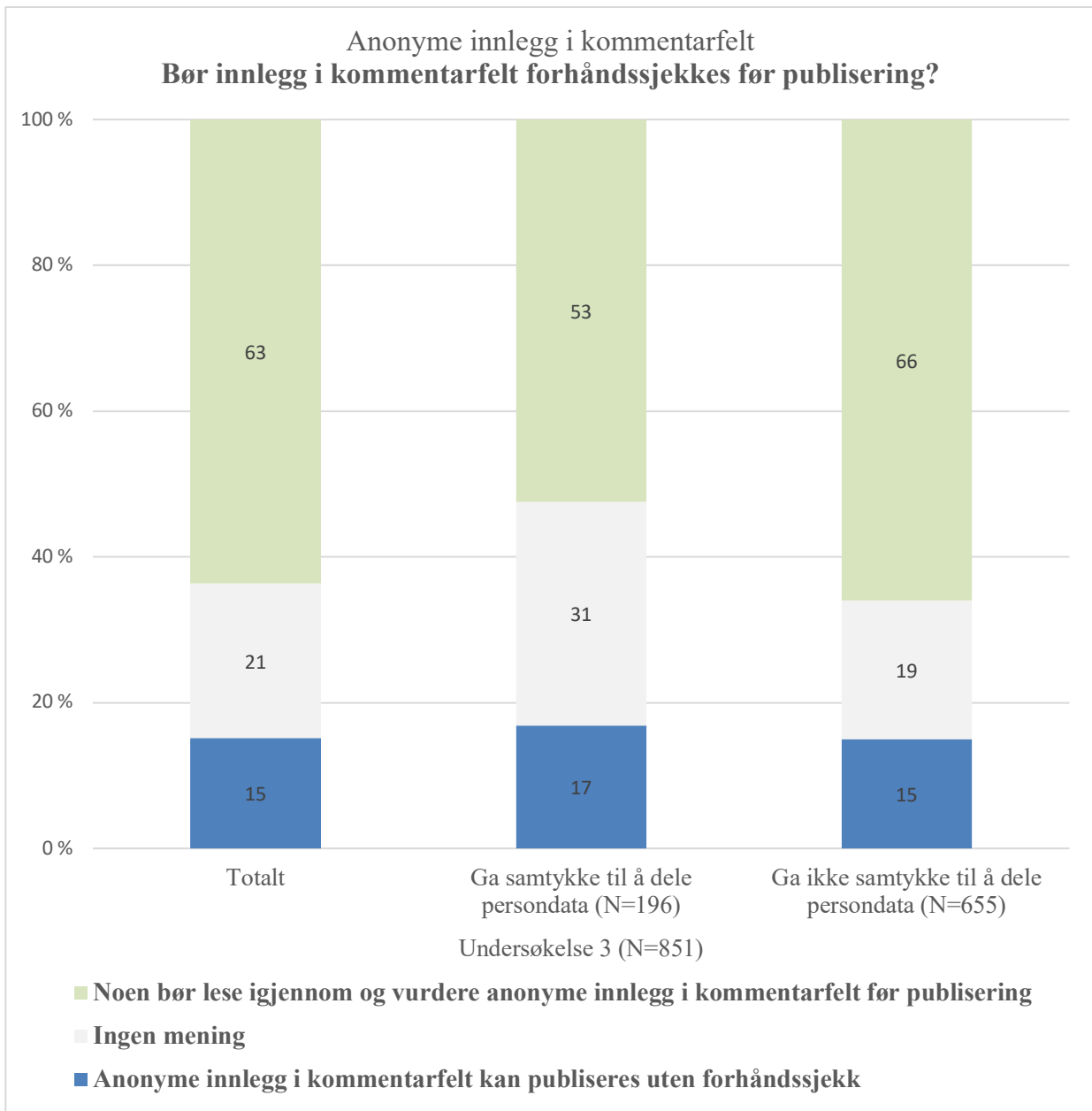
Figur 104 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom de tre aldersgruppene – se Figur 98.

Figur 105 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Utdanningsgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom de tre utdanningsgruppene – se Figur 99.

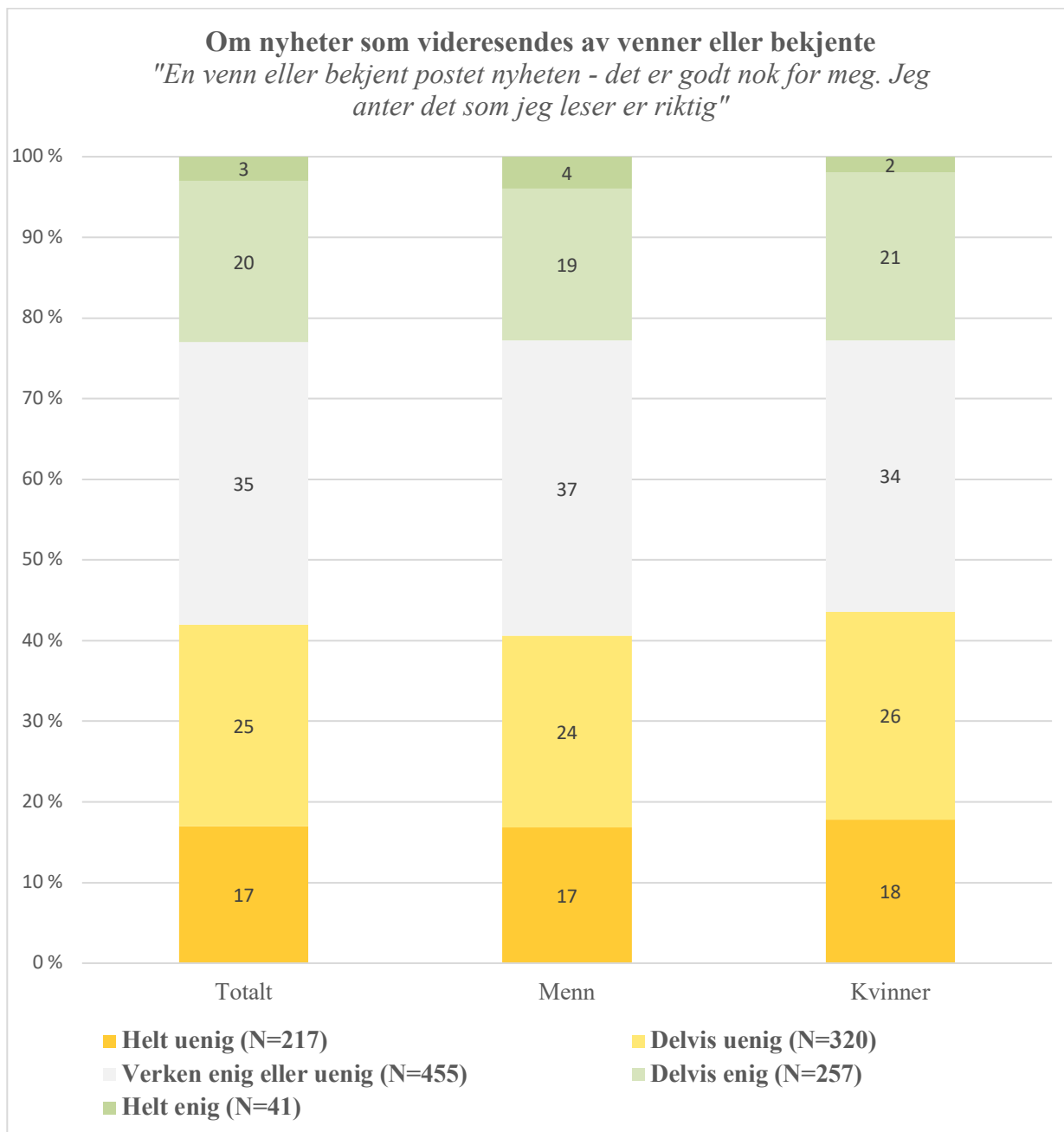

Figur 106 Om publisering av anonyme innlegg i kommentarfelt. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020

Blant dem som ga samtykke til å dele persondata er det færre som mener at noen bør lese igjennom og vurdere anonyme innlegg før publisering og flere som svarer at de ikke har noe mening – se Figur 100.

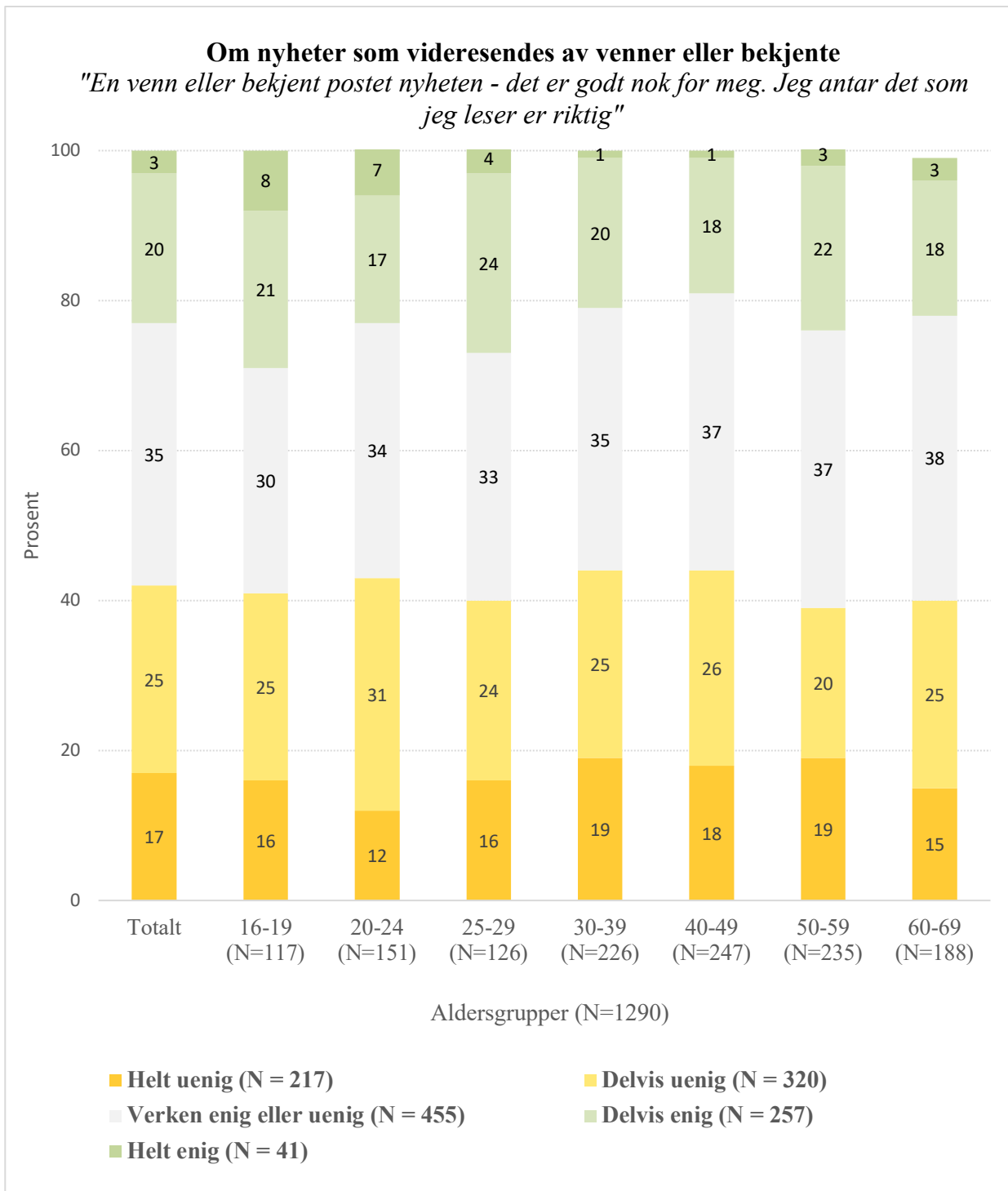
Figurene 97 – 100 viser at det er en mindre gruppe (15%) som mener at anonyme innlegg i kommentarfelt kan publiseres uten forhåndssjekk. Villighet til å dele persondata viser ingen forskjeller, men en de demografiske variablene viser en forskjell. Det er flere menn enn kvinner som er for publisering uten forhåndssjekk. Dette er ikke et overraskende resultat. (Studier av kommentarfelt har vist at en del menn ikke nøler med å publisere innlegg som oppleves som krenkende, og derfor ikke burde publiseres).

Hva som publiseres i nyhetsmedier bestemmes i stor grad av journalister og avisenes redaksjoner. Dessuten deles det mange nyhetssaker i ulike kanaler, blant annet i sosiale medier. Vi spurte om leserne legger vekt på om det er en navngitt journalist som står bak saken, og om det at en venn er den som formidler nyhetssaken gjør at leseren har tillit til innholdet i saken?

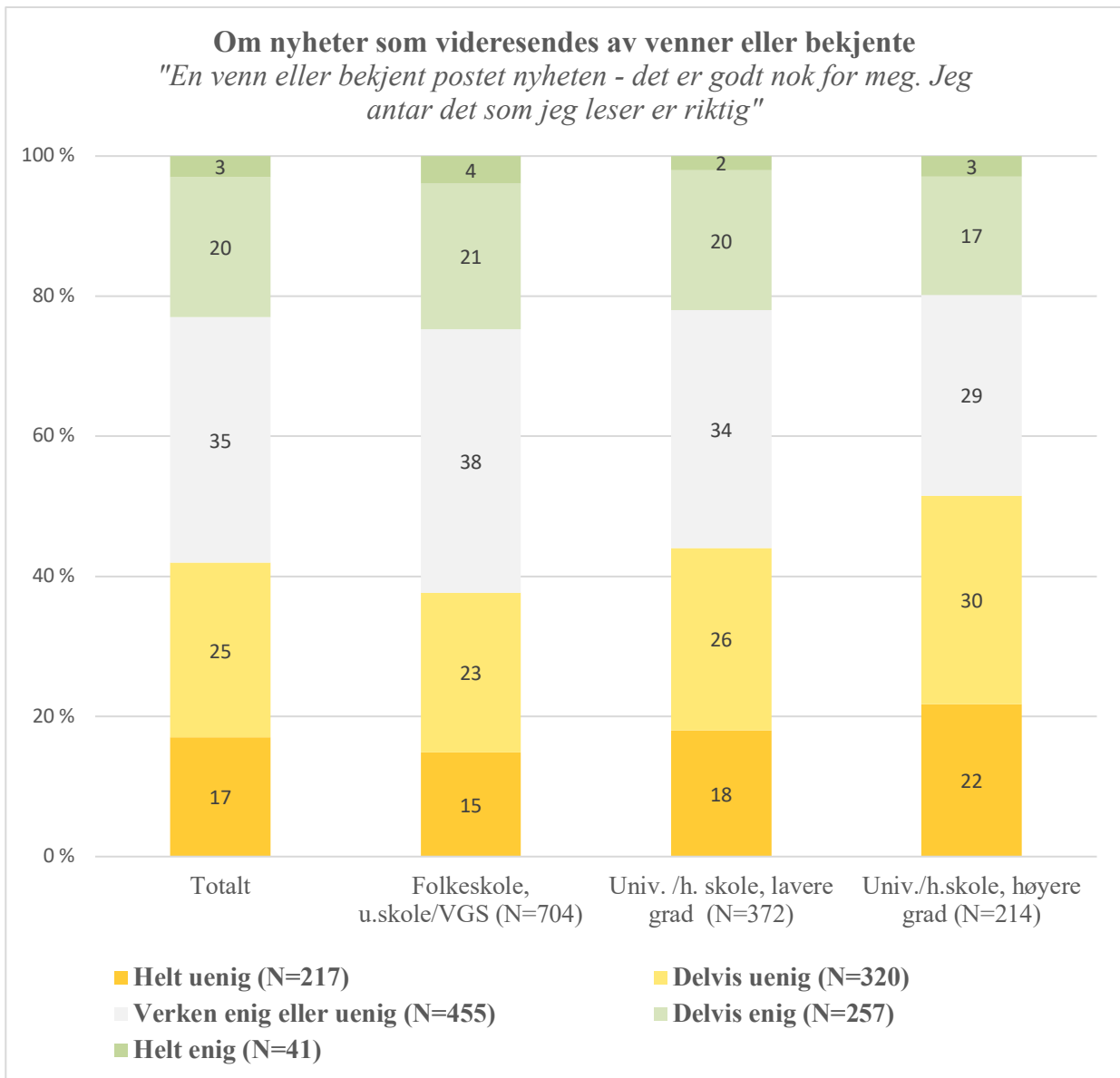
Figur 107 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er langt flere som er uenige enn enige i utsagnet, 42% (17% + 25%) vis-a-vis 23% (20% + 3%) – se Figur 101. Det er ingen forskjeller mellom kvinner og menn.

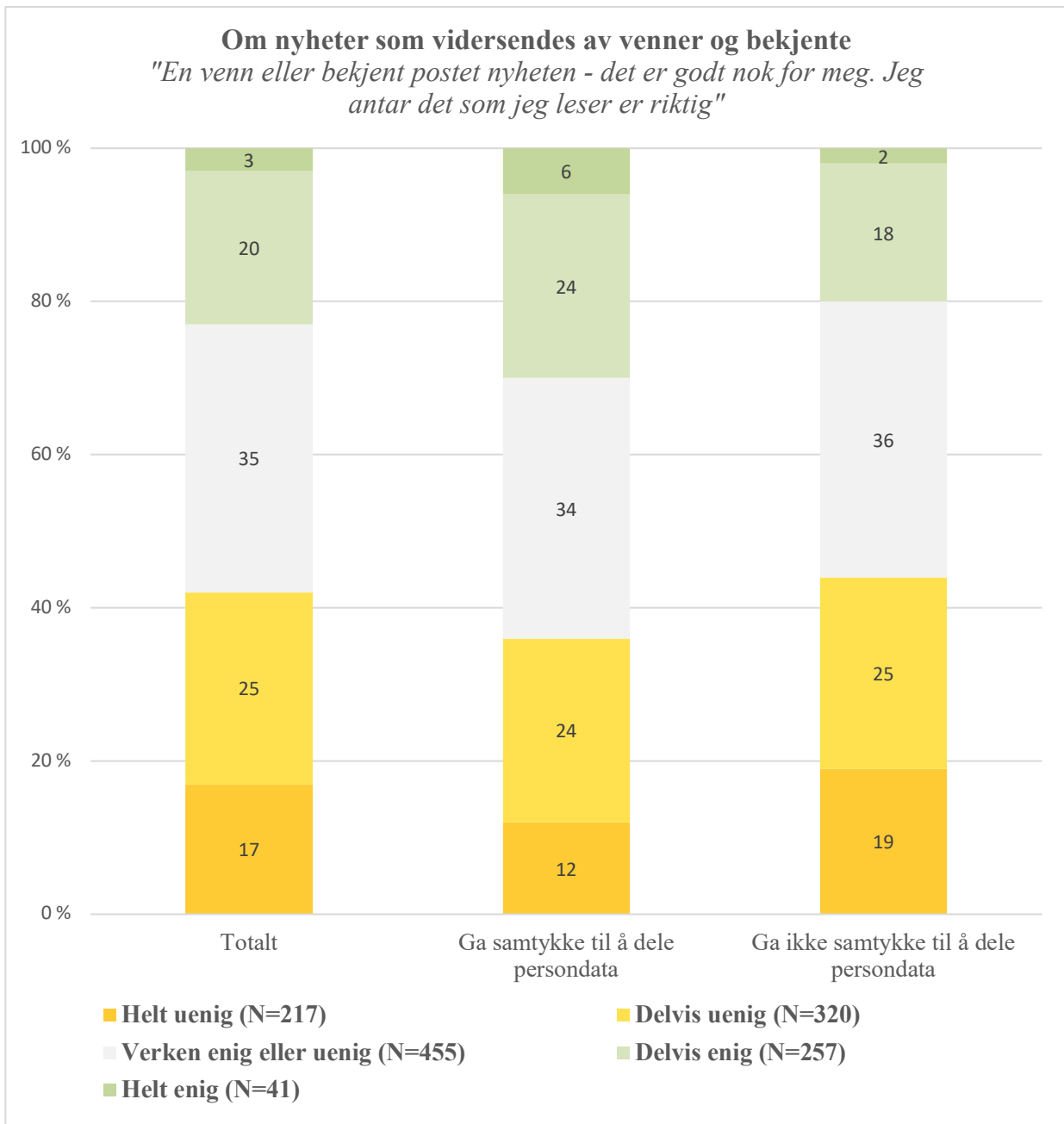
Figur 108 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom aldersgruppene – se Figur 102.

Figur 109 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Utdanningsgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen eller ubetydelige forskjeller mellom utdanningsgruppene – se Figur 103.

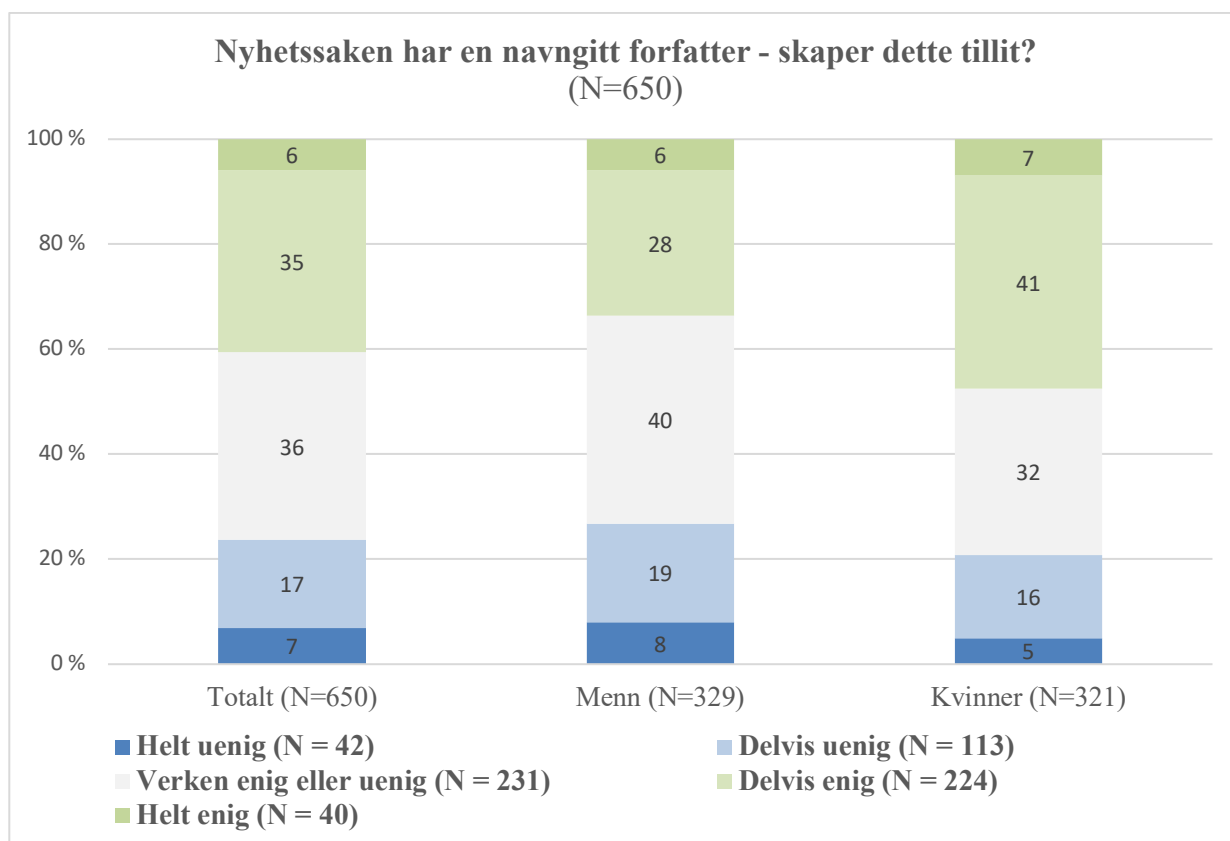

Figur 110 Nyheter videresendt av venner eller bekjente. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er en forskjell mellom de to gruppene - se Figur 104. Det er flere blant dem som ga samtykke til å dele persondata som er enige i utsagnet om at en antar at innholdet i nyhetssaken er riktig fordi det er en venn eller bekjent postet nyhetssaken. Det var 30% som var enige (helt eller delvis enig) sammenliknet med 20% (helt eller delvis enig) blant dem som ikke ga samtykke til å dele persondata.

Vanligvis oppgir journalister sitt navn i starten av artikkelen som journalisten har skrevet. En journalist ønsker gjerne å bli kontaktet om den publiserte saken eller om tilsvarende sak. Det er også andre grunner til at nyhetsartikler har en eller flere navngitt forfattere. Medietilsynet¹⁵ gir blant annet dette rådet; «**Sjekk om saken har en forfatter.** Har ikke nyheten du leser en navngitt forfatter? Da bør du sjekke saken grundigere før du tror på den. Redaktørstyrte medier bruker som regel en forfatterlinje, også kalt byline, tidlig i saken. Da kan du enkelt se hvilken journalist som har skrevet saken og søke på navnet for å se om hun eller han har skrevet andre saker.»

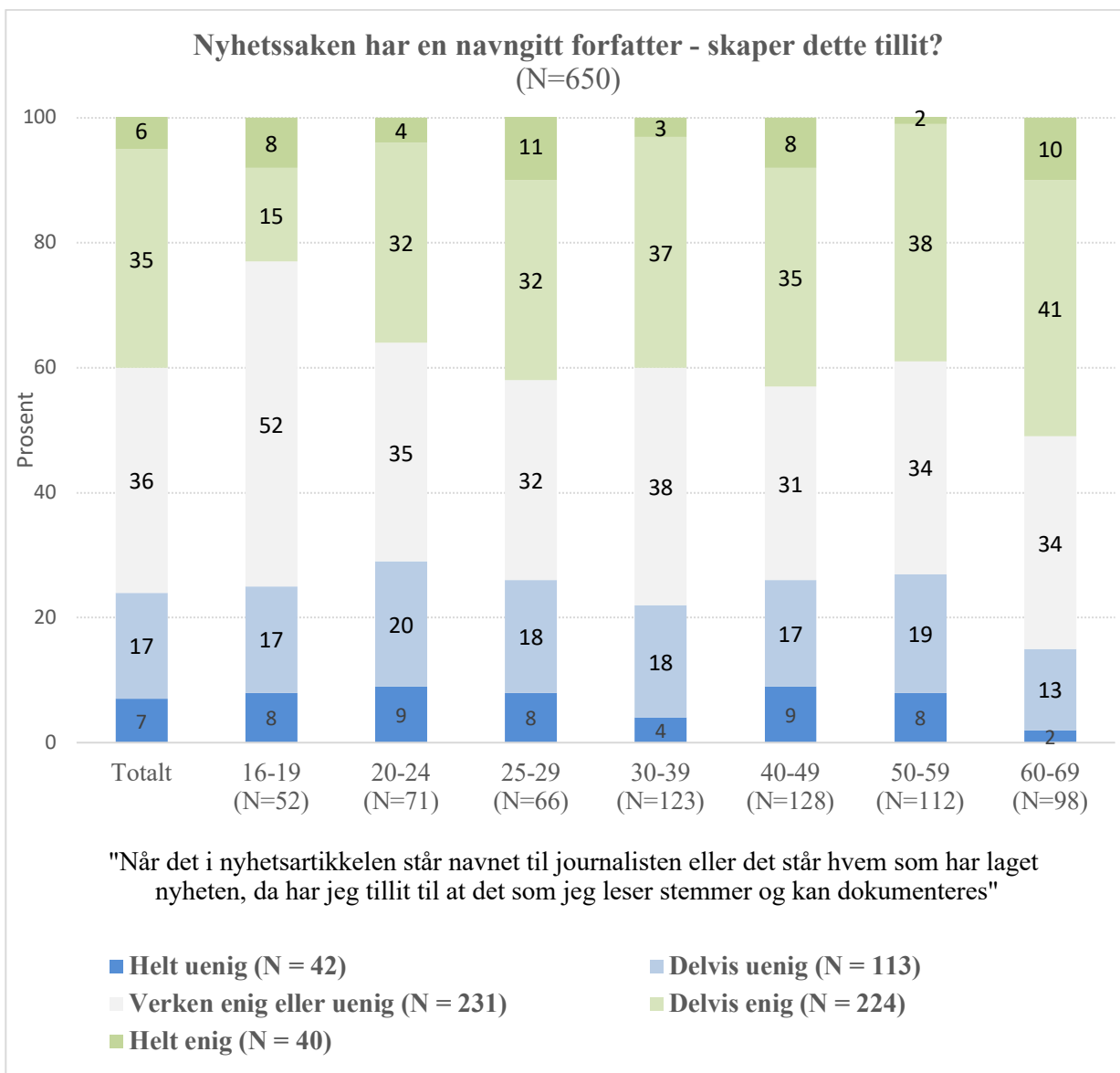
For leseren, hvilken betydning har dette? Bidrar det til å skape tillit? Det er nok mange lesere som ikke har tenkt over spørsmålet. Publiseres en nyhetssak av NRK er det lettere å huske dette, altså NRK enn navnet på journalisten. Vi brukte dette utsagnet: "Når det i nyhetsartikkelen står navnet til journalisten eller det står hvem som har laget nyheten, da har jeg tillit til at det som jeg leser stemmer og kan dokumenteres." I hvilken grad er du enig eller uenig i dette? Halvparten av deltakerne fikk dette spørsmålet – derfor er N=650.

Figur 111 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020

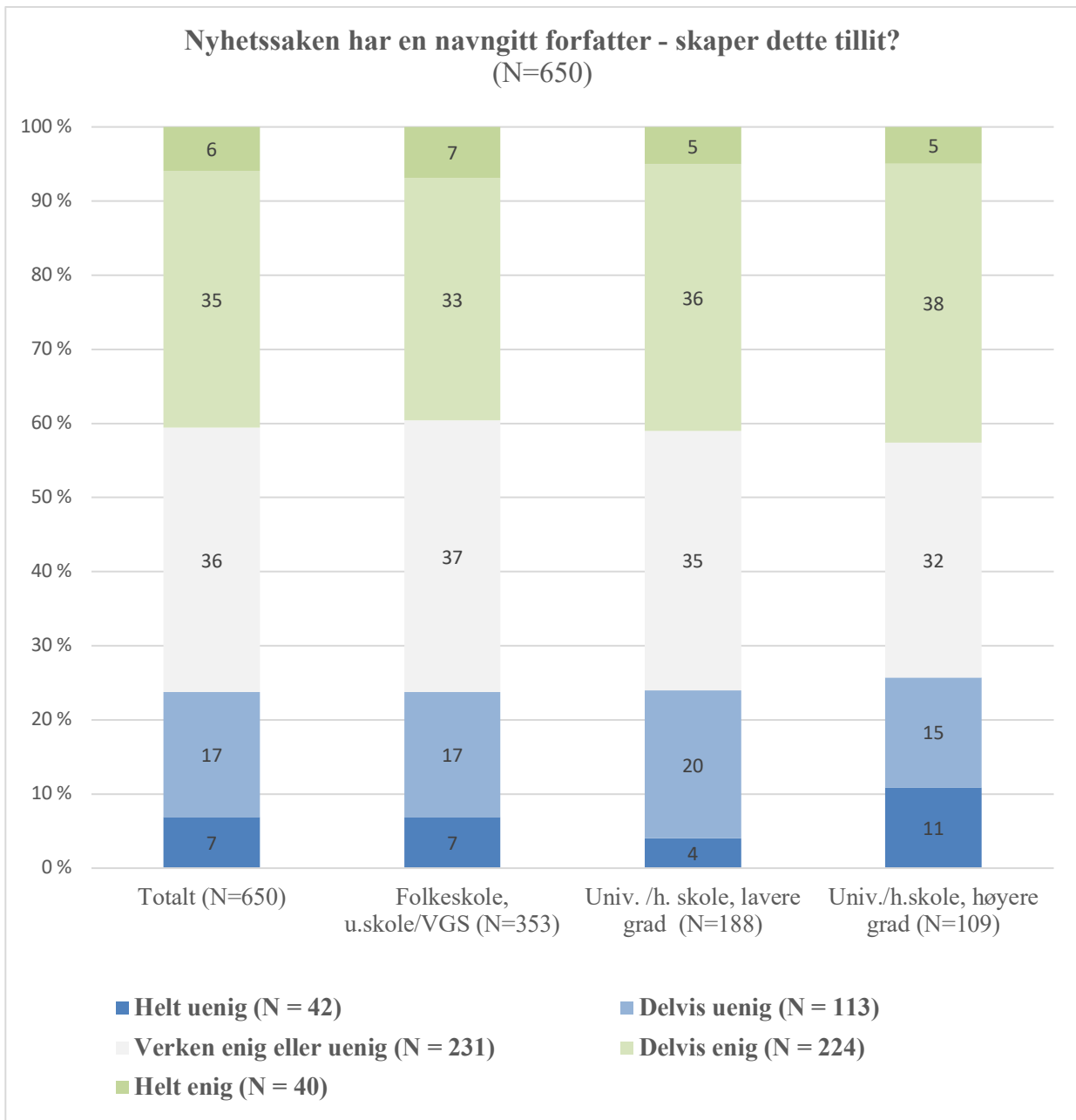
Det er flere som er enig i utsagnet enn uenige; 41% helt eller delvis enige (6%+35%) mot 24% helt eller delvis uenige (7%+17%) – se Figur 105. Det er flere kvinner enn menn som svarer at de har tillit til nyhetssaken når det står hvem som er forfatter; 48% sammenliknet med 34%.

¹⁵ https://medietilsynet.no/mediebildet/slik-avslorer-du-falske-nyheter/#anchor_8289

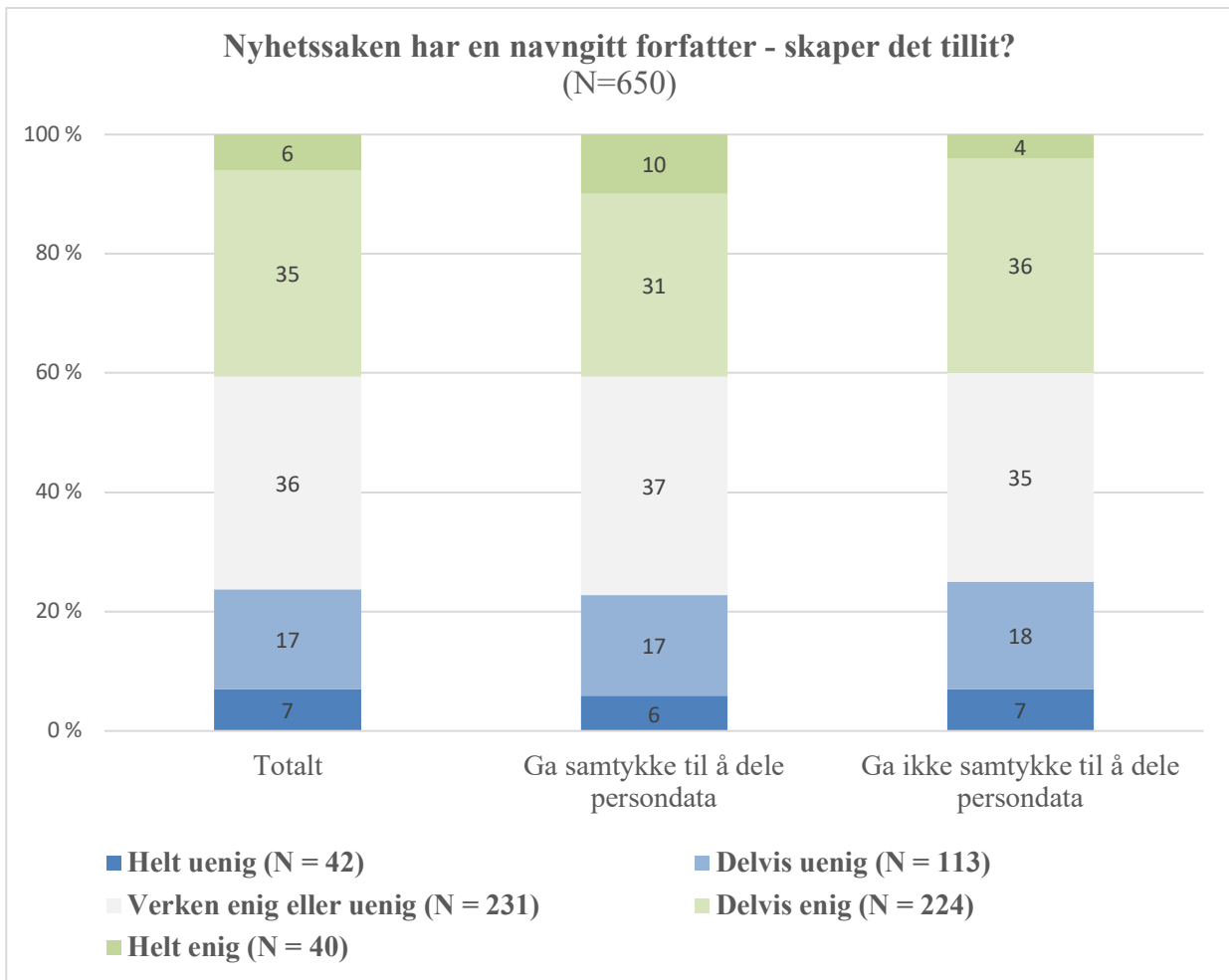
Figur 112 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020.

Sammenliknet med gjennomsnittet er det to aldersgrupper som skiller seg ut. Dette er de yngste som i mindre grad svarer at det at nyhetssaken har en navngitt forfatter har en betydning, og de eldste som i større grad svarer at navnet har en betydning – se Figur 106.

Figur 113 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Utdanningsgrupper. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen forskjeller mellom de tre utdanningsgruppene – se Figur 107.

Figur 114 Nyhetssaken har en navngitt forfatter – dette har betydning for tillit til at innholdet stemmer og kan dokumenteres. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020

Det er ingen forskjeller mellom de to gruppene; de som ga samtykke og de som ikke ga samtykke til å dele persondata – se Figur 108.

De tre spørsmålene; bør innlegg i kommentarfelt forhåndssjekker før publisering, om tilliten til nyhetssaker som er videresendt av venner og bekjente, og om det at nyhetssak har en navngitt forfatter (journalist) kan oppsummeres på følgende måte:

* det er flere kvinner enn menn som mener at kommentarer bør forhåndssjekk før publisering

* det er flere kvinner enn menn mener at det at en nyhetssak har en navngitt forfatter, en journalist har betydning for tilliten til innholdet i nyhetssaken.

* blant de som ga samtykke til å dele persondata er det færre som mener at kommentarer bør leses og vurderes før publisering og flere som svarer at de har tillit til nyheter fordi de er videresendt av venner eller bekjente – dette sammenliknet med dem som ikke ga samtykke.

Om å bruke en teknologi som kan hindre at mikrofoner lytter

De siste årene har smarthøytalere blitt mer og mer vanlig. Disse høytalerne er koblet til Internett og omtales gjerne på engelsk som *IoT-devices* (Internet of Things) eller Tingenes Internett. Høytalerne og andre lignende enheter (dingser) lytter - de aktiveres for eksempel når det er noen i nærheten som snakker. Det er noen åpenbare fordeler ved denne teknologien; en slipper å bruke et tastatur og det er raskere å snakke enn å skrive tekst. Teknologien kan også betegnes som en overvåkningsteknologi.

En gruppe forskere¹⁶ ved Universitet i Chicago har utviklet et armbånd som bruker ultralyd til å forstyrre (jamme) mikrofoner slik at eventuelle lydopptak blir ødelagt. En rekke medier har publisert nyhetssaker om armbåndet, blant annet New York Times.

The New York Times

Activate This 'Bracelet of Silence,' and Alexa Can't Eavesdrop

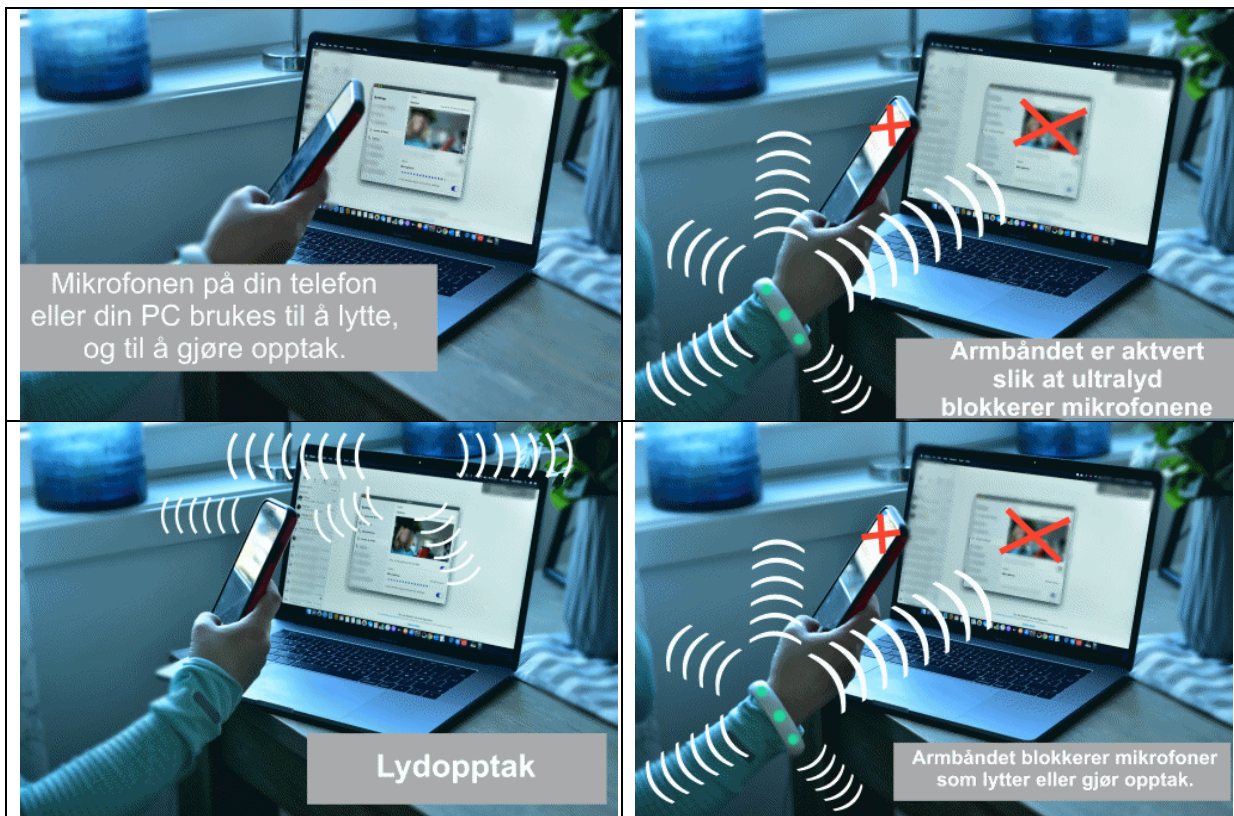
Microphones and cameras lurk everywhere. You may want to slip on some privacy armor.

Nyhetssak fra New York Times 14. februar 2020

Vi laget en illustrasjon for å forklare konseptet – se neste side. Deretter spurt vi respondentene om de var interessert i å bruke et slikt armbånd. Vi spurte også om de hadde en smarthøytaler, en smartklokke eller andre Tingenes Internett (IoT) teknologier.

¹⁶ <http://people.cs.uchicago.edu/~ravenben/publications/pdf/ultra-chi20.pdf>

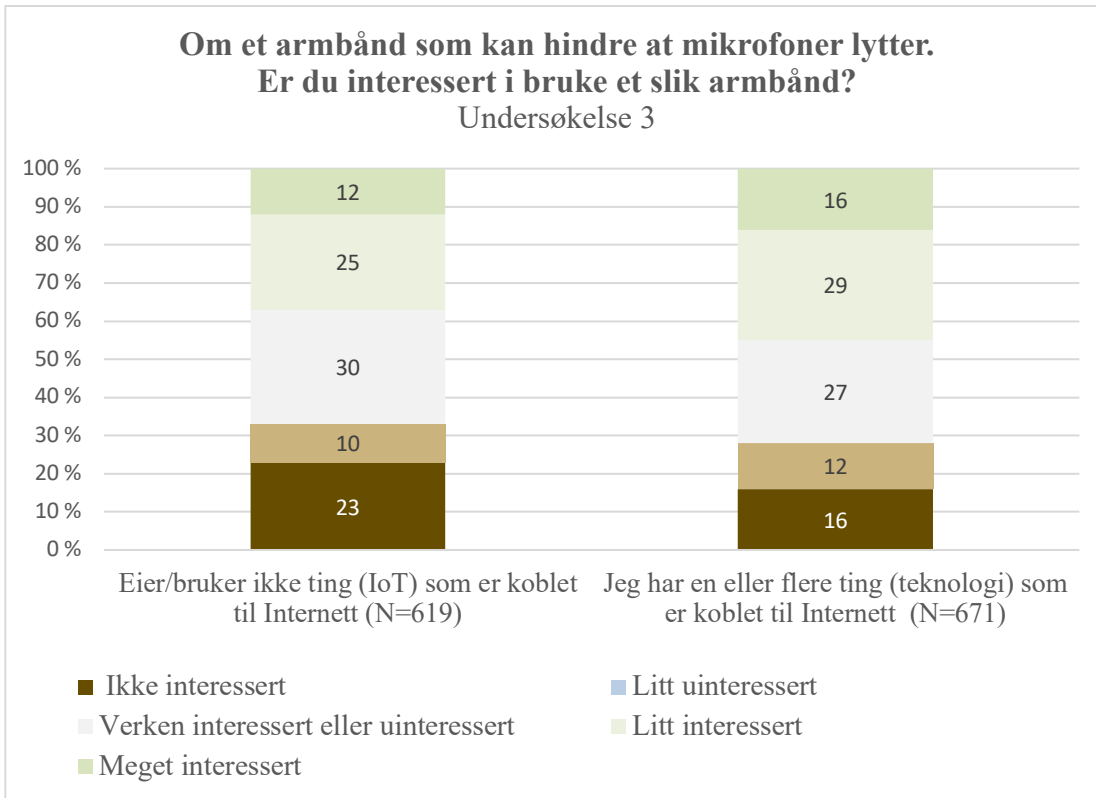

Fra undersøkelse 3, 2020

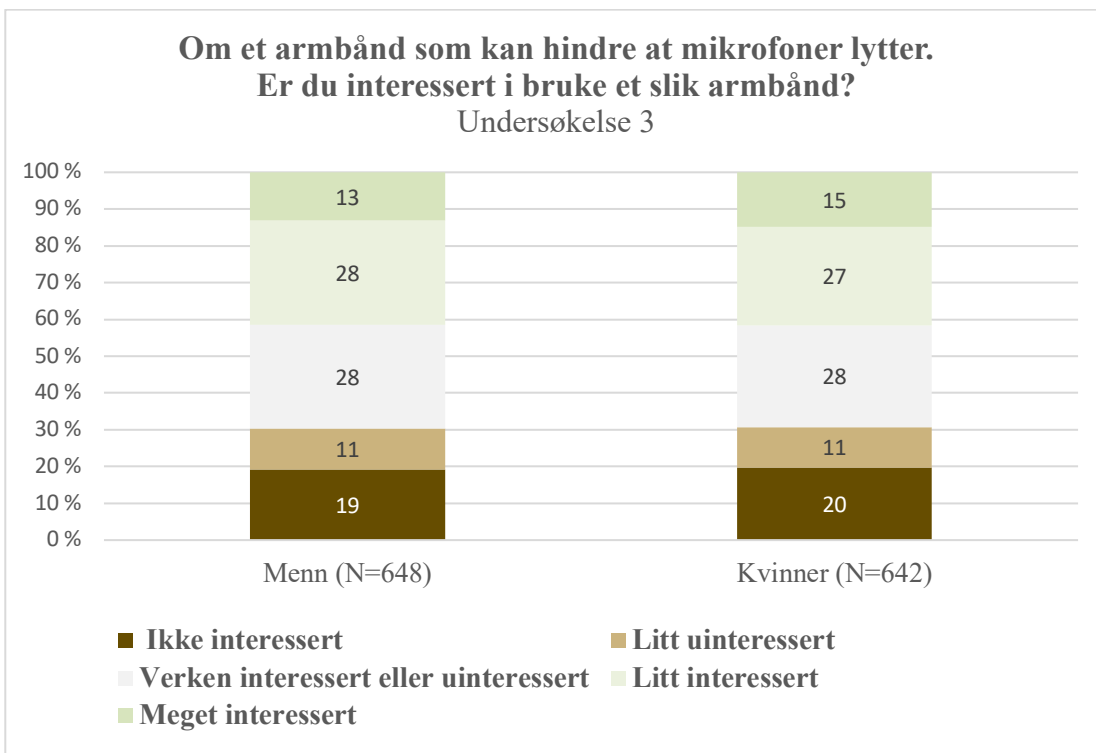
Etter bildene skrev vi «*Eksempelet er lytting, men det kunne også dreiet seg om kamera som ser hva du gjør*», og spørsmålet «*Velg de alternativet som passer best for deg:*»

1. *Jeg er ikke interessert i å bruk et armbånd eller lignende som kan hindre lytting*
2. *Litt uinteressert*
3. *Verken interessert eller uinteressert*
4. *Litt interessert*
5. *Jeg er interessert i å bruk et armbånd eller lignende som kan hindre lytting*

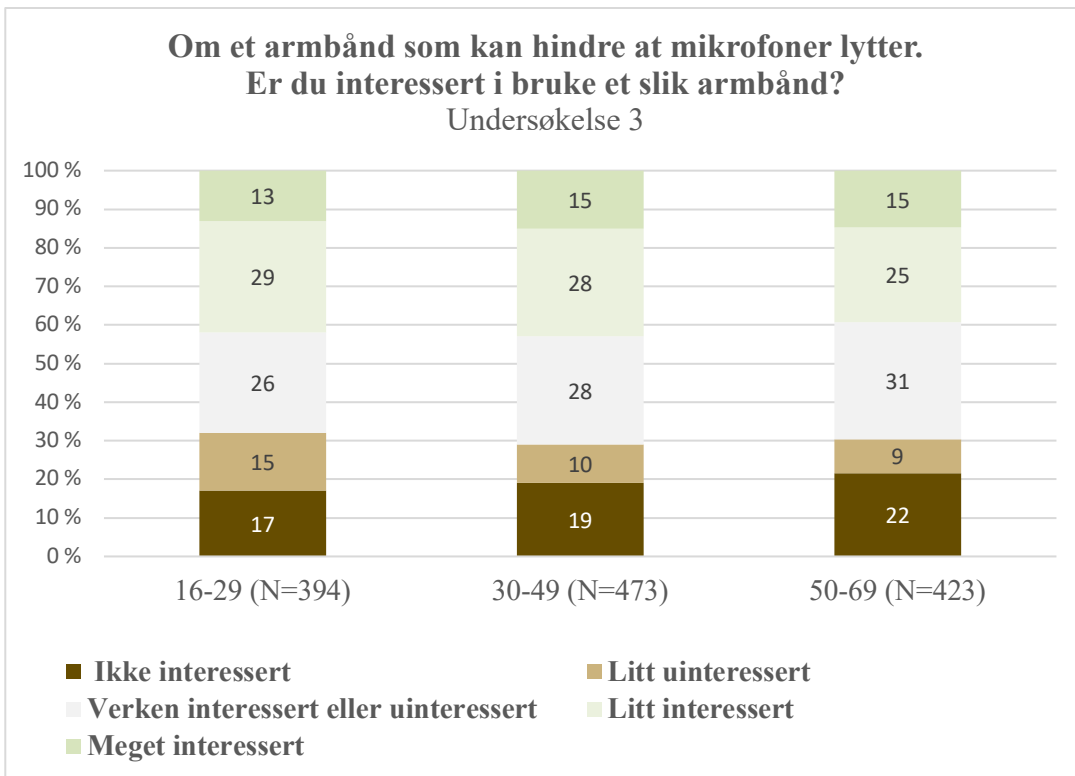
Vi viser svarfordelingen etter om deltakeren har en Tingenes Internett teknologi (IoT-device), kjønn, aldersgrupper, utdanningsgrupper og om en ga samtykke til å dele persondata.

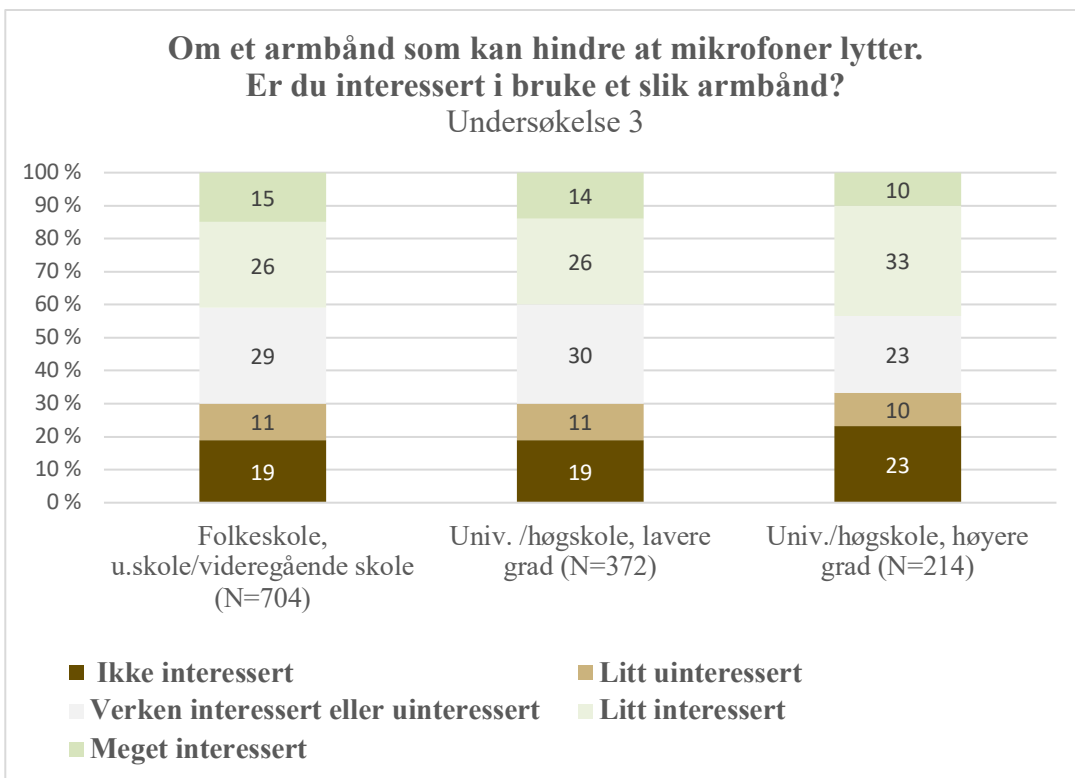
Figur 115 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Bruker ting som er koblet til Internett. Nasjonal undersøkelse 2020

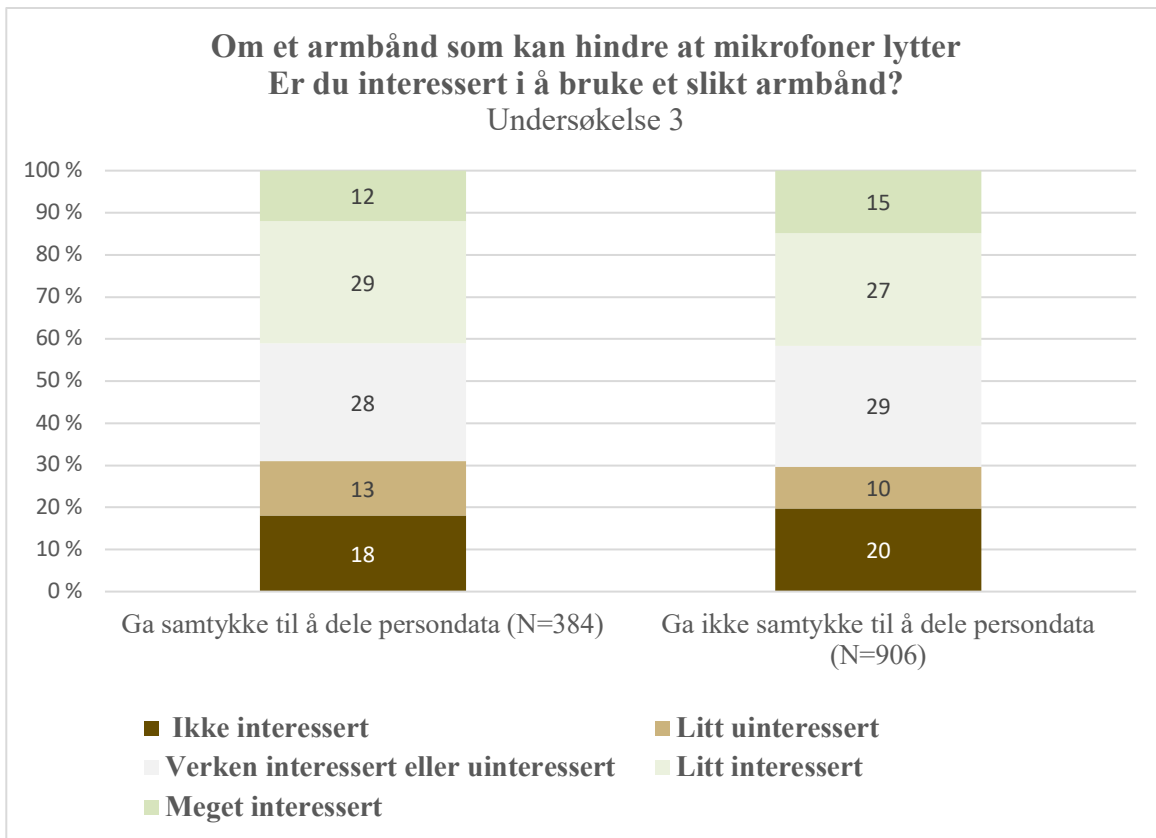
Figur 116 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020

Figur 117 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020

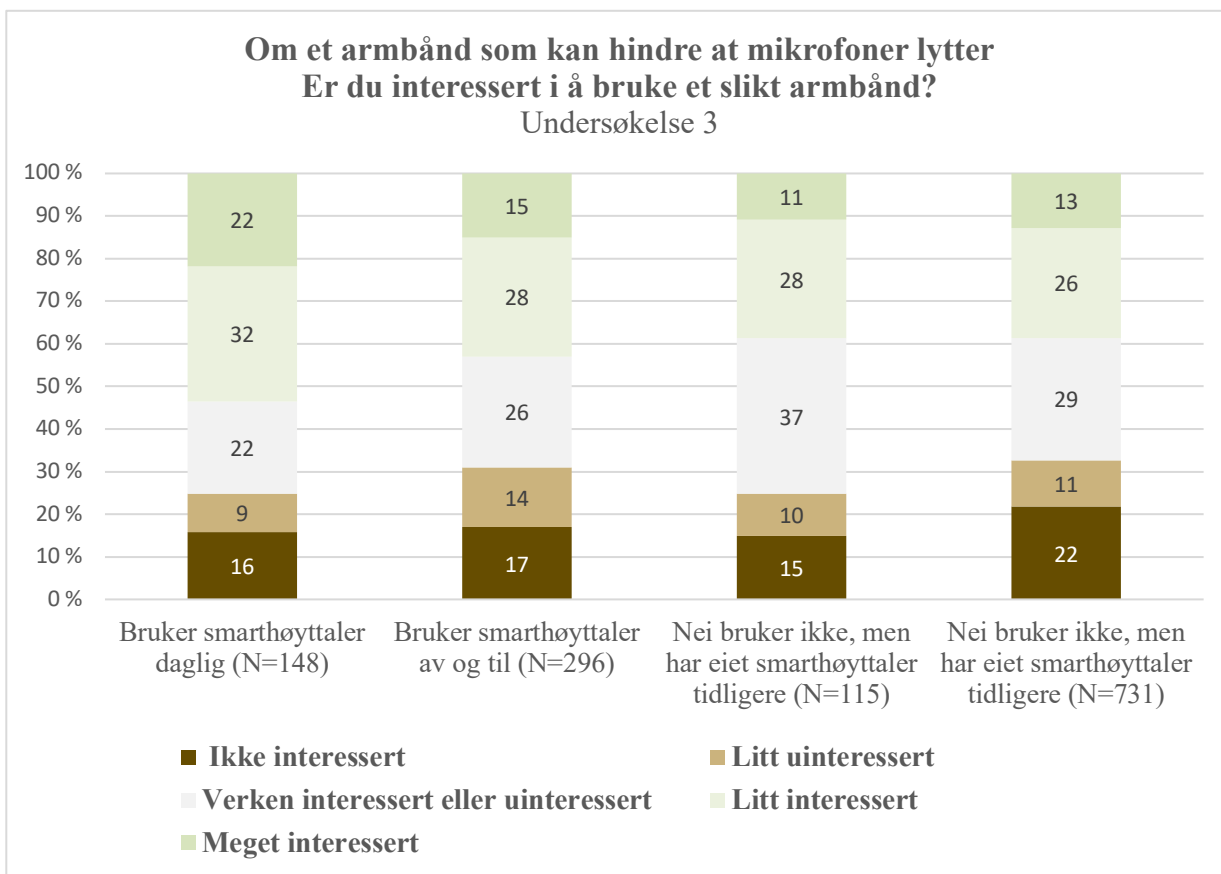
Figur 118 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Utdannelse. Nasjonal undersøkelse 2020

Figur 119 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Nasjonal undersøkelse 2020

Vi får det samme resultatet for alle gruppene: 15% interessert – tar vi med gruppen «litt interessert» får vi ca. 40%. Det er en stor gruppe, nesten 30% som ikke har noen mening, og en tilsvarende gruppe som svarer ikke interessert eller litt uinteressert.

Er det ingen grupper som skiller seg ut? Hva med de som bruker smarthyttalere?

Figur 120 Interessen for et armbånd som kan hindre lytting. Bruker smarthøytaler. Nasjonal undersøkelse 2020

Blant de som bruker en smarthøytaler daglig er det flere som er interessert i et armbånd som kan hindre lytting; 22% + 32% = 54%. Interessen er lavere blant de andre gruppene.

22% er ca. 1 av 5. Hvorfor er ikke tallet høyere, eller er ikke denne formen for lytting noe å bekymre seg over? Det er ikke noe enkelt svar på dette spørsmålet. En faktor dreier seg om utbredelsen og bruken av smarthøytalere. Den er fremdeles lav, og det er nok de som er mest interessert i ny teknologi som er daglige brukere av smarthøytalere.

Refleksjonstesten CRT

Refleksjonstesten er omtalt som verdens korteste IQ-test¹⁷. I prosjektet ALerT er den ikke brukt som en IQ-test, men for å si noe hvordan en person tar beslutninger. Noen deltakere i undersøkelsene reagerte på spørsmålene og beskrev dem som IQ-spørsmål. Slik kan spørsmålene oppfattes selv om testen dreier seg om å undersøke om en person kan beskrives som intuitiv eller reflekterende. Refleksjonstesten er laget for å avdekke om en svarer med en gang, uten å stanse opp og tenke seg om, eller om en tenker seg om før en svarer. Testen ble publisert i en artikkel i et forskningstidskrift i 2005. Forfatteren er Shane Frederick som er ansatt ved Yale Universitet i USA. Testen er anerkjent og den er brukt i mange forskningsprosjekter.

Når formålet er å undersøke hvorfor en deler persondata er det viktig å ikke bare stille spørsmål om holdninger og meninger, og om en har opplevd misbruk av persondata. Vi ønsker, hvis det er grunnlag for det, å si noe om hvorfor en tar et valg, et valg som en kanskje i ettertid angrep på. Refleksjonstesten kan, hvis den fungerer etter sin hensikt, bidra til å si noe om dette hvorfor-spørsmålet. Ofte er det slik at vi tar beslutninger meget raskt, så og si automatisk. Også dette er rasjonelt, men det er situasjoner som krever at en tenker igjennom hva en skal gjøre, og mulige konsekvenser av de ulike valgene en står ovenfor.

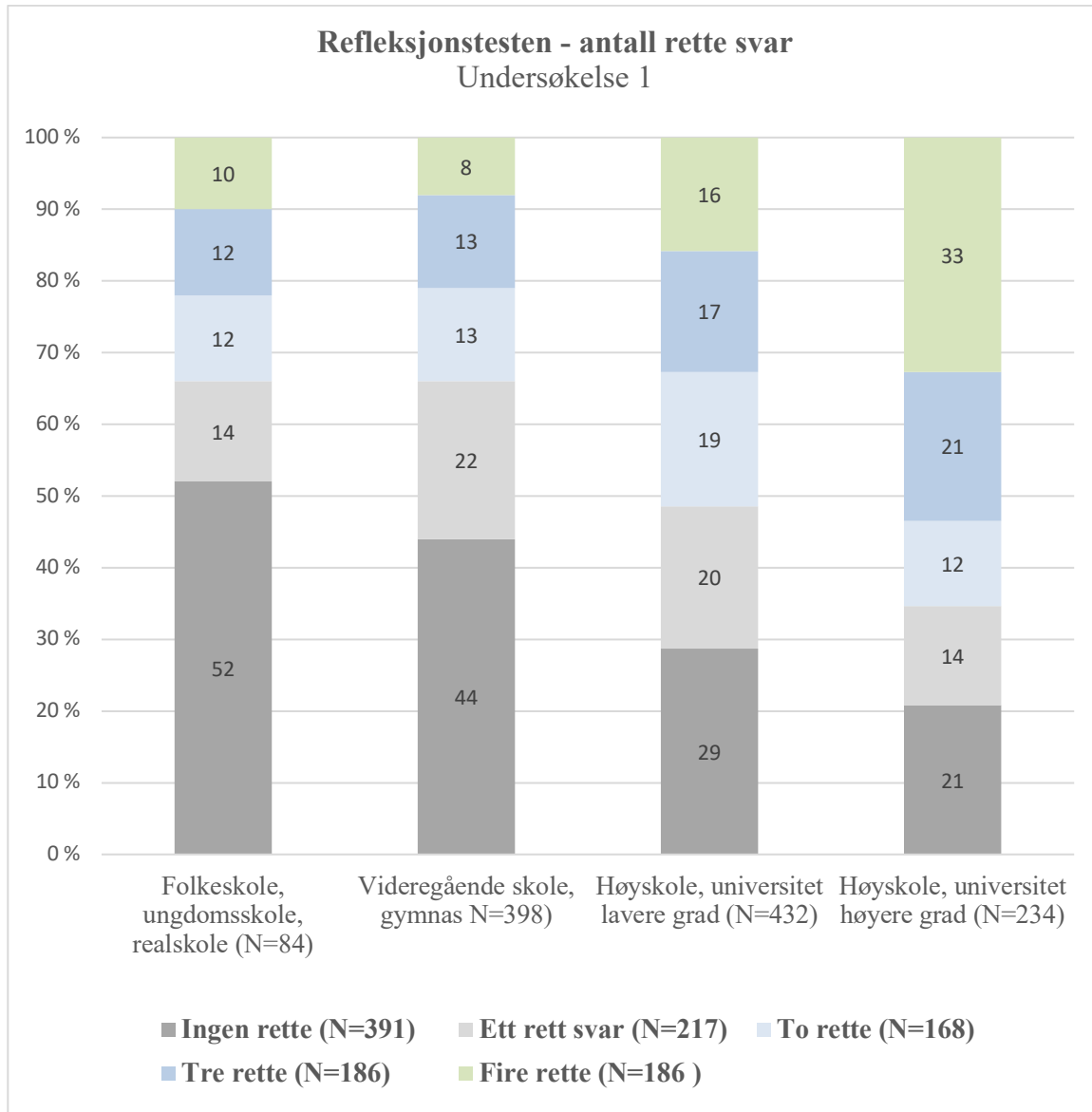
Det er en del mennesker som ikke liker å bli testet. Dette er forståelig. I de tre undersøkelsene var det noen som, i stedet for å svare på spørsmålene, skrev negative kommentarer som *jeg hater matte-spørsmål* og lignende. Dessuten, noen av deltakerne valgte å avslutte undersøkelsen uten å svare på CRT-spørsmålene. Vi forventet at dette kunne skje og stilte derfor CRT-spørsmålene til slutt i undersøkelsene.

I prosjektet ALerT undersøker vi hva folk mener om å bruke av data til å lage digitale profiler, til innsamling og deling av data, og i hvilken grad en gjør noe for å hindre eller begrense deling av data. Det kan være mange grunner til at en sier ja til å dele data, men det kan også gjøre en sårbar. Kan vi bruke refleksjonstesten til å si noe om denne sårbarheten? Hvis vi tar som utgangspunkt at en bør være restriktiv med å gi samtykke til å dele persondata enten fordi en vil beskytte personvernet eller fordi en vil redusere sin sårbarhet, da tyder resultatene fra de tre undersøkelsene at refleksjonstesten kan komme til nytte. Dette fordi CRT-testen kan fortelle den som har ingen rette eller få rette, at en sannsynligvis er intuitive når en tar beslutninger, og derfor i noen sammenhenger mer sårbar enn det gjennomsnittet er.

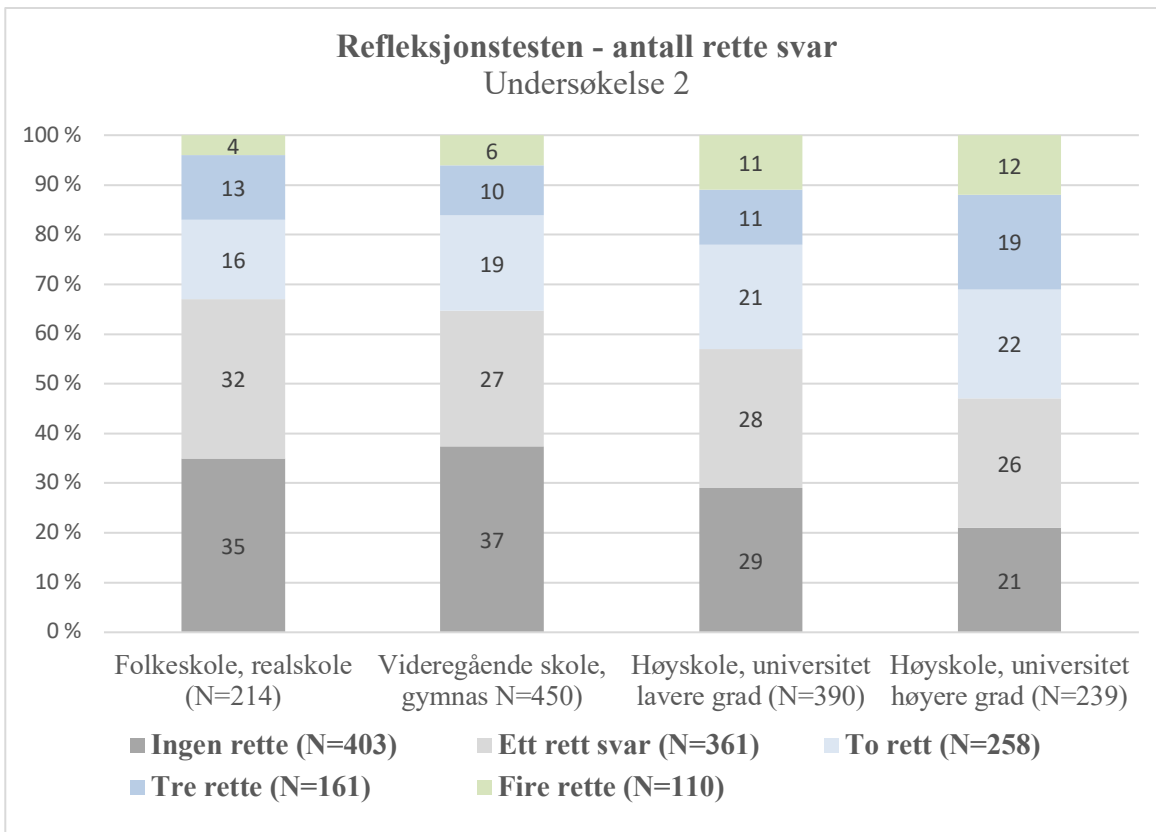
De med lengst utdanning gjør det best på refleksjons-testen. Samtidig bør det understrekes at også andre enn de som har lengre utdanning svarer riktig på testen. Lengre utdanning er ikke en forutsetning for å svare riktig på CRT-spørsmål, men det er flere i denne gruppen som har mange riktige sammenliknet med de andre gruppene. På de neste sidene viser vi refleksjonstesten for undersøkelse 1, 2 og 3. Det er noen forskjeller mellom undersøkelsene som dreier seg om hvilke CR-spørsmål som er benyttet, og om spørsmålene er stilt åpent eller med svaralternativer (multiple choice). Vi forventet derfor ikke at prosenttallene (for antall riktige etc.) ville være helt like i de tre undersøkelsene. For alle tre undersøkelsene har vi brukt de tre CRT-spørsmålene fra Shane Frederick sin artikkel, ofte referert til som *matte*, eller

¹⁷ <https://www.iflscience.com/brain/prove-your-smarts-with-the-worlds-shortest-iq-test/>

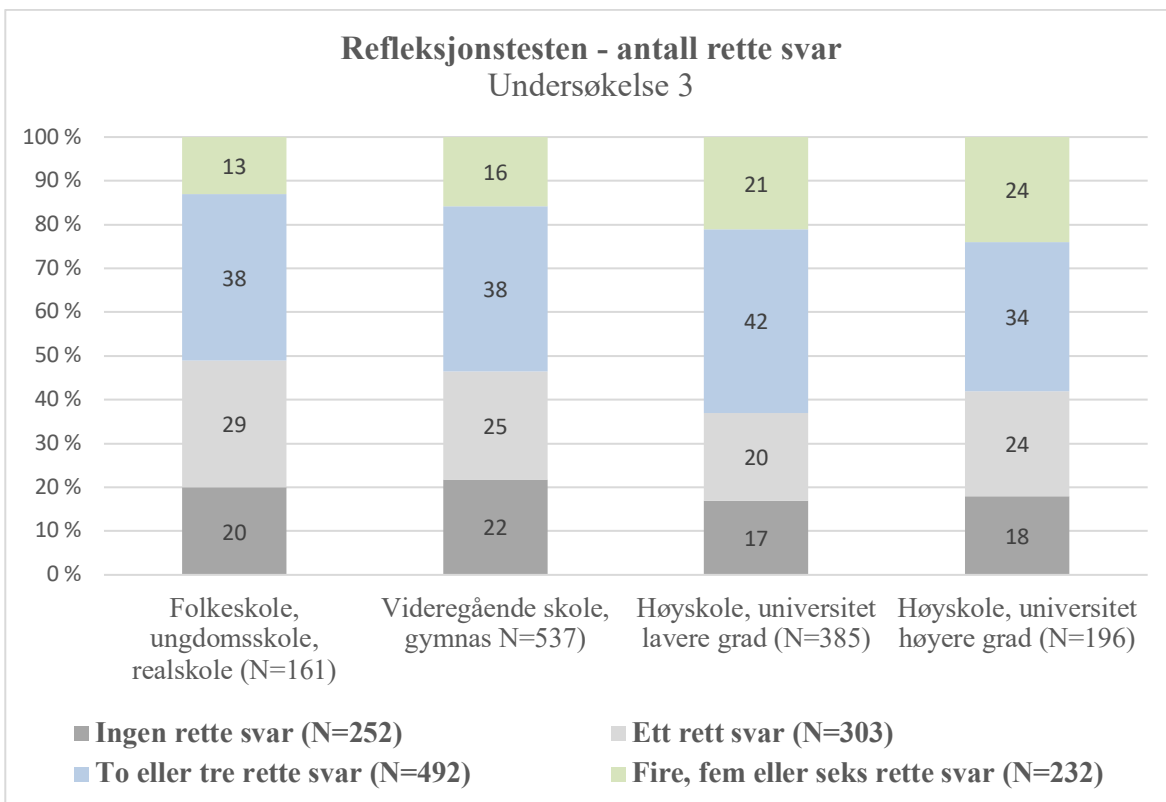
utregnings-spørsmål. Fordi menn gjør det noe bedre enn kvinner på disse spørsmålene har vi undersøkelse 2 brukt et spørsmål nummer 4 som ikke er et mattespørsmål. I undersøkelse 3 har vi benytte de tre utregningsspørsmålene og 3 andre spørsmål – dette for å redusere forskjellene mellom kvinner og menn. Disse andre CRT-spørsmålene kan også omtales som verbale CRT-spørsmål.

Figur 121 Refleksjonstesten og utdanning. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1

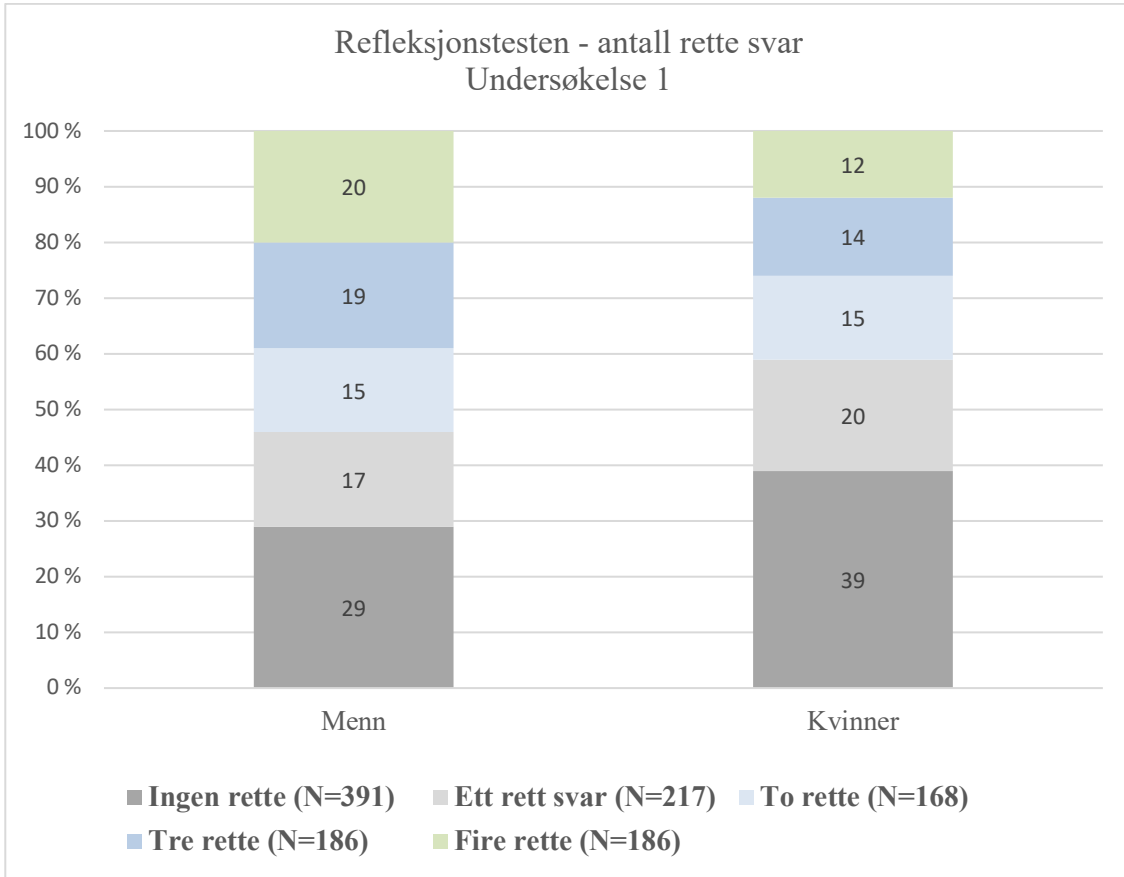

Figur 122 Refleksjonstesten og utdanning. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2

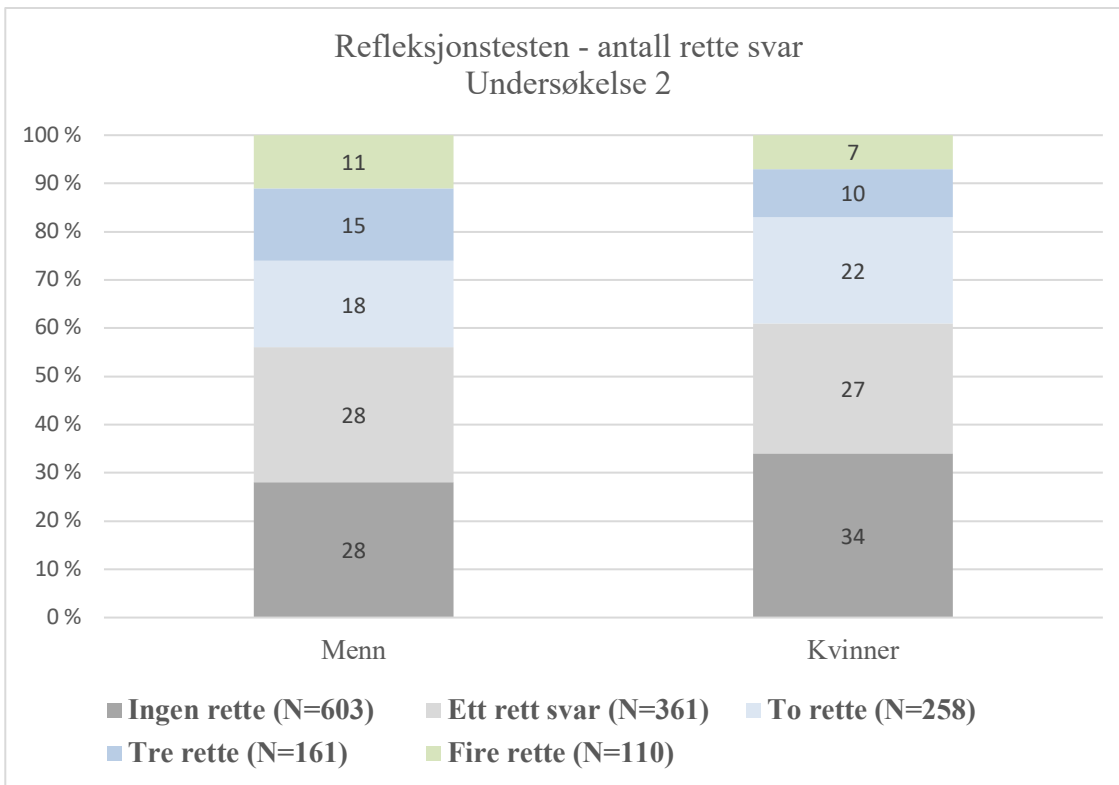

Figur 123 Refleksjonstesten og utdanning. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3

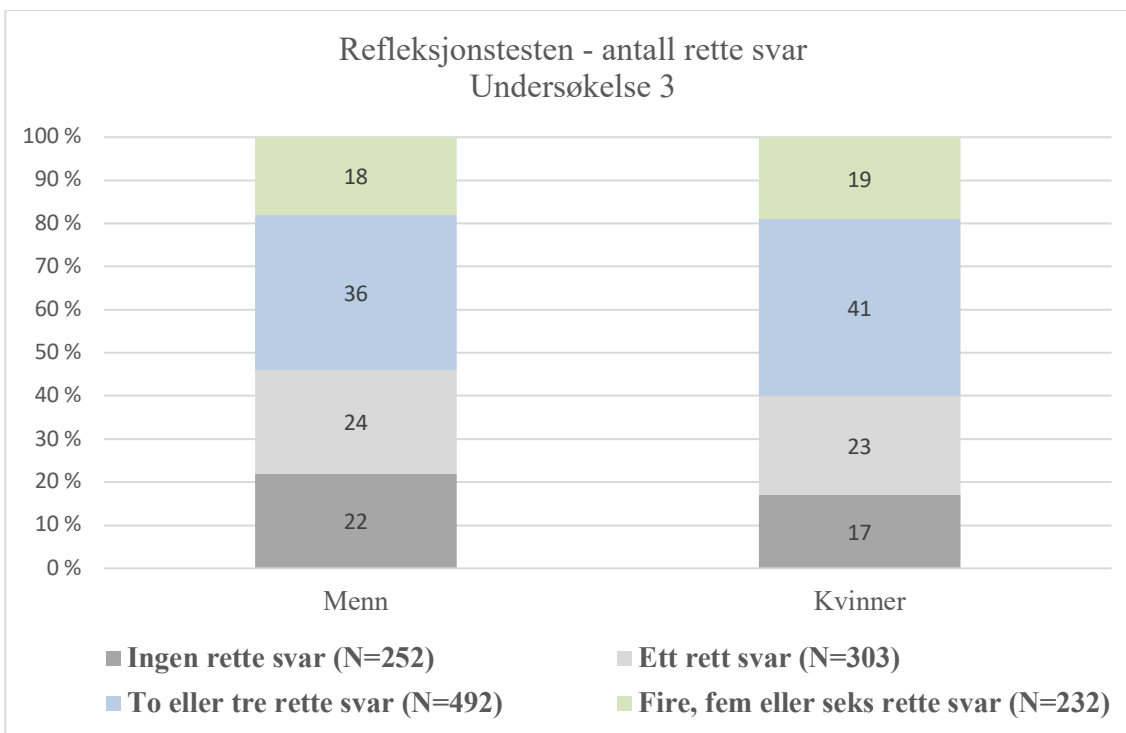
De tre Figurene 109-111 viser at det er en forskjell mellom de med lavest utdanning og de med høyest utdanning for ingen riktige svar eller alle, eller mange riktige svar. Dette er som forventet. For denne type spørsmål hjelper det å ha høy utdanning, men det også i denne gruppen med høyest utdanning er det et mindretall som svarer riktig på alle spørsmålene.

Figur 124 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1

Figur 125 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2

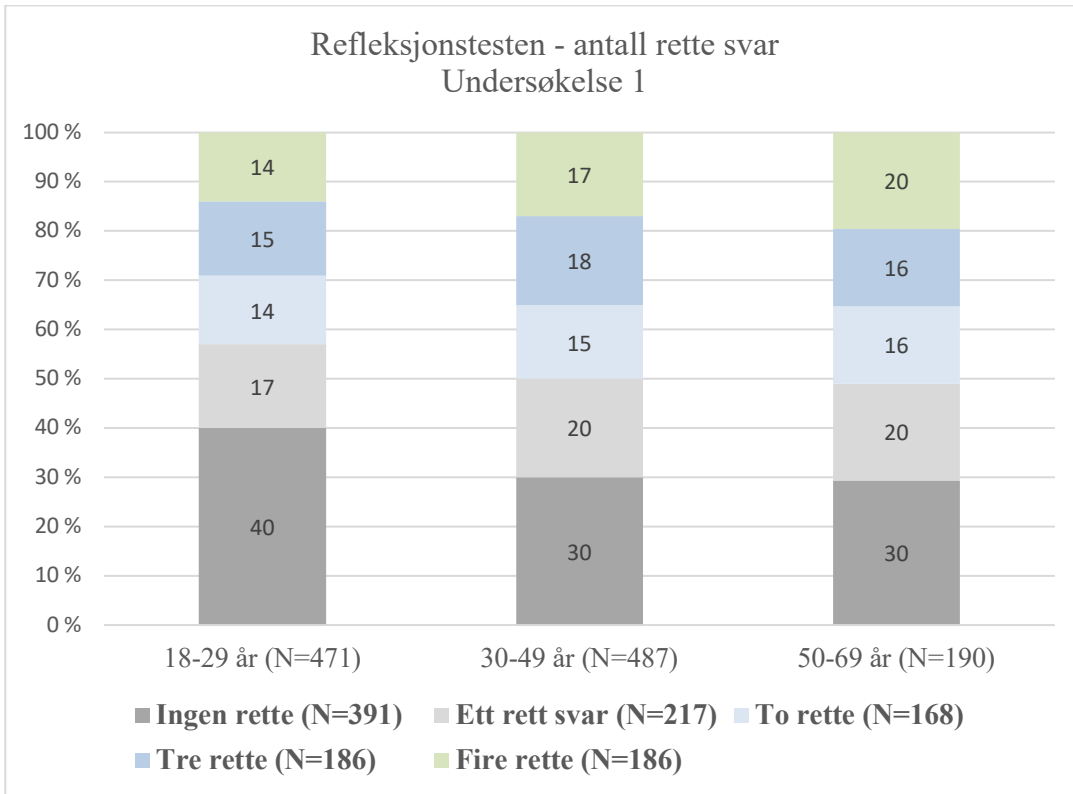

Figur 126 Refleksjonstesten. Kjønn. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3

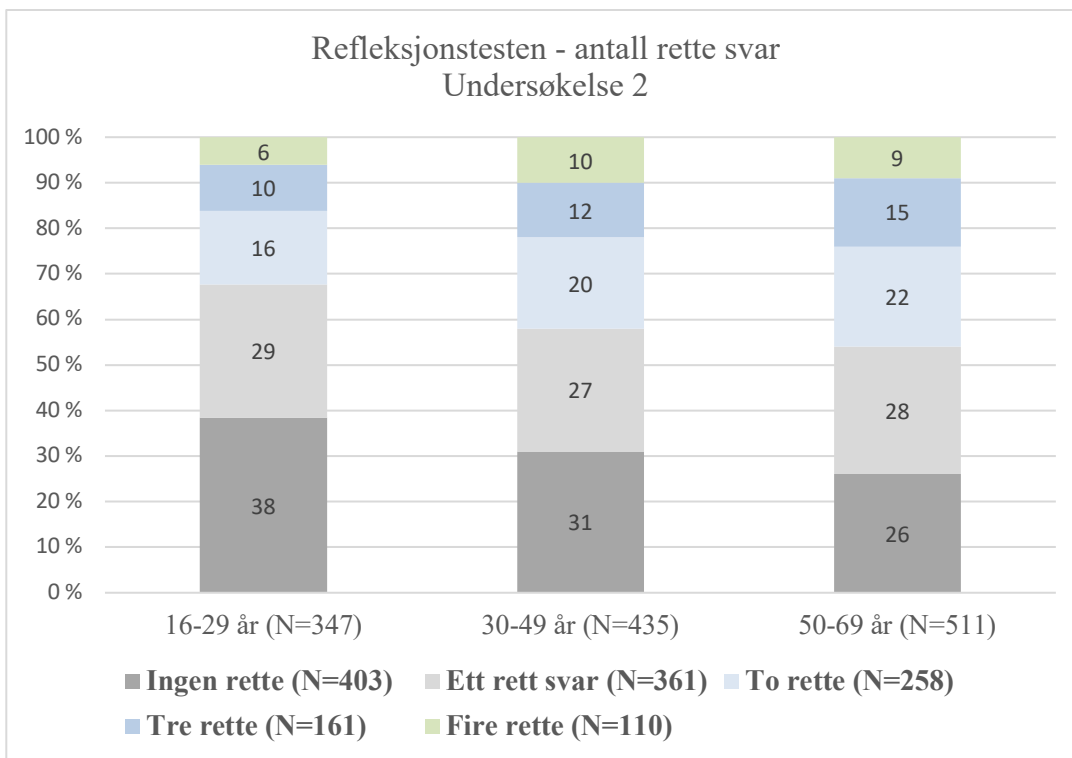
I undersøkelse 1 og 2 gjør menn det litt bedre enn kvinner, se figurene 112 og 113. I undersøkelse 1 er det kun benyttet mattespørsmål. Undersøkelse 2 er det tre mattespørsmålene og ett annet spørsmål. Som forventet gjør menn det litt bedre enn kvinner i undersøkelse 1 og 2.

I undersøkelse 3 er det tre mattespørsmål og tre andre spørsmål – dette er spørsmål hvor en må tenke seg om, men oppgaven går ikke ut på å regne ut et svar. Figur 114 viser at det, i sum for disse 6 spørsmålene ikke er, eller kun er ubetydelige forskjeller mellom kvinner og menn.

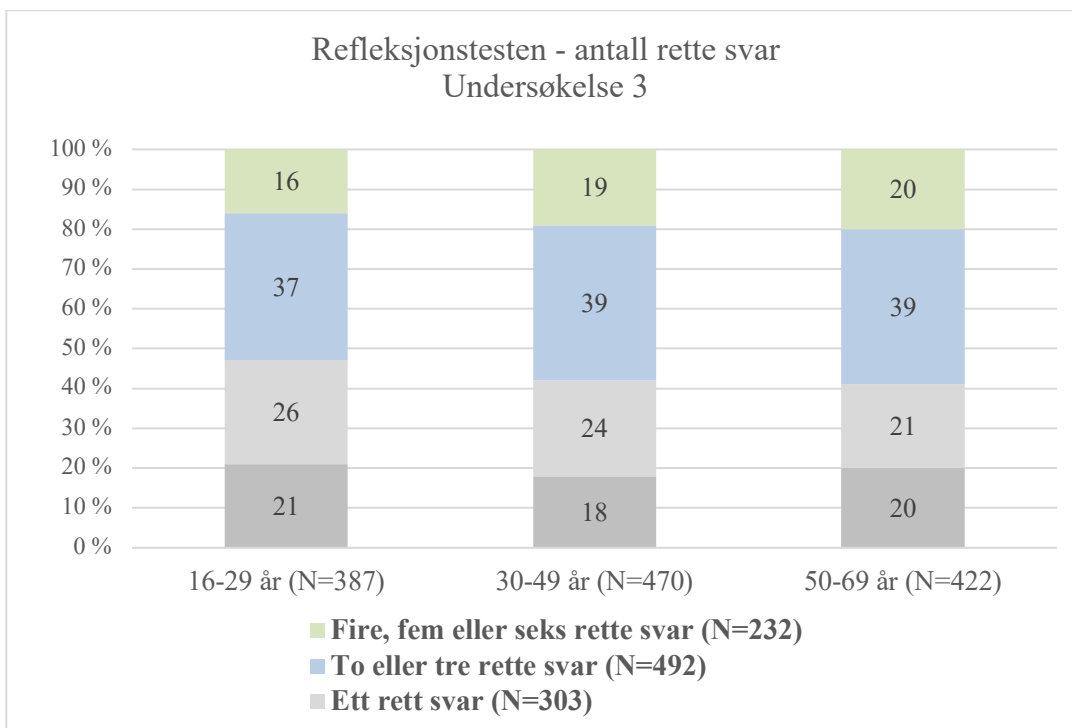
I de neste figurene viser vi refleksjonstesten og fordelingene i tre aldersgrupper.

Figur 127 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 1

Figur 128 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2019. Undersøkelse 2

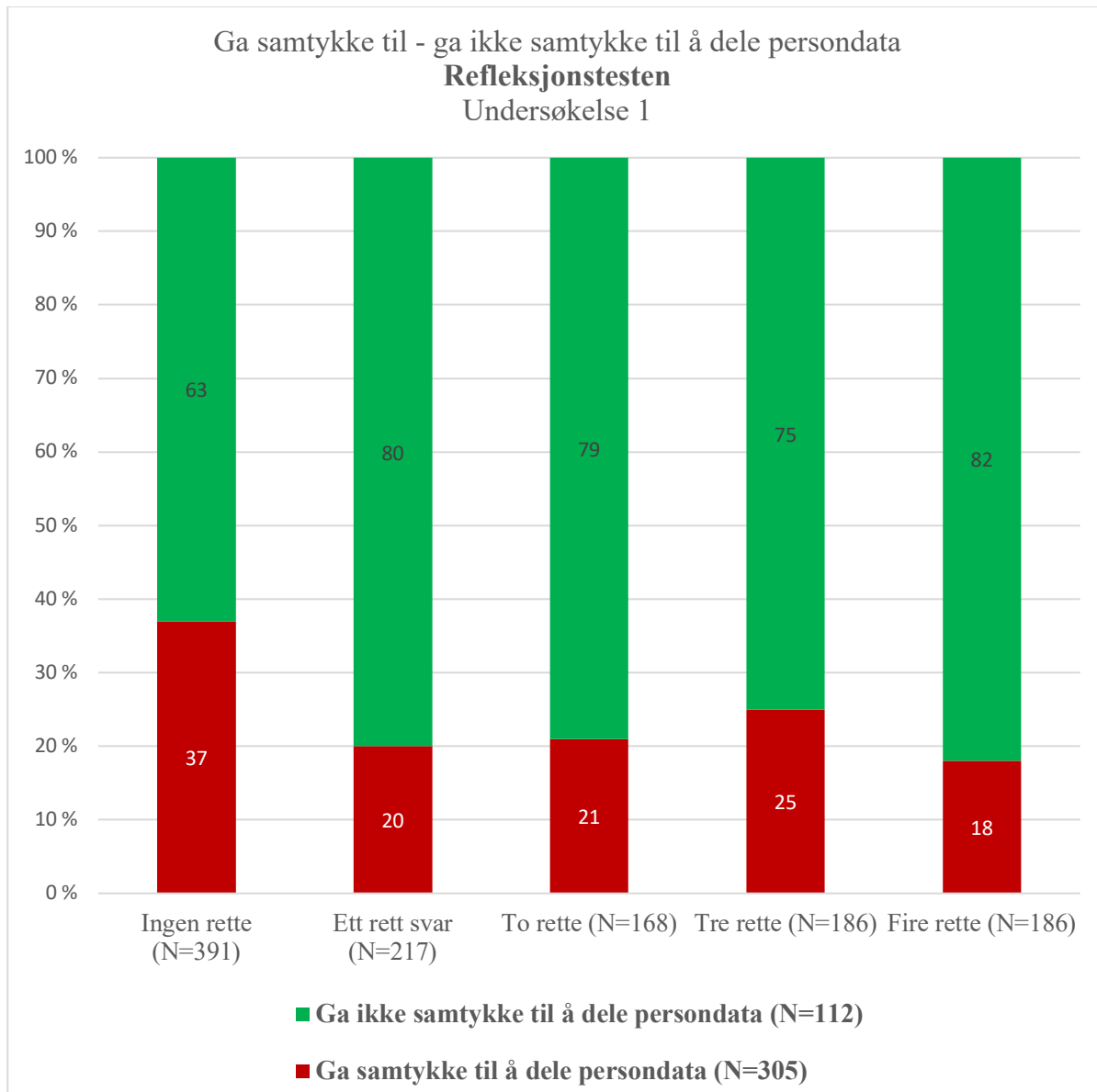

Figur 129 Refleksjonstesten. Alder. Nasjonal undersøkelse 2020. Undersøkelse 3

Det er få eller ubetydelige forskjeller mellom aldersgruppene – se Figurene 115-117. For de tre mattespørsmålene er det en forskjell mellom den yngste og den eldste aldersgruppen når det gjelder ingen riktige – se Figurene 115 og 116.

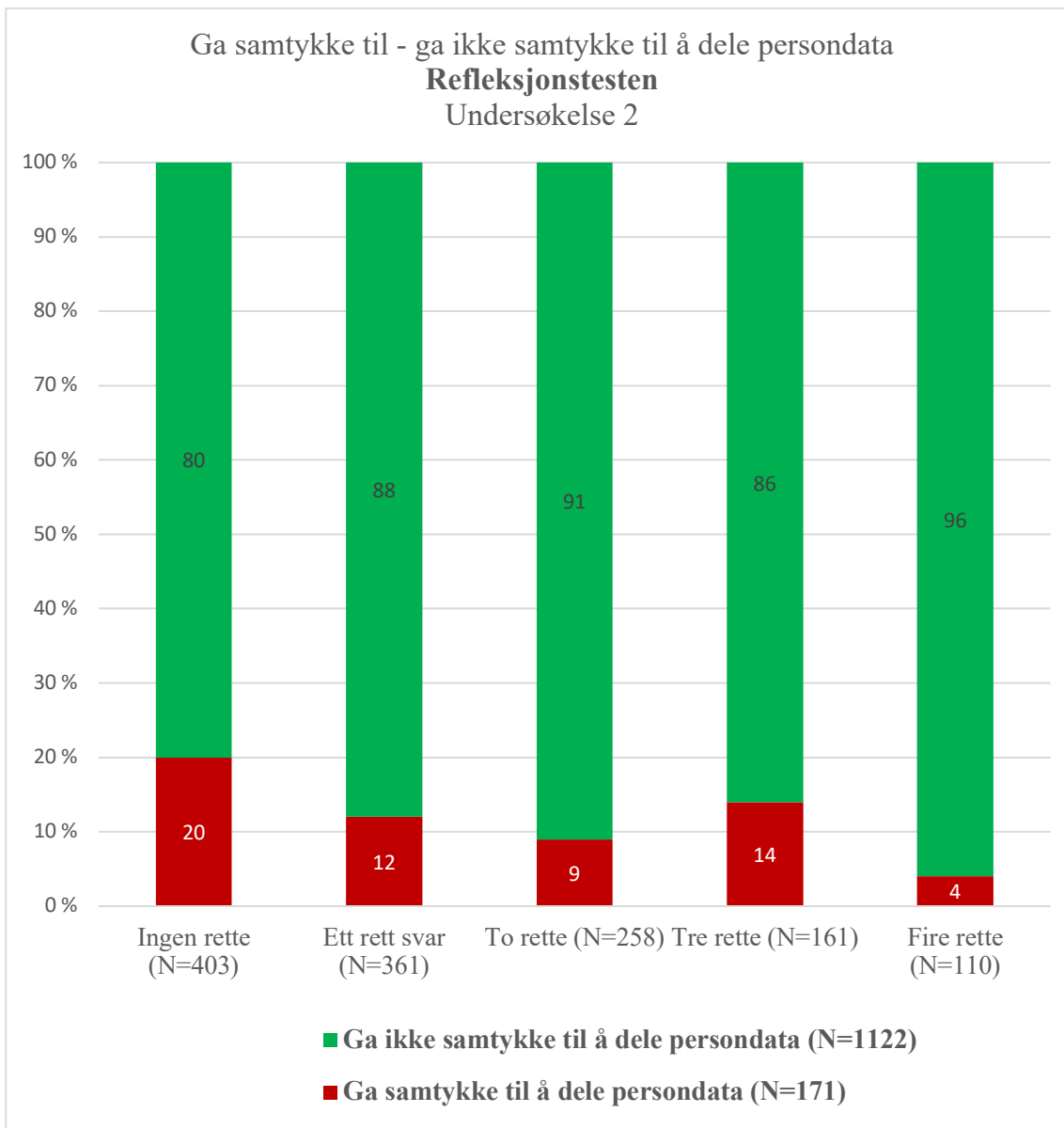
Refleksjonstesten og gruppene: ga samtykke til - ga ikke samtykke til å dele data.

Refleksjonstesten sier noe om man er intuitiv eller reflekterende. Er det slik at de som har få eller ingen riktige svar på refleksjonstesten er de som (også) gir samtykke til å dele persondata? Kan vi forklare det et en ofte sier ja, for eksempel til dele persondata med at en tar intuitive beslutninger?

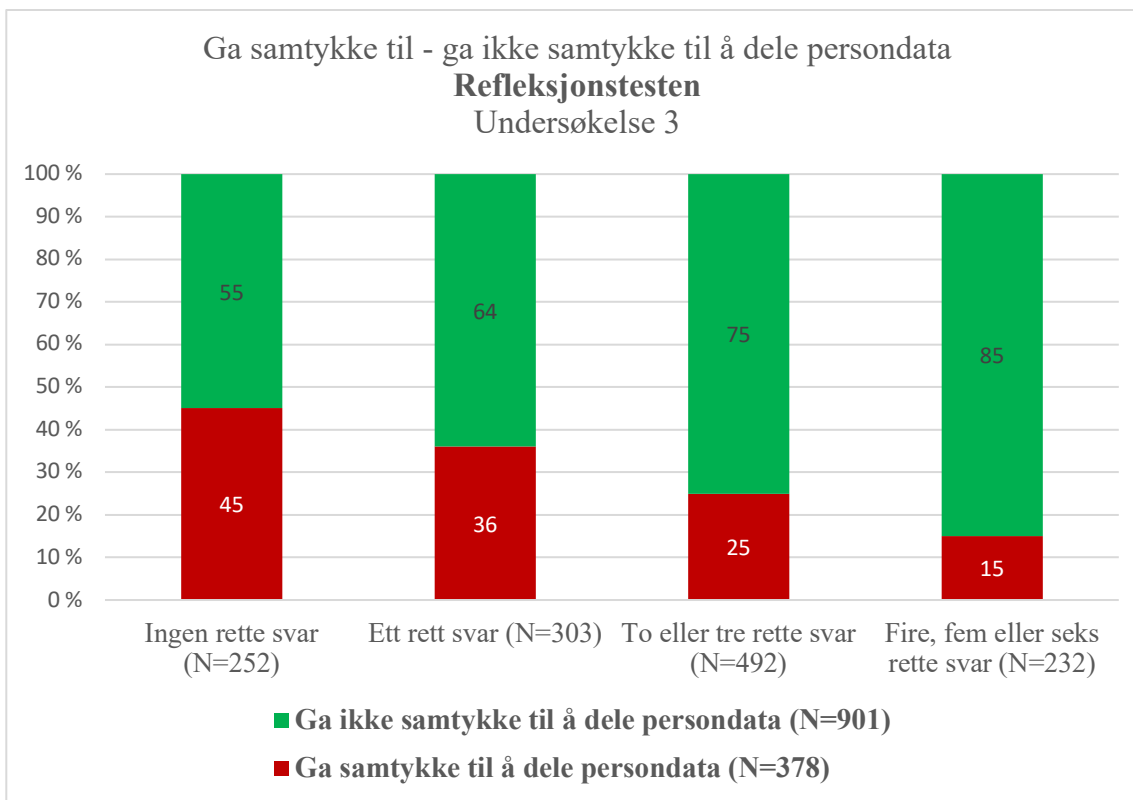
Figur 130 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 1

I undersøkelse 1 var det 30% som ga samtykke til å dele persondata. Figur 118 viser at 37% blant de som hadde ingen riktige svar på samtykketesten ga samtykke til å dele persondata, dvs. en høyere andel. For de som hadde ett til tre (=alle) riktig var det færre enn 30% som ga samtykke.

Figur 131 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 2

I undersøkelse 2 var det totalt sett 17% som ga samtykke til å dele persondata. Figur 119 viser at 20% blant de som hadde ingen riktige svar på samtykketesten ga samtykke til å dele persondata. For de som alle fire riktige svar var det 4%, dvs. langt færre enn gjennomsnittet som ga samtykke. I undersøkelse 2 var det totalt sett 17% som ga samtykke til å dele persondata. Figur 119 viser at 20% blant de som hadde ingen riktige svar på samtykketesten ga samtykke til å dele persondata. For de som alle fire riktige svar var det 4%, dvs. langt færre enn gjennomsnittet som ga samtykke.

Figur 132 Refleksjonstesten og ga samtykke til – ga ikke samtykke til å dele persondata. Undersøkelse 3

I undersøkelse 3 var det totalt 30% som ga samtykke til å dele persondata. Figur 120 viser følgende; blant de som hadde ingen riktige svar på samtykketesten ga 45% samtykke til å dele persondata, dvs. en klart høyere andel enn 30%. Det er annerledes for de som hadde fire, fem eller seks riktige svar. I denne gruppen er andelen 15%, dvs. langt færre enn gjennomsnittet som ga samtykke til å dele persondata.

Refleksjonstesten, de spørsmålene som er brukt, er ikke helt like i de tre undersøkelsen. Det er to forhold som er felles for de tre undersøkelsene; de som ikke har noen riktige svar er mer villige til å gi samtykke til å dele persondata enn gjennomsnittet. For de som svarer riktige alle, eller nesten aller spørsmålene er i langt mindre grad villige til å gi samtykke. Sagt på en annen måte; blant de som er intuitive ifølge refleksjonstesten er det mange som gir samtykke til å dele data, mens blant de som er reflekterende er det langt færre som gir samtykke til å dele data.

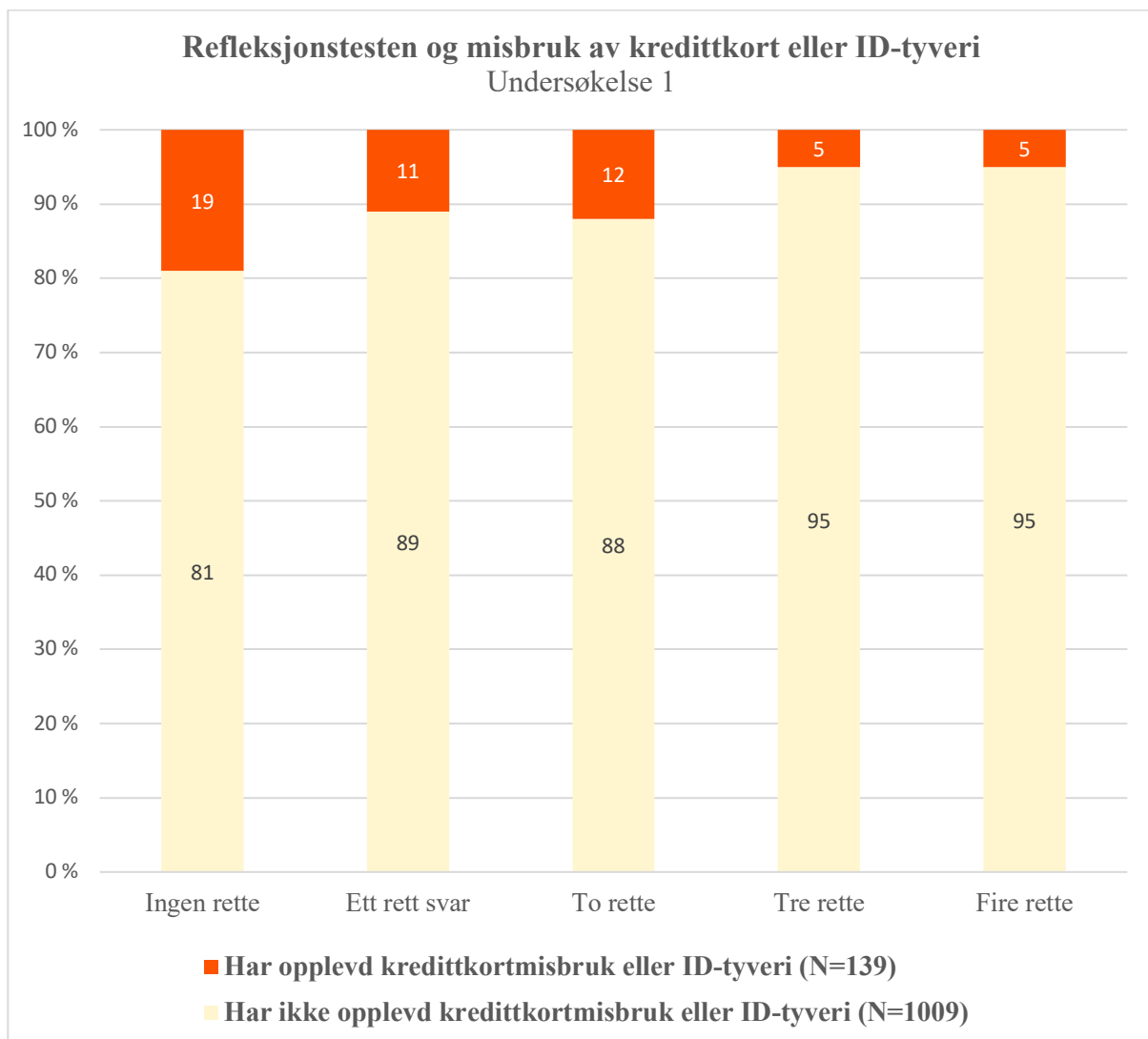
Det er forskningsresultater som viser at CRT-testen gir en god indikasjon på om man primært er intuitiv eller reflekterende. Dette er den viktigste grunnen til at vi brukte refleksjonstesten i disse tre undersøkelsene. Mange ganger, og spesielt hvis situasjonen er ny eller en ikke har mye kunnskap eller erfaring, ja da er det nødvendig å stanse opp tenke seg om før en tar en beslutning.

Vi undersøker tilbøyeligheten til å dele persondata, hvem som deler og hva vi kan si om eventuelle konsekvenser av denne delingen. Vi har benyttet en refleksjonstest som et alternativ til spørsmål som «*hvor viktig er det for deg å beskytte dine persondata?*» Hva er det mest

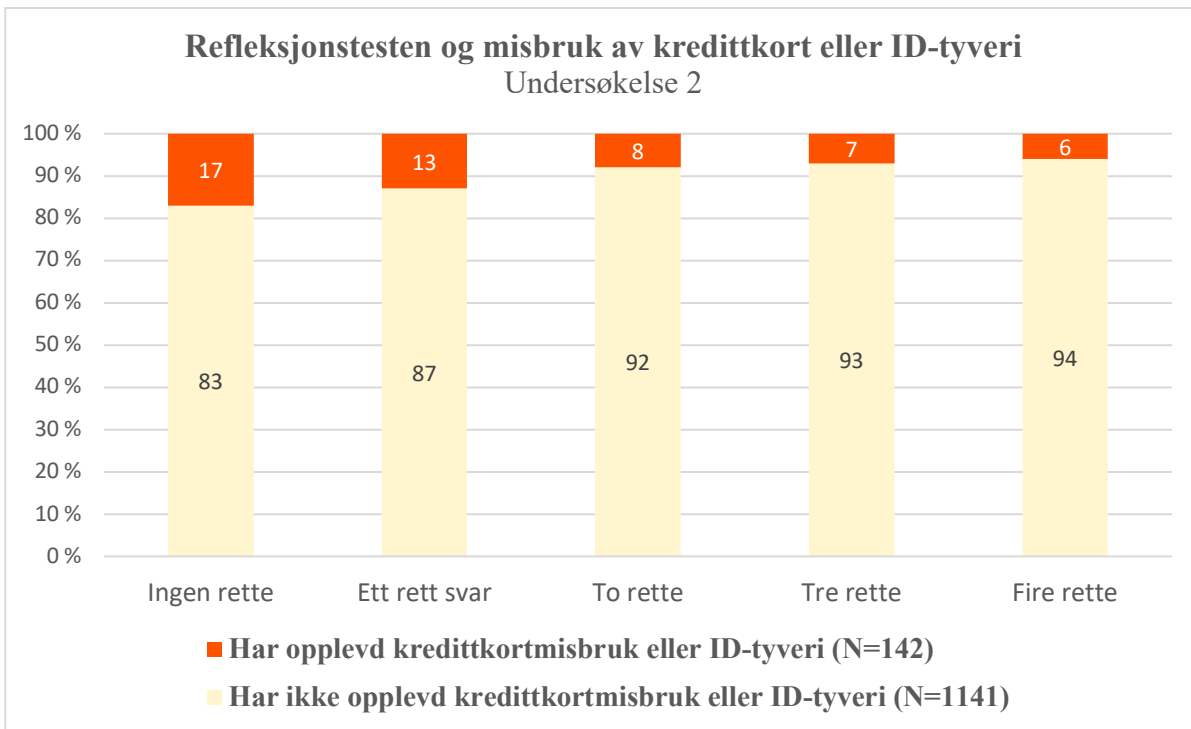
interessant å vite? Er de informasjon om demografiske kjennetegn som alder, utdannelse og kjønn, eller er den informasjon som refleksjonstesten kan gi oss?

De tre undersøkelsene viser at det er flere i de yngste aldersgruppene som har opplevd misbruk av persondata sammenliknet med de eldre aldersgruppene. Det er også en forskjell mellom kjønnene; det er færre kvinner som forteller om misbruk av data. Dessuten, undersøkelsene viser at mange vil at det skal bli vanskeligere å samle inn data som kan brukes til å lage digitale profiler – flere kvinner enn menn mener dette.

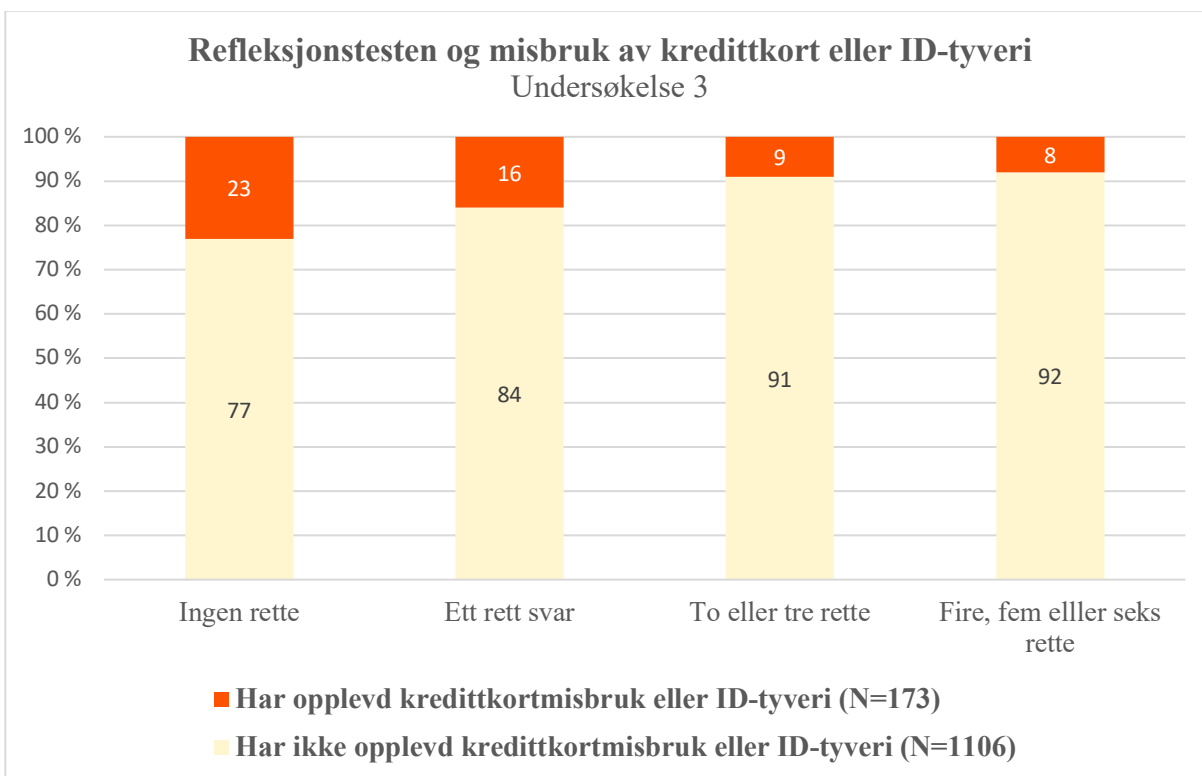
Refleksjonstesten viser at de som ikke har noen riktige svar, de som er mest intuitive når de gjør valg, har lettest for å si ja til å dele data, og de er i større grad utsatt av misbruk av kredittkort og/eller ID-tyveri. De neste tre figurene viser dette.

Figur 133 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 1

Figur 134 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 2

Figur 135 Refleksjonstesten og misbruk av kredittkort eller ID-tyveri. Undersøkelse 3

Figurene 133-135 viser at de med ingen rette, eller ett rett svar er de som er mest utsatt for phishing. Det er det samme mønsteret i de tre undersøkelsene.

Den neste tabellen viser de tre demografiske variablene og svarene på samtykketesten i den siste kolonnen. Den grå fargen er brukt der det er en forskjell på 10% eller mer.

	Kjønn M-Kv.	Alder 16-29, 30-49, 50-69	Utdannelse 3 grupper	Samtykketesten Ga samtykke - Ga ikke samtykke
Har endret personvern innstillingene for å hindre deling..... ja	57-49	53-56-49	50-57-54	48-55
Foretatt endring for å begrense deling (posisjon og kontaktlister)..... ja	60-57	65-62-48	53-63-67	51-61
Oppgitt ikke-korrekt informasjon... ja	37-26	50-32-13	30-31-34	39-27
Valgt å ikke laste ned app..... ja	66-64	58-66-70	61-69-72	55-69
Tilbydere trenger data for å lære mest mulig om meg..... enig	21-16	23-20-12	20-17-15	32-13
Tilbydere skal ha rett til å dele informasjon med tredjeparter enig	12-9	15-10-6	11-9-11	20-6
Tilbydere bør ha tilgang til kontaktlister uavhengig av formål..... enig	9-9	15-7-5	11-6-7	15-7
Digitale profiler må lagres sikkert	19-12	20-18-9	15-15-17	26-11
Digitale profiler, jeg må informeres	34-31	38-31-29	34-32-30	41-29
Digitale profiler, forteller om min identitet og jeg må spørres først	47-57	42-51-63	51-54-53	33-60
Det bør gjøres vanskeligere å lage digitale profiler - enig	55-67	50-62-78	60-66-63	50-69
Om misbruk av digitale profiler, er mest bekymret for å tape penger	30-26	26-28-31	30-26-28	38-24
Om misbruk av digitale profiler, er mest bekymret for privatlivet og mitt omdømme	70-74	74-72-70	70-74-72	62-76
Har opplevd misbruk av kreditt eller debetkort	12-9	15-10-7	10-10-13	19-6
Har opplevd identitetstyveri	9-5	10-7-5	7-6-12	17-3
Har opplevd uønsket deling av bilder og videoer	36-38	56-37-6	38-37-36	42-36
Har delt krenkende bilder eller videoer	18-13	26-18-4	17-13-17	31-9
Holdning til maskinlæring og kunstig intelligens; skeptisk - positiv	M: 41-33 Kv: 46-22	39-26, 40-28, 47-24	45-25 41-27 42-33	Ga samtykke: 41-31 Ga ikke samtykke: 44-26
Jeg er interessert i et armbånd som kan hindre lytting. Andel som svarte jeg er interessert	19-20	17-19-22	19-19-23	18-20

Bør anonyme innlegg sjekkes før publisering? Ja	52-73	62-61-67	62-65-63	53-66
Nyheter som er videresendt av venner – da tror jeg innholdet er riktig- enig	23-23	26-20-23	25-22-20	30-20
Nyhetssaken har en navngitt forfatter (journalist) – dette skaper tillit - enig	34-48	35-41-45	40-41-43	41-40

Det er noen ganger det er forskjeller mellom kvinner og menn, de tre aldersgruppene eller utdannelsesgruppene. Tabellen ovenfor viser at samtykketesten oftere får frem forskjeller. Dette er et interessant funn fordi vi ved å bruke denne testen kan si noe om adferd, det en faktisk gir samtykke når en blir spurt.

Flere av spørsmålene dreier seg om personvern. De som ga samtykke til å dele persondata er mindre opptatt av personvern. Det er ikke overraskende at det er slik. Det kan være ulike grunner til at en velger å dele data, å gi samtykke. Vi kan gå ut ifra at ingen ønsker at data om en selv skal misbrukes, men undersøkelsene tyder på at en øker sannsynligheten for å bli utsatt for misbruk ved å gi samtykke, eller kanskje bedre formulert; fordi en har lett for å gi samtykke, lett for å si ja.

Oppsummering

Deltakerne i de tre undersøkelsen svarte på mange spørsmål, de fikk noen oppgaver (CRT-spørsmålene) og de deltok i en test, et eksperiment hvor vi spurte om de faktisk ville gi oss tilgang til opplysninger om seg selv. Det å spørre ”ville du (i et tenkt tilfelle) sagt ja eller nei hvis du ble spurt” forteller oss langt mindre sammenliknet med denne testen. Dette fordi testen dreier seg om faktisk villigheten til å dele opplysninger om seg selv, dvs. adferd og ikke en holdning.

Vi har gjennomført tre nasjonale undersøkelser. De er har mange likhetstrekk, men det er også noen forskjeller som enten har eller kan ha betydning for det at resultatene ikke blir like. Den demografiske profilen på deltakerne er for eksempel ulik i de tre undersøkelsen. Det er også viktig å understreke at de tre undersøkelsene er utvalgsundersøkelser. Selv når vi trekker et utvalg tilfeldig vil vi noen ganger få et resultat som vi, i dagligtale kan omtale som feil.

Deltakerne var medlemmer av et panel – de har, ved å være medlemmer av et panel, sagt ja til å motta undersøkelser. Et panelmedlem må ikke svare, men vi kan anta at deltakerne er positive til markedsanalysefirmaet hvor de er panelmedlem. Likevel forventet vi at klart flertall ikke ville gi samtykke. Dette fordi det vi spurte om var i strid med avtalen deltakerne har med markedsanalysefirmaet om ikke å videreformidle svar fra andre undersøkelser enn den som deltakeren svarer på. Dessuten skrev vi at vi ville bruke opplysningene til å lage en ny profil, en profil med detaljert og kanskje i noen tilfeller privat informasjon. I seg selv burde mange reagert på dette av personvern hensyn. Samtidig vet i at mange sier ja når de blir spurt - de gir samtykke for å kunne bruke digitale tjenester og apper. Vi spurte ikke om dette, men det er vanlig å si som kommentar til video-overvåking eller innsamling av data at dette er greit fordi

”jeg har ingen ting å skjule¹⁸”. Vi gjennomførte kun en test og laget ikke en ny profil for hver enkelt person. Deltakerne ble informert om at opplysningene om dem ikke ble sendt videre til oppdragsgiver.

Hvorfor var ikke andelen som ga samtykke den samme i de to første undersøkelsene? Det er en viktig forskjell mellom de to undersøkelsene. I den andre undersøkelsen kom spørsmålet om samtykke etter en rekke spørsmål om digitale profiler og personvern. Vi antar at noen reflekterte mer over innsamling og bruk av persondata som følge av disse spørsmålene.

Vi har gjennomført tre undersøkelser. For spørsmålet om samtykke er det tydelige forskjeller mellom de tre undersøkelser, men vi kan si noe om hvorfor vi har fått dette resultatet. I den første undersøkelsen var det 26% som ga samtykke. Spørsmålet ble stilt før en rekke spørsmål om personvern og misbruk av data. I den andre undersøkelse ble spørsmålet om samtykke stil etter disse spørsmålene. I den andre undersøkelsen var det 17% som ga samtykke. For den tredje undersøkelsen gjennomført vi en endring for å avdekke om det å bli spurt om personvern, digitale profiler og lignende påvirket deltakerne. I den tredje undersøkelsen fikk den ene halvparten spørsmålet før persondata spørsmålene, og den andre etter disse spørsmålene. I den første gruppen ga 35% samtykke, og i den andre gruppen 25%, dvs. 10% færre. Vi mener derfor at forskjellen på 9% i andel samtykke mellom undersøkelse 1 og 2 i hovedsak skyldes at respondentene ble påvirket av å lese om personvern, deling av persondata og hvordan firmaer kan bruke persondata. Det å få disse spørsmålene før får valget om å gi samtykke eller ikke til å dele persondata påvirket en andel av deltakerne til å svare nei på samtykketesten. I den digitale økonomien får en somregel spørsmålet om samtykke med en gang, dvs. når en skal laste ned eller starte å bruke en tjeneste.

Hvorfor sier mange ja til å dele persondata? Hvem var det som i større grad en andre ga samtykke og hva kan vi si om disse ut ifra disse to undersøkelsene? Dette er noe av det som beskriver de som ga samtykke til å dele persondata:

- flere menn enn kvinner ga samtykke
- aldersgruppen 16-29 år er den aldersgruppen med høyest andel som ga samtykke
- blant de som ga samtykke er det en høy andel har opplevd misbruk av kredittkort eller debetkort, identitetstyveri, (og/eller) selv delt krenkende bilder og videoer og opplevd uønsket deling - dette sammenliknet med de som ikke ga samtykke.
- I gruppen ga samtykke er det en større andel som har lav utdanning
- Blant de som ga samtykke er det en høyere andel som har få eller ingen riktige svar på refleksjonstesten.

For øvrig i undersøkelsene svarte flertallet at digitale profiler dreier seg om ”*min identitet*” og en skal bli spurt før opplysninger brukes til å lage profiler. Av de tre alternativene ble dette alternativet rangert høyere enn ikke lagring av data, og det at en skal kunne korrigere opplysninger. I begge undersøkelsene valgte et flertall ”*det bør gjøres vanskeligere å lagre persondata og opplysninger som kan brukes til å lage digitale profiler*” som det alternativet de var mest enige i, 69% og 51%.

¹⁸ Se side 31, Figur 7 i rapport: <https://fagarkivet.oslomet.no/en/item/tillit-og-sarbarhet-pa-nett-forbrukernes-praksiser-og-vurderinger-etter-innforingen-av-den-nye-personvernforordningen-gdpr-i-norge-2018>

Etter det vi kjenner til er det meget få eksempler på bruk av **refleksjonstesten CRT** i Norge. Som forventet fant vi en forskjell mellom de intuitive, de som hadde ingen rette eller få rette, og de som hadde alle eller mange rette på refleksjonstesten. De med høyest utdanning gjorde det bedre på refleksjonstesten enn de med lavere fullført utdanning, men i alle utdanningsgruppene er det noen som hadde alle riktige eller mange riktige svar. Høy utdanning er ikke en forutsetning for å tenke seg om før en tar en beslutning. I undersøkelse 3 har refleksjonstesten både matte-spørsmål og andre såkalte verbale spørsmål. Menn gjorde det noe bedre enn kvinner på refleksjonstesten i undersøkelse 1 og 2. Denne forskjellen ser vi ikke i undersøkelse 3.

Vi spurte om negative konsekvenser slik som phishing og misbruk av data. I følge den andre undersøkelsen er villighet til å gi samtykke en type adferd som synes å øke sårbarheten, sannsynligheten for å oppleve misbruk av persondata. Dette dreier seg ikke bare om phishing men også om deling av krenkende bilder og videoer, for eksempel nakenbilder. Det er kanskje overraskende at mange, men det er ikke bare de yngste aldersgruppene som deler denne typen bilder og videoer. Den type deling forekommer også i aldersgruppen 30-39 år, og blant noen i de eldre aldersgruppene også.

Skille mellom det private og det offentlige er blitt mindre, spesielt i den digitale verden. Det er ikke enkelt å beskytte persondata. Alle har et ansvar for egne valg, men på dette området kan en ikke overlate beslutningene til oss som forbrukere, oss som innbyggere. Det er ikke den enkelte som kan *”gjøre det vanskeligere å lagre og bruke opplysninger til å lage digitale profiler.”* Dette er myndighetenes oppgave og ansvar.